

3420

સાહિત્યકોશ
ભાગ ૧ જે. ડી. ૩૦૫
અમદાવાદ
આ કીઆમાં સુધારવાગતી ભાગ.

JUGGLERY EXPOSED.

FOR THE EXTENSION OF CIVILIZATION,
COMPILED BY

AND PUBLISHED BY

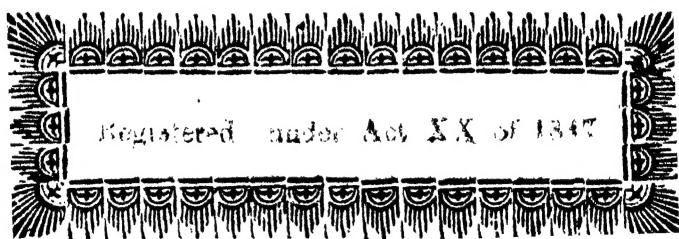
FIFTH EDITION.

Printed at the "HITECHHU PRESS" in Khadia
by JESING M. PATEL.

A. D. 1888.

(Right of Translation Reserved.)

1. 2. 3. 4. 5.

ભદ્રકપટ પ્રકાશ.

પુસ્તક ૧ લું.

મુદ્રાની શાખાઓ વિસ્તાર પામવા સારું

વ્યાસ. ઈચ્છાશંકર અમથારામે

બનાવ્યું તે

વ્યાસ ત્રીકમલાલ ઈચ્છાશંકરે

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

દાહરો.

કપટા યેરા કપટનો નિર્મૂળ કપવા નાશ;

વહેમ જવાને વિચ્છનો, કીધો કપટ પ્રકાશ.

—*** ભાવૃત્તિ પાંચમી. ***—

અમદાવાદ

ખાડીઆમાં સારંગપુર જવાની સડક ઉપર મહેતાજી પી-
તાંબરદાસ ત્રિબુવનદાસના મકાનમા દિતેચ્છ પ્રેસમાં નેશંગ
મુળીએ છાપ્યું.

કિમત રૂપીઆ અઢી,

ભાષાંતર કરવાનો હક ગ્રંથકારે પોતે રાખેલો છે.

આ ચોપડી સને ૧૮૪૭ ના ૨૦ મા આકટ પ્રમાણે
રજીસ્ટર કરાવેલી છે.

To

T. B. Curtis, Esquire Secretary,

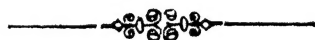
'Gujarat Vernacular Society.

In Testimony of respect and Gratitude for his zealous
endeavours in the diffusion of knowledge and of books.

This work is inscribed

By his humble Admirer

THE AUTHOR.

આજમ મેહેરખાન ટી. બી. કર્ટીસ સાહેબ એસકવાયર

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના સેક્રેટરી.

એમની વિદ્યાવૃદ્ધિ કરવામાં મેહેનત અને પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર-
વામાં ઘણી ઉત્તર જોઇને આ પુસ્તક તેના કર્તાએ તેમને પ્રીતીપૂર્વક
અર્પણ કર્યું છે.

પ્રસ્તાવના*

આપણા હિંદુસ્તાનના વહેમી લોકોને ધણા કાળથી પુતારા કપટ કરી ઠગીને નકામા પૈસા છોડી લે છે પણ કોઈએ આજદિન સુધી તેનું કપટ ભરત ખંડમાં જાહેર કરી બતાવ્યું નથી. માટે મહારા મનમાં એવા વીચાર ઉત્પન્ન થયો કે આપણા દેશીભાઈઓને કાળે એક “જાદુ કપટ પ્રકાશ” નામનો ગ્રંથ રચ્યો હોય તો કોઈ ભાળા લોકો ઠગાય નહિ, વાસ્તે સરવે લોકોને ઉપયોગમાં આવે અને કોઈ ભાળવાઈ જાય નહિ માટે આ ગ્રંથ એ રચ્યો છે,

હવે તેમાં ક્રીયા ક્રીયા લોકો કપટી છે. તે લોકોનાં નામ નીચે મુજબ:—
૧ વાદી. ૨ જતી. ૩ ભુવા. ૪ બાજીગર. ૫ કિમીયાગર. ૬ તેલીઆરાજ. ૭ માતા કહાડનારા બાદશાહો. ૮ સૈયદ. ૯ કપ્તર. ૧૦ પુજારા. ૧૧ ત્યાદી.

એવા એવા લોકો આપ્તા જગતના ભાળા માણસોને ભ્રામી નાંખે છે, ને વળી એ લોકો સંપીલા હોય છે, જેથી કોઈ કોઈનું કપટ જાહેર કરતા નહોતા, તેથી લોકો ઠગાઈ જતા હતા. હવેથી કપટ વિધાનો ગ્રંથ રચી પ્રગટ થયો તેથી કપટી માણસોનો રાજગાર ભાગી પડ્યા જેવા જણાયે. વળી આ ચોપડીમાં જે જે એલ દાખલ કર્યા છે તે સર્વે હું પણ જાણું છું, જેથી અમદાવાદ, કૃપડવંજ, વડોદરા, સુરત, મુંબાઈ વગરે ધણે ધણે ડેકાણે દેશીઓ તેમજ સ્પાહિય લોકોમાં સભા કરી મનરંજીત એલ કરી દેખાડ્યા છે. વળી કોઈને જોવા હશે તો બતાવવાની ધણીજ ઉમદ રાખું છું.

પુતારા લોકો ભાળા માણસોને ધણી ધણી યુક્તિઓ કરી કુંદમાં નાંખે છે, જેમ પારખી લોકો જનાવરને કુંદમાં નાંખે છે તેમ તેમનું ધન પુતી લે છે. તેથી મારા મનમાં દયા ઉત્પન્ન થઈ જે મહા જાહેનતે પેદા કરેલું ધન ધણે દહાડે પુતારા લોકો આપ્તમાં પુણ નાંખી લે છે તે સાચું નહીં. વળી ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, કે જે કોઈ આદમી ઠગવા આવ્યો હોય ને જે જાણીતા જોડે હોય અને તે કહે નહિ તો તે જીવની પરમશ્વરને ઘેર મુકીત થતી નથી. અને તે જાણી પરમશ્વરના ધરનો ચોર થાય છે.

ઠગારા લોકોની પાસે જ્યારે હું રીખવા સાડ ગયો ત્યારે ઠગારા લોકોએ મને ઠગી મારા સો ખસે રૂપીઆ ખાઈ ગયા છે. વળી કેટલાકને હું મારા હુન્નર શિખીને શિખ્યો છું. કેટલાકનો ચેલો થઈને, કેટલાકને ઘરમાં મહિનો માસ રાખીને, કેટલાક પુરોષીયત લોકોનો તમાસો જોઈને, કેટલાક ફારશી લોકોના હુન્નર જોઈને આ હુન્નર હાથ કરી દોઢ વરસમાં સવાસો ખેલ શિખી તૈયાર કરીને આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે.

વળી આ ખેલની ક્રિયાઓ છ પ્રકારની છે તે છતાં નામ નીચે મુજબ દાખલ કરી ખતાવું છું:—

૧ હસ્તક્રિયા.

૪ આકર્ષણક્રિયા.

૨ રસાણક્રિયા.

૫ દ્રષ્ટિક્રિયા (નજર ચુકાવવાની).

૩ લોહચુંબકની ક્રિયા.

૬ સાધક સોધકની ક્રિયા.

આ પુસ્તક મારા પહેલવહેલા અભ્યાસનું છે માટે મનારત લુલી લં ગડી હથે તે વિશે મારા ઉપર મેહેરબાની રાખવી. તેમજ આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં જે જે મારા મિત્રોએ આશરો આપ્યો છે તેમનાં નામ નીચે દાખલ કરું છું:—

શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર સેનાખાસખેલ સમશેર બાહદુર, મહારાજ, મહારાજ, મેહેરબાન કરદીસ સાહેબ, મેહેરબાન હોપ સાહેબ, મેહેરબાન ટા ગોર સત્યેન્દ્રનાથ, દાકતર વાધલી સાહેબ, મેહેરબાન સ્કુલ માસ્તર હીલસાહેબ, શેઠ લક્ષ્મીદાસ ખીમજી, શેઠ મંગળદાસનથુભાઈ, શેઠ ગોકળદાસ તેજપાળ, શેઠ કેસવજી નાયક, શેઠ નસરવાનજી રતનજી ટાટા નવસારીવાળા, દાકતર ભાઉદાજી, રાવસાહેબ ગોપાળરાવ હરી, રાવબાહાદુર ભોળાનાથ સારાભાઈ, રાવસાહેબ મહિપતરામ રૂપરામ, ખીડર વાસુદેવ જગન્નાથ, રાવસાહેબ ભોળીલાલ પ્રાણવલ્લભદાસ કવીન્દર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ, ખીડર ભાઈશંકર નાનાભાઈ, શેઠ મારલીધર કથનદાસ, હેડમાસ્તર કેસરાજી રસ્તમજી, એવા એવા સાબાહેબોએ મને મદદ આપ્યાથી આ ગ્રંથ રચ્યો છે. મારી ચોપડીઓ ખરીદ કરી છે તે સરવેનો હું ઉપકાર માનું છું.

સાંકળ્યું.

ચારેખુણે ચારદીવાકરીયે, આલવીચમ્પને પાંચ પ્રગટે છે તે વિશે	૧૩
પોતાની મજે દીવા તથા બડો થાય તે વિશે..	૧૫
લુગડામાં દેવતા ભરવાનો ...	૧૭
લુગડામાં પાણી શેકવાનો ...	૧૮
બડાકે દશ દીવા પ્રગટ થાય તે વિશે...	૨૦
લુગડાની ગાંઠ છોડવા વિશે.....	૨૧
કાંકરોનો રૂપીઆ કરવા વિશે...	૨૩
ખાલામાંથી દડો ઉડાવે છે તે વિશે...	૨૫
લાકડાની ચકલી ઉડાવવી તે વિશે ..	૨૭
ધડા ઉપર નાળીયેર ભાગવું તે વિશે..	૨૯
ધડામાં ચોખ્ખાભરવા અને તેધડાછગધોચવાથીજોચોથાય તેવિશે.	૩૦
પાણીનો ભરેલો ધડો ઝોક લોટાની નેડે વળગે છે તે વિશે..	૩૧
ધડા ઉપરથી કોયરો કુદે તથા પૈસા કે કાંકરો ધડામાંપડે તે વિશે.	૩૫
લોચ્છ કાપવાથી લોહી નીકળે છે તે વિશે ..	૩૫
હાથમાં બડકા ઝીલવા વિશે ..	૩૭
માટીના લોટામાંથી પાણી ઢળીને ફરી કહાડવા વિશે ..	૩૭
ચારણીમાં પાણી ભરું રહેવા વિશે ..	૩૯
સોગટા સુવાડીએ પલ્લ ભરી થાય તે વિશે ...	૪૦
લાકડાની પાવડીયો પગે ચોટે તે વિશે..	૪૧
આંગળી ઉપર થાળી ફરે છે તે વિશે..	૪૧
વાદી લોકો આંખો કરે છે તે વિશે.....	૪૨
મધીની ભાજી વાની દે છે તે વિશે ..	૪૬
માથા ઉપર ચુલો સળગાવવા વિશે ...	૪૭

હુકામાંથી પાણી જીરું ચડાવવા વિશે૪૮
ઘડાની તળેથી પાણી કઠાડવા વિશે૫૦
જીભ વચ્ચે દોરો તથા સોષાંઆ કાઢવા વિશે..	૫૧
પાણીના ઘડામાંથી ફેરા રંગ કઠાડવા વિશે	૫૩
પાણીનું દુધ કરવા વિશે	૫૫
પેટમાં પાણી ભરવા વિશે	૫૬
આંગળીમાંથી દુધ કઠાડવા વિશે.....	૫૮
પાણીના માટલામાંથી રૂપીઆ કઠાડવા વિશે.....	..	૫૮
રકેબીમાંથી રૂપીઆ કુદીને બહાર પડે છે તે વિશે	૬૧
ગળામાં પાણી ભરવા વિશે	૬૨
લખોટા દોરીમાંથી પડેલેલા છુટી જવા વિશે	૬૪
સાપ પકડવા વિશે	૬૫
પારકી પાધડીમાંથી સાપ કઠાડવા વિશે...	૬૬
દોરાની દડી બાળીને પાછી કઠાડવા વિશે	૭૧
કાપેલો દોરો આબો કરવા વિશે...	૭૨
વાદી લોથે મુઠ ચોટ સામાસામી રમ્મ છે તે વિશે.....	૭૪
આંખમાં સોષાંઓ ભરવા વિશે	— ૭૫
કંકુનો ઘરો ભરવા વિશે ૭૭
પાધડીમાંથી રૂપીઆ કઠાડવા વિશે૮૨
એક દોરાના આઠ કકડા થાય, અને એજ દોરો પાંચો આબો		
થાય છે તે વિશે ૮૩
લાકડાનો શીપાઈ, લાકડાના હરણને તીર મારે તે વિશે		...૮૪
ગાંધડીમાંથી છોકરાં ઝાડ ઉપર જતા રહે છે તે વિશે		..૮૬
કોથળીમાંથી મરઘડીનું ધેડું ઉઠાવવા વિશે૮૯
ત્રણ આંકડાની સાંકળ કરવા વિશે૯૧
વાંસની બે બુંગળીઆંમાંથી તોરો કઠાડવા વિશે ૯૨
પાધડી બાળીને સાજી કરવા વિશે૯૪

સાકરનું મીઠું થાય તે વિશે...૯૬
અશીથુના કકડાનો માછીનો ગાંગડો કરવા વિશે૯૯
પાનની ખીડીનો વીંછી થવા વિશે૧૦૨
કેળાની લુમ કહાડવા વિશે૧૦૪
ભવૈયા લોકો રત્ન છે ત્યારે મીઠાઈ મગાવે છે તે વિશે..	૧૦૭		
લાકડાની ઝાઘરીમાંથી હાથો નિકળવા વિશે૧૧૦
ભુવા લોકો ધુણાવે છે એ વિશે૧૧૨
ડાબડીમાંથી ગંજીનું પતું ઉડાવવા વિશે૧૧૮
જમીન ઉપરથી સોપારીનાં ફાડ્યાં ઉડાવવા વિશે	..૧૧૯		
લવિંગ તથા એલાયચી કહાડવા વિશે૧૨૨
ગંજીનું પતું ધારેલું કહાડવા વિશે..૧૨૩
કાગળની કડાઈમાં ભજીયાં તળવા વિશે૧૨૫
પારકી પાઘડીમાંથી અત્તરની રીશી કહાડવા વિશે	...૧૨૬		
કામઠા ઉપર લખ્ખા ચઠાવવા વિશે૧૨૮
ખાંડનો ભડકો કરવા વિશે..૧૩૦
એક કાગળનાં સતરવાનાં બનાવવા વિશે૧૩૨
વેઠ કુવામાં નાંખીને પાછો કહાડવા વિશે૧૩૪
બે ચાર આદમીઓની પાઘડીઓ ઉડાવવા વિશે	..૧૩૬		
રૂમલ બાળીને આપો કરવા વિશે..૧૪૨
લુગડામાં રેટલો કરવા વિશે..	"૧૪૪
આમડાનો સાપ કરવા વિશે..૧૪૫
ક્રામીઆ કપટના એલ વિશે...૧૪૮
ક્રામીઆગરની ઠગાઈનો ખીન્ને દાખલો૧૫૩
ભુત ધુણવા વિશે ..	" ૧૫૬
ભુત કહાડવાના ઉપાય વિશે..૧૫૮
તેલીઆ રાજની ઠગાઈ વિશે.....૧૬૦
પુરૂષના સ્તનમાંથી દૂધ કહાડવા વિશે..૧૬૩

જતી લોક જુદી જુદી રીતે દાણા જુવે છે તે વિશે	..	૧૬૫
જ્નેશી લોકો વહેમમાં નાંખીને દાણા જુવે છે તે વિશે	..	૧૬૮
વીરવિદ્યાથી કોઈના ધરમાંથી જાણુસ મગાવવા વિશે	...	૧૭૧
જતી લોકો જંત્ર કરે છે તે વિશે	૧૭૬
કાગળનાં પુતળાં નચાવવા વિશે	૧૮૦
નદીમાં દુધની ધારા ચલાવવા વિશે	૧૮૨
વગર માણસે નગાઈ વગાડવા વિશે	૧૮૫
માથાની જટામાંથી ગંગા કહાડવા વિશે	૧૮૮
ડાઢમાંથી ક્રીડા કહાડવા વિશે	૧૯૧
પીર આગળ ખેડી તુટ્યા વિશે	૧૯૪
મંત્રવાળા દેવને ખોલાવે છે તે વિશે	૧૯૫
સિદ્ધ લોકો રાજને ઠગે છે તે વિશે	૨૦૧
પેટીમાંથી વોટીઓ તથા રૂમાલ કહાડવા વિશે	૨૧૧
બ્રાહ્મણ લોકો માતા કહાડે છે તે વિશે	૨૧૨
એક ઓરડીમાં હજારત ભરથાથી દીવા પ્રગટ થાય છે તે વિશે	૨૧૬
કેળામાં છરીઓ ઘાલી પથરો લટકાવવા વિશે	૨૨૨
કકીર લોકો ચુરજ મારે છે તે વિશે	૨૨૪
મેજમાં કુંકુ ઉતરવા વિશે	૨૨૫
એક હાથમાં લાકડી ઝાલી પલાંઠી વાળી અર્ધર રહેવા વિશે	૨૨૬
માથુ કાપીને થાળીમાં મુકવા વિશે	૨૨૮
નાળીએરમાંથી માંસ કહાડવા વિશે	૨૩૧
લુગડા વચ્ચે ગોળી કહાડવા વિશે	૨૩૩
ગ્લાસમાં રૂપીઓ કહ્યા પ્રમાણે ફુદવા વિશે	૨૩૫
મુસલમાનમાં પીર આવવા વિશે	૨૩૬
ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા ખતાવવા વિશે	૨૩૭
પાણી ભરેલા કોડીઆમાં દીવો થવા વિશે	૨૩૯
મુકા લોકડામાં પીંપળો વાવવા વિશે	૨૪૦

એક ડાબડીમાંથી દસ ડાબડીઓ નીકળવા વિશે	૨૪૨
પુનરા લોકો નવા દેવ ઉત્પન્ન કરે છે તે વિશે ..	૨૪૪
કેળના પાંદડે હોંચવા વિશે... ..	૨૪૫
ચોર પકડવાની રીત	૨૪૬
દુધને પાણી એકઠાં કરેલાં જીદાં કરવા વિશે.. ..	૨૫૦
પેટીમાંથી ધાણેલું પતું ઉડી જવા વિશે	૨૫૧
એક ડાબડામાં ગુલાબનું ઝાડ ઉગાડવા વિશે	૨૫૧
એક આહાદનીમાંથી દુધ અને આહા કઢાડવા વિશે ..	૨૫૨
દેવતા ઉપર ચાલે તથા હાથમાં આવે પણ દાઝે નહિ તે વિશે.	૨૫૩
સળગતી બત્તી મોઢામાં ધાલીએ પણ દાઝાય નહિ તે વિશે .	૨૫૪
કરેણાનું પુલ રાતાનું ધોળુ થાય ને ધોળાનું રાતું થાય તે વિશે.	૨૫૫
એક હાથમાંથી રૂપીઓ ઉડે ને પાછાં થાય તે વિશે...	૨૫૬
એક ભરડામાંથી ચકરડીઓ નીકળે છે તે વિશે.....	૨૫૭
કોમળના ઘરમાં મોરો બતાવી દગી લે છે તે વિશે.. ..	૨૫૮
એક પાણીનો ઘડો ભરેલાં મુંડમાં અલોપ થાય તે વિશે	૨૬૧
નાકમાં દોરો ધાલી ગળામાં કઢાડવા વિશે	૨૬૩
બદુના જોરથી પાણીમાં બડકા થાય તે વિશે.. ..	૨૬૪
અંધારી રાતે ભુતાવળ બતાવવા વિશે	૨૬૫
મુઠ ભારવા વિશે... ..	૨૬૬
યુરોપીયન બદુગરો ટોપીમાંથી બોલાઈ ડીંગો કઢાડે છે તે વિશે.	૨૬૮
યુરોપીયન બદુગરો ટોપીમાંથી રૂપીયા કઢાડે છે તે વિશે..	૨૬૯
એક પેટીમાં આદમીને ધાલી બાળી નાંખે ને પાંચા જીવતા થાય તે વિશે.. ..	૨૭૦
જોરના કીરતન વિશે	૨૭૩
આગગાડી વિશે	૨૭૫

ભદ્રકપટ પ્રકાશ.

મંગળાચરણ*

દોહરો.

ધરંછા ધરંછારામની, કરવા કપટ પ્રકાશ;
પ્રથમ વીનવું પ્રેમથી, એ માટે અવિનાશ. ૧

શાદૂલ વિકીડિત છંદ.

જે અંખે જગદીશ્વરી જગભરા જોગેશ્વરી જોગણી.
ભકતાની ભવાળી મા ભગવતી ભદ્રેશ્વરી ભોગણી;
પ્રારંભુ કપટપ્રકાશ પ્રણમી પ્રેમથી પરમેશ્વરી,
ધરંછાશંકર ત્યાસની પુરિ કરો ધરંછા ઉમા ધશ્વરી. ૧

ગ્રંથના આરંભે અને અંતે મંગળિક વારતા લખવી. એ
વો અશલના ગ્રંથકારોનો મત છે; માટે હું પણ પહેલ વહેલા
દીવા કરવાનો એલ લખુ છું મતલબ કે, જેમ અંધારામાં કાંઈ
જણુસ પડી હોય તે દીવા કરવાથી ઝટ જણાઈ આવે છે; તેમ-
જ કપટ રૂપી અંધારામાં, એક ઘસ્ટુને બદલે ખીજ વસ્તુનો વે-
મ પડે છે; તે વેમને પ્રકાશ કહેતાં અજવાળું થવાથી આજખી
શકાશે, માટે મારા ગ્રંથને જ કપટપ્રકાશ નામ આપ્યું છે.

ખેલ ૧ લો*

આરે ખુણે આર દીવા કરીયે, આલવીયે

અને પાછા પ્રગટે છે તે વિશે.

કોઈ જોગી, જતી, આખી, ફકીર કે બાજીગર એ લોકો

તરેહવારના ઢોંગ કરે છે, માટે ઢોંગને ઢાંકી નાંખે એવો સામન પણ તે લોકો પોતાની પાસે તૈયાર રાખે છે; તથા કોઈના કાળ્યામાં કપટ આવતું નથી.

આરે ખુબી ચાર દીવા કરાવે છે અને લોકોની પાસે રાણા કરાવે છે, તે એવી રીતે કે એકે એકે ઓલવવા. એટલે કોઈ માણસ દીવા ઓલવવા ઉઠે છે. અને વારાફરતી દીવા ઓલવે છે. જેમ જેમ પેલો માણસ દીવા ઓલવે છે, તેમ તેમ ઓલાઓલા દીવા ઝડપોઝડપ એની મજે પ્રગટાય છે. ઓલાઓલા દીવા પોતાની મજે ફરીથી સળગે છે, એવું જોઈને જોનારા લોકોના દીલમાં ખાતો થાય છે કે, આ કાંઈ નહાનોસુનો એલ નથી ગમતો બાવાજીને દેવીનો હાથો હથે, અથવા આગીઓ સાધેલા હથે એમાં શક નથી; નહિ તો કેની મગદુર છે કે વગર દેવતાએ દીવા કરે.

લોકો પેલા સિધ્ધને હાથ જોડીને પુછેછે, બાપજી સાચું બોલજો આતે કોઈ દેવનો હાથો છે, કે આગીયાના મંત્ર ઉપરથી આ કામ ચાલે છે? હવે પેલો સિધ્ધ લોકોના સામા રાજા કાઠીને મગરખીથી બોલે છે, અર્થે ખાબુડે દેવો એસા કામ મંત્ર બિના બનેગાર આગીયાબેતાલ જી-સકે યસ હોવે ઇંચકાઆગે અગ્નીદેવ હાથ જોડકર ખડા રહેતાહે. મને ખી આગીયા સાધાહે, તુમ તો ચાર દીવેમેં શુલતાન હોગએ પણ આકાશમેં રાતકુ દીવા દીખાંઉ, પાતાળમેં દીવા દીખાંઉ, ઝાડપર દીવા કરદું, પોંપળાકે પત્તે પત્તેમેં દીવા દીખાંઉ, એવું સાંભળીને સરવે લોકોને મોટા જમ ઉત્પન્ન થાય છે. અને લોકો બોલી ઉઠે છે કે, સાબાસ છે, રંગ છે. બાવાજી કળજીગમાં પણ હજી આપ જેવા મોટા પુરૂષ છે ખરા, એવું સાંભળી બાવાજી બોલે છે—અરે ભાઈ કળજીગમે ૧૮૧૧ બિસા પાપકા ઐર ૧૧૧ બિસા સતકા હૈ. ઇંનસે ઇંતના દેવકા આધાર અખીહે. પણ સાલે પાપી લોક અમારી નાંદા કરતાહે. ઇંકતો ઇંગરેજ પરેલા જીતનાહે ઇંતના સખ લોક મંત્રકુ નહિ ગાંઠતાહે દુસરે પણ થોડે થોડે લોક હમંકુ

નોંદતા હૈ તાકે નામ સુનો, સામીનારાયણકે મુંડીએ; ઐર છાપખાનાંવાલે,
ઐર સરકારી નિશાળ પઠાવનાર મહીતે, એસે એસે લોક જાદુકું નહી
ગાંઠતે, એવું સાંભળી લોકો હાજી હાજી કરે, અને બાવાજીને જે જોઈએ
તે આપીને ખુશી કરેછે. અને પરસ્પર વાતો કરેછે કે, આ બાવાજી પાસે
બાવન વીરની સાધના હશે તથા એસઠ જોગણીઓની સાધના હશે, અને
વશ કરવાની વિદ્યા તો હશેજ હશે; જાહની મંત્ર પણ જાણતા હશે. એવું
ધારી ધારીને ભોળા લોકો ડગાયછે. હવે દીવા કરવાની રીત નીચે લખીએ
છીએ જેથી બાવાજીનું ભોપાળુ ભડાક લેઘને ભળાશે.

પ્રથમ ગંધક લાવી તેને વાટીને ભુકો કરવો, અને એક સઘડીમાં
કોંયલા સળગાવીને તે કોયલા ઉપર માટીની ઠીબ મુકવી, તે ઠીબમાં દી-
વાસળિયો કરવાનો ઉપર લખેલા ગંધકનો ભુકો નાંખવો. હવે જોવું કે ગંધક-
નો પાણી સરખા રસ થયો એટલે તેમાં સુરેખાર વાટેલા નાંખવો. તેની વિ-
ગત—ગંધક જેટલો હોય તેનો અર્ધ ભાગ સુરેખાર નાંખવો. જે ૩૧)
બાર ગંધક હોય તો અરધા રૂપિયાબાર સુરેખાર. ગંધકને સુરેખાર એકસ
થાય એટલે તેમાં રૂની દીવેટા કરીને ભોળી લેવી, અને એ દીવેટા રાખી
મુકવી તે જ્યારે એવું દેખાડવું હોય ત્યારે એ દીવેટા કોડીઆમાં મુકીને
દીવા કરવા. તેનું કારણ એ છે કે, દીવો કર્યા પછી પુકીને એલવીએ પણ
દીવેટાના જાગરામાં દેવતા રહે છે તેથી કરીને ગંધક અને સુરેખારના
જોરથી સળગી ઉઠે છે, એજ એનો મંત્ર છે ખીજા મંત્ર નથી.

ખેલ રે જો*

પોતાની મેળે દીવો તથા ભડકા થાય તે વિશે.

કેટલાક ધુતારા તરેહવારથી ભોળા માણસોને ડગે છે. તેમાં દીવાની
વાત એક એવી કરેછે કે, અમારા દેવને દીવા કરીએ છિયે તેમાં અગ્નિ-

નું કામ પડે નહીં તથા દીવાસળી પણ જોઈએ નહીં, એતા મંત્રના જોરથી બધું કામ બને છે. એવું સાંભળી લોકોને આશ્ચર્ય લાગે છે કે, વગર અગ્નિએ દીવા કરે એવા તો ઇલમી જેવલાજ હોય છે.

પછી પેલો ધુતારો બોલે છે, જો બાઈ ઘેર ઘેર એવા ઇલમી પાકતા હોય તો વરસાદનું શું કામ પડે? અને બીજી વસ્તુનું પણ શું કામ પડે? જે જે જોઈએ તે દેવ લાવીને આપે, એમ કહીને જરા હસે છે. અને પાછો પોતે બોલે છે. બાઈસાહેબ દેવ હોય તે જે જોઈએ તે મંત્રવાણને હાજર કરે પણ દેવના હુકમ વિના અમારાથી રખાય નહીં. ને જો રખાતું હોય તો નાણાવટીની કોથળીઓ અમારા ઘરમાં શા માટે મંગાવીને ન રાખીએ એવી એવી વાતો કરીને પછે દીવા કરવાનું કોડિયું તથા તેલ કે ઘી મગાવે છે, અને દીવેટ સુધીં તૈયાર કરીને એક કાગળની ચીઠીમાં જંત્ર લખીને એ ચીઠીનું પડીકું વાળીને ત્રાહીત માણસ પાસે એ પડીકું કોડિયાના મ્હો આગળ મુકાવે છે, પછે વેગળે બેશીને ૬૭ ૬૭ ૬૭ ૬૭ હોહ હલાવે છે એટલામાં ભડક દઈને પેલું પડીકું સળગે છે અને તથા દીવેટને એ ભડકો અડે છે એટલે ઝડપ દઈને દીવા થાય છે એવું જોઈને જોનારા લોકો અચંબો પાત્રે છે અને બોલે છે કે જીઆ બાઈશો મંત્રનાં કામ કેવાં બને છે પેલી જોડી બામણીનું છાકરું અંગ્રેજી ભણે છે એતા વળી મંત્રને ગાંઠતું નથી પણ એનું ઘર બજે તો તરત માંને એવું સાંભળી પેલો ધુતાર બહુ ખુશી થાય છે અને બોલે છે કોહોતો જ્યાં કુક માં ત્યાં ભડકો કરે, કહોતો કુવામાં ભડકો દેખાડું કહોતો ગમે તેવા લીલા ઝાડને બાળીને ભસ્મ કરે એવા એવાં ગપાં લોકો સાચાં માની લે છે અને વેમમાં કુટાયાંજ કરે છે. હવે દીવા કરવાની યુક્તિ પ્રકાશ કરું છું.

ફોસફરસ નામની ઔષધી થાય છે, એ બુટી અંગ્રેજી લોકોએ ધણી મહેતતથી બાળી કહાડી છે તે ફોસફરસ મુંબાઈમાં મળે છે, અમદાવાદમાં

પણ મોઢોટા વેપારી વહોરા લોકોની દુકાને મળે. એ ઓશની પાણીમાં રહેછે, માટે સીસામાં પાણી ભરીને તેમાં નાંખીએ ત્યારે રહી શકે છે.

ધુતારે સીકીમાં જંત્ર કરીને પડીકું વાળ્યું તેજ વેળા ફોસફરસની એક કરમ એ પડીકામાં ઘાલી હતી, પછે થોડીકવાર થઇ એટલે ફોસફરસથી આખું પડીકું સળગ્યું, અને પડીકું સળગવાથી દીવા થયો એમ જાણવું.

એ ઓશનીમાં એવો ગુણ રહેલો છે કે, પાણીમાંથી બહાર પડ્યા પછી થોડીકવારે ભડકો થાયછે. માટે ઉપર લખેલી વસ્તુથી દીવા થયો એમ સમજી લેવું, ખીજી મંત્રની વાત તમામ જીજ્ઞા છે.

ખેલ ૩ નો*

લુગડામાં દેવતા ભરવાનો.

કેટલાક ઢોંગી લોક સીધાં દેખાડવા સારું લુગડામાં દેવતા ભરીને લોકોને ઠગે છે. પ્રથમ ઢોંગી બોલે છે કે આ મારી પછેડીમાં ૧૧ વૃંદસથી ધુપ કરું છું, હવે એક વરસ થશે એટલે બાર વરસનું તપ પૂરું થશે તે સાંભળી લોકો પૂછવા મંડી પડેછે, બાઈ સાહેબ પછેડીમાં ધુપ શી રીતે થાય છે? ત્યારે જાદુગર બોલેછે, કહોતા કહિ દેખાડું અને કહોતા કરી દેખાડું, ત્યારે બોળા લોકો બોલેછે જો કહેનારાતો ધણાય મળે પણ કરે એનેજ અન્ન તો ગાંઠીએ છીએ. અન્ન કાંઈ એાછી અકલના નથી, કાચા ગુરના મુંડેલા નથી, એવું સાંભળી ધુતારે મનમાં હરખાયછે કે, આ સાળા લોકો ઘેલકાડ્યા છે માટે મને ઠીક પૂડશે. ધુતારે એક તપેલી મગાવેછે તેને પોતાની પાસેના લુગડાથી બાંધવા જાયછે અને બોલેછે કે આ લુગડું દેવતાથી પણ બળશે નહિ ત્યારે કેટલાક લોકો વીચાર કરીને બોલેછે કે તમારું, લુગડું મંત્રેલું હશે અથવા કોઈ ચોપડ્યું હશે. માટે નહિ બળે એવી અમારી ખાત્રી છે, પણ અમારું લુગડું આપીએ અને એ લુગડું ન-

બજે ત્યારે તમારી વિદ્યા સાચી, પછી બીજનું લુગડું તપેલી ઉપર લ-
પેદીને તપેલી ઉંઘી પાડેછે, અને તપેલીના ઉપર ધખધખતા અંગારા
થાળી ભરીને નંખાવેછે, તે અંગારામાં ખત્રોસો ધુપ કરેછે. થોડીકવારે
એટલે આશરે ૦૧ ધડી થયા પછી અંગારા કાઢી નાંખીને લુગડું તપેલીથી
છોડી લેછે પણ એક દોરડોએ બળતો નથી, એવું ને એવું સાળું લુગડું રહેછે.

લોકોને અત્યંત અજ્ઞાન સરખું લાગેછે, અને જણાયછે કે, અ-
ગ્નિબંધન કરવાના મંત્રથી આ લુગડું બળ્યું નહિ જો આ મંત્રવાળો,
ગાંધ સાલે અણુદા પટ્ટાલનો આધલો બાજ્યો તે વખતે હોત તો અગ્નિનો
શા ભારે છે કે, એક સાંઠા સરખાને બાળત, આહો હો! હો! આતો ધ-
લમી જાણેછે. એ રીતે ભાળા લોકો ઠગાયછે, માટે હવે એ અગ્નિ બં-
ધનના મંત્ર નીચે લખ્યું છે તે વાંચશો તેથી તમને પણ એ રીતે લુગડું
બચાવી શકશો.

અગ્નિનું જોર વાયુથી છે માટે વાયુનો સંચાર બંધ થયો ત્યાં અ-
ગ્નિનું જોર નથી. ઉપર લુગડું ન બળ્યું તેનું એજ કારણ છે કે, તપેલી ઉપર
ખુબ જોર કરીને લુગડું બાંધી અને તપેલી ઉંઘી પાડી, તેથી તપેલીનું
ખુદું અને લુગડું તેના વચે વાયુનો ભાગ રહેતો નથી, માટે લુગડું નથી
બળતું, જો લુગડાની જરાક પણ કરચોલી રહેછે તો બજેછે, માટે એ-
વી હીકમતથી બાંધવું કે કરચોલી રહે નહિ. એજ એના મંત્ર છે બીજા
મંત્ર મિથ્યા છે.

કદાપી કરચોલી રહેવાથી થોડાક દોરડા બજેછે તો ઠગારા લોકો
એવું બહાનું કહાડેછે કે, કળજીગમાં એટલું દેવત મંત્રમાંથી હંધું છે; તે-
થી જરા દાઝી ગયું.

ખેલ ૪ થી *

લુગડામાં ધાણી શેકવાનો.

ત્યારે બાજીર ભરચોરાની વચે રમ્મછે, અથવા ભવેયા લોકો રાત્રીએ

રત્ન છે, ત્યારે લુગડામાં ધાણી શેકે છે. તે ખીજ માણસની પાસેથી લુગડું માગી લેછે, પછી એક આદમી પાસે સાન્ના છોડા બ્રલાવેછે અને એક તરફનો છોડા પોતે ઝાલી રાખેછે, અને એ લુગડાં હેઠે થોડોક દેવતા કરેછે અથવા દીવા રાખેછે, પણ એવા રાખેછે જે પેલા લુગડાને અગ્નિની આંચ લાગે નહિ. એ લુગડામાં ૧ વાંસની સુપડીથી જાર નાંખીને હલાવેછે, ત્યારે કટ કટ કટ કટ થઈને ધાણીનાં કાલાં પડેછે, અને એ ધાણી કોઈ ભાગે તો ખાવા આપેછે. એ ઊની ઊની તાજી ધાણી ખાનારા દં-ગ થઈ જાયછે, અને કહેછે રંગછેરે રંગછેરે રંગછે; દેવતાની આંચ પણ કાંઈ થઈ નથી, ને કેવી ધાણી શેકી છે, પણ આ એલ ઘણુંકરીને રા-ત્રીએ કરવામાં આવેછે, એવું સાંભળીને લોકો સમજેછે કે, આ તો આગી આવૈતાળ સાધેલા જણાય છે હવે ધાણી શેકવાની રીતી નિચે લખુકું.

એ બાજુર એક વાંસની સુપડી રાખે છે, તે સુપડીમાં અંતરપડ રહેછે અને એ અંતરપડમાં ઝીણા કાગળ ઘલાવેછે. અને એવી રીતની સુપડી કરાવેછે કે એમાં શેકેલી ધાણીનાં કાલાં થોડાંક ભરે છે તે જ્યારે એ સુપડી ઊંચી વાળીને હલાવિયે ત્યારે તેમાંથી ધાણી લુગડામાં નીકળી પડેછે, તથા હલાવતી વખતે કાગળ કડ કડ કડ કડ બોલેછે એ સાંભળી તે જોનારા સમજે છે કે, ધાણી કુટે છે. માટે કાચી જરના દાણા તરાઈત પાસે લુગડામાં નખાવેછે પછી એ જરમાં સુપડી વાંકી વાળીને હલાવે છે એટલે પેલી એની ભરી મુકેલી ધાણીએ તે જરમાં પડે છે અને ધાણીની જાત હળવીએ માટે જરને ઢાંકીને ઉપર રહેછે. લુગડાં હેઠે અગ્નિની થો-ડીક આંચ હોય તેથી ધાણી જરા ઊંચી થાય છે, એજ એનો ઉપાય છે અને એજ આગીઓ સાધવાનો ઉપાય છે, ખીજ મંત્ર જીઘા છે.

ખેલ ૫ મો*

ભડાકે દસ દીવા પ્રગટ થાય તે (વશે.

કોઈ જાદુગર મનીષ ગ્રહસ્થ લોકોને ઘેર જાય છે ત્યારે આજલું દુટ્ટી ખડે એવાં નહાતાં નાહતાં ગચ્છાં મારે છે. અને પોતાને હાથે જે ક્રીયા ખેડી હોય છે તેનો ખેલ કરી ખતાવે છે. એક સત્ત કોઈ શાહુકારને ત્યાંહાં ૧ ખાજીગર આવ્યો, અને આવીને ખોલ્યો કે મને અગ્નિદેવ પ્રસન્ન છે તેથી હું વગર અગ્નિએ રાંધી આપું. કહોતા વગર અગ્નિએ ભડકો કરું, દીવા કરું, એમ કહીને કોડીઆં દશેક મુકાવે છે એમાં તૈલ તથા દીવેટનાં ખીને તૈયાર કરાવે છે, પછી વગજો ખેડીને પથરા ઉપર પથરા ધસે છે એટલે પીસતોલના સરખો ભડકો થાય છે અને તે વખતે જેટલાં કોડીઆં મુકાવાં હોય તેટલામાં ઝડપો ઝડપ દીવા સળગે તે જ્યાં સુખી તૈલ ખળી રહે ત્યાં સુખી દીવા ખજે છે, તે જોઈને લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા વગર રહેતા નથી. એની સિધ્ધાઈ ઉઘાડી પાડું છું, ખીરે ખીરે વાંચશો તો તેમાં ત્રણ પણ સિધ્ધ થશે.

જે કોડીઆં મંગાવીને તૈલ પુરું તેમાં દીવેટા મુકી તે ખાજીગરે પોતાને હાથે મુકી દરેક કોડીઆમાં દીવેટને મહોડે ૧ જરના દાણા જેટલો ફાસફરસનો કડકો મુક્યો હોતો તે કોઈના જાણવામાં આવતું નથી. એ ફાસફરસ અંગ્રેજી ઓષધી છે, તેમાં એવા ગુણ છે કે જળમાંથી કોડીને બહાર મુક્યા પછી થોડીકવારે એની મજે ભડકો થાય છે, માટે એ દીવાના જોરથી દીવા પ્રગટાયા. હવે ભડકાનું ભાષણ કરું છું; તે વાંચવાથી પણ જાણશે કોહાયડો કોડીનો થશે એમાં શક નથી.

કલરાપોટાસ (અંગ્રેજી ઓષધી છે,) તેમાં આંખલસારો ગંધક બે વજને બરાબર લેઈને તેને વાટવાં, વાટીને એક ડાબડીમાં ભરી રાખવું. તે જ્યારે ખેલ કરવો હોય છે ત્યારે એ ડાબડીમાંથી ૧ ચપટી ભરીને પથ-

રા ઉપર મુકીને એના ઉપર એક નાહાના પથરથી વાટવું એટલે તેજ વખતે ધંમ લેધને ભડાકો થાયછે. માટે ઉપરનો ભડાકો પણ એ પ્રમાણે કર્યો અને દીવા પ્રગટ થયા એ પણ એસડથી એમાં કાંઈ મંત્રની સિ-
ધાઈ નથી. ભડાકો એ દીવા સાથે કેમ થાય? એવું કોઈ ધારે તો એનું તો એમ છે જ, જ્યારે ફોસફરસ સળગવાની તૈયારી થાયછે, તે બાજુગર બાજુ છે માટે તે વખતે ભડાકો કરે છે.

ખેડ ૬ ઠાઠ

લુગડાનો ગાંઠ છોડવા વિશે.

કોઈક સભામાં, કચેરીમાં, રાજદ્વારમાં લાલભટ અથવા જાદુગર આવેછે; જેટલા ઢાંગીછે તેમાં બ્રાહ્મણ હોય તે લાલભટ કહેવાયછે, અને વાણિયા વગેરે મધ્યમ વરણવાળાને અંબાનો લાલ એમ કહે છે, બીજી વરણવાળાને બાજુગર, વાદી, ગાર્ડીઆ એલાઉ એમ કહેછે, માટે આ ચોપડીના આરંભથી ધંતી સુધી જે જે નામ આવે એમાં કોઈનું નામ ઉઘાડું સમજાય એવું આવી જાણ તોપણ વાંચનારાઓએ નામને ઠેકાણે બાજુગર એવો અર્થ સમજી લેવો, પણ ફલાણા ગામનો ફલાણો એવું ન સમજવું, કારણ કે કોઈનું નામ પ્રસિદ્ધ રીતે લખીને નીંદા કરવી એવી જુલજ ન રાખવી, એવી ચિત્તામણ મને મારા ઉસ્તાદે આપેલી છે.

ઉપર લખેલા જાદુગરની સાથે એક બે ચેલા પણ હોયછે, તે જાદુગર હાથમાં ત્રીશુળ ઝાલેછે, માથે પાધડી ઉપર ઘાટડી અથવા ચુંદડી બાંધેછે, અને કપાળમાં કંકુનો કંટેવાળો પણ ખાસો કરેલા રાખે છે.

રાજસભામાં જઈને પ્રથમ તો પોતાની રૂઢી પ્રમાણે રામરામ કરેછે. પછે સભામાં બેસીને જે જગદંબા કહીને હાથમાંથી ત્રીશુળ હેઠું મુકીને

તમાથી બે ચાર સોપારિઆ એક હાથ ને એક હાથ ફાડે છે. તે જોઈને ભાળા માણસોને અચંબો થાય છે, ને બોલી ઉઠે છે. ધન્ય છે મારી અંબામા અરે માવડી, હાજરા હજુર આવી છે કે શું? એવું સાંભળી લાલ બોલ્યા અરે મારા સાહેબો આમાં તો તમા શું નવાઈ ધારે છે, પણ મારી પાસે એક મંત્રી છે ન મંત્રી, તે મંત્રી લુગડાની ગાંઠ વાળેલી છુટી જાય છે. પછી સભામાં બેસનારા લોકો બોલી ઉઠે છે કે, અમને દેખાડો શી રીતે છોડો છો? બહા અમ પલુ શું જાણીશું જીવ્યાથી જોયું એ સારું એવી ધયડાની કેલેવત છે માટે આટલા બેલતો કરી બતાવવો જોઈશે.

પછી લાલબટ તરાઈત આદમી પાસેથી એક વસ્ત્ર માગી લે છે, અને એ વસ્ત્રના સામસામા બે છેડાની બાજુ ગોળ કાકડી જેવી કરીને ગાંઠ વાળે છે. એ ગાંઠ ધણી ચકત વળે છે, અને બે હાથે કરીને છેડા પણ ખેંચે છે. અને લોકોને બતાવે છે કે દેખો આ ગાંઠ કેવી મજબુત વાળી છે, અટ દેખને કોઈનાથી છુટે એમ નથી, તથા બે હાથે મથ્યા વિના છુટે એવું પણ નથી. પણ આ લુગડું વગળુ મુઝીય અને મારા મંત્રી આ ગાંઠ છુટે તો મારી વિદ્યા સાચા કે જુરી?

લોકો જવાબ આપે છે અહોહોહોહો એની મજે ગાંઠ છુટે તારે તો પરમશ્વરમાં ને તમારામાં જાતે તફાવત થાને કહેવાય? એવું સાંભળી લાલબટ લુગડાનો દડો કરે છે, અને એ દડો ઉપર ત્રીશુળ કે બીજી વસ્તુ ફેરવીને હોઠ ફડકડાવે છે, લોક ધારે છે કે એતો મંત્ર સાધે છે. પછી કોઈ તરાઈત આદમીને બોલાવીને લુગડું ખંખેરાવે છે, તો તેમાં ગાંઠ કે બાંઠ કાંઈ જણાતી નથી; છેડા છુટી ગએલા જોઈને લોકો વી-સ્મ પામી છે. વાહરે વાહ! રંગ છે લાલબટ ! આ કામ કાંઈ જોવું તેવું ન કહેવાય, તમારા મંત્ર તો રાખ્યાણુ જેવા દેખાય છે.

મંત્ર કે બંત્ર કાંઈ નથી હાથની ચાલવણી છે તે નીચે લખી છે. જ્યારે લાલબટ ગાંઠો બાંધી ત્યારે જ જુગતી કરી છે, તે શી જુગતી

કરી છે તે એક જ, જે છેડાને ખુબ આંખળીને એક છેડા હોય અને એક ઉપર એ રીતે ગાંઠો વાળી, પણ એક હાથ તરફના છેડાની સેર ઉભી ચઢાવી દે છે અને બીજી સેર આડી રહે છે, પછી લોકોને પોતે દેખાડે છે પણ જોનારાના કબ્જામાં આવતું નથી. પછી પેલા હુગડાનો દડો વાળતી વખતે, એક હાથનો અંગુડો અને અંગુડા પાસેની આંગળી એ ખેનાયકી ગાંઠ છોડી નાંખીને દડો વાળે છે, માટે પ્રથમથીજ ગાંઠ છોડીને હુગડાં મુકે છે, તે પછી ગાંઠ ક્યાંથી આવે મંત્રની વાત બોલે છે તે તમામ જુદી છે, હસ્તક્રિયા સાચી છે. ઉપરનો એલ એવા સુધ્ધ છે કે નહાના છોકરાના દેખતાં એક વખત કરીને સમજ પાડીએ તો તેના અંતરમાં પણ ચઢ દબને ઉતરે છે.

ખેલ ૭ મો*

કાંકરાનો રૂપીઆ કરવા વિશે.

બાજીગર કાંકરાનો રૂપીઆ દેખાડે છે, તે એવી રીતે કે પ્રથમ તો ડાબા હાથની ખાલી મુઠી વાળે છે, અને જમણા હાથમાં એક વાંસળી રાખે છે, અને મુઠી ઉપર વાંસળી ફેરવીને કહે છે કે, જા, જા, જા, જા, જા, એવું કહીને મુઠી ઉઘાડે છે તો ખાલીને ખાલી દેખાય છે.

પછી એક માટીનું પોતું કે જીકરું ડાબા હાથમાં લે છે અને સહુ લોકોને દેખાડે છે કે, દેજો યારો એ ઠીકરાકા ક્યા બનાઉ કહો તો ખાતી બનાઉ, એર કહોતો હીરા બનાઉ, કહોતો સોનેરી મહેર બનાઉ, એર કહોતો રૂપીઆ બનાઉ. એમ કહીને પોતાની પાસે એક છોકરો રાખેલો હોય છે એને પૂછે છે, એ છોકરાનું નામ જાણ્યો કહેવાય છે. બાજીગર કહે છે એ

જાન્યુરે દેખ ઉઝકા કયા બનાઉ ? જાન્યુરો મુંબેગરા કલદાર ઝોર રાણીકા સાકાવાળા, ઝોર ખરા દુપેરકા પડેલા, એસા રૂપિયા કર દો, તો ઇલમકું રંગ દેઉગા, ને ચુક પડ જાય તો સખકે દેખતે તેરા નામપર યુકુંગા એવી રીતે કપોળ કયા કરીને, હાથમાંથી ઝડપ લેઈને રૂપીઓ ખરેખરો દેખાડે છે. એ રૂપીઓ કાંઈ ખોટા હોતા નથી ખરાખર ૧૯ આનાનો રૂપીઓ હોય છે, એવું ભાળીને જોનારા આશ્ચર્ય પામે છે કે, આતે શું થયું? ઠીકરું ક્યાં ગયું અને આ રૂપીઓ ક્યાંથી આવ્યો. વળી કેટલાક ડોડડાલા વચમાં બોલી વળેછે, અરે રૂપીઓ ક્યાંથી એના બાપની ધોરમાંથી? એ- તો આપણી નજર બાંધીછે માટે આપણે ઠીકરાનો રૂપીઓ દેખીએ છીએ, મુઠીમાં રૂપીઓ ક્યાંથી આવ્યો તેની વાત નીચે લખું છું. તેથી ખુલાસો થશે.

ડાભા હાથની મુંઠી વાળે છે અને જમણા હાથમાં વાંસળી રાખે છે, જ્યારે વાંસળી હાથમાં રાખે છે ત્યારે વાંસળીવાળા હાથની હાથે- જીનાં બેવનમાં રૂપીઓ રાખે છે. અને પછી વાંસળી ઝાલે છે, થામાટે જે વાંસળીના દબાણથી રૂપીઓ મજબુત રહી શકે છે, પછી કાંકરાવાળી મુઠીમાં રૂપીઓ લેછે અને રૂપીઆવાળી મુઠીમાં કાંકરો લે છે, પણ કોઈના જાણવામાં આવતું નથી એવી રીતે આડાઅવળી વાત કરતાં ન- જર ચુકાવે છે, બાજીગરના હાથના જેવી બીજા કોઈ ચાલાકી કરવા જ- ય તો આવડવી મૂશકેલ છે, એવી રીતે સાવધાન રહે છે.

જો કાંકરાના રૂપીઆ બનતા હોત તો એને ભીખ માગવાની વખત આવતજ નહિ, અને સરકારને ટંકચાઈનું કામ પણ શું કરવા જોઈએ? એવા મંત્રવાળા એક બે માણસ રાખે એટલે હજારો ગાડાં બરાબ એટલા રૂપીઆ થઈ જાય, પણ ઇશ્વરે જે વસ્તુ કરી છે તેની બીજી વસ્તુ થાયજ નહિ. અને થતી હશે તો કોઈ અનુપાનથી બીજો રૂપે થાય, જેમ હજાર પીળી છે અને ખારો ઘાજો છે પણ એ બેવાનાં ભિગાં થવાથી

કંકુ થાય છે મોઢે હરેક પદાર્થમાં ખીજી પદાર્થ બળવાથી ગુણ તથા રૂપ બદલાય છે એમાં શક નથી પણ જાડુની વાત તમામ જીવો છે.

ખેલ ૮ મો*

ખ્યાલામાંથી હઠીયો ઉડાવે છે તે વિશે.

ખાજીગર લાકડાની કંકાવડી સરખા ૩ ખ્યાલા રાખેછે, તે ત્રણે ખ્યાલા પોતાની આગળ જમીન ઉપર મુકે છે. અને એ ત્રણે ખ્યાલાની આગળ સોપારી જેવડી લુગડાની દડીઓ મુકે છે. એ દડીઓ લુગડાના કંકડાથી શીયી લીધેલી હોય છે, અને એ દડીઓ હાથેળીમાં સંતાડી શકે એવી નહાની હોય છે. એ દડીઓ એકેક્રી એકેક્રી ત્રણે ખ્યાલા પાસે મુકયા પછી સહ લોકના દેખતાં લેછે; પછી ચપડી ધુળ લેધને બોલેછે કે, જા, જા, જા, જા, મરે ઇલમસેં ઉડજા. એવું કહીને લોકના ઘીમાં ન આવે એ રીતે પોતાની કોથળીમાં નાંખી દે છે, અને પછી લોકોની સરત ચુકાવવા હાથની ખાલી મુઠીવાળી રાખે છે. લોકો ખીચારા જાણે જે હજી દડી ઉડી નથી. પોતાની મુઠીમાંને મુઠીમાં હશે. પૂછે પેલા વાદી પોતાના બાળા-આગળ મુઠી રાખીને કેહે છે કે, જા, જા, જા, અબે દડી તું તેરે ધરમ પેડજા, એવું કહીને એકે એકે ત્રણે ખ્યાલા ઉપાડે છે. પછી લોકોના દેખતાં એક ખ્યાલામાં મુઠી વાળી ધાલી દેછે. તેથી જોનારા લોકોની નજરમાં આવે છે કે, પેલા ખ્યાલામાં દડી ધાલી છે ત્યારે ગાડી બોલે છે કે ક્રીસમ દડી ધાલી છે, ત્યારે છોકરાં અથવા ખીજા લોકો બોલે છે કે છેલ્લા ખ્યાલામાં છે, એટલે ગાડી છેલ્લા ખ્યાલા વચે મુકીને મધ્યેનો ખ્યાલો છેલ્લો થયો તેને આગળી અડાડે તેને કહેછે કે આમાં ત્યારે લોકો બોલેછે ના, ના, વચમાં. એટલે વચ્ચેનો ખ્યાલો છેલ્લો મુકીને પૂછે છે

આમાં એ રીતે કેટલીક વાર માથાકુટ કરીને છાકરાઓને ખુશી કરે છે. પણ જોનારા લોકોને જામ રહે છે કે, પ્રથમ મુઠીવાળીને જે પ્યાલામાં ધાલી હતી તે પ્યાલામાં જ દડીઓ છે. એવું જાણીને મદારી બોલે છે ભાઈ તુમ-કુ એ પ્યાલામાં જામ હોય તો ખરાખર ખખર રખીઓ એ પ્યાલાખી ખાલતા હું. એમ કહીને જે પ્યાલામાં ખાલી મુંઠી ધાલેલી હોય છે એ પ્યાલો જાચો કરવા જાય છે, એટલે જોનારા સાવધાન થઈને રહે છે જે હવે દડીઓ નીકળશે, પણ દડીઓ ક્યાંથી નીકળે દડીઓ તો પ્રથમથી જ સંતાડીને પોતાની કોથળીમાં નાંખી દીધેલી છે. વળી કોઈ ભાળા લોકો બોલે છે કે ભાઈ એવો આપણી નજર ખાંચીને ખેડો છે માટે આપણુ તો એની આગળ આંધળાભીત જેવા છીએ. એ બાજુગર બધું દેખતાં હશે પણ આપણુ નથી ભાળતા વળી કોઈ વખાણે છે કે વાહરે વાઃ આટલામાંથી કેવી દડીઓ ઉડાવી દીધી છે ને કોઈને ખખર પણ પડી નથી કે, ક્યાં ગઈઓ. વળી કંઈ ભણેલા લોકો બોલે છે કે આમાં શું ભારે કામ કર્યું, ધાવાને એવું તો હું પણ કરી બતાવું. કપટપ્રકાશમાં ધણાક ખેલ લખ્યા છે, એ ખમી હાથની ચાલાકી છે એમાં કાંઈ મંત્ર નથી. જે લોકો મંત્રની વાત કરે છે તે તમામ જુઠી છે.

એવામાં બાજુગર કોથળીમાંથી હાથમાં દડી લેઈને એક પ્યાલામાં ધાલી દે છે, એમજ ખીજ પ્યાલામાં ખીજ દડી ધાલે છે. ત્રીજામાં ત્રીજી દડી ધાલે છે, પણ કોઈના દેખવામાં આવતું નથી. પછી હાથની ચાલાકીથી એક દડી લેઈને ખીજ પ્યાલામાં મુકે છે, એટલે એમાં બે દડીઓ થઈ વળી ત્રીજી દડી પણ એ ભેળી મુશીને કહે છે અબે તોન દડીઓ કાચકુ મીલકર બેઠી હો. સખ પોત પોતાકે ધરત પેક જાઓ, એમ કહીને વળી જુદી પણ પાડે છે.

લોક જોવા ઉભા હોય છે તેમના પગ તો થાકે છે પણ જોતાં જોતાં મન થાકતું નથી. પછી વળી કંઈક બોલે છે હેડો ભાઈઓ હેડો! જો એ કાંઈ

દહાડો નહિ વળે રળશો તો મળશો. એ પણ રળવા આવ્યો છે; કાંઈ આવવા આવ્યો નથી. એમ કહેતા કહેતા લોથો વેરાઈ જાય છે.

દડીઓ ઉડાવવાનું કારણ એમ સમજવાનું છે કે એ હાથની ચપળતા એવી છે કે મોટા પંડીતથી પણ સહેજ કળી ચકાય નહિ. એવી ઝડપ મારે છે. જો એની આંખો સામું જોઈએ છીએ તો ઝડપથી ચુકાવે છે, જો હાથ સામું જોઈ રહીએ તો પગે કરીને જણસ આધીષાદી કરે છે. અથવા પોતાના સાગ્રીત હોય તે કાંઈ જોઈતું હોય તો લાવી આપે છે, અથવા કંઈ લેઈ જવું હોય છે તો ઝડપથી લેઈ જાય છે, પણ લોકોના કળવામાં નથી આવતું મોટે મંત્ર અંતર કાંઈ નથી સરવે હાથની ચપળતાં છે એમાં કાંઈ ભુલ નથી.

ખેલ ૯ મો*

લાકડાનો ચકલી ઉડાવવી તે વિશે.

ચાર આંગળ લાંબી એક વાંસની અપાટ લેઈને તે અપાટના ઉપર સુતરનો દોરડો અથવા ત્રીણી સુતળી વીંટ છે, તે એવી રીતે કે આશરે દશબાર આંટાફેરી વાળે છે. જેમ બ્રાહ્મણ જનોઈના છત્રું તાંતણા હાથ ઉપર વીંટે છે એમ એ અપાટને પણ દશબાર દોરડાની આંટી પાડે છે. હવે દોરડા વીંટે છે તે પછી દોરડાનાં વચ્ચે વાંસની સળી દાતણની ચીરી જેવી પાતળી, અથવા ખીજ લાકડાની સળી ધાલીને વાળી દે છે. જેમ રૂની આંસડી ખાંધ્યા પછી દોરડાને લાકડું ધાલી વળ દે છે એ રીતે વળ દે છે.

એનું નામ ચકલી કહે છે તે ચકલીને પોતાના સામી મુકીને બાજુગરબાલે છે અને લકડેકી ચકલી! આવ્યો મરે હાથમ, આવ્યો, આવ્યો, કયું નહિ આતી? જો ન આવે તો પીરાતપીરકી દુવાઈ હે. આગી-

આ ખીરકી દુવાઈ છે. એટલામાં પેલી ચક્લી ઝડપ લેધને ઉડતી કે ખા-
જીગરના હાથમાં જાય છે.

લોકોને તો અચંચા લાગે છે કે આ લાકડાની ચક્લીમાં ચૈતન્ય
અણુ ધાલ્યો છે આતે શું કહેવાય ? રંગછે ખાજીગરને એવામાં કાંઈક ડા-
સા ડોસીઆ ખોલી ઉઠેછે, અરે ૧૦૦ જોસીને એક ડોસી, આવ ખેટા
તને એની ખખર પાડું. સાંભળ એણે તો મારે પીટે નજર ખાંધી છે, એ-
લું સાંભળી એક છાકરો ખોલ્યો માજી નજર તે કેમ ખંધાતી હશે ? ડોસી
ખેટા સરત રાખીને સાંભળજે હો ! જ્યારે ખાજીગર જે ગામમાં રમવા
જાયછે ત્યારે એ ગામને સામ્ર છેડે એક ખીલો મંત્રીને ભાંયમાં ગોડીધાલે
છે, મીઠે આપણુ સરવે આંધળાં ભીંત જેવાં થઈ ગયાં છીએ, એતો
લાકડાની ચક્લી ઉડાડી, પણ ક્રીડીનો હાથી કરી દેખાડે તોએ શી ન-
વાઈ ? પેલાની વાત વાણુ કહ્યું છે કે મંતરવાજો ધારે તે કરી શકે.

ચક્લીનો મંત્ર નીચે લખ્યું, તે સાવધાન થઈને વાંચજો, વાંસની
ખપાટ ઉપર સુતળી વાંદ્રી અને એ સુતળી વચ્ચે એક સળી ધાલીને
વળ દીધા છે, એ સળીને નમાવીને ખપાટના ડોહા આગળ આશરે
એક બે વાલ મીણુ રાખેછે, તે મીના થકી ખપાટને સળી ચોટી
જાય છે.

પછી થોડીકવાર થાયછે એટલે વળતા જોરથી ખપાટ મીણુથી જી-
દી થાયછે એટલે સળી ઉછળેછે, અને સળી ઉછળવાથી ખપાટની ચ-
ક્લી કુદીને ખાજીગરના સામી પડે છે. માટે ચક્લી ઉડાડવાનો મંત્ર તે
મીણુએ એમ સમજવું. પણ મીણુ સિવાય ખીજા છુમંતર જીડા છે.

એ ચક્લીને કુદીને ઉડાડવી હોય તો વળી મુકે છે અને ખોલાવી
લેછે એ રીતે સવારથી સાંજ સુધી ખેલ કરે. તો એનોએ એકજ ખેલ
ચાલે પણ ચક્લી ઉડતાં યાકે નહિ; કારણ કે મીણુમાં સળી દબાવીને
ખપાટ વેગળી મુકે, તે મીણુ જરા નરમ પડે કે તરત ખપાટ ઉછળીને

વેગળી પડેછે. વળી રૂર એજ મીણમાં સળી દબાવે છે ને ઉડાડે છે. ઉ-
પરના ખેલમાં મીણથીજ કામ ચાલે છે પણ કાંઈ ઘોડાનો વાળ નથી
બંધાતો. ઘોડાનો વાળતો રાત્રે બાંધેછે, શાયી જે અંધારે વાળ લોકોના દે-
ખવામાં ન આવે. અને એ વાળથી રાત્રે પેસો અને વીંટી બંનેને લડા-
વેછે, માટે ચકલીનો ખેત્ર તો મીણથીજ થાયછે.

ખેલ ૧૦ મો*

ઘડા ઉપર નાળીઝેર લાગણું તે વિશે.

ખાજુગર લોકો માટીનો ઘડો એક મંગાવે છે, તે ઘડો તરાઇત
માણસ કુંભારને ઘેરથી સારે પાકે જોઈને લાવેછે, એ ઘડાને ખાજુગર
સિંદુરનું ત્રોશુળ કરે છે તથા બીજા પણ ઘોડાઘણા ચાળા કરે છે. તે-
થી લોકોને ખરખરો ઉપજે છે કે, આ ઘડો મંત્રી નાંખ્યો, હવે કોઈનો
બાર નથી કે, એ ઘડો ફોડી શકે.

એક છાણું મગાવીને તેના કકડા ત્રણ કરે છે, તે કકડા ઘડા ઉપર
ચુકે છે તે શી રીતે ચુકેછે તો, પાંચરી જમીનમાં ઘડો જાંધો પાડવો અ-
ને ઘડો જાંધો પાડવો તે જગ્યા પણ પોતી જોઈએ, અથવા રેતાળ જ-
મીનમાં નહિતો ધુળગી ઢગલી કરીને તે ઉપર ઘડો જાંધો પાડે છે, પછી
તેના ઉપર સદરહુ છાણાના કડકા ગોઠવીને ચુકવા. કકડા ઉપર નાળીઝેર
ચુકવું, તે નાળીઝેર ત્રાંબા જેવું વગાડીને તરાઇત માણસ પાસે મંગાવે
છે, અને નાળીઝેરની ચોટલી તથા છાલાં કહાડીને બોહુંરોહું કરાવે છે.

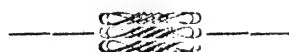
એ નાળીઝેર અને ઘડાનું ઝુંડ, એ બંને અડે નહિ એવી રીતે
છાણાના કકડા ઉપર ગ્રીક્ષ કરાવીને કોકની પાસે ધાયકણા સરખા લાક-
ડાથી નાળીઝેર બગાવે છે. પેલા આદમી ધોકો મારે છે તેને ચેતાવેછે

કે બરાબર નાળીઝીરના વચમાં વાગે ઝેવા ધા કરજો. પછી નાળીઝીરનાં કાચલાં જીદાં થાય છે અને ઘડો આખો રહે છે. તે જોઈને ભોળા લોકો ભ્રમમાં બરાય છે કે અલ્પા ભાઈઓ આ તે મંત્ર કે જંતર, કે નજર ખાંચી ઝેમ કહી કહિને ખાપડા ઠગાય છે.

એ મંત્રનું મૂળ ઉખેડુંકું કે, જોયી વાંચનારા મીત્રો ઝટ દેઈને દેખી શકે.

ઘડો ધુળ ઉપર ઊંધો પાડ્યો તેથી પૃથ્વીમાં કાના અથડાય નહિ, અને છાણના કકડા મુક્યા તે એ માટેજ કે, નાળીઝીરનો ધકો ઘડાને અડે તો ઘડો ફટે.

ધોકાનો ધકો નાળીઝીરને વાગ્યો, અને નાળીઝીરનો ધકો છાણના કકડાઓને વાગ્યો અને છાણના કકડાઓનો ધકો ઘડાને વાગ્યો પણ છાણું મૂળ પોચું માટે ઘડો ફટતો નથી. ઉપરનો ખેલ સમજી લેવામાં નથી કરવામાં સુગમ છે માટે લખાણ લખીને કાગળ આતરવાની મેલે-નત નથી કરી.

ખેલ ૧૧ મો.*

**ઘડામાં ચોખ્ખા ભરવા અને તે ઘડો છરી ઘોચવાથી
ઊંચો થાય તે વિશે.**

કેટલાક બાજીગર ત્રાંખાનો એક ઘડો મગાવેછે, અને તે ઘડામાં સારા આખા ચોખ્ખા ભરાવીને એક છરી વચે ઘોચાવેછે તે છરી ઉપર ઘોડુંક સિંદુર અથવા ઝંકુ વેરેછે. અને ઘડાને ગજો નાડાછડી વીંટેછે, તથા પેટે સિંદુરનાં ત્રીચળ કરેછે. અને કોઈ માંદા માણસ ઉપર ઉતારીને એ ઘડો પડદામાં મુકાવે છે, અને કહેછે કે આવતે સવારે જોવું હશે એવું

જાણીશો. એમ કહીને રાત્રીએ ઘડા ઉપર ધુપ કરવા તથા ઘડાને મંત-
રવા સારૂ ખાજીગર પડદામાં પેસેછે. પડદામાં એક કલાકને આશરે બે
સીને પોતાને મુકામે જાયછે, અને ઘડો માંદા માણસના ખાટલાને આ-
સીકે મુકતો જાય છે, અને સર્વેને ચેતાવેછે કે રાત્રીએ જાંદર દ્રાણ જા-
ળવળે ઘડાને અડે નહી, અને જો ઘડો અબડાશે તો અવળું પડશે.

પેલાં ભાળિયાં માણસ આખી રાત ચોકી કરીને ઘડાને જાળવેછે,
વાહાણમાં ખાજીગરને બોલાવેછે, ખાજીગર આવીને ઘરના માણસ પા-
સે ઘડા વરતો છરી ધાલેલી હોય છે, તે છરીને હાથે ઝલાવીને બોલે છે,
અલ્યા ભાઈએ સાંભજો. આ ઘડામાં છરી ચોંટી જાય છે, તો જૂત વો-
ધાય છે, માટે જો તમારું ભાગ્ય પાંચરું થતાર હોય તો છરી ચોંટી હશે.
હવે ઉપાડો એટલે પેલા માણસ છરીનો હાથો ઝાલે છે તેથી દસથેર
ચોખ્ખા ભરેલા ઘડો અધ્ધર થાય છે, એ ભાળીને એ ઘરધણી ખાજીગ-
રને પગે પાઘડી મુકીને બોલે છે. ભાઈસાહેબ મારા મટુડાને તમને જીવા-
ડવાજી આવી ચઢ્યાછા, નહીતો આ જૂત ખસે એવી અમને આશા ન-
હોતી, પણ તમારા મંત્રથી જૂત સરાઈ ગયો હશે તેથી ઘડામાં છરી
ચોંટી ગયો. હવે ઘડાને શું કરીએ? ખાજીગર—કોઈ ઇલમીને આપી દે-
જો, અને જો ઇલમી વીના આપશો, તો આપનાર અને લેનારા બંનેનું
રમડમડ થશે. એવું સાંભળી ઘરધણી થરથર ધ્રુજે છે, અને બો-
લે છે, આ મારા બાપ! લેનારો તો કાલ મરતો તે આજજી મરે ના, પણ
મારું એદાનમદાન થઈ જાય માટે એ ઘડો તો તમનેજ લઈ જાઓ, એ
સાંભળી ખાજીગર બોલેછે લઈ જઈએ મને ભારે પડે કે ન પડે?

ઘરધણી—ત્યારે આનું શું થશે?

ખાજીગર—શું થવાનું છે, સારાંવાનાં થશે: લાવો એક ઓફળ,
તથા રૂપીઆ સવાપાંચ રોકડા, અને રૂ ૧૦ ભાર ગોરમટી માટી, શું કરીએ
ભાઈ કોઈ લીધા વીના છુટકો છે! લાવો હુંજ લઈશ.

ધરધણી રાજ થઇને જે માગે તે આપે છે, પેલો બાજીગર લઇને મારગે થાય છે. કહેવત છે કે, “વર મરો, કે કન્યા મરો પણ ગોરનું ત-રખાણું ભરો”.

ઘડામાં છરી ચોટવાનું કારણ.

પેલો બાજીગર પડદામાં પેડો તે વખતે, ઘડામાં એજ છરાથી ચો-આ ઠાંસવા માંડેછે. ઠાંસતે ખૂબ કડીણતા પકડે છે એટલે ઘડાની વચ્ચે ઉભો છરો ધોઆ ધાલે છે, અને આડવાથી ઘડો ઊણો થાય છે તેટલા ચોઆ બાજીગર પોતાની પાસેથી ઉમ્મરીને ઘડો ભરી દે છે, અને કંકુ, સિંદુર ફરીથી વેરે છે, એટલે કોઈના કળવામાં આવતું નથી.

છરો એટલા માટે ચોટે છે કે ચોઆ આંડીને ભરવાથી ઘડામાં કડીણતા થાય છે, તે જાણી એ ત્રાંખાના ઘડાને તળીએ જઈને ચાણી ચોટી હોય એટલો બધો છરાનો એક જીવ થાય છે. ખાજી કારણ કાંઈ નથી, તેમજ મંત્રજંત્ર જુદા છે. હસ્તક્રિયા, રસાયણક્રિયા, આકરશણક્રિયા, એવી ક્રિયાઓ સાચી છે,

ખેલ ૧૨ મો*

પાણીનો ભરેલો ઘડો એક લોટાની નાડે વળગે છે તે વિશે.

પાણીનો ઘડો મહોડા સુધી છલકાતો ભરે છે, અને એ ઘડા ઉપર એક ખાલી લોટો મુકે છે પછી ઘડાને કાને લીલી માટી ચોપડીને લોટો ઊંચો કરે છે ત્યારે ઘડો પાણી લોટા સંગાથે ઊંચો થાય છે. એવું જોઈને ભાળા લોકો ધારે છે કે, અહા! હા! હા! શા મલમી છે, ભાઈ દસથેર પાણી હશે અને ઓછામાં ઓછો ત્રણથેરનો ઘડો હશે, એટલો બધો ખાલો એક લોટાને તજે વળગી ગયો છે. એવું સાંભળી ડાહ્યો કાકો ખાલી

ઉઠે છે, અલ્યા છાકરાઓ! આમાં તમે શું અચંબો પાત્રાછો, મેં ધરડા-
ઓના મોઢોડેથી સાંભળ્યું છે કે, દીલ્લીમાં એક બાવો લોટ માગવા ગયો
ત્યારે કોઈક નકારી બાયડી દળવા બેઠેલી તેણે ઉઠીને બાવાને લોટ આ-
પ્યો નહિ, પછી ઉઠવા ગઈ અને બાવો તો ઘંટી મંત્રીને ચાલી ગયો.

પેલી બાયડીની ઘંટી તો સજડ થઈ ગઈ, એકે આંટા ફરી વળે એ-
વું ન રહ્યું. હવે પેલી બાયડી ઉઠવા ગઈ તો ગાંડે પાટલો વળગ્યો આવ્યો,
અને બાયડીએ એના ધણીને બોલાવીને કહ્યું કે મારી ગાંડે પાટલો ચો-
ટી ગયો, તમે જુદો કરો. ધણીએ આવીને પાટલાને ઝાલીને ખીંચ્યો પણ
મંત્રેલો પાટલો કાંઈ જુદો થાય? પાટલો જુદો થવાની વાત તો રહી પણ
વચમાં ત્રીજું ટીપ્પણ જાયું, તે શું તો બાયડીની ગાંડે પાટલો ચોટ્યો
અને પાટલાને આદમીના બે હાથ ચોટ્યા. ધણીધણીઆણી ધણીએ
મથાં પણ પાટલો ઉખડ્યો નહી, એનો બેજણું સુતારને ધેર ગયાં અને
બોલે છે અલ્યા બાઈ સુતારને ગમે તો ફરે) લે પણ આટલો પાટલો ઉખેડી
આપ્યો. સુતાર વાંસણો અને વીંધણું લઈને પાટલાને છોલવા લાગ્યો,
પાટલાને જેવું વીંધણું અડક્યું કે તરત વીંધણું તો વજરલેપ ઘઈ ગયું ધણી
ધણીઆણી બે હતાં અને ત્રીજો સુતાર પણ ચોટી ગયો, સુતાર સુતાર-
ણે બોલાવી, ચાલી દોડજો દોડજો, એટલામાં સુતારણે આવી અને
વાંસલાને હાથ અડડે છે એટલામાં તો સુતારણે પણ ચોટું થઈ ગઈ.

ચાર જણાં ચોટી ગયાં લોક તો જોવા એટલા ભેગાં થયાં કે ચારમાં
હેએ હૈયાં દળાવા લાગ્યાં, આખી દીલ્લીમાં જ્યાં ત્યાં એજ વાત ચાલી
એતો લકડકકડ ચાર જણાં બાદશાહ પાસે ફરિયાદે ગયાં. બાદશાહ બોલ્યા
અરે કાયકુ એસા ઢોંગ મચાયાહે? સાલે નફ્ટ લોકકું લાજખી નહી
આતીહે, હૈએને નુરખાં, ધુળખાં એ લોકકુ જુદા કરો. એવો બાદશાહ-
નો હુકમ થતાં જમાદાર બોલ્યા, બંદેનિવાજ એ સાલે આરંખી ચોટ ગયે
હે. ચાર ખખી ચોટ જાગ્યા તો મેરે ગરીબ આદમીકા કયા હાલ બા-

દશાહને ધણો ગુસ્સો થયો અને પોતે સિંહાસન ઉપરથી ઉઠીને પેલા ચાર જાણુને જીદાં પાડવા ગયા. એવામાં તો બાદશાહ સુધાં પાંચ જાણુ સ-જાડ થઈ ગયાં, બધી દલ્હીની કચેરી જાંખી થઈ ગઈ, ચારેરે ગજબ થયો હવે શી વલે થશે, એવું એવું સરવે લોકો બોલવા લાગ્યા.

હવે પેલે બાવે વિચાર કર્યો તો બાદશાહ પણ ચોંટી ગયા માટે હવે તો મંત્ર છોડું. પછી જ્યારે બાવે આવીને પાંચે ઉપર ધુપ ધુમાડો કર્યો ત્યારે જીદા થયાં. એ બાવાને બાદશાહ મોટો શિરપાવ આપ્યો, તે દિવસથી આજ સુધી દલ્હીની બાયડીઓ બાવાઓથી બીહીતી રહે છે, અને બાવાને બાળીને ઝોટાટો લોટના વાડકા બરી બરીને આપેછે, જો લોટ નહિ આપીએ તો ગાંડે પાટણો ચોંટશે. માટે અસલ તો એવા એવા મંત્રવાળા હતા, તમે લોટાને ધડો ચોંટયો એમાં શી નવાઈ માનોછે?

એવાં ડાહ્યાકાકાનાં વચન સાંભળીને છોકરાઓ તો હીંગ થઈ ગયા કે, અહોહો! મંત્રનાં કામ તો ભારે ભારે બનતાં દેખાય છે, હવે લોટા સાથે ધડો ચોંટવાનો ઉપાય નીચે લખું છું તે વાંચવાથી માલગ પડશે.

માઠીનો અથવા ત્રાંબાનો ધડો પાણીથી છઠકાતો બરીને ઉપર લોટા સુકવો. એ લોટાને તળીએ પણ ઘડાનું પાણી અડવું જોઈએ, અને જો લોટા પાણીથી એક કાગળવા પણ ઊંચો રહેછે તો ધડો નહિ ઉપડે. માઠી લીંપવાનું કારણ એછે કે વાયુનું રૂંધન થાય છે, વળી જો માઠી લીંપતાં પણ જરાકે વાયુ સંચરે એવું રહી જાય તો એલ રદ જશે. ચોંટવાના એજ ઉપાયછે, તે એજ કે લોટાને તળીએ પાણી અડવું જોઈએ તેમજ ઘડાના ગળામાં માઠી હીકમતથી લીંપવી કે, લોટા અને ઘડાના કાના એક થઈ જાય પણ વચ્ચે વાયુ જાય એટલી તડ ન રાખવી, એજ એનાં કારણ છે, બીજાં મંત્રનાં પોથાં તે થોથાં છે.

ખેલ ૧૩ મો*

ઘડા ઉપરથી કોયડો કુદે તથા પૈસો કે કાંકરો ઘડામાં પડે તે વિશે.

એક ઘડો તથા લુગડાનો આંબળીને કોયડો કરવો તે કોયડો આશરે એક ગજનો લાંબો અને કદાચ ઉભો રહે એવો સખત વણવો. હવે ઘડા ઉપર અથવા માણુ હોય તો માણુ ઉપર કોયડો ઉભો ઠરાવવો, તે કોયડાના ઉપર રૂપીઆ, પૈસો, કે કાંકરો મુકવો, પછી પોતાના હાથમાં એક લાકડાનો દંડો આંકણી સરખા લેખને પેલા ગોઠિલાને વચ્ચે મારવો, એટલે એ ગોઠિલા (કોયડો) પાંચ હાથથી પાણુ વધારે વેગજે જમને પડે છે, અને એની ટાચે રૂપીઆ કે કાંકરો મુકવો હોય છે તે ઘડામાં આવીને પડે છે.

ઉપરનો બનાવ દેખીને લોકોને લ્હમ ભાસે છે કે, મંત્ર વીના પોતાની મજે પૈસો કે કાંકરો માણુમાં પડે? અને કોયડો પાણુ એટલે છે? જાણે એવું મણી કહીને વેમમાં પિટાય છે, માટે આ ખેલમાં સાફ જણાય છે કે, ઘોઠો મારવાની હીકમત છે. અને કોયડો સીધો મુકવો, જો ઘોઠો મારવામાં કંઈક ચુકે છે તો પૈસો ઘડામાં પડતો નથી માટે અભ્યાસથી એવી કળા આવડતી જોઈએ કે ઘોઠો મારવાથી કોયડો ઉડે અને પૈસો ઘડામાં પડે એજ એનો ઉપાય છે. કોઈ મંત્રનો જંત્ર કે એનો વેમ રાખશો નહિ.

ખેલ ૧૪ મો*

લો'ચુ કાચવાથી લોહી નીકળે છે તે વિશે.

એક લો'ચુ ચોટથી મંગાવવું, તે પોતાની પાસે એક છરી ઉતરાવેલી અથ્રઘાટ રાખવી, તે છરીને કપાસનાં રાતાં કુલના રસમાં બોળીને

સુકવત્રી, એ રીતે પાંચ સાત ફેરા સુકવત્રી, અને રસમાં બોળવી, જો ૨-સમાં બોળવાનો જોગ ન બને, તો એ કપાસનાં ફુલ છરી ઉપર મસળવાં અને મસળ્યા પછી સુકવીને વળી મસળવાં, એમ આશરે સાત-આઠ વાર કરવું. એ છરીથી લીંબુ કાપીએ છીએ એટલે પેલા ફુલના રસનો પટ લીંબુને અડવાથી લીંબુનું પાણી લોહીની માફક જણાય છે. એ લીંબુ કાપવામાં તો ઠગ લોહી તરેહવારની જીગતિથી ઉઠાવે છે. તેમાંની થોડીક વાત લખ્યું. જ્યારે કોઈ જીવાન માણસ મોઢો પડે છે, ત્યારે તેના ઘરનાં માણસ એના ઉપર દાણા ઉતારીને તે દાણા બુલાને કે જતીને, કે એવા કંઈ અંતરવાળા બીજને દેખાડે છે. દાણાનો વધાવી કે વાચા એવું બેચર ફેરા જોઈને, પેલા દાણાનો જોનાર બોલે છે, અહો હો! આ તો કોઈ દરમને કામણુ કરેલાં છે.

એવું સાંભળીને પેલા માંદા માણસનાં સગાએના મનમાં જાણ પ્રાસદો પડે છે કે, અરે! કોઈ કાળામહેને ધણીએ ગજબ કર્યો, અને કામણુ કર્યાં તે ઘડીકમાં મટનાર છે?

અક્ષત દેખાડનાર માણસ ઘેર જઈને ઘરનાં માણસોને સંભળાવે છે. છાનેમાને બોલે છે હાય હાય! આતો ઘર ઘાલ્યું, દાણામાં તો કામણુ બોલે છે. એવું ધારીધારીને પછી એ કામણુને કહાડનારા લોહીની પાસે ફેરા પાવા માંડે છે. અને બોલે છે ભાઈ/સાહેબ આટલું કામ તો કરવું પડશે, એનું જોરેનું ખરચ થશે તે જખમારીને આપીયું, પછી પેલા પુત્તો બે ચાર રૂપીઆનો તો સામાન મંગાવે છે, ધુપ નાળીયેર, ચુંદડી વગેરે સામાન લેઈને માંદા માણસના પાટલાના ચાર પાઈએ ચાર લીંબુ બાંધે છે, અને પછી એક લીંબુ માંદાના ઉપર ઉતારીને વાટે છે, એ વા-ટવાની વીધી પ્રથમ લખી છે એજ છે, તેથી લોકો ઠગાય છે માટે લીંબુ-માંથી લોહી નીકળતું નથી એ તો છરીનો પાસ રાતો હતો તેમાંથી અ-ધથના જોરે રંગ વધુ છે. માટે લોહી જોયો રંગ દેખાય છે, એ બેલ

કરવો હોય તો સહેજ યદ્ય શકે એવો છે. બીજી જાડુની વાત તમામ જ્યુડી છે.

ખેલ ૧૫ મો*

હાથમાં લડકા ઝીલવા વિશે.

બે ચાર ચીથરાં લેખને તેનો એક જાડો કાકડો કરવો, અને આ-
શરે શરે ૦૧ તલમાં બાળીને તે કાકડો સળગાવવો. પછી તે કાકડો નીચે
નીતરતો રાખવો, એટલે એમાંથી લડકા થતાં ટપકાં પડે છે, તે ટપકાં
હાથમાં લેખએ પણ દગ્ગાતું નથી. શા માટે નથી દગ્ગાતું ? તેની રીતી જે
મીઠાનું પાણી કરી મુકવું તે પાણી હાથે ચોપડીને કાકડાનાં ટપકાં ઝીલવાં
અને બે હાથ મસળતા રહેવું; જેમ જેમ ટપકાં હાથમાં પડે તેમ તેમ
પેલું મીઠાનું પાણી હાથે ચોપડતા જવું, એ રીતે જ્યાં સુધી કાકડો બળી રહે
ત્યાં સુધી હાથમાં ટપકાં પડે અને લડકા થતા જાય છે, પણ હાથ દોઝે
નહિ તથા ફેસલા પણ પડે નહિ, એવો મીઠાના પાણીમાં ઘુલુ રહેલો છે.
એ જોખને લોકોને જાડુનો વહેમ જણાય છે કે, આ બાજુગરે આગીઆ
સાધેલા છે તથા અગ્નીયંત્રન કરવાના મંત્ર પણ એની પાસે હશે. પણ
એમાં મંત્ર કે જંત્ર કંઈ નથી. મીઠાના પાણીથી હાથમાં ટપકાં ઝીલી શ-
કાય છે. જેઆને જેવું હોય તેઆએ નહાનીસરખી દોવેટનું દીપું હાથમાં
પાડી જેવું તેથી મોટો કાકડો સળગાવવાની હીમત ચાલશે.

ખેલ ૧૬ મો*

માટીના લોટામાંથી પાણી ઢળીને શરી કાહાડવા વિશે.

એક માટીનો લોટો કિસબી કુંભાર લોકો ઉતારે છે, તે લોટામાં

આશરે બશરે પાણી માય છે, તે લોટામાં સઉના દેખતાં બાજીગર પાણી ભરેછે; અને કહેછે કે દેખો યારો ઉસમ ઇતના પાણી હે પણ ફેર પીછા નીકસેગા. એમ કહીને લોટાને ઢુંકે છે, એટલે લોટામાંથી પાણી ભટભટ થઇને બહાર નીકળેછે. વળી બંધ રાખે છે અને લોટા ઊંધા પાડે છે પણ એક ટીપા સરખું પાણી નીકળતું નથી, ને જ્યારે લોટાને પેટ ઢુંકે છે ત્યારે વળી ભટભટ થઇને પાણી ઉભરાઇ જવા લાગે છે. એ રીતે પાણી કાઠાડે છે અને વળી લોટા ઊંધા પાડે છે તે જોઇને લોટાને આશ્ચર્ય લાગે છે કે, આતે ખરેખરે જાદુ છે, આમાં કાંઈ મીનમખ નથી, ને જો જાદુ ન હોય તો ત્રણ ચાર ફેરા લોટામાંથી પાણી નીકળ્યું અને વળી બંધ થયું એ વાત બને નહિ.

હવે એ લોટામાં શું છે તે જણાવુંછું, માછીનો લોટા કુંભાર કરે છે. તે ભોટવાનો આકાર લોટાના સરખોજ હોય છે. પણ એવો જુગ-તીથી બનાવેલો હોય છે કે, એમાં પાણી ભરતી વખતે એકદમ પાણી ભરાય છે પણ પાછું પાણી કાઢવું હોય તો એક વખતે ઊંધા પાડવાથી બહુ પાણી બહાર નીકળી શકતું નથી. રૂશનાઈ ભરવાના ખડીઆ ત્રાંખાના થાય છે, એ ખડીઆ ઊંધા પડે પણ માંડીથી સઘં ઢળતી નથી, એવી રીતનો એ લોટા હોય છે પણ કેગળા ખેતીને જોનારા લોટાને માંહેલા અંતરપડની રી ખખર પડે? વળી એ લોટાને પેટ એક કાણું ત્રીણું હોય છે, તે ઉપર બાજીગર કાણે આંગળી દેઈ રાખે છે, જેથી કાણું કોઈ દેખી શકે નહીં. અને એ કાણે ઢુંકે છે એટલે લોટામાં વાયરો જાય છે તેથી ભટભટભટ બોલે છે. તેમજ એ લોટામાં પણ પાણી બોલે છે, અને વાયરો માંડી પેડે એથી પાણી ઉભરાઇ જાય છે એજ એનું કારણ છે ખીજી કાંઈ જાદુની કારીગરી નથી.

ખેડ ૧૭ મો.*

ચારણોમાં પાણી ભરું રહેવા વિશે.

પીતળની અથવા ત્રાંબાની, એક ચારણી લેવી, તે ચારણીને કા-
ણાં જાણ્યાં હોય તો ઘણું સારું.

લોઢાની ચારણી કલાઈવાળા પત્રાની થાય છે. એમાં એ એલ
ખીલકુલ નહિ અને શામાટે ને એ ચારણી એ તરફથી મુંવાળી નથી
ખાંચા ખમ્યાવાળી હોય છે, માટે ઉપર અને તળે હાથ ફેરવિયે પણ
સાફ હોય એવી ચારણી પીતળની કે ત્રાંબાની લેવી. એ કળશીઆ પા-
ણીનો ભરીને તે કળશીઆ ઉપર ચારણી જાંબી પાડવી. અને પછી ચા-
રણી સુધી કળશીઆ જાંબી વાળવો એટલે ચારણી સમી થાયછે, તે વ-
ખત ચારણીને પછવાડે પાણીઆળો હાથ કરીને ફેરવી દેવો એટલે ક-
ળશીઆમાં પાણી રહેશે પણ ચારણીમાં થમને નીકળી જશે નહીં.

તેનો દાખલો એક આપુંછું, પાણીનો લોટા કે ઘડો ભર્યો હોય છે
અને એના મોઢા ઉપર ભીનું ગરણું તાણીને ખાંચીએ છીએ તો એ પા-
ણી બંધ રહે છે ને નીકળી જતું નથી. શા માટે ને ગરણું ખાંધવાથી,
વાયુ બંધ થાય છે અને વાયુ બંધ થયો એટલે પાણી નીકળી શકતું નથી
તેમજ ચારણીના પેમાં હાથ ફેરવવાથી પાણી ભરાઈ જાય છે એટલે લો-
ઢાની અંદર વાયુ જમ શકતો નથી તેથી લોટાનું પાણી બંધ રહે છે પણ
ચારણીમાં થમ નીકળી જતું નથી. આ એલનો એટલોજ ઉપાય છે,
ખીજ લાંબી માયાકુટ નથી. અને ને કોઈ જાદુની વાત કરેછે તે જ-
ખ મારે છે. તે વાત જુઠી છે.

ખેલ ૧૮ મો*

સોગડી સુવાડીએ પણ બેઠી થાય તે વિશે.

બારડીના ત્રાડ ઉપર કોશંગો જનાવર થાય છે, તે જનાવર પોતા-
ને રહેવા સારૂ સોગડીના આકારે એક ઘર કરે છે. તે ઘર ઝાટથી લા-
વીને હેઠથી એક પાછ જોડવું કાપવું, એ કાચું તે ઢેકાણે ઠીકરૂં ધસી-
ને કુકો બેસતા કરવો, અને એ કોશંગોને સોગડીના જેવા રંગ ચઢાવી
રાખવો, જેથી કોઈના કળ્યામાં આવે નહિ.

એક સાચેસાચો સોગડી હાથીના દાંતની કે ગજ તે લાકડાની પોતા-
ની પાસે રાખવી જોઈએ, કદાચી કોઈ જોવા માગે તો કોશંગોને બદલે
આપવા થાય.

એ કોશંગોની નીશાની છે કે ગામડામાં કોળી, સીપાઈ, અને રજ-
પુત લોકો એની વાધવડીયા છરીના મેનને આપડા પાડે છે એ સોગડીને
આડી પાડીએ પણ તરત ઉભી થાયછે, ગજ તો એક હજારફેરા આડી
રાખીએ પણ હાથ લીધા કે તરત ઉભી થાય છે, બાજીગર લોકો
બોલી કરે છે કે, અરે સોગડી સોજ, એમ કરીને સુવાડે છે પણ
ઝડપ લઈને બેઠી થાય છે. એમ પાંચ સાત ફેરા કરીને છેલ ફેરે
પેલી ખરેખરી સોગડી, સુવાડે છે એટલે આડીને આડીજ પડી રહેછે,
ત્યારે બાજીગર બોલેછે દેજો અબ સોગડી, મરેઈલમસે કેસી સો રહી હે,
અબતો સોરહેગી એ સોગડી બદલવાની એવી ચપળતા છે, કે જોનારાને
સરતજ રહેતી નથી એવી ઝડપથી કોશંગોની સોગડી બદલીને લાકડાની
સોગડી મુકી દે છે. એ ખેલ કોશંગોથી ચાલે છે એમાં કાંઈ જાદુનું જો-
ર નથી.

ખેલ ૧૯ મો*

લાકડાની પાવડીઓ પગે ચોંટે તે વિશે.

ભવધ્યા રમત કરેછે તેમાં વાદીનો વેશ કઢેછે ત્યારે લાકડાની પાવડીઓ લાવીને મુકેછે, અને એક છોકરાને કહેછે અમે જંબુરે તરે ધંલ-મસે એ પાવડીપર ચઢકર ચલ. પછી છોકરું પાવડીઓ ઉપર ચઢેછે પણ પગે ચોંટતી નથી, એટલે છોકરું બોલેછે મરે ધંલમસે મેં ચઢ મુકા અખ તરા ધંલમ દીપ્પલાવ. પછી વાદી પગ ધોધને મંત્ર ભણવાના જોવા ઢોંગ દેખાડીને પાવડીઓ ઉપર ચઢીને ચાલવા જાયછે કે પગે ચોંટી જાય છે, એવું કોતક ભાળીને લોગે વિચારમાં પડેછે, અને બોલેછે. આ મંત્ર કેવા હશે કે લાકડાની પાવડીઓ પગે ચોંટી ગઈ. અને પેલા છોકરાને પગે તો કાંઈ ચોંટ્યું નહિ, માટે આ આદમીની પાસે મંત્ર ખરા, છોકરું મંત્રમાં શું સમજે?

હવે એનું કારણ સાફ રીતે દેખાડું છું જેથી આ ચોપડી વાંચનારા સર્વે એ વાદીના ગુરૂ થઈ પડશે.

આવળનો ગુંદ વાદીને પાણીમાં પલાળીને લાકડાની પાવડીઓ ઉપર ચોપડીને પાવડીઓ મુકવેછે. પેલા છોકરો પાવડીઓ ઉપર ચઢી મુકશે પણ એના પગે ચોંટી નહિ શા માટે ને છોકરાના પગ ડોરા હતા, અને પેલા આદમીએ પગ ધોયા, એથી ભીના પગે ગુંદાળી પાવડીઓ ચોંટી ગઈ. એજ એનો ધંલમ છે, ખીજો ધંલમ કે ખીલમ કાંઈ નથી.

ખેલ ૨૦ મો*

આંગળી ઉપર થાળી ફરેછે તે વિશે.

એક રહેડી થાળી કે કથરાટ લેધને હાથની આંગળી ઉપર ઓછામાં

આંધું આશરે એક મહિના સુખી ફેરવવાની કસરત કરે છે. એટલે એ મા-
ણસનો હાથ ઠરે છે, પકળી આંગળીઓ ઉપર ફેરવતાં ફેરવતાં પાળીની અ-
ણી અથવા સોયા ઉપર ફેરવે છે. હાલ ફેરવે છે, તાંસણુ ફેરવે છે, થાળી
કથશેઠ એટલાં વાનાં ફેરવે છે. વળી એ હાથોમાં એ થાળીઓ એકે વખતે
સાથે ફેરવે છે, એ પણ કસરતથી. એ હાથ અને એ પગ ચાર ઠેકાણે
સાથે થાળીઓ ફેરવે છે, એ પણ કસરતથી, વળી આંગળીઓ ઉપર થાળી
ફેરતી જાય છે અને હાથની આંગળીઓ ખદલતો જાય છે એ પણ કસરત
થી. વળી ફેરવતાં ફેરવતાં થાળી ઉછાળી ઝીલે છે, અને પાછી ફેરવતો જાય
છે એ પણ કસરતથી, કસરતથી શી વસ્તુ ન બને? ઘોળેરામાં કસરતે ચઢેલા
વેતરા એકેઠાં આદમી ૧૮ મણ બોજે ઉઠાવે છે. હિંદુસ્તાનમાં કસરતે ચ-
ઢેલા ચોખા એકેઠો આદમી, અમદાવાદના તોલના ચોખા ૨૦ સેરે તે રાં-
ખીને જમી જાય છે. મારવાડી કાશિદ એકેકે દહાડે ૫૦) ગાઉ સુખી ચા-
લે છે. માટે કસરતે એ કાંઈ જોવી તેવી વાત નથી એ પણ એક ધંલમ
છે. અને એજ ધંલમથી થાળી ફેરવે, એમ જાણવું, પણ ખીજી કરામત
નજર બંધીની કે જાદુની નથી.

ખેલ ૨૧ મો*

વાદી લોકો આંખો કરે છે તે (૧૧).

એક ગોટલા કેરીનો લાવી અને વચેથી ફાડીને એમાં આંખાની
કુંપળ ધાલીને જાણે નવો આંખો ઉગે છે એવા ડોળ દેખાડે છે, અને
આંખાના મુળને ઠેકાણે કોઈક ભાજનાં મુળીયાં ગોટલામાં ધાલે છે, અથ-
વા પુંવાડીયાંના છાંડ થાય છે તે પુંવાડીયાં ખારેમાંસ પાણીવાળી બેજળી
ધરતીમાં રહે છે, એ પુંવાડીયાંનાં મુળ અથવા વડ કે પીપરની વડવા
ધં એનાં મુળ ગોઠવી દે છે.

જ્યારે ચોમાસુ હોયછે ત્યારે તો ઉગેલા આંખો તૈયાર હોય તે પોતાની પાસે રાખેછે. તે એવી રીતે બતાવે છે કે એક ટોપલીમાં માટી મગાવે છે અને તે માટીમાં આંખો ગોટલા સુધી સંતાડી રાખે છે. ને આંખાનાં ડાળાં પણ માટીમાં કે ધુળના ઢગલામાં સંતાડી રાખે છે અને એક ખાલી ટોપલી મગાવે છે તે ખાલી ટોપલી જાંબી પાડી રાખે છે, શા માટે ને એ ટોપલી ઉપર લોકોને ભ્રમ આવે છે કે એમાં આંખો સંતાડ્યો હશે, પણ ટોપલીમાં તો કંઈ સંતાડતો નથી.

ને આંખો કરનાર જાદુગર હોયછે, તેનો શિવ્ય (સાગરીત) લુગડું ધરીને પડદા કરી નાંખે છે, શા માટે ને પેલી માટીમાંથી જાળવીને આંખાને ને ને વખતે જોઈએ એવા કરી રાખે તે સારૂ. હવે વાદી પડદા ખોલીને લોકોને બતાવે છે, દેખો યારો એ માટીમાં કુદ્ધ હું? પીછે તુમ કહોગે કે માટીમાં ત્રાડ છૂપાયા થા, એવામાં કોઈ ખોલી ઉઠે છે, અરે માટીમાં તો કંઈ નથીજ તો, પણ પેલી ટોપલી જાંબી પાડી છે એના ઉપર શક આવેછે. એવું સાંભળી વાદી ટોપલી જાંબી કરીને હાથમાં ખાલીને જમીન સરસી પછાડેછે અને ખોલે છે, આ ટોપલીને તુમકું વેમ આતાથા? એમ કરીને વાદી પડદામાં જાય છે, જમીને પેલી માટીવાળો ટોપલો છે તેમાંથી થોડે થોડે માટી જમીન ઉપર અથવા ધુળના ઢગલામાં પાથરે છે, તેમાં પ્રથમથી નહાનો આંખો તૈયાર કરી રાખ્યો હોય છે તે પાણી છાંટીને દેખાડે છે.

ખાજુગર—દેખો યારો ગોટલાકા આંખા ઉગે રહ્યાહું, અબ આંખા બધતા જાયગા આર માર આવેગા, આર કેરીઆં બેઠેગી તો ધંલ-મકુ સચા માનીઓ.

લોકોને ભ્રમ ઉપજેછે કે પ્રથમ ગોટલા હતા તે ગોટલામાં સણુગો કુટ્યો અને આંખો એક વેહેતનો થયો, હવે તે જાટો કેમ કરીને કરશે? એવામાં ફરીને પડદામાં જાયછે, અને એ નહાનાં પાંદડાં ઉપર એક માટી

ડાળખી પાંચ સાત પાંદડાંની જાશીને વળી દેખાડે છે, એ ડાળખી મા-
ટીમાં સંતાડેલી હતી તે.

પેલાં આંખાનાં પાંદડાંને પાણી છાંટે છે. તેથી પાંદડાંને ખુબ ચળ-
કાર્ટ મારેછે, જાણે ખરેખરો ચોમાસામાં ઉગેલો આંખો હોય એવો ડાળ
દેખાયછે, એમ કહીને વળી પડદો કરેછે, ને પડદામાં જઘને આંખાનું ડાળ
આથરે એક હાથનું હોયછે તે ધુળમાં જાશીને પેલા નહાનો આંખો ધુ-
ળમાં સંતાડેછે, અને પડદો જાલીને દેખાડેછે દેખ લો યારે આંખા મ-
હોટા હો ગયા. અબ્બ ઇસકેપર માર ખેસારતાહુ. એમ કહીને પડદો કરે
છે, એ પડદામાં જઘને શીઆજો હોય ત્યારે તો ઘણું કરીને આંખે માર હો-
યછે, માટે આંખાના મારે સુધાં ડાળું લાવી મુકીને ધુળમાં કે માટીમાં સં-
તાડેલું હોયછે તે ગોઠવીદેછે. અને જ્યારે આંખે માર ન હોય એવી રૂતુ હોય
ત્યારે અરીકાના ઝાડનો માર અથવા એવી કોઈ વનસ્પતીનો માર આંખાના
મારને મળતા આવે એવો માર લાવીને રાખી મુકેછે તે પેલા આંખા-
ના ડાળાને ચુંદથી ચોંટાડેછે, અથવા મુજો ધોમીને ચોંટાડેછે, ને પછી
ઉઘાડો આંખો કરીને ખતાવે છે, દેખ લો યારે એ આંખેકું માર લગ-
ગયા. અબ્બ કેરિયાં ખેડેગી, વળી પડદો કરીને કેરિયો વળગાડેછે, જ્ઞે કેરી
તક હોય તો તો ખરેખરી કેરીઓ એ ડાળે ખાવળની મુજોએ કેરીને
ચોંટાડેછે. કદાપી કેરીઓની રૂતુ ન હોય ત્યારે ખીલીનાં ખીલાં અથવા
આકડાના આકુલાં, અથવા એવી કોઈ ખીજી વનસ્પતીનાં રૂળ લાવીને
રાખી મુકે છે તે આંખાના ડાળાને રાંકણીઓથી ચોંટાડી દેછે એટલે
વગળેથી કેરીના મરવાનો ડાળ દેખાય છે. પછી પડદો જાલીને સહુને
દેખાડે છે કે દેખલો યારે એ કેરીયાં કેસો લટક રહી હે, કોઈ ધનામ દેણે
વાળા હોવે અને સુનાકા કડા માર હાથી ધોડા દેગા તો, એ આં-
ખાકું બડા ઝાડ બનાયદુ. જેસા વડકા ઝાડ હોતા હે એસા ઝાડ બના-
યદુ એવાં એવાં ગરખાં ખુબ મારે છે.

એવામાં કોઈ બોલી ઉઠે છે કે, અમારે એ કેરી ખાવાની મરજી છે. ત્યારે જાદુગર બોલે છે હા સાહેબ આભિક્રી મરજી હોવે તો કેરી ખાકર ખરા મહેલ કરનેમં કયા માલ હે! મથુરાકા પીંડા, સુરતકી ખરશી, મું-બાઈકા હલવા, બડોદાકી જલેબી, અંબાતકી સુતરફણી, અમદાવાદકે માભિકચોકકી મરકી, એસા એસા પકવાન સહાય ઇતના માંગલો, એક ઘડીકા છઠા ભાગમં મંગાયદુંગા.

એવો થોડોક લવારો કરીને પેલે ડાળેથી એક મરવા તોડીને છરીથી તેના પાંચ સાત કકડા ઝાલર જેટલા કરે છે. અને પોતાની પાસે લીલી આંબાહળદર રાખે છે તેના કકડા બીજા હાથમાં રાખે છે, પછી આંબાહળદરના કકડા લોકોને વહેંચે છે તે ખાતાં આંબાના નહાના મરવાનો સ્વાદ લાગેછે; અને તે આંખને લોકો ધારે છે કે, આતો જરૂર આંબાની કેરીના મરવા છે.

પેલે ડાળેથી ફળ લેખને કકડા કરચાછે, એ કકડા તો પોતાની પાસે રાખે છે પણ આપતા નથી. આ ખેલ ખરેખરો તો રાતેજ શોભે છે, પછી દિવસે પણ ઘણાય બાજીગર કરી ખતાવેછે, પણ રાત્રીએ બહુ સરસ શોભા આપે છે.

વહેમી લોકો ધારે છે કે; ફલાણીતો આંખો કરી ખતાવે છે, માટે એની પાસે વીરવિદ્યા છે, તે વાત સાચી છે શું? તો બાજીગરની પાસે બીજાં માણસ હોય છે તે જાણસ લાવી આપેછે. તથા જાણસ ઉડાવે છે માટે વીર શબ્દનો અર્થ સાચીત સમજવો. એજ વીરવિદ્યા, બાકી બીજા આકાશમાંથી વીર આવે એ વાત નરાતાળ જુદી છે.

ખેલ ૨૨ મો*

મૈથીની ભાજી વાવી દેખાડે છે તે વિશે.

એક ટાપલીમાં માછી ભરીને તે માછી ભેળી મૈથીની ભાજી સંતાડે છે, તે કોઈના દેખવામાં આવતી નથી, એ માછી જ્યાં રમવાની જગો હોય ત્યાં ભરીને નાંખે છે, પછી એક સુઠી મૈથીના દાણા લેઈને લોટોને ખાજીગર ખતાવે છે દેખો યારે એ સુઠી મૈથીકા દાણા હે, એ મૈથી હાલ મરે ધલમસે ઉગેગી, ઉસકી તરકારી સારા ગામકું પહોંચે ધંતની હોવેગી. એમ કહીને સહુને પોતાનાં લુગડાં દેખાડે છે, જુઓ ભાઈઓ મારી પાસે કાંઈ નથી. એમ કહીને લુગડું હોડી પડેા કરે છે.

પડદામાં પેરીને પેલી માછીમાં પાણી છાંટે, અને પડદા ઉઘાડીને ખાલે છે દેખલો દેખલો મૈથીકા ભાજી હોગધ, એટલામાં લોકો જોવા મંડી પડે છે, તો ભ.જી ખાજી કાંઈ ન મળે એટલે સરવે ખડખડખડ હમવા લાગે છે. તથા ખાજીગર ખાલે છે અરે કોઈ નાપાક સખસકા પડકાયા પડ ગયા, નહિતો મરે મંતરસે મૈથી ઉગેખિન કયું રહે. પાછો પડદામાં વાદી પેસેછે અને પેલી મૈથીની ખરેખરી ભાજી માછીમાં સંતાડી હોયછે તે જોડે જોડે રાપી દેછે, અને ઉપર પાણી છાંટેછે, અથવા પાણીમાં ઘોઈને સાફ કરીને ખમે આંગળને છોટ ચટચટ રાપી દેછે. પછી પડદા ખાલે છે તો લીલીછમ મૈથી જોઈને લોકો આશ્ચર્ય પામે છે, અને કહે છે કે એ મૈથી અમને દેખાડો, ત્યારે ખાજીગર એ મૈથીની ભાજીનાં બે ચાર તથણાં લોકોને આપે છે; લોક જોવા જાય છે તો ખરેખરી ભાજી માલમ પડે છે તથી ઘણા લોકમાં ભરાઈ જાયછે કે જાદુની કરામત જગતમાં ન હોય તો આવાં આવાં કામ શાથી ખને? નજ ખને.

ભોળા લોકોના મનમાં વહેમનો વાસો રહેછે, પણ જોલે સારા પુરૂષ નો સમાગમ ક્રીધા હોય છે, જેને સુધારાનાં પુસ્તકો વાંચ્યાં હોયછે જોલે

સમજી માણસનાં બાણણાં સાંભળ્યાં છે, તેના મનમાં કોઈ દહાડો વેમ રહેતા નથી.

ખેલ ૨૩ મો*

માથા ઉપર ચુલો સળગાવવા (વશે).

એક માણસના માથા ઉપર ચુલો મુકીને માંહી કાકડા સળગાવે છે, અને ચુલા ઉપર કડાઈમાં તેલ આશરે નવટાંક પુરે છે, તે તેલ કાકડાના સળગવાથી કડકડકડકડ થઈને ધુંવાડાળુ થાય છે. પછી બાજીગર પેલી કડાઈમાં થોડાક છાંટા પાણીના છાંટે છે એટલે વધારે કડકડાટ થાય છે, પછી બાજીગર બોલે છે, દેખો યારો આગીઆ બેતાલકા ખેલ. આ મરદકા માથાપર ચુલા ચઢાઈ દીઆ હે, ચૌર ચુલેપર તેલકી કડાઈ ધરી હે, પણ એ મરદકું કંછુ ધંજ નહિ આતી. એસા એસા ખેલતા મરી પાસ ખહોતહે પણ કોઈ દેખનેવાલા સોખી નહિ, ને જોહોવેતા મનકું સુનાકે કડે ચૌર બેઠનેકું હથી દેવેગા તો એ મરદકું જલાદુ, ચૌર કહો- તો એ કડાઈમાં ભજીએ તળદું, ચૌર પુરી, પાપડ, શુંવાળી શેકીદુ'ગા. એવું એવું લવકજક કરીને નાકડે એક બે પુરીઆ કરી હોય, અથવા પાપડ, ભજીઆં ને હાજર હોય તેને તળે છે. તેથી લોકો નકી સમજી બેસે છે કે, એતો મંત્રવિદ્યા છે, પણ મંત્ર નથી, અને જો મંત્ર કહીશું તો મંત્ર પણ ખરા છે, શા માટે ને મંત્ર થયેનો અર્થ એવોછે કે, ને જાનું કામ હોય તેનું નામ મંત્ર મીઠે જોડલા ખેલાડુંછે એટલા તમામ જાનેમાને ક્રિયા કરી લે છે માટે આવા કારણને લઈને મંત્રવાળા કહીએ તો કાંઈ બાધ નથી.

હવે માથા ઉપર કાકડા સળગાવ્યા પણ માથાનો ધણી બાજો નહિ તેનું કારણ કહી સંભળાવુંછું, જેથી વાંચનારા મીત્રો ટાંગીનો ધિકાર કરશે.

જેના માથા ઉપર ચુલો ચઢાવવાનો હોયછે, તે માણસ પ્રથમથી ચેતીને ખેસે છે, તે શી રીતે ચેતે છે તે પોતાની પાસે એક ભીની માટીનો તવો કરી રાખે છે, તે તવો જ્યારે ખાજુગર ચુલો માથા ઉપર મુકવા આવે છે ત્યારે ચુલો મુકીને તરત એ ચુલો ઉપાડનારના ઉપર એક લુગડું ઢાંકી દેછે. એટલે પેલા માણસને લાગ મળે છે ને તેની પાસે જે ભીની માટીનો તવો હોય છે, તે પોતાના માથા ઉપર એકદમ મુકી દેછે એટલે તેના ઉપર ચુલો રહેછે માટે પોતાના માથાને ઊંતાસ પણ લાગતી નથી, તે બળે ક્યાંથી?

એવી કળાથી લોકોને ડગે છે, અને લોકોને જાદુ વિધાનો વહેમ ધાલે છે, માટે જાદુની વાત બિલકુલ જુઠી છે.

ખેલ ૨૪ મો*

હુકામાંથી પાણી ઊંચું ચઢાવવા વિશે.

નાવડાના આકારે એક લાકડાનું પાત્ર સુતાર પાસે કરાવે છે, તે પાત્રમાં આશરે શેર ૧૦ પાણી માય છે. અને એ લાકડાના પાત્ર ઉપર લાકડાની અપાટ અથવા વાંસની અપાટ આડી મુકે છે, તે અપાટ નાવડાને સજડ કરે છે, અને એ અપાટના વચે એક કાણું હોય છે. એ નાવડામાં પાણી રહે છે, પછી એક હુકો ઝર સુધાં લેધને તે હુકાની ને કાઠી નાંખતી, અને હુકામાં આશરે અદશેર પાણી રાખવું, તે પાણી રાખવાનું માપ એવું છે કે ઝર ઊંધા નમાવીએ અને હુકામાં ને રહેવાની જગો થકી એક આંગળ નીચે રહે એટલું પાણી રાખવું, કાંઈ અદશેરનો ઝળ નથી.

હવે ઉપર બખેલું તમામ કામ તૈયાર થયા પછી, હુકાનો ઝરછે તે

નાવડા ઉપર અપાટમાં કાણું છે તેમાં બેસાડે છે. મરનો હેઠલા છેડે અપાટમાં થઇને નાવડાના પાણીમાં આશરે એક તસુ જુડે છે, એટલે શ્વ. મારે મર બેસાડે છે.

તે અપાટમાં મર મજબુત નથી બેસતો તો હુકો હેઠા પડી જાય છે, માટે અપાટમાં બરાબર બેસે એવી શુદ્ધિત કરે છે. જ્યારે મર ખોશો તે વખતથી નાવડાનું પાણી જીંચે મરમાં ચઢવા માંડે છે, એ પાણી મરમાં થઇને હુકામાં આવે છે, અને હુકામાં ભરાતે ભરાતે પીવાની ને રહેવાની જગા સુખી પાણી આવે છે એટલે તરત હુકાને કાણે થઇને પાણી બહાર આવે છે.

પાણી ભરવાની તૈયારી થાય છે એટલે બાજીગર બોલે છે, અબે હુકા! મળેકું ખાસ લગી હે પાની દે, એટલે પાણી હુકામાંથી વધુ છે, એ પાણી એક વાટકીમાં ઝોલી લે છે તે આશરે નવઠાંકથી પણ વધારે પાણી આવે છે, પાણી આવી રહેવા થાય છે, એટલે બાજીગર બોલે છે બસ, બસ, બસ, એટલે પાણી બંધ થાય છે, એ પાણી પાછું પેલા નાવડામાં રહે છે, એટલે ફરીથી એજ પાણી જીંચું ચઢવા લાગે છે. વળી પાણી માગી લે છે એટલે આવે છે, અને બસ બસ કરતાં બંધ થઈ જાય છે, એવું જોઇને સરવે લોકો વિસ્મય પામે છે. હવે થોડુંકાણું કારણ તો કે હી ચુક્યો છું તોપણ હજી કેટલુંક બાકી છે, તે નીચે લખવાને કક્ષમ સાવધાન થાય છે.

હુકામાં પ્રથમથીજ પાણી ભર્યું હતું તેથી નીચેના પાણીને પોતા ભણું, ખીંચી લીધું. વળી તેનું પણ કારણ એ છે કે, હુકામાં પેટે કાણું છે તે કાણેથી વાધુનો સંચાર થાય છે માટે જીંચું ચઢે છે. ને જો હુકામાં કાણું ન હોય તો મરમાં પાણી જીંચું ચઢે નહીં. આવ આવ કહેવાથી પાણીની ધાર છુટી, અને બસ બસ કહેવાથી રહી ગયું, એનું કારણ એ છે જો પાણી ચડતે ચડતે હુકાને કાણે નિકળવાની તૈયારી

થાય છે એટલે ખાજુગર જાણે છે કે હવે પાણી આવવાની વખત થઈ એ વખતે પાણી માગે છે, ને જો એ વખતે ખસ ખસ કહે તથી પાણી આવતું બંધ થાય નહીં, એટલું પાણી નાવમાંથી ઘરમાં ચઢ્યું છે તે પ્રમાણે આવી રહે તારેજ બંધ થાય છે.

જ્યારે પાણી આવી રહેવાની વખત આવે છે ત્યારેજ વાદી ખસ ખસ કરે છે, ને એ વખતે આવ આવ કરે તો કાંઈ કહેવાથી આવે નહિ.

આ બેલમાં ઘણુંકરીને તંત્રખ્યાલ છે અને હસ્તક્રિયાનું બળ થોડું છે, અને જો બેલમાં હસ્તક્રિયાનું બળ વધારે હોય છે તો તેમાં તંત્ર વિદ્યા થોડીજ જોઈએ છીએ.

બેલ રપ મોઃ*

ઘડાની તળેથી પાણી કાઢવા વિશે.

એક ઘડો ફોરો લાવીને તેની નીચે એક કાણું સોયના નાકા જેવું પાડવું. અને એક કાણું ઘડાને ગૂજે પણ એવડુંજ પાડવું. પછી તે ઘડામાં પાણી ગળા લગી ભરવું, અને ઘડાનું મહો પલાળેલી માટી તથા છુગડાના કકડાથી બંધ કરવું. જે રીતે વૈદ લોકો ભટ્ટીમાં ધાલવાનો ઘડો કપડમીટ કરે છે, અને જેમ ખાંડ કે સાકરનો ઘડો ખાયડીઓ લીંપી લે છે એ રીતે એ પાણીનો ઘડો લીંપી લેવો, અને મહો બંધ કરવું અને નીચે કાણું પારેલું છે ત્યાં મીણથી દખાવી રાખવું, પછી લોકોને દેખાડવા બોલીએ જુઓ ભાઈ આ ઘડાને નીચેથી જોડેલું પાણી માગીએ એટલું નિકળે છે.

ઘડો સીધા રાખીએ તો સરસરસર પાણીની શર આવે છે, અને એ શર બંધ કરવી હોય. તો ઘડાને ગળે જો છીદ્ર પાડેલું છે તે છોદ્ર

ઉપર આંગળી દાખવી એટલે પાણી આવતું ઝટ બંધ થાયછે, અને જ-
રાક ઘડો વાંકો કરવો પડેછે. ઘડો વાંકો કરવો તથા છીદ્રને દબાવવું એ
ખેજ વાનાં કરવાથી પાણી બંધ રહેછે. વળી જ્યારે કોઈ પાણી માગે ને
ઠાઠવું પડે તો ઘડો સીધો કરીને ગળેથી આંગળી ખસેડવી, એટલે પા-
ણીની સેર ચાલશે, જેમ ઉનાળામાં મહાદેવ ઉપર જળાધારીમાંથી પાણી
ચાલેછે એવી રીતે ચાલેછે.

ગળે આંગળી દેવાથી છીદ્ર રોકાય છે એટલે વાયુનો આવરોભવરો
બંધ થાયછે માટે પાણી બંધ રહેછે, પણ એ છીદ્ર બંધ કરવું તથા ઘડો
વાંકો વાળવો અને કોઈના જાણવામાં આવે નહિ, એવી ચપળતા તો ખા-
જીર વિના ખીજના હાથમાં ભાગ્યેજ હોય છે.

આ ખેલ હવાના બંધારણનો છે એમ સમજવું પણ ખીજ કશી
જાડ વિદ્યા નથી.

ખેલ ૨૬ મો*

જીભ વચ્ચે દોરો તથા સોઈઓ ઠાઠવા વિશે.

જીભ વચ્ચે સોઈઓ અથવા દોરો સુસરો કાઢેછે ને લોકો જાણેછે,
જે મંત્રના જોરથી જીભમાં લોહી આવતું નથી, પણ એ વાત તો જુદી
છે, વળી જીભમાં સોઈઓ ધાલે, તો તો મરેજ તો! સુતરનો પાકો દો-
રો અથવા કીણી સુતળી પોતાની જીભ તજે એ આંગળી જેટલી દબાવી
રાખેછે, અને એક છેડો નીચે રાખેછે તથા એક છેડો ઉપર રાખેછે,
એ એ છેડા એ હાથથી ઉપર નીચે ઝાલી રાખેછે, પછી એ દાંતની વચ્ચે
જીભને રાખેછે. તે જોઈને સર્વેને એવું લાગેછું કે આ દોરો જરૂર જીભના
સુસરો નીકળ્યોછે. પણ એ દોરો જીભમાં આરપાર નથી થયો જો દાંત

હાથાડીને જીભ જોઈએ તો પડાક લેઈને કપટ પકડાયછે તેમજ વળી લોઠાનો સોઈએ એક જાતનો થાયછે, એ સોઈઆનો આકાર ——— આવા હાયછે, અને એક બીજો સોઈએ ખરેખરો શીવવાના કામમાં આવે એવા પોતાની પાસે રાખેછે.

જ્યારે એલ દેખાડવાનો હાયછે, ત્યારે પેલો સારો સોઈએ હાથમાં ગ્રાહીને લોકોને દેખાડે છે અને બોલે છે, જુઓ ભાઈએ આ સોઈએ લોઠાનોછે. પછી કહેશે કે બીજી વસ્તુ હતી, માટે આગળથી ખાત્રી કરી આપું. એમ બોલતાં બોલતાં એ સોઈએ પોતાના પેરવાના કપડામાં ધોતી દેછે અને પેલો પ્રથમ લખેલો કપડો સોઈએ હાથમાં લેછે તે એવી રીતે પકડે છે કે જ્યાં એ સોઈઆનો વાંક કોમળના દેખવામાં આવતા નથી. જેમ લખવાની લખણ હાથમાં પકડીએ છીએ તેમ તે સોઈઆને પકડેછે. એટલે એ સોઈઆનો ખાંચો, અંગુઠા પાસેની મોઢાડી એ આગળીએના ઠેરવાએથી ઢંકાયછે, અને સોઈો તારની માફક દેખાયછે.

એ સોઈએ એવી રીતે રહેછે કે, એક ખુણી હોઈ રહેછે. અને એક બીજી આણી ઉપર રહેછે, સોઈઆનો વચ્ચેનો ભાગ મોઢાડામાં રહે છે. દાંત દાખેછે અને જીભ બહાર કહાડેછે તેથી દેખનારા લોકો જાણે છે કે, આ સુઈએ જીભમાં આરમાર થઈ ગયો છે.

આ ઉપરથી કેટલાક ધારેછે કે આણે તો પીરનો ખાલો પીધો છે તેથી જીભ વીંધી છે પણ હમણાં સાજી થશે, તેણે ખાલો કે બ્યાલો કાંઈ પીધું નથી, જો એનું મોઢો પહોળું કરાવીને પાસે જઈને જોઈએ તો તરત કપટ વરતાઈ આવે.

સોઈએ જીભમાં ધાલતી વખતે મોઢો ઉપર લુગડું અથવા આડો હાથ રાખેછે, મતલબ કે કોઈ પેલા સોઈઆનો ખાંચો દેખી જાય નહિ એવા પકડપંચ કરીને લોકોને ડંગેછે. એમાં કાંઈ મંત્ર કે જાદુ નથી.

ખેલ ૨૭ મો*

ચાણીના ઘડામાંથી કોરા રંગ કાઢવા વિશે.

એક કોરા ઘડાને ખાજીગર લોકો દેખાડે છે. દેખાડારો એ કુંભાર-કા ઘરકા ઘડા આર તમિરા કુવાકા પાની, ઉસમ મરા કુછ નહિલે એમ કહિને ૪ જાતના રંગનાં પડીકાં ૪ ઉકેલીને દેખાડે છે, અને પછે પીળા રંગનું પડીકું છોડીને એ રંગ ઘડામાં નાંખે છે. પછી વળી લીલો રંગ પણ નાંખે છે, એ રીતે ચારે રંગ ચાર ફેરે થઈને ઘડામાં નાંખી દે છે. પછી વળી ઘડામાં એક બે ખાચકા ધુળના નાંખે છે, અને ખાલે છે દેખા એ ધડે ૪ રંગ શેળમેળ હોગઆ હે આર દુસરી ધુલખી ડાલીલે અખ તુમરી મરજી હોવે તો ન્યારે ન્યારે રંગ નિકાલડુ.

એવું સાંભળી લોકો ઘણા રાજી થાય છે, કે શેળમેળ થઈ ગયેલા રંગ કેમ કરીને જીવા કરશે? અને વળી અધુરામાં પૂરૂં છેલીવારે ધુળ નાંખી છે, તથી સહુને ખરખરા રહે છે કે, રંગ નિકળે ત્યારે જાણી નિકળ્યા, ખતલખ જે એ રંગ હવે કોરા થનાર નથી.

પછી ખાજીગર કોક ખીજ માણસ પાસે ઘડામાં હાથ ધલાવે છે, અને કહે છે કે જીઆને રંગ કોરા થયા હશે, માટે મુઠી ભરીને કાઢો છો ત ઉપરથી કોઈ માણસ ઉઠીને ઘડામાં હાથ ધાલી જીઆ છે તો મુઠીમાં કચરો ને કાદવ જેવું ચારે રંગે મીશ્રિત એવાથી હાથ ભરાય છે તે જોઈને ખીજ લોકો હીડીહીડી હસવા મંડી પડે છે. હવે જાજીગર ઘડા પછવાડે બે ચાર આંટા ફેરે છે, અને મહોડામાં હળવે હળવે જીભ હલાવીને હોઠ ફકડાવે છે, તથી લોકો ચેતે છે, અહ્યા ને એણે મંત્ર બાણવા માંડ્યા ખરૂં વારૂં?

* ખાજીગર—દેખાડારો આ ધડેમસે કોરાકાકોરા રંગ નિકાલતાહું, એમ કહિને બે હાથ ખંખેરીને સારો ચોખો ખાલી હાથ ધાલે છે,

પછી મુઠી વાળીને કહાડે છે, એ મુઠી ઉઘાડે છે એટલે કોરો ઉડીને આવે વળગે એવો રંગ મુઠીમાંથી નિકળે છે, એ રીતે ૪ ફેરે થઈને ચારે રંગ કોરા કાઢો ખતાવે છે. એવું જોઈને ગમ્મ તોવો ડાહ્યો માણસ હોય, તે પણ વિચારમાં પડે છે કે, આ કોરા રંગ પાણીમાંથી શી રીતે નિકળ્યા; હવે તે રંગ કોરા નિકળવાનું કારણ નિચે લખ્યું.

ઘડામાં પાણી ભરીને મહી રંગનાં પડીકાં તથા ધુળ નાંખી અને તેમાં તરાઈત માણસ પાસે હાથ ધલાવ્યો, ત્યાર પછી નજર ચુકાવીને એ ઘડામાં ૪ કોસંઠા નાખી દીધા. એ કોસંઠાની હકીકત સોગડીના એલમાં આપેલી છે, તે કોસંઠા અંદરથી પોલો હોય છે, માટે પાણી ઉપર તરે છે. એ કોસંઠામાં રંગભરીને જ્યાં કાંણિ કર્યો હોય છે તે જગ્યાએ જરા મીણુ દાખી દે છે. એવી રીતે ચારે કોસંઠામાં જુદા જુદા રંગ ભરીને મીણુથી છાંદી દેઈને ઘડામાં નાંખી દીધા હતા. બાજુગરે ઘડામાં હાથ ધાલ્યો એટલે કોસંઠા ઉપર તરતા હોય છે, તેમાંના ૧ કોસંઠાના મીણુની ડોળી કાઢી નાંખીને તેમાંનો રંગ હાથમાં કાઢી લીધા. પછી લોકોને ખતાવ્યો જો મહોટા મહોવાળું માટલું હોય, તો બે હાથ સાથે ધાલે છે એટલે તો સારી પેઠે રંગ કાઢી લેવાનું બને છે. કદાપી બે હાથ આવે એવો ઘરો નહોય તો એક હાથે પણ કામ નિભાવી લે છે. માટે ચારે ફેરે થઈને જુદા જુદા રંગ કહાડી ખતાવ્યા તેનું કારણ કોસંઠાજ છે, ખીજું કંઈ નથી. કદાપી કોસંઠાની અછત હોય તો મીઠળમાં રંગ ભરી લે છે પણ કોસંઠા જેવું મીઠળથી કામ બનતું નથી. માટે આ ખુલાસાથી જણાશે કે, જાદુથી નિકળે છે તે તમામ જુઠું છે.

ખેલ ૨૮ મો*

પાણીનું દુધ કરવા (૧૨૦).

ખાજીગર એક રૂમાલ અથવા ગરાણું ગજ ૧ પહોળું તથા ગજ ૧ લાંબુ રાખે છે, તે રૂમાલને દુધના પટ ૧૦ અથવા ૧૫ સુધી કરે છે, તે શી રીતે કરે છે તે એ રૂમાલ દુધમાં પલાળીને સુકવી દે છે, એ રીતે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ૧૦ પટ દે છે.

કોઈ ઠેકાણે દુધનો ખેલ કરવો હોય છે; ત્યારે એક લોટા ભરીને પાણી મગાવે છે, અને તે લોટા ઉપર પોતાનો રૂમાલ ઢાંકીને સહુને કહે છે જુઓ ભાઈઓ આ લોટામાં કોઈ નાંખ્યું છે અને પેલા લોકોને વળી લોટા દેખાડીને ખાત્રી કરાવે છે, કે લોટામાં તે કોઈ નાંખ્યું નથી.

પછી એક થાળી અથવા તપેલું મગાવીને તેમાં લોટાની ધાર પાડે છે. તે લોટાનું પાણી પેલા રૂમાલમાં ગળાઈને નીકળે છે એટલે દુધનો રસ થઈ ને પાણીની દુધ જેવી સાફ પાણી ધાર પડે છે, તે જોઈને સરવે જોનારા લોકો ધારે છે કે જરૂર આતો જાદુનો ખેલ છે, આમાં કોઈ ડાહ્યાપણુ આલે નહિ.

કદાપી દુધના પટ દીધેલા રૂમાલ ગંધાય છે તેથી કોઈ વરતીલ એ માટે ગંધને ઢાંકવા સાફ રૂમાલમાં જરા અત્રીર છાંટી રાખે છે તથા પોતાના કાનમાં પણ અત્રીરનાં પુમડાં રાખે છે, જેથી ખીજ વસ્તુનો સોરમ ઢાંકાઈ જાય. જો દુધ કાઢાણું એમાં અત્રીરના સુગંધથી જોનારા પુછે છે કે આશું મહેકે છે? તે ખાજીગર કહે છે જો મારો રૂમાલ અત્રીરવાળો હોય તો પછી કોઈ ખાજીવાર પડપુછ કરતું નથી.

સાંભળવામાં આવેલું છે કે કોઈક શક્તિપંથી જામી વરણુનો માણસ દારૂ પીતો હોય, એવામાં કોઈક તરાઇત માણસ જઈ અડચો, અને તીરસ્કાર કરીને દારૂ પીનારને ઠપકો દેવા લાગ્યો, કે મારા ભાઈ તમ

જેવા હાથો ક્રીસખં કરવા બેઠા ત્યારે ખીજા લોકો અધર્મ કરે એમાં શી નવાઈ! તે ઉપરથી પેલા દેવીના ભકતે દારૂના સોસા ઉપર છુ-ગડું ઢાંકીને એક ખાલામાં કહાડી ખતાવ્યું તો દુધ થઈ ગયું.

માટે સમજી રાખવું કે એ દુધ પણ ઉપર પ્રમાણેજ બને છે, પણ તે પરમશ્વરની પાસેથી આવેલો કોઈ નથી, જેટલા લોકો આવાં આવાં કામ કરી સિદ્ધાઈ દેખાડે છે તેટલા તમામ હાથચાલાકી વાળા છે એમ જાણવું.

ખેલ ૨૯ મો*

પેટમાં પાણી મારવા વિશે.

ખાજીગર પોતાની પાસે બે પાણીઓ રાખે છે, અને તે બે પાણીઓ સરખીજ હોય છે, અદલ બદલ થાય તોપણ કોઈનાથી ઓળખાય નહીં એવી હોય છે. પ્રથમ રમતી વખત એક ખરેખરી પાણી હોય છે તે લોકોને દેખાડે છે. જુઓ આ પાણી મારા છોકરાના પેટમાં માંડું, અથવા મારા પેટમાં માંડું, એ કીતે કહીને સહને સંભળાવે છે.

હવે જો પાણી લોકોને દેખાડી હતી તે પાણીને છુપાવવા તથા ખીજા પાણી લેવા સારૂ ખાજીગર પછેડી ઓઢે છે, અને પછે છરીઓ અદલ બદલ કરી દે છે તે કોઈને ખબર પડવા દેતો નથી. ને ખીજા પાણી હાથમાં લેઈને પેટમાં મારે છે, ત્યારે લોકોનાં દેખવામાં આવે છે જો આના પેટમાં આખી પાણી જતી રહી, પણ પેટમાં પાણી પેસતી જ નથી એક કાગળવા પણ છરી પેટમાં નથી ઉતરતી, તો પણ એવું દેખાય છે એનું કારણ નીચે લખ્યું.

એ છરીનો હાથો ગોળ જડો અને આશરે ૬ તસુ લાંબો હોય

છે. એ હાથામાં છરી બેસારેલી હોય છે, પણ હાથો બેસારનારે એવી હી-
કમત કીધી છે કે, છરી પણ હાથા નેવડીજ લાંબી હોય છે, તે છરી જા-
બી રાખીએ તો હાથમાંથી બહાર નીકળીને બધા ઉઘાડી લખડે છે, અ-
ને નેવારે છરી ઝડપથી પેટમાં મારવા જાય છે તે વેળા આખી છરી
હાથામાં પેશી જાય છે.

લોકો જાણે છે કે આ બાજુગરે રક્ષકોના ખાલો પીધા છે તેના પ્રતાપે
છરીનો ધા ખમી શકે છે, પણ હથિયાર કોઈના અંગને કાપ્યા વિના છો-
ડે? એ તો જરૂર આંતરડાં કાઢી નાંખે.

જે ઠેકાણે પાળી મારે છે તે ઠેકાણે પોથીના રંગનાં બેચાર ટપકાં
કરી દે છે તેથી સર્વને ખતો થાય છે કે થોડુંક લોહી નીકળ્યું. એ છરી
કાઠી લેઈને લોકોને પેલી બીજી છરી દેખાડે છે, કે જુઓ આ છરી પાછી
કાઠી આ ઠેકાણે ઘણું કરી પેલી કપટવાળી છરી દેખાડે છે. શા માટે જે
એ છરીનો ઘાટ એવો થાય છે જે કોઈને ખર નથી પડતી કે, આ
છરીમાં દગલબાજી હશે.

વળી લોકો બોલવા લાગે છે કે, અરે ભાઈ! શું કરે બાપડો, પેટને
અર્થે આટલો દુખી થાય છે, વળી ટેટલાક જરા પંચાતિયામાં અપનારા
હોય છે એવો એવો દાખલો આપે છે, કે પેટ કરાવે વેઠ, પેટ પરદેશ કાઢે
માટે બાજુગરને પણ બિચારાને પેટ ધેળગ્યું છે. માટે સર્વે પેટના પડપંચ છે
પણ એવું કોઈ નથી બોલતા કે પેટના પડપંચ સાંઝે આ હસ્તક્રિયાથી
આપણી નજર ચુકાવે છે અને તંત્ર ખાલથી આટલું કરી ખતાવે છે.
માટે એ મંત્ર નથી તથા રક્ષકો કે, બીજા પીરનો ખાલો પણ નથી
પીધો એવો ફકત છરીનો હાથો તથા છરી ખનાવનાર કારીગરની કરા-
મત છે.

ખેલ ૩૦ મો*

આંગળીમાંથી દુધ કાઢવા વિશે.

ખાજીગર લોકોને ઉપરનો ખેલ કરવો હોય, ત્યારે પોતાની પાસે રૂનું પુમડું દુધમાં પલાળીને રાખી મુકે છે તે પોતાના કાન ઉપર છુપાવી રાખે છે. જો પુમડું ન રાખે તો વળી એમ કહે છે કે, ડાકટર લોકો વાદળીનો કકડો રાખે છે. તેવી વાદળી દુધમાં બોળી રાખે છે, એ વાદળીને અંગ્રેજીમાં ધ-સર્પાઈ કહીને કહે છે, ટાઇપના તથા શીખાના છાપખાનાવાળા લોકોને એનું કામ પડે છે. માટે એ લોકો સારી પેઠે એના માહિતગાર છે.

દોષને ઘેર જાય છે ત્યાં અથવા ખેલ કરતી વખતે ખાજીગર કોઈક આદમીની છાતીમાંથી અથવા હાથની આંગળીમાંથી ઢોરને દુધે છે એ મા-ફક દુધ કાઢી ખતાવે છે. પોતાના હાથની હાથેળીમાં પુમડું કે વાદળી લઈને આંગળી હાથમાં લઈને પછી દુધે છે એટલે દુધની ધારા વધુ છે.

લોકો આંગળીમાંથી દુધ આવતું જોઈને અચંખો પામ્યા વગર રહેતા નથી, પણ કોઈના વરતવામાં નથી આવતું કે એ ખાજીગર પોતાની પાસે દુધનું પુમડું રાખેલું હતું તેમાંથી દુધ નીકળ્યું. જો એમ દુધ નીકળતું હોય તો ખાજીગરનાં છાકરાં સાફ દુધ ચોટેથી લાવવું ન પડે, પણ ધંધરી નિયમજ એવો છે કે, આદમીની ધાઈઓમાંથી તથા આંગળીઓમાંથી દુધ નિકળે નહિ. માટે દુધ કાઢવાનો ઉપાય એજ છે એમાં કાંઈ જાન-કુ વિદ્યા નથી.

ખેલ ૩૧ મો*

પાણીના મારલામાંથી રૂચિયા કહાડવા વિશે.

કુંભારને ઘેરથી એક કોરું મારલું મગાવીને તેમાં ખાજીગર પાણી

રેડાવે છે; પછી લોકોને કહે છે ભાઈ કોઈને વહેમ આવતા હોય તો આ માટલામાં તપાસો જુઓ, પછી કોઈ હુંશીઆર માણસ ઉઠીને માટલામાં સંભાળે છે તો પાણી ને માટલું જે વાનાં સિવાય બીજું કંઈ જણાતું નથી. હવે બાજુગર કહે છે, દેખો યારો મરી પાસે કુછ હે? એમ કહીને પોતાના જે હાથ અંખેરીને દેખાડે છે અને પછી કહે છે, મરે હાથમ કુછ નહિ હે, આર માટલમ પાનિ બિન દુસરા કુછ નહિ હે, પણ મરા ઇલ-મકા જરસે, એહી માટલામેસે જો શીકાકા રૂપીઆ તુમ કહેા આ શીકાકા રૂપીઆ નિકાલું. કહેાતો મુંબાઈગરા આર કહેા તો સીકાઈ, આર કહેાતો મુરતી, આર કહેાતો બાબાસમ, આર કહેાતો આતાડી આર કહેાતો ન-ગરમી કોરી. એવું સાંનળીને ટ્રાઈ બોલે છે, ભાઈ તમારી નજરમાં આવે એવા કહાડો; એટલે માટલામાં હાથ ધાલીને જરા અશીઆણા થઇને કાલો હાથ બહાર કાઢે છે, અને બોલે છે અરે ઇતના આદમીમે કોઈક નાપાક મરદ હે, ઉસકા પડછાયાસે મરા ઇલમ જુડા હે ગયા. એટલે જોનારા લોકો ખુશી થાય છે કે હવે એ બાજુગરની આબરુના કંકર થશે એમાં શક નથી, એટલામાં ફરીને માટલામાં હાથ ધાલે છે અને જરા હાઈ ફડફડાવે છે, મતલબ લોકોને વહેમ ઠરે કે બાજુગરે ફરીને મંત્ર સાધ્યા.

હાથ ધાલીને માટલામાંથી તકતકતો રૂપીઆ જે ચારક કાઢીને દેખાડે છે, પછી બોલે છે દેખો દુસરા નિકાલતા હું, એમ કહીને વળી બાબાસમ સોકાઈ કે મુરતી એવા કાઠો બતાવે છે, એ રીતે આશરે આઠ દસ રૂપીઆ જુદા જુદા શીકાના મળીને કાઠો બતાવે છે. એ રૂપીઆ અરેખરા હોય છે પણ કોઈ જોટા કે ખાડાવાળો નથી હોતો, એવું બાળીને ભોંજાં લોકોના મનમાં તો એટલો બધો ભાર પડે છે કે આ જાદુગરે તો જરૂર મંત્રના જોરથી કોઈ નાણાવડીની ટ્રાયળીમાંથી રૂપીઆ મંગાવ્યા છે. પણ એ રૂપીઆ ક્યાંથી કહાડ્યા તેનું કારણ નીચે લખ્યું.

બેલ કરતી વખતે પોતાના સાગ્રીતને ડુંભારને ઘેર મારણુ લેવા માકલેછે. અને એની સાથે એક તરાઈત માણસને પણ માકલે છે કે તમા બંને જણ જમને સારું તથાવિનાનું એક મારણું અણખાલે લેઈ આવો પેલા બંનેજણ ડુંભારને ઘેર જાયછે મારગમાં પેલા સાગ્રીત કાંઈક વાતનું મીથ કહાડીને પેલા માણસને કહેછે કે મારે ઉતારે અમુક કામ છે, માટે હમણાં કરતા જમણું કે આવતી વખતે એમ વાતો કરતે પોતેજ એવી જુગતી કહાડે છે કે હાંડો મારણું લઈને આવતે જમણું તમે જરા ઉભા રહેજો એટલે હું જઈ આવીશ.

એમ વાતો કરતાં ડુંભારને ઘેર જાય છે, જમને એક મારણું સારું વગાડીને લેછે, પછી પેલા સાગ્રીત ખાલેછે બાઈ તમારે મારગમાં એઈ સાથે ખાલવું પડે, માટે લાવો હુંજ લેઉંકે અણખાલે રહીશ. ડુંભારને ઘેરથી મારણું લઈને પોતાને ઉતારે જાયછે ત્યાં મારણું અદલખદલ કરે છે. મારણુ ડુંભારને ઘેરથી લાવે છે તે પોતાને ઉતારે જેવું મારણું હોય તેવીજ રીતનું લાવે છે.

મારણુ ખદલેલું બાવીને ખાજીગરને આપેછે માટે તેમાંથી રૂપીઆ નીકળેછે. હવે કોઈ અશંકા કરે કે એ મારલામાં રૂપેઆ શી રીતે રાખતા હશે, તો તેનો ઉત્તર પણ નીચે આપુછું.

ખાજીગર ક્રીસખી ડુંગાર પાસે પાંચ સાત એવાં મારલાં કગવી મુકે છે કે, જેની અંદર દસ આઠ રૂપીઆ ભરાઈ રહે, મારણુ ધડે છે તેજ વખતે પેલાને ઉપલે ભાગે કાનાથી હેઠે મહીલી ડોર હારે હારે રૂપીઆ, લીલા કાચા મારલામાં દખ્ખવેછે, અને તે એવી રીતે ગોઠવેછે કે, માંહેલી ડોરનું ખજુજ પાતળું થડ રહે છે, તે જાદુગર હાથની આંગળીઓના નખથી ઉખેડી શકે છે.

જે એમ નહિતા ખીજી રીત છે, ખીજી રીત એ છે જે ઉતારા ઉપર મારણુ રાખે છે એમાં મીણથી દસ આઠ રૂપીઆ ઉપલે પાસે

દબાવી રાખેછે, એટલે કાઠીને એ રૂપીઆ દેખાડેછે.

તરાઈત માણસ હાથ ધાલીને કાંઈ એવી બારિક શોધ કરતા નથી કે એ ઉપલે પાસે હાથ અડાડીને જુએ, એવો ખસ એટલું જ જુએછે કે પાણીમાં રૂપીઆ કાંઈ ધાલ્યા છે.

માટે રૂપીઆતો એવી રીતે નીકળેછે, અને જો એમ સરાફની કો-થળીઓમાંથી રૂપીઆ લવાતા હોત ત્યારે તો કોઈ સરાફની દુકાનમાં ના-ણું રહેતજ નહિ, અને બાજુગર લોકો તમામ સરાફની દુકાનો કહાડત, પણ એમ કોઈ કાળે થતુંજ નથી.

ખેલ ૩૨ મો*

રકેખીમાંથી રૂપીઆ કુદીને બહાર પડે છે તે વિશે.

બાજુગર લોકો રકેખીમાં અથવા થાળીમાં પાણી ભરે છે, અ-ને તે રકેખી આદમીના માથા નેટલે ઉંચી જગ્યાએ તરાઈત માણસ પા-સે મુકાવેછે, અને પછી પોતાની પાસેના અથવા કોકની પાસેથી ભાગી લેખને આઠ દશેક રૂપીઆ પોતે હાથમાં લેખને તે થાળીમાં મુકેછે; રૂપી-આ મુક્યા પછી થોડીક વાર થાયછે એટલે થાળીમાંથી રૂપીઆ ઉછ-ળીને હેઠા પડે છે, થાળીમાંથી પાણી ટળતું નથી પણ જરાક જાંઝા ઉડે છે ખરા.

આવો ખેલ બાળીને જરૂર શકે ઉપજેછે કે આ કાંઈ જાદુ વિના જીગતી ચાલે એવો ખેલ નથી, પણ એ રૂપીઆ ઉછળવાનું જાદુ ની-ચે જણાવું છું.

એક લોકાની સાંપ થાયછે તેનો આકાર આ

ચીત્ર જોવા હોયછે, એ ચાંપમાં મીઠાની કાંકરી ધાલેછે એટલે બંધ રહેછે. માટે થાળીમાં રૂપીઆ મુકતી વખતે, જાદુગર પોતાની પાસે હાથની હાથેળીના દબાણમાં ચાંપ રાખે છે. તે ચાંપ થાળીમાં પ્રથમ મુકેછે અને ત્યાર પછી એ ચાંપ ઉપર રૂપીઆની ઢગલી કરે છે. જ્યારે મીઠું ઓગળતે ઓગળતે છેક નાની કાંકરી રહેછે એટલે ચાંપની કમાન ઉછળેછે, તેના ધકાથી રૂપીઆ ઉછળીને હેઠા પડેછે.

એ ચાંપમાંથી મીઠાની કાંકરી ઓગળી જાયછે ત્યાર પછી ચાંપને આકાર આ ચીત્રના જોવા થાયછે. જેમ હુકાના ચીપીઆનાં બે પાંખા હમ્મશ પોહાળાં રહેછે પણ એ પાંખાને ભિગાં કરીને મીઠાથી ચોટાડી રાખીએ, અને પછી એ ચીપીઆ તડકે મુકયો હોય તો તડકે બીરે બીરે મીઠા ઉછળીને નરમ પડે કે, ચીપીઆ ખાણું-ગ લેખને વગળો ઉછળીને પડે છે. એ રીતે ચાંપની કમાન ઉછળે છે માટે રૂપીઆ થાળીમાંથી ઉછળીને હેઠા પડ્યા એનું એજ કારણછે. એમાં કંઈ જાદુ વિદ્યા નથી.

ખેલ ૩૩ મો*

ગળામાં પાણી મારવા વિશે.

મહારી લોક ગળામાં પાણી ધાલેછે, તથા જ્યારે જોડા લોક વાલીના વશમાં એ ખેલ કરે છે, એનું એમ છે કે એ રમતાર લોકો પોતાની પાસે બે પાણીઆ રાખે છે, તે બે પાણીઆ લંબાણમાં સરખી, તેમજ બે પાણીઆના હાથા પણ સરખા હોય છે.

પ્રથમ તો ખરેખરી પાણી લેખને લોકોને દેખાડેછે, અને બોલેછે

દેખો યારો આ છરી લડકેકા ગળેમેં ડારતાકું, ઓર એ લડકેકા જાન જાયગા, તો પીછે ઇસકી મા રાવેગી, સો પાપ તુમકું હોયગા એવું સાં-ભળી ઘણાક બાલી લેઉંછે, ના ભાઈ અમારે લેવા દેવા નહી, તું જાણે અને તારું કરમ જાણે તારા પેઠના સાડ આઠલા પડપંચ કરે છે, એમાં અમને થાનો દોષ? પછી બાજુગર હસે છે. નહી નહી સેઠ ફિકર મત રાખીઓ લડકા સલામત રહેગા.

એમ કહીને પેલી ખરેખરી પાળી ઋગઋગલી હાથમાં લેછે, અને છોકરાને લુગડું ઓઢાડીને સુવાડી દેછે. પછી પેલી છરી છોકરાની સોડમાં અથવા ઓશીકે મુકીને ખીજી છરી છોકરાના ગળામાં બેસાડે છે. નહિતા એ એલ કરવાની છરી છોકરો પોતાના ગળામાં ધાલીબેજ સુઈ જાયછે, તો પછી બાજુગરને ખીજી તસ્વી લેવાની કાંઈ જરૂર રહેતી નથી.

છોકરા ઉપરથી લુગડું ખસેડી લેછે એટલે જાણે ખરેખરી પાળી છોકરાને ગળે બેસાડી છે એવું દેખાય છે, એનું કારણ એ છે કે, એ પાળી વચેથી વાળેલી હોય છે, અને હાથાના થડમાં આશરે બે તમ્બુ સુધી ધાર દેખાય છે, તથા અણીની તરફથી તમ્બુ ચાર અથવા એથી પણ વધારે ઉઘાડી દેખાય છે, બાકીની મધ્ય ભાગની છરી છોકરાના ગળામાં બેઠેલી છે, એરી જોનારા લોકોની ખાતરી થાય છે. એ છરીનો

આકાર આ ચિત્રના જેવો હોય છે, એટલે ગળામાં ધાલવાથી એક હાથની તરફ હાથો રહેછે અને ખીજી હાથની તરફ અણી રહે છે, અને વળેલો ભાગ પછવાડે ગરદન તરફ રહેછે. સુઈ રહેછે એટલે છરીનો વળેલો ભાગ જમીન તરફ રહેવાથી એવુંજ દેખાય છે કે જાણે આખી પાળી ગળામાં ધાલી છે, વળી ચોપાનો રંગ થોડોક ગળા ઉપર નાંખે છે તેથી જણાય છે કે, જાણે લોહીની ધારા વધુડી છે.

એ છોકરા હાથ યગ વરી નાંખે, અને આસ ધુટીને સુધ રહે છે. તથા આંખોનાં ચણિયારાં પણ ફેરવી નાંખે. તેથી જણાય છે કે જાણે હમણાં મરી જશે કે મરી ગયા હશે. એવું બાળીને લોકોને ખણી દર્શાવે છે અને પેલા બાળગરને કહે છે કે, બાપ એ આના જોષતા હોયતો લે પણ છોકરાને ગળેથી પાળી કાઢી લે, પછી બાળગર વળી એક લુગડું ઢાંકીને પેલી પાળી કાઢી લે છે, અને ખરી પાળી હોય છે તે હાથમાં લે છે અને તે ખરી પાળીને પણ થોડો રંગ અડાડે છે, તેથી લોકો ધારે છે કે આ છરી ગળામાંથી તાણી કાઢી માટે લાહીઆળી થઈ છે. એ રીતે ગળામાં છરી મારે છે, તે ચિવાય ખીન્ને ઉપાય નથી.

ખેલ ૩૪ મો*

લખોટા દોરામાંથી પરોવેલા ધુટી જવા વિશે.

બે સુતળીની દોરીઓ એક જાતની લાવે છે. અથવા ૪ હાથને આથરે સુતળી કે એવી ખીજ સુતરની દોરી લેઈને તેના બે કંકડા વચ્ચેથી કાપીને કરે છે.

હવે બે કંકડા થયા છે તેમાં વળી એકેકા દોરી ખસરી વાળવી. આ ચીત્ર કચું છે એ રીતે બે કંકડા ખસરા વાળે છે. પછી બે વાળેલાના વચ્ચે સુતરનો દોરડો કાચો, બે ત્રણ આંધા ફેરી વાળે છે, ત્યારે કેટલે ત્રણ લખોટા લાકડાના રાખે છે, તેને પેલી સુતળીમાં પરોવે છે, મધ્યનો લખોટો સુતરનો ત્રાગડો વેંચ્યો છે એના ઉપર રહે છે, ખીજ બે લખોટા એક એક સુતળી ઉપર ફેરે છે.

ત્રણે લખોટા પરોવીને બાળગર બોલે છે, દેખણા! અખ તુમ દેખ

સા એ ત્રીન ચોરકું પકડકે બાંધતા હું પણ તુમ અબડદારી રાખિયો નહિ
તો સાલે ભાગ જાયગા. એમ કહિને ત્રેણે લખોટાને સુતળીને એક શર
કરીને ગાંઠ વાજે છે, પછી બે માણસ તરાઈત ઉઠાડીને તેમના હાથમાં
પેલા દોરી આપે છે, પેલા બે આદમી પોતાના હાથમાં સુતળીના બબે
છેડા ગ્રાહીને ઉભા રહે છે, બાજુગર હાથમાં એક ધોડા લે છે અને
લખોટા સામું જોઈને બોલે છે, સુનો બે ચોરા તુમ બહોત ધુરે કામ
કરને વાલે હો. ઉસવાસ્તે તુમકું એસી સજા મને દીની હે, પણ મીજકું
બરપૂર ભરસા હેકે તુમ ભાગ જાઓગે.

પેલા દોરી ગ્રાહનારા લોકોને પણ કહે છે અબડદાર પકડીઓ હો !
નહિતો તુમરી ઈજત જાયગી એમ કહીને ૧ ધોડો લખોટા ઉપર મારે
છે, તેથી પેલા સુતરના ત્રાગડા તુટી જવાથી ત્રણે લખોટા હેઠા પડે છે,
અને સુતળીના બબે છેડા એકે જાણના હાથમાં રહે છે, તે એવી રીતે
કે એકેથી સુતળીના હાથમાં આવે છે.

માટે એમાં કાંઈ બીજી કળા નથી એવો સુતળી વચ્ચે સુતર વેંટ્યું.
હવે ને તેમાં લખોટા હતા તે સુતર તુટવાથી એ લખોટા હેઠા પડ્યા
એમ સમજવું.

ખેલ ૩૫ મો*

સાપ પકડવા વિશે.

સાપ કાંઈ એક જાતનાજ હતા નથી, લીલા રંગના, પીળા રંગના,
વાદળી રંગના, કાળા, જુરા એ વગેરે રંગવાળા સાપ હોય છે તેમ
તેઓનાં નામ પણ જુદાં જુદાં કહેવાય છે, સાપ, ધામરાળા, પપડવાં,
ડાંડી, કાડિયાળાં, માતરા, અજગર એ વગેરે એની જાતનાં નામ છે.

ઉપર લખેલા સાપોમાં બાલ, વાદળી રંગના એ બે સાપની ડાઠમાં

મધુ ઝેર રહેલું છે, નેને કરે છે તેને સૌ મધુ રૂની તળાઈમાં સુવારી દે છે તે રૂનીને ભગતાજ નથી, એવી રૂપાળી બંધ આવે છે.

મીતરા સાપ ને માણસને કરડે છે, તો તે માણસનું અંગ જ્યાં સાપનો દંખ લાગ્યો હોય છે ત્યાંથી ખીરે ખીરે કહોતું જાય છે ને એમ કરતાં કરતાં આખું શરીર સડી જાય છે, અને છેવટે એ માણસને ધર-ભ્રમોળી હજીરમાં જવાની જરૂર પડે છે.

સાંભળવામાં આવ્યું છે કે સાપના દાંતમાં ઝેર છે પણ સાપ દંખ મારી ને ઉલટ મારે છે, ત્યારેજ એનું ઝેર અસર કરે છે. નહિતો સાપના કરડલા પ્રભુ શોકો જીવતા કરે છે, પણ બધા શોકો મરી જતા નથી, માટે એ વિશે એમ અનુમાન થાય છે કે ને જીવતા રહે છે અને અરાયર ઝેર નથી મડતું તેનું કારણ એજ કે કરડ્યા પછી સાપે પોતાની ડોક નીચી મારેલી નહિ.

હવે તો પાછા રસ્તે પડીશું, આતો વાદીની વાતમાંથી દાકતરના કહોળમાં બળી જવાયું.

ને સાપ ઝાઝા ઝેરી નથી, તે સાપજ ધણકરીને પકડવામાં આવે છે, તેમાં ને સાપના ઉપર લીલો રંગ હોય છે અને લાંબો, પણ હાથ ૧૫ અથવા બે હોય છે એ સાપ સહેજમાં પકડાય છે, એ સાપ પાણી માં રહે છે. એ સિવાય કાળા રંગના પણ પકડવામાં આવે છે, મીતરા, ધામરાળા, એ પણ પકડાય છે.

હવે પકડવાની રીત કહીએ છીએ, સાપને પુંછડેથી દબાવીને પછી એનું મોઢું દબાવીને પકડી લેવું, મોઢું દબાવવું પણ જો સાપનું મોઢું બે તમ્બુથી વધારે ખુલ્લું રહી ગયું, તો વાંકું જોતા કે અથવા ડોક મરડીને બડાક કરડે છે, માટે એના મોઢું ઉપર પકડી લેવો, પ્રથમ પુછું દબાવવાનું કારણ એટલુંજ છે કે, કદાપી સાપનું મોઢું તો પકડાયામાં આવે છે મધુ પુછું છું રહેતો આદમીને હાથે વેશાઈ જતો કે ચુડ ભરવી દે છે અને

તે ચુડ એટલું દબાણ જણાવે છે કે, નહાના બાળકનો હાથ હાયતો તેના હાડકાના કકડા યથ જાય છે, માટે પ્રથમ પુંછડું એક હાથમાં સેધને ખીન્ને હાથે ડોક આલવી.

પુંછડું તથા ડોક આલીને સાપને દસ આઠ ફેરા હિસાળવેા એટલે એના ગાત્ર નરમ રેશમ જેવાં યથ જાય છે. પછી પુંછડું સુકી દીધું હોય તોપણ કાંઈ ચુડ ભરી શકવાને શક્તી રહેતી નથી. વળી કેટલાક લોકો સાપને પકડતાં એક બાકડાના ડંડાથી પ્રથમ એનું મોઢા દબાવીને પછી હાથમાં એની ડોક આલી લે છે. અને તરત પુંછડું વગર આલે હિસાળે છે એ રીતે પણ આલે છે. પરંપરા વાતતો એજ છે કે, હીંમત અને હીકમત એ બે વાનાં મુખ્ય જોષ્ઠ્યે ખીજી કાંઈ જરૂર નથી, અને એ બે વાનાંથી શું યથ ન શકે તે કાંઈ કહી શકાતું નથી.

જુલ જોરથી મોઢા પકડેલું હોય છે. ત્યાર પછી તે સાપના મોઢામાં લહેલાનો વાજો ધાલીને મોઢા પહોળું કરેલું. ત્યાર કેડે સાણસીવતે એના તાળવામાંથી ઝેરી દાંત ઉમેડી લેવા. સાપના મોઢામાં પોહોળા અણીદાર દાંત બધાએ હોય છે પણ જે દાંતમાં ઝેર છે તે દાંત કાળાશ્યામ રંગી હોય છે, અને ખીજ દાંત ઘોળા હોય છે એ એની નીશાની છે.

ઝેરી દાંત પાડ્યા પછી સાપને રમંતો સુકાએ પણ કોઈને કરડતો નથી. ને જો કરડે તોપણ ઝેર ચહડતું નથી. વળી કંઈક વાદી લોકો સાપના બધાએ દાંત એસી કાઢે છે, પછી પેલા સાપ ખીચારો સુકાઈ સુકાઈને ખરવા પડે છે, શા માટે જે એનાથી દાંત વીના ચારો ખાઈ શકાતો નથી. દાંત પાડેલા સાપ એકએક કરડતો નથી પણ કુકવાટાં એવો ઝડપથી કરે છે, કે જોથી હિંમતવાળાના પણ ઠાંઠીઆ નરમ યથ જાય છે.

• સાપને આલીને વાદી લોકો કંડીયામાં ધાલી લેછે, અને બાજીગર લોકો ધાળી પણ શકે છે, અને જોયું વાળીને સંતાડી મુકે છે તો પણ

એ સાપ રહે છે. અથવા નહાનો સાપ હોયતો અંગરખાના ચુંબમાં પણ રહે છે તથા કોથળીમાં પણ રહે છે.

સાપ પકડવો એના તો મંત્ર જોઈએ નહિ તો કરડ્યા પછી ઉત-
રાવો એવું બોલનારા બુલે છે એમાં શક નથી. મંત્ર એવી વસ્તુ આ
દુનીઆમાં છેજ નહિ, એવી પાકી ખાતરી કરીને હું તો બેઠો છું. તેમજ
સાપ કરડે છે અને સાપ કરડેલાં માણસને જાડવાજો માણસ મંત્ર
ભણીને પાણી છાંટે છે એથી સાપ બોલીને ઉતરે છે. એ વાત પણ ત-
મામ જુદી છે.

એનું તો એમજ છે જેને સાપ કરડે છે તે માણસના મનમાં
એવો વૈભ પ્રયમથીજ રહેલો હોય છે કે, સાપ કરડ્યા પછી બોલે છે.
ઠો એવા વહેમના શક્ય એ માણસ ધુલે છે.

અને દાકતર લોકોને એવો મત છે કે, સાપ કરડેલા માણસને આં-
ખોમાં પાણી છાંટવાથી ઝેર ઉતરે છે, ઠો ને સાપનું ઝેર' ખરાબર
આપી ગયું ન હોય, તો આંખોમાં પાણી છાંટવાથી જરા સુખ થાય છે
એમાં શક નથી. લોકોના ગપાટા સાંભળીએ છીએ તો તેમાં કંઈ બહુ
રહેતી નથી, શું તો ફલાણી મંત્રવાજો ફકીર, ખાવો, ગોરજી, એતો સોઠો
મંત્રીને તેના કકડા કરે છે એટલે સાપના કકડા થઈ જાય છે અથવા આ-
રે દીથાએ ચાર સાંઠાના કકડા મંત્રીને નાંખે છે એટલે ચાર નોળીઆ
આવે છે, એ નોળીઆને મંત્રવાજો હુકમ કરે છે કે જાઓ જ્યાં આ ક-
રડનારે સાપ હોય ત્યાંથી તેડી લાવો પછી તે નોળીઆ સાપને તેડી
લાવે છે તે એવી રીતે કે સાપના ઉપર સ્વાર થઈને સાપને લાવે છે.

એ સાપને જાડવાજો હુકમ કરે છે કે તું તારો દંખ ચુસી લે, તારો
સાપ પોતાનો ડંખ ચુસી લે છે.

એવી એવી વાતો સાંભળીને મારા કાન બહેરા થઈ જવા આવી
છે, કંઈ સાંભળવામાં કસર નથી રહી, પણ મારા અનુભવની વાત એજ

કરી છે કે, મંત્રથી કામ કર્યું બનતું નથી, તમામ કામ હસ્તક્રિયા વગેરે ધ્યાનમાં છે.

ખેલ ૩૬ મો*

ચારકી પાઘડીમાંથી સાપ કાઢવા વિશે.

ખાજુગર જ્યાં જાય છે ત્યાં પોતાની પાસે એક સાપ અથવા વીં-છી રાખી મુકે છે, તે સાપને છુપાવી રાખવાની રીત એ છે જે, એક કોથળીમાં નહાનો સાપ ભરી રાખે છે, અને તે કોથળી પોતાની બે સાથજો વચ્ચે રાખે છે, અથવા એ કોથળીમાંથી સાપ કહાડીને, ફક્ત એકલો સાપજ ગુંછળું વાળીને બે પગ વચ્ચે ધાતીઆમાં રાખે છે, તે પોતાની બે સાથજોમાં ભીડવી રાખે છે, ખીજા માણસને તો અમથુ સહેજ સાપ જેવા જનવર-ને પગ અડી જાય તોપણ ચીતરી ચઢે છે, અને ખાજુગર તો સાપને બધને કોટ ભરાતી મુકે છે તોપણ તેને ખોટું લાગતું નથી.

જ્યાં રાજસભા કે માણસની મંડળી બેઠી હોય ત્યાં એ ખાજુગર જાય છે, જ્યાં મહેડાની જાળ ભાગે એવા મન માન્યા તડાકા મારે છે, કહેતો આ ભાઈની પાઘડીમાંથી ખરશી કહાડું, કહેતો સોપારીઓ કહાડું, કહે તો નાળીએર કહાડું, કહેતો સાપ કહાડું,

એ સાપ કહે તો નદીમાંથી બોલાવું, કહે તો પાતાળમાંથી બોલાવું, કહે તો કુવામાંથી બોલાવું, કહે તો આબુના રાફડામાંથી બોલાવું, કહે તો કોઠના ઘરમાંથી બોલાવું, અને કહે તો દરમાંથી બોલાવું.

સારા સારા માણસો બેઠા હોય છે તે તો આવું સાંભળીને બહુ હજખાય છે જે જોઈએ તો ખરા શી રીતે સાપને બોલાવે છે, અને વળી બધાએ એક એકના કાનમાં વાત કરે છે, જો જો! ઉપર નેવામાંથી

સાપ પડશે, ખખડદાર થઈને સરવે સાવધાન રહેજો નીકર કોકની પાસે સાપ આવી જશે, એમ કહી સરવે ખાજીગરના સામું જોઈ રહે છે.

પેલા જાડુગર ખીરે ખીરે માણસના વચે ફરવા માંડે છે અને બોલે છે, ઓ પેલી પાધડીમાં સાપ આવ્યો, ઓ પેલા બાઈના અંગરખાની ખાંદમાં સાપ હાલે, એમ કરી કરીને સરવેને ચમકાવી મુક્યા જેવું કરે છે. એટલામાં ઝડપ લેઈને કોકના માથેથી પાધડી ઉપાડીને જમીન ઉપર નાંખી દેછે, અને એ પાધડી ને પોતાની પાસેનો સાપ એ બંને એકેજ વખત પડતાં નાંખે છે, તે શી રીતે તે પાધડી લેઈને પોતાના પગ તળે પછાડે છે અને સાપ પણ પગની વચેથી હેડો પડે છે, માટે જોનારા લોકોની જાતમાં એવું લાગે છે કે, આતો પાધડીમાંથી સાપ પડ્યો.

સાપ પડતાં વાંતજ નાસાનાસ કરવા લાગે છે, એટલામાં તે આ-દમી ઉઠી ઉઠીને ભરૂંભરૂં વેરાઈ જાય છે, ખડખડખડખડ ખમી સભા હસવા લાગેછે, પેલી પાધડીવાળાને ખાજીગર બોલેછે, હ્યો મારા બાઈ! માધડીમાં આખો સાપ રાખી મુકેછો! તમને ચીતરી નથી ચડતી? તમે તે જખરા દેખાઓ છો, એવું સાંભળી લોકો ઠીઠીઠી દાંત કાઢવા મંડી પડે છે.

ઉપરનો ખનાવ દેખતાં બાળી લોકોને નકી લાગે છે કે જાડુના જોરથી આ સાપ કહાડ્યો, કેટલાક લોકો જાણેછે, કે આતો આપણી નજરે ખાંચીછે તેથી આપણને સાપના જીવી બાંતી પડે છે પણ એ તો સોવસા આમડાની પાટી હશે, શામાટે તો આપણા ખાવાજી વાત કરતા હતા કે, કામરૂંદેશમાં આવા આવા મંતરૂં છે, એજ મંતર આ ખાજીગર પાસે આવેલા જણાય છે.

હવે પેલા સાપને જાડુગર પકડી લેછે, અને લોકોને કહેછે કે, આ સાપને વગડામાં મુકી આવીશું માટે લઈ લઈશું, એમ કરીને પોતે અ-થવા પોતાના સાગ્રીતને હવાલે કરે છે.

ખાજીગરને સરવે વખાણુછે, રંગછે રે રંગછે ધણીવાર તમને રંગ દેખ્યે છીયે, હજી સુધી કળજીગમાં પણ મંત્ર આપીન દેવછે ખરા? નહિતા આ કામ કીનો ભાર છે તે ભજવી જાણુ.

મોટે ઉપર પ્રમાણુ સાપ નીકળવાનો જોગ બને છે પણ મંત્ર કે બંતરે સુદલ નથી.

ખેલ ૩૭ મોઃ

દારાનો દડી બાળીને પાછી ફહાડવા વિષ્ણુ.

મદારી લોક અથવા ખીજે કોઈ એવા ધંધા કરતા હોય છે તે સુતરની અથવા નાડાછડીની બે દડીઓ પોતાની પાસે રાખી મુકે છે, તેમાં એમ છે કે ઘણું કરીને તો બે દડીઓ સરખી કુદરતથી વીંટ છે, અથવા એક દડી ગપડ સખડ વીંટ છે. અને એક દડી જીગતીથી વીંટ છે, એ રીતે બે દડીઓ રાખે છે.

જ્યાં ખેલ કરવાનો હોય ત્યાં પેલી બે દડીઓમાંથી ૧ દડીને ખાળી દે છે. તે સહના દેખતાં થાળીમાં કું નેવામાં દેવતા મુકીને તેમાં સળગાવી દે છે, એ દડીની રાખ લે છે તે રાખમાં, અધાજેક પાણી નાખી હલાવીને સર્વેના દેખતાં એ રાખાણું પાણી પી જાય છે, અને પેટ ઉપર હાથ દેરવે છે, અને બાલે છે કે હવે એ દડીનો દોરો પેટમાંથી ખીંચી ફહાડું. એમ કહીને એક છરી લેખને તે છરીની અણીવતે જરાક પેટમાં ખાતરીને લાહીની અસર જોવું દેખાડે છે, અને એ લાહીઆળી જગો ઉપર પોતાનો હાથ દેખાવી દે છે, એ હાથમાં પેલી જીગતીથી વીંટી દડી સંતાડી રાખે છે, તે દડીનો મંહેલો છેડો કાઢીને ૧ તરાધવ માણસ પાસે ખીંચાવે છે, પોતાના હાથની આંગળી વચેથી ૧ દોરડો નિ-

કળતા જાય છે, અને પેલા માણસ ખીંચી કાઢે છે. એ રીતે એ દડીનો આ-
ખા દોરડો ઉકલી રહે છે ત્યાં સુધી પેટ ઉપર હાથે દબાવી રાખે છે અને
એ દોરડો પણ આશરે ૨૦ હાથનો તો હોય છે.

હવે દડી વીંટવાની જુગતી જણાવવાની રહી ગઈ છે માટે એ દો-
રડાઓની દડી વીંટવાની વીગત લખું છું. એક લોઢાનો શાઈઓ અથવા
લાકડાનો કડકો તે એવો સોઈઓ જોઈએ કે, તેનો એક છેડો જડો અને
એક છેડો અણિવાળો. આ ચિત્ર જોવો, તે સોઈઓ ઉપર
દોરડો વાંટવો અને એ દોરડાની દડી (કોકડી) કરવી. તે દડી પણ એ-
વી રીતે થાય છે કે, એનો અંદરનો છેડો પ્રથમથી ખેંચીએ એટલે બ-
ધી કોકડી ઉકલી જાય છે, માટે એ દડીનો દોરો અંદરથી ખીંચી એટલેજ
બધી દડી ઉકલી ગઈ.

એ દડી શી રીતે પેટ ઉપર કરાવી તેમ પુછશો તો એતા એની હા-
થેળીના બેવનમાં રાખે છે તે કોઈના હેખવામાં આવતું નથી, માટે હા-
થેળી અપળતા અને દડીની જુગતી એ બે સિવાય આમાં ખીજી કંઈ
વિશેષ બતાવા જેવું નથી, બસ એટલાથી આટલો બધો ડાળ દેખાણો.

ખેલ ૩૮ મો*

કાપેલો દોરો આખો થવા વિશે.

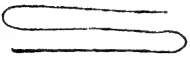
એક દોરો વાદી લોકો ખીજી પાસે કપાયે છે અને પાછો આખોને
આખો દેખાડે છે, તેની રીત ભાત નીચે પ્રમાણે છે.

એક દોરો આશરે ગજ બેનો લઈને તે દોરાને ત્રણ સેરો કરે છે,
એ ત્રણ સેરાના બંને છેડા પોતાના બે હાથમાં ગ્રાહી રાખે છે એવી રી-
તે કે એ ત્રણસેરો દોરો પણ એને છેડા તો બેજ હોય છે, આ-

ચિત્ર પ્રમાણે એનો ડાળ થાય છે, તેમાંનો ૧ દોરાનો છેડો અંગુઠા તથા આંગળી વચ્ચે દબાવી રાખે છે.

પછી બાજુગર બોલે છે દેજો યારો એ દોરાકાંઈ ટુકડા કરડાલતા હું એાર પીછા આપ્યાકા આપ્યા હાયગા.

કોઈ તરાઈત માણસ પાસે છરીથી પેલી ત્રણ સેરોમાંથી ૧ સેર કાપી નંખાવેછે, તે કેઈ સેર કપાવે છે તે ને શેરનો છેડો અંગુઠા તથા આંગળી વચ્ચે જોનો ૧ છેડો લખડે છે, તેને કપાવેછે એટલે એ દોરાનો

આકાર આ ચિત્ર જેવો થાયછે. પછી વચલી સેરમાં પેલા નહાના કડકડાને ઉલટાવીને બે છેડા ચપટીમાં ઝાલી દેખાડે છે, અને એક હાથમાંથી મુકી દઈ બે છેડા લખડતા દેખાય છે, એ રીતે ચાર છેડા જુદા જુદા દેખાડે છે.

લોકોને બાજુગર સંભળાવે છે દેજો! એ દોરા આપ્યાકા આપ્યા હો ભયગા, એમ કહીને એ દોરા ઉપર લુંગડું ઢાંકીને તેમાંથી એક છેડો નહાનો હોયછે તે ફેંકી દેછે, અથવા ગમતે રીતે છુપાવી દેછે, અને ને લાંબો દોરો રહ્યોછે તે દોરો ખીંચાવેછે, પછી દોરો માટો હતો એ વડોળ દેખાયછે, તે જોઈને લોકોને વહેમ ઉપજે છે કે આતો અરપરો મંત્ર વાળોછે, ને જો મંત્રવાળો ન હોયતો કાપેલો દોરો આપ્યા થાય.

એ દોરાનો છઠ્ઠો ભાગ ઉરાડી દે છે અને પાંચ ભાગ આપ્યા રહેછે, ત્રણ સેરો કરી તેમાંથી પણ અરપી સેર કાપ્યામાં ગઈ માટે એટલું એટલું થવાથી ચટ લેઈને કોઈના જાણ્યામાં આવતું નથી.

જો દોરો ભરીને આપ્યા હોય અને પાછો ફરે પણ ભરી જીવે તેને અપ્પર પડેછે કે છ ધૂંચ હોય તે પાંચ ધૂંચ રહે છે, એટલે કપટ પકડાય; નહિ તો અપ્પર ન પડે. તેથી જાદુના વહેમમાં પડી લોકો ગોયાં પાંચ છે પણ તપાસ કરી જોશે તેને માલુમ પડશે.

ખેલ ૩૯ મો.*

વાદી લોકો મુંઠ ચોટ સામા સામી રમે છે તે વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં વાદીલોકો રમવાને આવેછે ત્યારે બર બબરની વચ્ચે પોતાનો કંડિઓ કે કોથળી રાખેછે તેમજ વગાડવા સાડે ઢાલ તથા મારલી વગેરે સામન રાખેછે તે સાથેજ લેતા આવે છે.

પ્રથમ ત્યાં નુકતા કરેછે, ઢાલ વગાડેછે, સાપ દેખાડેછે, અને લોક ભેમા કરે છે. પછી પોતાની પાસે એક છાકરો રાખેલા હોયછે તેને નંચુરો કહેછે તે ઢાલક વગાડવામાં ધણી કાબેલ હોયછે, તે ઢાલ વગાડવા માંડેછે કે સો ખસે આદમી એકઠાં ધમ્ જાય છે.

દસ પાંચ નુકતા કરેછે એવામાં એક ખાત્રી ત્યાં આવેછે તે ખાત્રીનો ડાળ એવો હોયછે કે કપાળમાં સિંદૂરનો ચાંદ્રો કાળી બંદગી કે રાખનું ટપકું કરેછે. તેના હાથમાં એક ટાપરાની કાચલી લેતા આવેછે, ને તે જુએછે કે હવે લોકની ઠઠ સારી મળીછે તે વખતે લોકોને દૂર અશ્વેડી પેલી ટાપરાની કાચલી મદારીના સામે મુકી તેના ઉપર સિંદૂર બબરાવી તેમાં રૂના મુકી મદારીને કહેછે કે જો તારી જાડુ વિદ્યા સામી હોયતો આ મારી કાચલી આઈજા ને રૂના પણ તારો નહિતો આ તારો તમામ સામન મુકી મારા શહેરમાંથી જતો રહે એવી હાડ પાડેછે.

પછી પેલા ખાજુગર ખીજુ રમતા પડી મુકીને તે કાચલી સામા ધણે, પછી જેવી કાચલી લેવા જાયજે ખાત્રીએ એક ચપડી ધુળ લેઈ તેના સામી રૂંકી કે વાદી ત્રણ ગોઠમડાં આઈ ગયો ને પોતાની પથારી આગળ ઘોડીના કોગળા નાંખ્યા એ રીતે સામસામી ચોટમ ચોટા થાયછે, પછી વળી ખાજુગર ભાસેછે કે નંચુરે તું કાચલી ખાજ મરેસેતો નહિ ખવીતી હે પછી નંચુરો જેવો લેવા જાયછે કે, તે પણ અમળાઈ જાયછે ને ઢાલક

પણ બંધ થઈ જાય છે, વાળું વાગતું હોય તો વાળું પણ બંધ થઈ જાય છે એ રીતે સામસામી થયા પછી છેવટે વાદી તે કામલી આઈ જાય છે તેથી લોકો દંગ થઈ જાય છે ને કહે છે કે, બાજીગર પાસે સાચી જાદુ વિદ્યા છે. હવે એ જાદુ નીચે લખ્યું.

વાદી તથા ખાત્રી બંને સહીઆરીજ હોય છે ને પ્રથમથી તાબ જોડ કરી રાખે છે ને તેથી લોકોનો જમાવ થયો કે બાઈ સાહેબ આવીને કામલી ગોઠવે છે, હવે એ વાતનો તમામ ઢોંગ છે વાદી ગોઠમડાં આઈ ગયો ને મહોમાંથી લોહી નિકળ્યું તેનું એ છે કે વાદી ગોઠમડાં ખાત્રી આતો પોતાના બીજાના ઉપર ગયો ને ત્યાંથી પોથીનું પુમકું મહોમાં ધાલી તેમાંથી રંગ કહાડે છે. લોહી બિલકુલ નિકળતું નથી. મુંઝે ચોટ નગરવાની વિદ્યા ઉપરના ખેલ પ્રભાભિજ સમજવી.

ખેલ ૪૦ મો*

આંખમાં સોઈયા મારવા વિશે.

એક લોકોનો સોઈઆ પાતજો સંજી નેવો જાદુગર તથા વાદી લોકો પોતે રાખે છે, ને લોકોને ખતાવે છે કે જુઆ! આ સોઈયા મંત્રથી મારી આંખમાં ઘોચું, પણ મારી આંખ પુટશે નહિ. એમ કહીને પેલા લોકોનો સોઈયા આશરે આડેકે આંગળનો હોય છે તે ગ્રીણી સોયના ને-વા હોય છે, તેને હાથમાં ગ્રાહીને સરકોને દેખાડે છે, દેખો યારો! એ સોઈયા મારી આંખમાં ડાલતાહું. એમ કહીને મહોડા ઉપર લુગડાનો છેડો ઠાકે છે અને લોકોને કહે છે કે ગેંતા મંત્ર પઠતાહું, એવું બાનું કાઢીને પેલા સોઈયા છે તે પોતાની હાથેળીમાં છુપાવે છે, તે શી રીતે તો, એ સોઈયાની અણીનો ખુણો વચલી આંગળીને અડીને રહે છે, અને ના-

કાવાજો ખુલ્લો છે તે અંચુકાના થડમાં રહે છે, અને હાથ છે તે ચતોને ચતો રહે છે, અને સોધ્યાની નહાની એક તમુ નેવડી કરચ છે તે આંખના ખુણામાં ભરાવી મુકે છે.

પોતાનો હાથ આંખ ઉપરથી ઉઠાવી લે છે એટલે આંખમાં સોધ્યા પેટેલો છે એવું જોનારા લોકના દેખવામાં આવે છે, પણ ને મહેરો સોધ્યા હતા તેતા હાથેનીમાં છુપાવી રાખ્યો છે, તે કોઈના દેખવામાં આવતો નથી.

પછી બાજુગર પોતાની આંખ લોકોને દેખાડે છે કે દેખો યારા! એક વહેંતકા સોધ્યા મરી આંખમાં પેક ગયા હે, આર કહેતે હોતા શીરકર નિકાલું. એવું બોલીને પેલા સોધ્યા છુપાવેલો હાથ પોતાની આંખ ઉપર ઢાંકી દે છે, અને બીજા હાથની માળવણીથી પેલી આંખમાં કરચ છે તે ચપટીમાં લઈ લે છે.

ને ચપટીમાં કરચ પડી છે તેજ ચપટીથી સોધ્યા બોલીને ખીંચી કાઢે છે અને એક હાથ આંખ ઉપર ઢાંકેલો રહે છે, તેથી જણાય છે કે જાણે આંખમાંથી સોધ્યા કાઢે છે, પણ એવું કોઈના જાણવામાં નથી આવતું ને આતો હાથમાં છુપાવી રાખેલો સોધ્યા કાઢે છે, અને આંખમાંથી એક નહાની કરચ ધાલી હતી એવું વરતવામાં આવતું નથી.

ઉપરનો એક જોવાથી વહેની માણસો એવા સાર લે છે કે, આતો ખરેખરો મંત્રવાજો છે, તથા રક્ષાધર્મી ખાલો આ બાજુગર પીધેલો હથેજ માટે ખાલાના જોરથી અને પીરના પ્રતાપથી આંખ કુટી નહિ.

આ એક બંગાળી મુલકમાંથી પ્રસરેલો માણસ પડે છે, પણ એવા સેહેલો છે કે એક નહાનાં છોકરાને કરી બતાવીએ તો તેને પણ આ એક કરતાં આવડે એવા મુગમ છે.

હિંદુ કરતાં મુસલમાન લોકો આવા એક બહુ કરે છે, અને પછી તડાકા હાંકે છે ને આતો પીરનો ખાલો પીધો છે તેથી આટલું દેવત

અમારામાં છે. એમ કરી કરીને ખીચારા પીરને ફજેત કરે છે. પણ એવી વાતો કરનારા ઉપર તો પીર કોપતો હોય એવું મારા તો સમજવામાં છે. કારણ કે આણુસ પડપંચ કરીને પછી દેવને માથે નાંખી દે છે, એ કાંઈ દેવનો હોય કહેવાય નહી, જેમ નવરાત્રમાં ધુણુનારા વાધરી લોકો, અને કાળકાદેવી આવી છે. તથા મને બેહેચરાજીમાતા આવી છે. એમ કરીને એક બોકડો અથવા એક પાડો માગેછે તથા દારૂનો શીસો પણ માગેછે, માટે એવા એવા ઢોંગ કરીને માતાની ફજેતી કરે છે, એના કરતાં ખીન્ને અધર્મ કોઈ જાણુવો નહિ.

જો માતાને બોકડો જોઈતા હોય તો ત્રાવકવાણીઆના દેહમાં અથવા ઢુંડીઆ પુજના દેહમાં, અથવા મેઘણુવ આદ્યાણુના દેહમાં આવડી માતા કેમ ધુણુતી નથી ?

માટે દેવનું નામ અને કપડીનું કામ એવી વાત છે એમાં શક નથી, આખ્યમાં સોઈયો ધાલવામાં હાય ચાલાકી સિવાઈ ખીજું કાંઈ નથી.

જેલ ૪૧ મો.*

કંકુનો ઘડો ભરવા વિશે.

કંકુ કાઢવાનો જેલ વડારા આદ્યાણુ કરે છે, પણ આ જેલ તો ખાજીગરજ ધણુંકરીને કરે છે, અને આદ્યાણુ કરે છે પણ ઘોડા કરે છે તોપણ આ કંકુનો જેલ આદ્યાણુને સમજી શોભે છે માટે આદ્યાણુનું મીથ લઈને લખ્યું.

કોઈ જગ્યાએ ઉતારો કરીને, પોતાનું મકાન કરાવીને, કાંઈ સામાન મકાનમાં મુકીને, ઘોડોધણી સાથે લઈને એક સાચીત સહિત મહારાજ પોળમાં કે ગામડું હોય તો ગામમાં જાય છે.

કાંઈ રાજા અથવા અમીર, પટેલ, દેશાઈ, અમીન એવા આબરૂ-દારની ખડકીમાં કે સભામાં જઈને જમીનપરથી ધુળની ચપટી એક ભરે છે અને પછી લોકોને કંકુના ચાંદા કરવા માંડે છે એક ફેરા ધુળની ચપટી ભરે છે તેના પાંચ સાત જણાઓને ચાંદા થાય છે. ધુળની ચપટી ભરીને કંકુના ચાંદા કરે છે, એટલે લોકો ચેતી જાય છે ખરા, કે આ કોઈ કામણદુભણિયો છે.

ખીજા લોકો બોલે છે મહારાજ ! ક્યાં રહેવાં? કાંઈક અમતકારીક દેખાઓ છે એટલે લાલ બોલ્યા—હા અમતકાર તો હશે પણ ગમતકાર કોઈ નથી, એટલે કોઈ બોલી ઉઠે છે—મહારાજ ! ગમતકાર કોણ? એટલે લાલ બોલ્યા—આ કોણ તો અમારી પાસે બેલ હોય તો કરાવે ને અમારી પરીક્ષા કરીને પછી પાકી રસોઈનું સોધું આપે. એટલે અમ્ર પ્રસંન થઈએ, એ ગમતકારનો અર્થ, હવે સમજ્યા.

પછી વળી કોઈ બોલી ઉઠે છે કે, એવી ગમત તો અમ્ર પણ કરાવી શકીએ. પાકું સોધું આપવું એમાં શું ભારે અરથ છે.

એટલામાં તો પાંચ સાતેક સોપારીઓ અને કાંઈ લવીંગ અને ધંભાયતી ઘોડીક સાકર એવી એવી જણસો કાઢવી શરૂ કરી એટલે પેલા સભામાં બેસનારા તો એક એકના સાંઘું જોઈને દંગ થઈ ગયા, કે આ ક્યાંથી કાઢે છે? એ કાંઈ ખખર પડતી નથી. પછી કોઈક ઉતાવળીએ આદમી બોલે છે—લાલભટ તે તમારું નામ કે? એટલે ભટ બોલ્યા—અરે લાલભટ જેવાનો અંખાનો આગળ બાણું લાખ સેવક છે. આદ લોકની કરામત તો એકલો હુંજ જાણું છું, અને જ્યુકું લાગતું હોય તો લાભ એક થડો.

ધરધણી—ધડાને શું કરશો? લાલ—આજ વરસનો વચલો દહાડો છે, માટે એક થડો કંકુનો ભરી આપું કહે તો હોય તો એક ગાલું ભરાય એટલું કંકુ કાઢી આપું, કાંઈ આઈના ધરમાં જાઉં છે.

ધરધણી—અરે મહારાજ આપણે તો એક ઘડો ભરી આપણા એ-
ટલે ઘણુંએ છે. તમને બાલણના દીકરાને એટલી બધી વધારે તરફી દેવી
એ કોણે કહ્યું છે. એમ કહીને એક ઘડો માટીનો મગાવીને લાલને આપ્યો.

હવે ઘડો હાથમાં લઈને પેલો લાલભટ જીએ છે, તે શું જીએ છે
તો એમ જીએ છે કે, આ ઘડો મારા કામનો છે કે નહિ, (એનું કારણ
આગળ સમજાશે) ને એ ઘડો પોતાના કામમાં આવે એવો હોય છે
તો એજ ઘડામાં કંકુ ભરી દે છે, અને ને કાંઈ વહેમ હોય તો બીજા
ઘડો કુંભારને ઘેરથી મગાવે છે. પછી કુંભારને ઘેરથી એક કોરો ઘડો
મગાવીને એ ઘડો સોને દેખાડે છે કે, જીએ ભાઈએ આ કુંભારના
ધરનો કોરો ઘડો છે. આમાં કાંઈ કંકુ ભરી રાખેલું નથી. એમ કહીને
ઘડો જીવા પાડીને માંહિથી રાખ ખંખેરી કહાડે છે, અને ઘડો પથુદેખાડે છે.

પછી એ ઘડો લઈને એક પછેડી ઓઢે છે એટલે કોઈ બોલી ઉઠે
છે કે તમારી પાસે કંકુ હશે. પછી લાલ લુગડાં ખંખેરીને સર્વેને ઝાડો
આપે છે. અને પછી રજા માગી લે છે કે, આટલી પછેડી તો મારે
ઓઢવી નહિએ, શા માટે ને કોઈ મેલો હોય, પેલો હોય, દેવીનું કામ; પ-
રજાએ પડે તો ગજબ થઈ જાય.

એવું સાંભળતાં પેલા ભાડો કહે છે, કે સુએથી એક પછેડી તો ઓઢો
અમને શક નથી એવો તમારા બોલવા ઉપરથીજ અમારે જાણી લીધું
છે કે તમારી પાસે કંકુવિદ્યા નથી સાચી વિદ્યા (ભદ્ર) છે. પછી લુગડાં
ઉતારી વેગળાં મુકીને એક ધોતિયું પહેરેલું રાખી પછેડી ખંખેરીને એ
પછેડી ઓઢી લે છે. પડદામાં ઘડો લોખંડે પેસે છે, અડધીક ઘડી થાય છે
એટલે ઘડો કંકુનો ભરીને લોકોને કહે છે દેખો ભાઈએ! માંજીએ તમારી
અને અમારી બધાયની પત રાખી. પછી વળી કોઈ બોલી ઉઠે છે કે, ઘડો
કંકુ ને ક્યાંથી હોય? ઘડાના મોંમાં કંકુ છે અને હેઠળ તો કોડીયું ઠાંકેલું
હશે. પછી આત્રી કરી આપવા લાલભટ એક છરી મગાવે છે, એ

પછી ધડાના ગળામાં કુંકુની વચ્ચે થોડો છે એટલે જરી સરસરસ માંહિ ઉતરી પડે છે. અને પછી એટલી કાઢે છે ત્યારે સર્વે સોડાને આત્રી થાય છે કે, આત્રા ખરેખરે અંખાનો બાલ છે, અને આને દેવી પણ હા-જરા હજુર છે એમાં શક નથી.

પછી લાલભટ એ કુંકુમાંથી એક બે પડીકાં થાય એટલું એ ધર-ધણીને આપે છે અને કહે છે જળવળે. આ ચીજ દહાડી દહાડી મળવાની નહીં, માટે ધનતેરથને દહાડે આ કુંકુએ ધન પુજાને. બારવાઈબાયડી પીડાતી હોય તો આ કુંકુના ચાંલા ત્રણ આટલાની જમણી ધસે કરાને, તરત સાફ થશે. એવું એવું બપોરે એ કુંકુ આપી પછી બાલે છે, હવે તમે કુંકુ માણતા દરબારમાં ઝાકલીશું, એ તો આઈના હુકમ પ્રમાણે કામ ચાલે છે; કામ આંડાની ધાર જેવું છે કાચું પોચું ધારવું નહિ. હવે બાવ્ય, તને જે પહેંચે તે દક્ષણા.

પછી પેલા જ્ઞેનારા લોકો પેસો, કોઈ પાઈ, કોઈ બેઆની, કોઈ બાયડી હોય તે તો કાનની જાણસ આપે છે. કોઈ શર એક દાણા આપે છે, એ રીત ચાર ધડીમાં પાંચ સાત રૂપિઆનું ભક્ષ પાડે છે પે-સા ધડો છે તે પછેડીમાં ધાલીને ઉતારે બાવે છે, એ રીતે કુંકુનો ખેલ કરે છે. હવે એ ખેલને પ્રકાશ કરીએ છીએ.

પ્રથમ ધુળમાંથી ચપટી ભંડીને કુંકુના ચાંલા કર્યા તેની રીત એ વી છે કે કુંકુની પાણીમાં નહાની નહાની ગોળીઓ કરીને રાખમાં રગ-રોળીને મુકવી રાખે છે, એ ગોળીઓ પોતાની પાસે રાખે છે તે મારગમાં જતા આગળ ફેંકતા જાય છે, અને પછી હેઠો નમીને પેલી ગોળી ચપટી-માં બધને મસજે છે એટલે રાખ ખરી પડે છે અને કુંકુ નિકળે છે તે-ના ચાંલા કરે છે.

સોપારી, લવીંગ, સાકર એ પણ પોતાની પાસે રાખે છે, તે છાકોની નજર મુકાવીને કાઢી આપે છે, એવા ખેલની રીત પ્રથમ મંદ છે, અને

વળી આગળ આવવાની છે, માટે આ ટેકાણે લખવાની જરૂર નથી.

કુંભારને ઘેરથી ધડો મગાવાનું શું કારણ છે? એનો ઉત્તર એ છે કે, એ એલાકું માણસ જેટલા એલ કરી જાણે છે તેટલા તમામ એલની સામગ્રી પોતાની પાસે તૈયાર રાખે છે. માટે કંકુ કાઢનારા પોતાની પાસે અદશર અથવા પાશર કંકુની પોતે પગ વચ્ચે લખડતી દેખણી રાખે છે, તે એ સાચળની દુખાણમાં રહે છે.

તેમજ ધડાના મોઢામાં બેસતી આવે એવી એક વાસની અપાઠ વાળી મુકે છે, તેનો આકાર ખાયડીઓના બલેયાના જેવો થાય છે, પછી તેને કાગળ અને ચુંદે કરી એક તરફ મઠી લે છે જેમ ડાબડી વગાડનારા અંજીરી આમડાની રાખે છે, એ આકાર એ અપાઠની ચુડ કરી રાખે છે, અને તેનું માપ પણ ભરી રાખે છે કે, આટલા માપે ધડાનું મોઢું પહેણુ હોય તોજ એ અપાઠ એ ધડામાં આવી રહેશે.

માટે પેલા ધરપણીનો ધડો નહાનો જાણે હોય છે તેથી પોતાના સાગ્રીત પાસે કુંભારને ઘેરથી ધડો મગાવે છે, અને એ સાગ્રીત પણ જાણી રહેલા છે કે આવો અને આવડો ધડો જોઈશો માટે સાગ્રીત જેવો જોઈતા હોય છે એવો ધડો લાવી આપે છે.

ધડો આવ્યા પછી પેલી પછેડી ઓઠી તે વખતે એ ધડાને મોઢું અપાઠ બેસાડીને ઉપર અદશર કંકુ પોતાની પાસે હોય છે તે બેસે, એકસ જાણે બધા શર પાંચ કંકુનો ધડો ભર્યો છે એવું દેખાય છે, પછી કરી જાણે છે પણ એ કાગળના આધારથી કંકુ ધડામાં પડતું નથી, અને કરી કાગળનું પડ ચીરીને ધડામાં ઉતરી શકે છે, આ ધડો ભરીને કંકુ કરવાને એલ પુરે થયો. એમાં માતાએ નથી ને પીતાએ નથી એતા હસી જાય છે.

ખેલ ૪૨ મો*

પાઘડીમાંથી રૂપીઆ કાઢવા વિશે.

ખેલ કરનાર માણસ કોકની પાસેથી એક રૂપીઆ માગી લેછે, પછી તે રૂપીઆ હાથમાં ઝાલીને સર્વેને બતાવે છે કે જીઆ સુરત રાખજો કોઈ નજર ચુકશે નહીં, આ રૂપીઆ જાય છે. એમ કહીને એ રૂપીઆ એક હાથમાં રાખેછે અને બીજા હાથમાં નાખી દે એ રીતે ઝડપ મારે છે, અને જો હાથમાં રૂપીઆ નહોતો એ હાથની મુંઠી વાળી દેછે, તે મુંઠી વાળતાં આંગળીઆમાં એવી ચપટી ખાલે છે કે, જાણે સામા હાથમાંથી જોર મેર આ મુંઠીવાળા હાથમાં રૂપીઆ જમને પડ્યોછે, એટલે કડાકો ખાલેછે, એ બીજા હાથમાં કડાકો ખાલેછે એટલુંજ, પણ રૂપીઆ તો પ્રથમથી જો હાથમાં લીધી હતી તે હાથમાંજ રહેછે, અને એ રૂપીઆ વાળો હાથ પછી જોધો રાખેછે. એટલે હાથેનીના દબાણમાં રૂપીઆ રહે છે પણ કોઈના દબાવામાં નથી આવતો. જોનાર લોકો તે પેલી કડાક દેખને મુંઠી વાળી એ હાથ ઉપર વહેમ રાખેછે કે, આ મુંઠીમાં રૂપીઆ છે.

ખાજુગર ખાલે છે કે કહો બાઈઆ! રૂપીઆ ક્યાં છે? ત્યારે કોઈ ખાલે છે કે આ મુંઠીવાળી છે એ હાથમાં અમને તો ભરૂંસો છે કે આમાંથી નીકળશે, માટે જો હાથ પકડાવવા કરીને દબાવો જોઈએ ત્યારે પેલી રૂપીઆ હાથમાં હોયછે તે જાણામાં નાખી દેછે, તે કોઈના ઘીસામાં આવતો નથી, અને જો હાથ પકડાવવા કરીને આલીખમ દબાવે છે. એટલે વળી કોઈકે ખાલી જોડે છે કે, તમે ઉભા થઈને બતાવો તમારી નીચે રૂપીઆ છે. ત્યારે ઉઠતી વખતે રૂપીઆ જાણામાંથી પાછો હાથમાં લે છે, તે પણ ખબર કોઈને પડતી નથી, અને ઉભા થઈને પોતાના બેઠાની જગા દબાવે છે તોપણ રૂપીઆ કોઈને ઘીસેને જોગ જનતો નથી. પછી વળી હોમ

મેથીને એ રૂપીઓ પોતાના પગ તળે અથવા પગની પાસે સંતાડે છે, કા-
લાપી ભાગ આવે તો પાઘડીમાં પણ ધાલી દે છે.

વળી કહે છે કે આ ભાઈના ધુંભમાંથી રૂપીઓ કહાડું, કહો તો પેલા
ભાઈની પાઘડીમાંથી કહાડું, કહો તો પેલા ગોખલામાંથી કહાડું, એમ ક-
હીને ને તે પ્રકારે પેલા લોકોની નજર ચુકાવી દેઈને, પાછો પોતાના હા-
થમાં રૂપીઓ લેઈ લે છે. પછી ઝડપ લેઈને કોકની પાઘડી ઉપર હાથ
નાખતા કે રૂપીઓ હેડો પાડે છે, અને આદમીની આગળ બોલે છે, હવે મારા
ભાઈ સારા આદમી દેખાઓ છો અને આવા કાસખ કરો છો? લોકોના
રૂપીઆ ચોરીને પાઘડીમાં ધાલો છો? અથવા પાઘડી માંથી ઉપાડીને
એક હાથમાં જાંબી મુકે છે, અને હાથમાંથી રૂપીઓ પાઘડીમાં મુકી દે છે,
એ રીતે પણ કરે છે. એવા એક જોઈને સરવે બાજુગરને રંગ દે છે, કે
આટલા આદમીઓની નજર આગળ આવો એક દેખાડ્યો.

ને સમજી રહ્યા હોય છે એ તો જાણે છે, કે આપણી નજર ચુકા-
વીને આ રૂપીઓ કહાડી દેખાડ્યો માટે આની હસ્તક્રિયા સારી છે. અને
ને ધરડા કાકા અથવા બાવાઓની મંડળીમાં મેસનારા, એવા હોય છે તે
તો નકી સમજે છે કે આ તો કામરૂદેશના મંત્ર છે, એટલા માટે વીરવિ-
દ્યાથી આ રૂપીઓ ઉડાવીને ભાઈચંદભાઈની પાઘડીમાંથી કહાડ્યો, તે ન-
જરબંધીનો ઉપાય હશે, તોપણ મંત્રના જોરથીજ આવાં કામ થાયે જાય
છે, એવું સમજે છે. પણ એમાં મંત્ર કે જાદુ નથી.

ખેલ ૪૩ મો*

એક દારૂના આઠ કકડા થાય, અને એજ દારૂ
પાછો આપો થાય છે તે વિશે.

એક દારૂ સુતળી નેવો જાડો લેવો, અને તેને વચેથી ગાંઠ વાળવી,

તે દોરો આયર બે ગજ લાંબા થેલા, એ દોરાની વચ્ચેથી એક આંટી નાંખી, અને અંગુઠા તળે પેલી ગાંઠ આવે અને ખીજા અંગુઠા તળે પેલી આંટી આવે. એ દોરાની ચાર સેરો કરવી, અને પેલી આંટીને ગાંઠ છે, એ બે હાથોના અંગુઠા તળે દબાવી મુકવી, પછી કહેવું ને જુઓ ભાઈઓ આ માં કાંઈ કપટ છે? અને દગો હોય તો કહેજો, એમ કહીને કોંક તરાઈત માણસ પાસે એવા બે અંગુઠાની વચ્ચે સેરો ચાર મગથી કપાવવી, એટલે ચાર કકડા ડાબા હાથમાં અને ચાર કકડા જમણા હાથમાં એવી રીતે દેખાયછે. અંગુઠાની ચપટીમાં રહેછે તે સહને દેખાડવા કે જુઓ! આ આઠ કકડા થયા પણ તે સંતાઈ જશે એમ કહીને પેલા આંટીના ચાર કકડા હોય છે તે છાનામાના કાંઈક છુપાવી રાખવા, અને પેલા દોરા રહ્યા તેની દડી નેવું કરીને હેડું નાંખી દેવું.

તરાઈત માણસ પાસે એ હેઠા પડેલા દોરા જુદા કરાવવા, જુદા કરવા જશે તો આખો એક દોરડો ઉકલી આવશે. જોનારા તો ખરેખરો અંધારો પામશે કે, આ તો મંત્રમાં મણાજ નથી.

આ ખેલ નજર દેખ્યા વિના ચોપડી ઉપરથી સાફ સમજાવવાને બાઈ બખાણ કરવું પડે તોપણ સહના સમજાવવામાં ખરાબર આવે એવું નથી. પણ સારાંશ એ છે કે એક તરફના તે કકડા ધાયછે અને ખીજા વધારે ભાગ વધે તો આખો રહે છે, એવી રીતે એ આંટી અને ગાંઠની ગોઠવણી છે એમાં ભદ્રનો શક આવે છે તે નથી.

ખેલ ૪૪ મો*

લાકડાનો સિપાઈ, લાકડાના હરણને તીર મારે
તે વિશે.

મથારી સાડા પોતાની પાસે એક વહેંતનો લાકડાનો આદમી રાખે

એનું નામ સિપાઈ કહેવાય છે, અને એક વહેતનું લાકડાનું એક હરણ કરી રાખે છે, તે હરણના પગને ઠેકાણે ચાર વાંસની સળિયા ગોઠવેલી હોય છે. એ સળિયાના પગ એવા ગોઠવેલા હોય છે કે જરા અડીએ તો તરત પડી જાય છે.

લાકડાના સિપાઈના બે હાથ હોય છે તેમાં જે જમણા હાથ છે તે લાંબા હોય છે, અને ડાબા હાથ ટુંકા હોય છે, જમણા હાથમાં એક કમાન વાળેલી કામડી હોય છે, તે કામડી હાથની સાથે ખાંચી લીધેલી હોય છે, ડાબા હાથમાં એક તીર લાકડાનું આપે છે, તે જુમ માણસના હાથમાં ચડાવેલું કામડું હોય તે જે રીતે તીર ખેંચે છે, એ રીતે એ સિપાઈના હાથમાં કમાનનો ડાળ કરે છે.

ખાજુગર ઉભા થઈને બે ચાર ફેરા એ લાકડાના સિપાઈની પછાડી ફરે છે અને વાંસની વગાડે છે, અને વળી બોલે છે, અબે લકડેકા સિપાઈ એ હરણ અગાડી ખડા હે ઉસકું તીર લગાદે, એમ કહિને લોકોને સંભળાવે છે. દેખો યારો! એ લકડેકા સિપાઈ હરણકુ મારતા હે, એમ કહિને વળી સિપાઈને કહે છે કે અબે કાયકુ તીર નહિ છોડતા? છોડ, છોડે એમ કડાકુટ કરે છે એટલામાં તડાક દેખને તીર વધુ છે, તે હરણના પગમાં વાગે છે એટલે તુરત હેકું પડી જાય છે, એ જોઈને લોકોને તો ખુબ વહેમ આવે છે કે આતો અધિક મંત્રવાળો છે, ખીજા ઢોંગી જગમાં ઘણાય છે, પણ આ તો રામખાણ ખરેખરો બેલ છે. હવે એ તીર વાગવાનું કારણ નીચે લખ્યું.

લાકડાના સિપાઈના ડાબા હાથમાં ૧ કાણું હોય છે, એ કાણામાં તીરનું પુંખુંલું ઘોમી ધાલે છે, એ તીર શાથી હાથમાં રહી શકે છે, તેનું એમ છે જે, એ સિપાઈના હાથના કાણામાં મીણુ ધાલેલું હોય છે તે મીણુના જોરથી તીર તથા પણુથ રહ્યાં પણ (દોરી) ખીરેખીરે જોર કરે છે, એટલે થોડી વાર થયા પછી પેલું મીણુ નરમ પડે છે એટલે, તરત તીર

છુટે છે, જ્યાં સુધી મીણની કઠીણતા હોયછે, ત્યાં સુધી તીર છુટતો નથી, તીર ખરાબર પગમાં જઈને કેમ વાગ્યો? ખીજા અંગમાં ન વાગ્યો તે કેમ એજ જુગતો કરી હતી કે હરણના પગમાં વાગે એવું ધારીને ખરાબર તપાસ કરીને સિપાઈના હાથમાં તીર આપેછે, તર્યાજ પગમાં વાગેછે પણ ખીજા જગ્યાએ વાગતો નથી.

કદાપી હરણના પગમાં તીર ન વાગ્યો ને ખાલી ગયો તો ગારડી બોલેછે કે મારા મંત્ર બલવામાં સુક થઈ ગઈ, માટે ફરીથી મંત્ર બહી જાગરું. એવું બાહ્યું કહાડીને ખીજાર બેસ કરેછે, અંટલે કાંઈ વારે વારે તો સુક ન પડે? માટે મંત્ર ને અંતર કાંઈ નથી, હાથની ચાલાકી છે એજ ખરી છે; મીણથી છુટવું એમાં જાદુ કાંઈ નથી.

ખેલ ૪૫ મો*

ગાંસડીમાંથી છોકરો ઝાડ ઉપર જતા રહેછે તે વિશે.

વાલી લોકો એક જાતની જાળી ગુંથે છે, તેમાં એક જંજીરાને ધાલે છે. જંજીરો એટલે નાના છોકરાને બાજુગર લોથે જંજીરો કહેછે.

તે જંજીરાના હાથ પગ બાંધેછે, અને પેલી જાળમાં ધાલેછે, એ જાળને રહેડે ત્રણ ગાંઠયો વાળેછે. પછી એ છોકરાની ગોળમટાળ ગાંસડી કરીને, એક વાંસની ઝાંપી રાખેછે તેમાં એ ગાંસડી નાંખેછે. તે ઝાંપી આશરે દોઢ ગજ લાંબી, અને એક ગજ પહોળી હોયછે. તે છોકરો એવા બહાવી મુકેલો હોય છે ને, જ્યારે ઝાંપીમાં ધાલે ત્યારે એ ઝાંપીમાં માથે પણ નહિ, જંચો ને જંચો રહેછે પછી તેના ઉપર એક આદીની આંદર આંદાડેછે, એટલે પેલા છોકરો ઝાંપીમાં જંચો ને જંચો રહેછે.

વાદી હોયછે તે લોકોની નજર ચુકાવવા સારે બેઠો હોય ત્યાંથી વેગળે જાડ હોય તેના સામી આંગળી કરીને ખતાવેછે, હેમો જંજુરા ઉડ ગયા. આ પેલા જાડપર બેઠ ગયા, લોકો તો જાડ સામી નજર કરી જુ-એ છે તો ખરેખરી વાત છાકરો ત્યાં દેખાયછે.

એ છાકરો જાડ ઉપર દેખાયો તે કાંઈ પેલી ગાંસડી ખાંધીને નાં-ખ્યો હતો એ છાકરો નથી, એક ખીજો છાકરો એના જોડાજ અને એના સરખાં કપડાં પહેરાવેલાં હોયછે, તેને જાડ ઉપર પ્રથમથીજ ચડાવી દીધેલા હોય છે, તે છાકરાને દેખીને લોક ભુલવણી પાડે.

પેલા જાડપર છાકરો હોયછે એને વાદી ઘાંટો પાડીને ખેલાવે છે, અરે જંજુરે તું કીધર ભાગ ગયા હે! જંજુરો મેંતો જાડપર બેઠો હું. વા-દી—ક્રીસકે ઇલમસેં ઉડ ગયા? જંજુરો—અરે ઇલમસેં મેં ઉડકર આપા હું. વાદી—અરે ખરયા ઇંધર આવ, ઇંધર આવ. જંજુરો મેં તો નહિ આજી, એ જાડકું લેકર જંગલમેં ઉડ જાઉંંગા.

લોક તો આવી વાતો સાંભળીને દંડ થઈ જાયછે કે, આ છાકરો જાંખીમાંથી ક્યમ કરીને જાડ ઉપર બેઠો? અને વળી શું બોલેછે?

પેલી જાંખી ખાલીખમ જેવી દેખાયછે, શાયી જે પેલો છાકરો જાં-ખીના એક પસવાડામાં લપાઈ રહેછે, તે કોઈના દીઠામાં પાણુ આવે નહિ; એ રીતે માંહીનો માંહી સમાઈ રહેછે.

પછી પેલો વાદી બોલેછે, અરે એ જંજુરેકું એને જાલમેં ખાંધાયા, આર જાંખીમેં ડાલાયા આર ઢાંકણુ ખી ઢાંકાયા, આર ચદરખી આડાઈધી, ને હેમો ક્રીસ ખખત સાલા ભાગ ગય. અખ મેરા ઇલમ જુકા પડ ગયા, જંજુરેકા ઇલમ સચા પડા, અખ મેં કયા કરું? એમ કહી કહીને ધણું કલ્પાંત કરેછે. પછી પેલી જાંખીને આગળ પાછળ ઠોકી પણુ જુએ છે, પછી તેના ઉપર ઢાંકણું ઢાંકે છે. પાછી ચાદર આઢાડે છે, પછી પેલા લોકને કહેછે, હેમો અખ મેરા ઇલમસેં આ જાડપર જંજુરા બેઠો હે,

ઉસકું એ ગ્રાપામેં બોલાતાહું એવું કહીને પાછો હાથમાં ડુગડુગી લેધને વાંસળી વગાડેછે, અને કહેછે, કે પીરાનપીરકા આસાસેં આઓ, આર નારસાંધાકા આસાસેં આઓ, આર આગીઆબૈતાલકા આસાસેં આઓ, એવી રીતે દેવતાઓનાં નામ દેછે.

વાદી—અમે મેરે ઇલમસેં આઓ, ઇહાં આઓ એ રીતે કહે છે, એટલે લોકો ગ્રાડ સામી નજર સુકીને ગ્રાંપી સામું જોવા લાગેછે, એવામાં પેલા ગ્રાડ ઊપરનો છોકરો ઉતરતો કે નારી જાયછે.

પેલી ગ્રાંપીમાં જે છોકરાની ગાંસડી બાંધીને નાંખ્યો હતો ને છોકરા પદ્મપદ્મ હાલવા લાગેછે, લોક તો હસવા મંડી પડેછે કે, ગ્રાડ પરથી મૈત્રના બળે આ તો પાછો આમાં આગ્યો દેખાયછે, અને છોકરો ગ્રાંપીમાં ઉછળે છે એટલે વાદી બોલેછે, દેખો દેખો અબ તો આયા હે, એવું કહીને જોનારાઓને ખતાવેછે.

પાછા વાદી જંબુરાને બોલાવેછે; અમે જંબુરે! એ જંબુરે! એમ બાંચ સાત ઘાંઠા પાડેછે પણ પેલો ભણાવી મુકેલો હોયછે તે શું કરવા બોલે. જવાબ પણ ન આપે. પછી વાદી કહેછે કે ઇતના ઘાંઠા પાડ્યા તોપણ સાલે લડકા નહિ બોલતા તો દેખો અબ ઉસકા ખાત. એમ ક-રીને ઉઘાડી તરવારો ત્રણ કરેછે, અને એ છોકરાને વાગે નહિ એ રીતે ગ્રાંપીમાં એક એક તરવાર ધોચેછે.

એક ડાભી તથા એક જમણી બાજુ એ તરવારો ધોચે છે. પછી એક તરવાર વચોવચ ધોચેછે; એ છોકરાને ભણાવી મુકેલો હોય છે; તે જે વખતે જ્યાં તરવાર ધોચવાદી હોયછે એ જગ્યાએથી ખશીને પાં-ગથીમાં જતો રહેછે, અને છેલ્લી તરવાર ધોચેછે તે વેળા જંબુરો જુએ જુએ પાડી મુકેછે, અરરરર મેરેકુ કાને મારારે; અરે કોઇ મહાજન લોક મીજેકુ છોડાવરે. મેં મરજતાહું, એ રીતે જુમરાણ કરી મુકેછે, અને પછી બોલતાં બંધ પડેછે, એટલે તરવારો ધોચો હોયછે ત્યાં લોહીના

રેલા આલ્યા આવેછે, એ જોધને જોનારાઓની ખાત્રો થાય છે કે આ છોકરાનું લોહી આલ્યું.

છોકરો દેવનો આધિભા એવો હોયછે કે જોનારાઓને બધાંએને મારીને છેલ્લી વારે પોતે મરતાં પણ જરા વાર લગાડે એવો હોયછે માટે પોથીના રંગની શીશી ૧ અગાઉથી ઝાંપીમાં મુકેલી હોયછે તે શીશીને રંગ તરવારોને લગાવેછે એટલે બહારની તરફ લોહી જેવું દેખાયછે.

પછી જરા વાર પછી એ છોકરાને ઝાંપી ઉપાડીને કહાડેછે એટલે બહાર આવીને સભાને સલામ કરેછે, એવું જોધને ભલભલાઓને ભ્રમ લાગેછે કે, આવું નજરે દેખીએ છીએ અને આપણે જાદુને કેમ જીવું કહેવાય? માટે આવા આવા એક હરતક્રિયા અને નજરમુકવણીના છે પણ જાદુખાદુની વાત જીદી છે.

ખેલ ૪૬ મો.‡

કોથળીમાંથી મરઘીનું ઇંડું ઊડાડવા વિશે.

એક ઇંડું મરઘીનું પોતાની પાસે ખાજીગર લોક રાખેછે, તે એવી રીતે કે, જાડી પાદીના લુગડાની સીવેલી કોથળી બેવડા પડની, એટલે એ કોથળીને બે ખાતાં હોયછે, પણ એક ખાતું અંદર હોય છે તે કોથળા દેખવામાં આવતું નથી. પછી સર્વે લોકોને એક ઇંડું ખતાવેછે, ને કહેછે ને જીવો આ ઇંડું હમણાં વગર પાંખો આવે ઉડવાની તૈયારીમાં છે. એમ કહીને એ ઇંડાને પેલી કોથળીમાં નાંખેછે, અને એ કોથળીમાં હાથ ધાલીને મુઠીવાળીને બહાર કાઢીને કહેછે, ને પેલે ઝાડપર ઉડજા, આ ભાઈની પગડીમાં પેઠ જા, એ મીઆંકે પેટમાં પેઠ જા, આર આડીયાકા કાનમે પેઠ જા, આર લડકેકે નગારખાનેમે પેઠ જા. એવું એવું

કહીને એ મુઠી બગલમાં ધાલી દેછે, અને એ ઇંડું છે તેને કોથળીના ખીભ ખાનામાં નાંખી દીધેલું હોય છે, પછી કોથળી અવળી કરીને સઉને દેખાડે છે ને કહે છે ને ઇંડા તો ભાગ ગયા, ભાઈઓ! કોઈકી પાસ આપા હોય તો મીલેકુ દેઈઓ, એ ઇંડા સાલા બહોત લખાડ હે, મેં મુઠીમેં રખતા હું તો ખી ઉડ જતા હે, અખ મેં કયા કરું?

એ ઇંડું તો કોથળીના પડદામાં ઉતરી ગયું હોય છે તે કોઈને ખબર પડતી નથી, અને એ કોથળી તો જાંબી વાળી વાળીને ખંખેરે છે તથા એ કોથળી ખુબ હાથ ઉપર પછાડે છે, પણ એવી રીતે હાથ ઉપર પછાડે છે કે જ્યાં એ ઇંડા ઉપર થપડાક વાગે નહિ, ને ખીલે ડેકાણે હાથ ઉપર પ-છાડે છે એવું ધણીવાર કરીને એ કોથળી ભુંધ ઉપર નાંખી દે છે અને કહે છે કે દેખો ભાઈ અખ તો ઇંડા ભાગ ગયા.

પછી જંબુરાને પુછે છે. અખ જંબુરે! એા ઇંડા કીદર ગયા? ત્યારે જંબુરે બોલે છે કોઈકી પધડીએ પેડ ગયા હોયગા, પછી જોનારા લોકોને એવો શક આવેલા હોય છે ને પેલે બાજુગરે મુઠી વાળીને બગલમાં ધાલી હતી; માટે બગલમાં ઇંડું હશે, એવી જોનારાઓની ખાત્રી હોય છે અને વળી બુલવવા સાડ તથા વેહેમ પડાવવા સાડ બગલ ત્યાં સુધી સજ્જડની સજ્જડ રાખે છે માટે બગલમાં છે એમ જાણે છે.

કોઈ જોનારો બાજુગર પ્રત્યે બોલે છે કે તારી બગલમાં ઇંડું છે, એ-ટલે બાજુગર બોલે છે, અખે ઇંડે બગલમાંસે ભાગ જા, એમ કહીને બગલ ખુલ્લી કરીને દેખાડે છે. પણ બગલમાંથી ઇંડું કયાંથી નીકળે.

હવે પેલી કોથળી ભુંધ ઉપર પડી હોય ત્યાંથી પાછી હાથમાં લે છે, અને પછી કોઈક ગરીબ ધરનો છોકરો આવ્યો હોય એ છોકરાને ઉપાડી લેઈને જો નાચું છોકરું હોય તો તો ઠીકજ છે. નહિ તો એ છોકરાને નાગો કરીને એની ગાંડ આગળ પેલી કોથળી ધરીને પછી કોથળીના અંતરબડ-માંથી ઇંડું બહાર કહાડીને સઉને એ ઇંડું દેખાડે છે, અને બોલે છે દેખો

એ લડકેડી નગારખાનેમાંસે ઇંડા નીકાલા, જોનારા લોકો ખડખડ ખડખડ દાંત કહાડેછે, અને પેલો છોકરો ખીચારો લજવાઇને ખરીઆણા પડેછે, અને કોઇ પોચાકપાળનું હોય તો રોવા પણ લાગેછે, ને જો રાંડીરાંડનો છોકરો હોય તો ગાજો ભાંડવા મંડી પડેછે, “રાંડીપુત્ર શાહબદ્ધ” એ કહેવત ખરી છે. રાંડીરાંડનો દીકરો બહુ વઢકારો હોયછે.

જોવા આવેલા લોક ખુશી ખુશી થઇ જાયછે તોપણ ખીચારા ખા-
જીરનું કરમ પાતળું હોયછે, માટે રૂના થતાં પણ આકાશને પૃથિવ એક
થઇ જાયછે (ધણા કાલાવાલા કરેછે ત્યારે એટલું થાયછે.) આ એલ જોઇ
મોળા લોકો વહેમમાં ભરાયછે કે અહાહાહા! મારે ખેટ શા ભાઈ મંત્ર ભણી
નાંખ્યા, કે છોકરાની ગાંડમાંથી ઇંડું કહાડી આપ્યું. ને જો સુધરેલા છે
તે તો સમજે છે કે એ સરવે નજર ચુકાવીને એવું દેખાડ્યું અથવા સો
વસા તો એ કોથળીમાં કાંઇક અંતરપડ જેવું હશે એવી અટકળ ડાહ્યાના
ઘેલમાં આવેછે.

એલ ૪૭ મો*

ત્રણ આંકડાની સાંકળ કરવા વિશે.

એક લહોડાની સાંકળના ત્રણ આંકડાઓ કમાડની સાંકળ જેવા
હોયછે તેને એક ટુંક મારીને ઉછાળેછે, કે એકઠા થઇને સાંકળ થાયછે.
તેની રીત એ છે જે પ્રથમ તો સાંકળના ત્રણે કકડા સર્વ લોકોને બ-
તાવેછે, કે દેખો યારો! એ સાંકળકા ત્રીન ટુકડા હે, અબ ત્રે ઇલમસે
કહો તો એકઠા કર દેઉ. તેનો એક તરફનો ખુણા કાપેલો હોયછે, તે
કોઇના ઘીઠામાં આવતા નથી, ને દાંતાને અપઠીમાં રાખીને પહેળો કરેછે,
તે વળા પેલી બે સાંકળના કકડા તુરત પેલા કકડામાં બેસારી દેછે ને તુ-
રત તેને ઉછાળી દેછે. પછી તે સાંકળ હેઠી પડેછે, પછી વાદી લોકોને

દેખાડે છે કે જીઆ! આ ત્રીન દુકડા એક હો ગયા, તે વેળા જાણે ત્રણે કકડા એકઠા કર્યા હોય એવા દેખાય છે.

પછી એ સાંકળ હાથમાં ગ્રાહીને ખેંચે છે, અને કહે છે કે અબ એ સાંકળ દુટ જાતી હે એમ કહીને આચીત્તાની સાંકળ હાથમાં ઊંચી રાખતા કે પેલા વચલા આંકડાને વળી ચપટીથી દેખાવે છે, અને ઉપર એક ચપટી ધુળ નાંખે છે એટલે એક દાંતી પહેળો થઈ બે સાંકળો નીકળી પડે છે, પછી કોઈ માણસ સાંકળના આંકડા જોવા માગે તો પેલો કપાએ-લો આંકડો આપતો નથી. પણ એને બદલે બીજા આંકડો આપે છે એટલે પોતાની પાસે ચાર આંકડા રાખે છે, તેમાં ત્રણ આંકડા આપ્યા હોય છે, અને એક આંકડો મોહાડેથી કાપેલો હોય છે.

આ સાંકળનો ખેલ છે તો સુગમ સરખો પણ જોનારા લોકો વહેમી હોય તે તો જાણે ખરેખરા મંત્ર છે કે આ તો જાદુનો ચમત્કાર છે પણ જાદુ એવી વસ્તુ જગતમાં નથી.

ખેલ ૪૮ મો *

વાંસની બે ભુંગળીઓમાંથી દોરો કાઢવા વિશે.

બાજીગર લોકો વાંસની બે ભુંગળીઓ રાખે છે, તે ભુંગળીઓ બે એકસરખી હોય છે, ને એકેક હાથની લાંબી હોય છે, વળી તે વચેથી પહોળી હોય છે, તેમાં એક જાતનો દોરો બેમાં બરાબર રાખે છે. તે દોરીને છેડે ભુંગળીમાં લોઢાની અથવા શીસાની ગોળી બાંધેલી હોય છે, બે ભુંગળીમાં બે દોરી અને દરેક ભુંગળીમાં એકેક ગોળી એ રીતે હોય છે.

દોરી ભુંગળીથી બહાર હોય છે, તે છેડે કુમરું હોય છે, વાંસની ભુંગળીઓ એવી હોય છે કે, એક તરફ પોલાણનું મોઢું અને એક તરફને છેડો ખીડેલા હોય છે, જ્યાં પેલી શીસાની ગોળીઓ નિકળી પડે નહિ. એ વાંસના નીચેના છેડા બંને હાથની મુઠીઓમાં રાખે છે, અને પછી બે ભુંગળીઓમાં એક ભુંગળીનું મોઢું ઊંચું રાખે છે, અને એક ભુંગળીનું મોઢું નીચું રાખે છે, અને બે ભુંગળીઓના ખીજા છેડા એક એકને અડાડે છે, એટલે જાણ્યે બે ભુંગળીઓમાં એકજ દોરી પડેલેલા છે એવું દેખાય છે.

જે ભુંગળીનું મોઢું ઉચું રાખે છે એ ભુંગળીમાં દોરીને છેડે શીસાની ગોળી છે તે નીચા નખી જાય છે એટલે ઉપરની દોરી ભુંગળીમાં ઉતરે છે, અને જે ભુંગળીનું મોઢું નીચું રાખે છે, એમાંથી દોરી બહાર નિકળે છે, કારણ કે એ ભુંગળીમાંથી પેલા શીસાની ગોળી નખીને મોઢું તરફ આવે છે, એટલે દોરી હેઠી ઉતરી જાય છે. માટે એવું દેખાય છે, કે જાણે આ ભુંગળી-માંથી દોરી ખેંચાય છે અને પેલી ભુંગળીમાં નિકળે છે, વળી એ રીતે ઉલટું કરે એટલે ખીજા ભુંગળીમાંથી દોરી ખેંચાઈને બહાર હોય તે અંદર જાય છે.

એવું દેખીને જોનારાઓને લાગે છે કે, આ બે ભુંગળીઓનાં કાણાં એકબેક હશે એટલે એની એ દોરી આવજાવ થાય છે, પછી બે હાથમાં બે ભુંગળીઓ જુદી જુદી દેખાડે છે કે દેખો બાઈ કોઈને વહેમ આવતો હશે કે આ એક દોરી કળાથી એક ભુંગળીમાંથી ખીજા ભુંગળીમાં આવે છે પણ એમ નથી. આ તો મારા મંત્રનો પ્રતાપ છે.

સાકો ખીચારા જોઈને વહેમનો આકર્ષણ પામીને જ્યાં પેટ ઢમઢાલ થઈ જાય છે, પછી વળી કોઈ આવી વેદકની ચોપડી ચીખ્યો હોય તો જરા ચપટી ભરીને ઉપદેશથી અજમા આપે છે તો આકર્ષણ ઉતરી જાય છે. નહિતો જમણાના દરીઆમાં ગોયાં ખાયાજ કરે છે.

ખેલ ૪૯ મોઃ

પાઘડી બાળીને સાજી કરવા વિશે.

બાજીગર પાઘડી બાળીને સાજી કરે છે, તથા બવાઇઆ લોકો પણ વાદીના વેશમાં એ ખેલ કરે છે, તે જ્યારે એ ખેલ કરવા હોય છે ત્યારે અગાઉથી એવી ગોઠવણ કરે છે કે, ઘણુંકરીને જ્ઞેનારા લોકો કેવા રંગની પાઘડીઓ ખાંધે છે, જ્ઞે શહેર હોય તો તેમાં રાત્રી પાઘડીઓવાળા ઘણા હોય છે, અને ગામડું હોય છે ત્યારે તેમાં તો ઘોળી પાઘડીઓ ખાંધનારો ઘણા હોય છે. મોટે જ્ઞે જાતની પાઘડીઓ વધારે બંધાતી હોય તે જાતની પાઘડીનો કકડો એક આથરે આર હાથનો વાદી પોતાની પાસે રાખે છે.

તે એવી રીતે રાખે છે કે પોતાના અંગરખાની બે ખાંદોમાં એ પાઘડીનો કકડો રહે છે, અને પછવાડે બચડા ઉપર ખભામાં પણ એ કકડો સળંગ રહે છે.

પછી એ વાદી ખેલ કરતાં કરતાં કોઇકની પાસેથી પાઘડી માગી લે છે ને કહે છે જરા કામ છે પાઘડી આપો, એટલે એ માણસ પાઘડી આપે છે. એ પાઘડી હાથમાં લેઇને વાદી ખેલે છે કે, આ પાઘડીના બે કકડા કરીને પાછી આપી કરી આપું, જ્ઞે જ્ઞેનારા સાહેબોની ખુશી હોય તો, પછી જ્ઞેનારા લોકો ખેલે છે કે, પાઘડી કાપો જ્ઞેનું એ તો ખરા?

પછી પેલી પાઘડી હાથમાં લેઇને, પેલા કકડો ખાંદોમાંથી કઢાડીને એક હાથમાં પાઘડી રાખીને જ્યમ જ્યમ જીડળગુંડળ કરીને પોતાની ખાંદોમાંનો છેડો કઢાડીને તૈયાર કરે છે, પછી કોઇક તરાઈત આદમી પાસે જરીથી એ છેડો કપાવે છે, અને લોકોને વળી સંભળાવે છે કે જુઓ આ પાઘડી કાપું છું, તમને કોઇને કાંઈ શક હોય તો ખેલજો, પેલા બિચારા

ભાળા લોકો શું જાણે ને ખાંદામાંથી પાઘડીનો કકડો કહાડીને કપાવશે માટે જેમ કહે છે તેમ હાજી હાજી કરે છે. પછી પેલો કકડો વચ્ચેથી અથવા છેડેથી કપાવે છે. અને વળી દીવે ધરીને કાપેલા બે છેડા બાજે છે, પણ ખરે આ બેલ રાતેજ થાય છે. શાથી ને પેલી માઠી આખી પાઘડી બદલે ખીજી પાઘડીનો કકડો બાળવો તે ઉઘાડું પડી જાય, માટે દીવશે આ બેલ કરવામાં નથી આવતો.

જેનારા તો જાણે છે ને પેલી પાઘડીને વચ્ચેથી કાપી અને બાળી પણ છે એવામાં વાદી પેલા બળેલા છેડા તથા આખી પાઘડી બધા લોકો વાળીને ભેગો બાલે છે. અને બોલવા લાગે છે કે અરરરર આ પાઘડી આ ભાઈએ કાપી નાંખી એ બહુ જોડું કર્યું, પાઘડી તો સારી હતી પણ હવે શું કરીએ ? પેલા ભાઈ છરી લેખને કાપવા આવ્યા એએએ પણ વિચાર ન રાખ્યો. હવે આ પાઘડી કપાણી તથા બાળી તે કાંઈ સંધાતી નથી.

એવું સાંભળતાં પેલો પાઘડીનો ધણી જો હિમત વિનાનો અથવા કપણ જેવો હોય છે તો મનમાં પસ્તાવા લાગે છે કે મારા ક્યાં ભાગ લાગ્યા કે આના હાથમાં પાઘડી આપી. એવામાં પાછો વાદી બોલે છે કાંઈક સિરખાવ મળે તો આ પાઘડી આખી થાય એટલે વળી કાંઈ બોલે છે અથવા એ પાઘડીવાળો બોલે છે. હા જો પાઘડી સાજી હતી એવી કરી આપો તો તમને રાજી કરીશું, એટલે એ વાદી છે તે પેલા બાળેલા કકડા પોતાની બાહમાં ધાલી દે છે અને એ પાઘડી પાછી આપે છે, અને કહે છે કે જુઓ ભાઈ સાહેબ સંભાળી લેજો.

પછી પેલો પાઘડીનો ધણી બે છેડા પ્રથમ તો સંભાળે છે અને ત્યાર કેડે વચ્ચેથી આપાવીને જુએ છે તો જેવી પાઘડી હતી એવીને એવીજ હોય છે પણ કાંઈ ડાઘ સરખો પણ થતો નથી. એવું જોઈને એ પાઘડીનો ધણી તથા જેનારા ખીજા લોકો સરવે ખુશી થઈ જાય છે.

અને વાદીને વખાણ છે કે, રંગ છે. આના મંત્રે તો હદ વાળી નાંખી, મારા ભાઈ આખી પાઘડી વચ્ચોવચ્ચથી કાપી, અને પાછી સાજી પણ કરી નાંખી, એ બધું વીરવિદ્યાનું કામ હશે, ને જો વિરવિદ્યા નહિ હોય તો નજરબંધી હશે, એમ કહીકહિને વહેમમાં કુટાતાજ રહે છે.

માટે વિચાર કરવો જોઈએ કે વળી કપાએલી પોતાની જો સંધા-ય ? ને બજેલું પાછું સાજુ થાય ? એ તો એવા એવા બેલ ગમ્મ તરલા કરે છે પણ સરવે ઠગાઈનું કામ છે.

બેલ ૫૦ મો*

સાકરનું મીઠું થાય તે વિશે.

કાંઈ અહરથને ઘેર અથવા રાજદરબારમાં હાથ આલાકીવાળો (ખા-જીગર) જાય છે ત્યારે પોતાની પાસે કેટલાએક સામાન તો અખંડ રાખે છે. કેટલાએક સામાન પાઘડીમાં રહે છે, કેટલાક સામાન અંગરખાના ધુંજલમાં રહે છે, કેટલાક સામાન પોતાની પાસે એક બે સાગ્રીત હોય તેની પાસે રહે છે. ખાજીગર એટલે કાંઈ એમજ સમજી લેવું, કે મુસ-લમાન પેલાં ચકલે ચકલે ધુળવાળીને રમ્મ છે, અને ચપટી ચપટી હાણા મારી લે છે એ, પણ હાણાખરા લોડો એ ધંધો કરે છે તે ગાડીએ અને ઘોડે બેશીને કરે છે અને જાડા અહરથના સરખો આડંબર રાખે છે, મા-ટે રાજસભામાં જાય છે ત્યાં પણ સારા સારા માણસો સતકાર કરીને બેસવાનું આસન આપે છે.

એ બેલ કરનાર પોતાની પાસે ધણુંકરીને તો નીચે લખેલી ત્રીજી તૈયાર રાખે છે.

સોપારી.

પાન.

કુલ.

૧. ૨. ત્રીજી.

લવંગ,	થોડાક રૂપીઆ.	દોસકરસ.	૧ નાનોસરખો સાપ.
હલાયમી.	કાંઈક છુટા.	૧ આક્ર.	૧ કંકુની કોથળી.
જયફળ.	પતાસાં.	૧ સોય.	બે ભાર રૂમાલ.
અત્તરની શીશી.	બરશી.	અશીણ.	થોડાક દારડા.
	પેંડા.	મીઠું.	

એ વગેરે કેટલાક સામાન હમેશ પાસે રાખે છે, અને જ્યાં રમત કરવી છે એવું ધારીને જાય ત્યારે તો પોતાને જેટલા ખર્ચ આવડતા હોય એટલા તમામ ખર્ચ કરી શકે એટલા સામાનની એક પેટી બરી રાખે છે તે પેટી સાથે લઈ જાય છે.

જ્યાં દેશવીસ માણસ બેઠાં હોય છે ત્યાં જાય છે, એટલે ધીર્જી કરીને તો લોકોને ખબર હોયજ કે, આ અંખાના લાલ આબા, પછી પેલા લોકોમાંના કેટલાક બાલી વળેછે, આવો લાલ ! કાંઈ પાનસોપરી મંગાવી આપશો કે લાલ—અરે પાનસોપારીને શા ભાર છે, જે જોઈએ તે માગી લ્યો, કાંઈ અંખાના બેડારમાં ખોટ નથી. કહો તો લવંગ આપુ, કહો તો જયફળ, જવંત્રી, હલાયમી, તજ, કેસર, કરતુરી, દ્રાખ, આરોળી, સાકર, બરશી, પેંડા, જે જોઈએ તે મગાવી આપું. એવું સાબળી લોકો તો વિચારમાં પડે છે કે, આની પાસે તો કાંઈ દેખાતું નથી અને આટલી ખર્ચી ચીજો ક્યાં રાખી મુકતા હશે ?

એવામાં તો દસવીસ સોપારીઓ કહાડે છે, અને વળી કોઈની માથાડીમાંથી લવંગ, કોઈના હાથમાંથી જયફળ, કોઈના કાનમાંથી અત્તરની શીશી એ રીતે ઝડપો ઝડપ કાઢી કાઢીને ખીજાનામાં મુકી દે છે.

એ રીતે કહાડે છે તે તો એમ કરેછે જે પોતાની પાસેની જાણસો નજર મુકાવી મુકાવી કહાડી દેખાડેછે, એવામાં કોઈને હાથે વાંટી કે વેંટ જોય છે તે માગી લે છે લાવોને જોઈએ, એટલે પેલા આદમી વાંટી કે વેંટ કાઢે આપેછે, પછી ખીજા ગપાટા મારતે મારતે નજર મુકાવીને, એ

મોટી પેલા સાગ્રોતને હવાલે કરે છે અથવા પોતાની પાસે ધુપાવી દે છે, અને પછી હાથમાં સાકરની ૧ કાંકરી લેખને મુઠીવાળીને પેલા માણસને કહે છે કે ત્યો તમારી વીંટી તથી પેલા માણસ હાથ ધરે છે. ઐયલે તો હાથમાં સાકરનો કાંકરો જણાય છે પેલા માણસ તે વિચારમાં પડે છે, કે મારી વીંટીને બદલે તો સાકર આવી પણ વીંટી ક્યાં? ઐયલે લાલ બોલે છે મારા સાહેબ મહેા તો ગળ્યું કરો, એમ કહીને પોતે પેલાના હાથમાંથી સાકરની કાંકરી લેખને તેને બદલે એક મીઠાની કાંકરી પેલા માણસના મહેાડામાં નાંખે છે. પેલા તો યુયુયુ કરે છે, ઐયલે બધી સભા ખડખડખડખડ દાંત કાઢે છે, અને પુછે છે અલ્યા ભાઈ તમ સાકર ખાવાનગયા અને થુંકોછો કેમ! ઐયલે ખાનારો બોલે છે કે મારા મોઢામાં આરૂં આરૂં ઉસ જેવું કાંક નાંખ્યું હતું. તેમ તેમ બહુ હસે છે.

પછી પેલી વીંટી છે, તે પાછી આપે છે, માફ કરજો ભાઈ સાહેબ આ તો ખેલ કહેવાય માટે આ વાતનો કાંઈક ખરખરો લાવશો નહિ એ રીતે પાછો એને રાજી કરે છે.

આવી રીતે પારકા મોહેાડામાં મીઠાની કાંકરી નાંખવી તે સંસ્કાર-ણ પક્ષનાં માણસના મહેાડામાં નાંખે છે. કાંઈ સારા આદમીની સાથે એવું કામ કરતા નથી. અથવા ઘણુંકરીને જ્યાં દસવીસ ખાયડીઓ બેઠી હોય છે ત્યાં જીને કોક ખાયડીનો કાંટા ઉડાવે છે અને પછી સાકરને બદલે મીઠું ખવરાવી દે છે.

એ હાથની ચપળતા છે જે, એક જણસ હાથમાં દેખાડીને મુઠી વાજે ઐયલામાં તો એ મુઠીવાળા હાથમાં જણસ બદલ બદલ કરી નાંખે છે એવી રીતે માણસની નજર ચુકાવે છે.

ખેડ ૫૧ મો*

અશીણના કકડાનો માટીનો ગાંગડો કરવા વિશે.

કોઈક ગામમાં લાલભટ જાય છે ત્યારે પ્રથમ તો કોઈ જગ્યાએ ઉતારે કરીને, પછી ગામને ચોરે માણસ બેઠાં હોય છે ત્યાં જાય છે; જતેવાત ભુંધી ધુળની ચપટી ભરીને પહેલા પોતાના કપાળમાં ચાંસો કરીને, પછી પેલા લોકોમાં બે ચાર ઠાઉકા હોય તેને પણ ચાંસો કરે છે.

એટલા ઉપરથી લોક તો સમજી જાય છે કે આતો વિરવિધવાળો લાલભટ હશે. હવે લાલભટ પોતાના હાથમાં એક કાંકરો લઇને જાય છે ક્યમ છે પટલ! આ જુઓ મારા હાથમાં કાંકરો છે, હવે એ કાંકરાનું તમે કહેા એ કરી આપુ, તમારી શી ઇચ્છા છે? એવું સાંભળતામાં કાકા (કણ્ણી) તો હુકાહુક કરી રહે છે. અહોહો! આજ તો આપણા ગામમાં લાલભટ આવ્યા, એમ કહીને પટલ જાય છે પટલ—તાણે લાલભટ તમારી વિદ્યા તો વખાણાશે પણ અમે હું જાણીશું? અમારા લાલદાદ કાકાને, ઉજમદાદને, અમારા જેકુજી મુખીને, તમારી વિદ્યા વતાઓ તાણે અમે જાણીએ તે લાલભટ ખરા.

લાલભટ—પટલ! તમારે શું જોઈએ છે, અમને તો અમાણ માતા હાજરા હજુર છે, માટે જે જોઈએ તે કરી આપીએ. એવું સાંભળી પટલ બોલ્યા—અરે અમારે તો ખીજું કાંઈ જોઈતું નથી શર બચ્ચેક અશીણ કરી આપો, એટલે એક દાહડો ગામના અશીણીઆને દીવાળો થાય.

લાલભટ—અહોહો! અશીણમાં તે શું કરવું છે, હો આ એકેકો અશીણનો ગાંગડો મુઠીમાં દાખી રાખો, એમ કહીને સહુની મુઠીઓમાં એક એક માટીનો ગાંગડો આપતા જાય છે અને કહે તે જાય છે કે,

જે કોઈ મુઠી ઉઘાડીને જોશે તો તેના ધરમાં ભટાભુટ થશે. અને આજે પણ જોખમ લાગશે, મોટે આંખો પણ મીંચી દેજે. એમ કહિને મ- હોડેથી થોડુંક બડબડે છે હે નારસીંહાવીર! હે આગીયાવૈતાળ! હે ચુ- વાલના ચોકવાળીમા! હે અંબેઆરાસુરી! સહુના હાથમાં અણીણી ગાં- ગડીઓ આપી છે તે સાકર કરી નાંખજે, અને સરવેનાં મહેા ગળ્યાં ક- રાવજે, એમ કહિને પછી કહેછે જે સહુ સંગાથે મુખમાં મુકો અને જે અંબે કહિને ગળ્યાં મહેા કરે. અને ચટ દહને ચાવવા વળગજે, મા- તાની પ્રસાદીનું મહાતમ ધડી ન જાય.

એવું સાંભળતાંમાં પેલા બીઆરાંઅભણ્યા માણસ, ભાળિયા, વિ- આસી"તે મહેામાં કાંકરો નાખીને ચાવવા જાય છે, એટલે માટીનો ગાં- ગડો દાંત તજે ભચડ ભચડ થવા લાગછે, કે યુ યુ યુ કરતા ઉઠી ઉઠી ને વગળા ધુંકવા જાય છે.

ચોરાનું રાવણું દાળજી, ડુંગરદાહ, જુખણદાહ, ફવારકાદાહ, હવાલ દાર, મુખી સરવે અચંબો પામી ગયા કે આ શું થયું? સાકરને ડોકાણે માટી કંધાંથી પછી મુખી ખાલે છે.

મુખી—અરે લાલભાટ! આંમ ચમ કર્યું આ, બધાયને ચમ મા- ટી ખવરાવીએ એટલે લાલભટ ખાલ્યા—હું શું કરું તમારા ઉપર માતા- ને કોપ થશે, મોટે હોજે તોલું તોલું ધાલી આપો તો હું માતાનું નૈવેદ્ય કરીને ગામમાં અમીના છાંટા નંખાવું.

મુખી—લાલભાટ! ગમે તો તોલાનાં બજે તોલાં જો પણ ગામ- ની વેળા તો વાળવી પડશે.

લાલભટ—ત્યારે ખોલાવો તલાટીને, એટલે મુખીએ હવાલદારને શાકલીને તલાટીને ખોલાવ્યો, તલાટીએ આવીને ચોરાને રામરામ કહ્યા અને લાલભટને પળે નમું કહ્યું.

મુખી—વખતા શક! આ લાલભટને આપણા ગામમાંથી હોજે

તોલુ તોલુ બાજરી કરી આપો, અને કાગળ, ત્રાજવાં અને કડાવાળો હથેશો લેધને તમે સાથે જઈને આપાવો.

તલાટી વાહ વાહ! બહુ સારું, વીવાહથી રળિઆમણું, નાસતે પણ ગાય ચરે છે માટે મારા શા ભોગ છે કે હું લાલભટના કામમાં આડી જીભ ધાલીશ. તલાટીના ઘરમાં છોકરાની વહુને જન્મ વળગ્યો હતો માટે તલાટીના મનમાં જે હું લાલભટને રાજી કરું તો લાલભટ વહુને આપણ કાયણ કરશે, માટે એટલું નમતું બોલ્યો. નહિતો વાણીયાની વાત તો એક કારેજ મુકવાની છે, લાલભટના બાપની ચાટી મંત્રી જય એવા વાણિયા તો હોયછે. જીવના પાજી અને વહેમીના તો શિરોમણી હોય છે.

લાલભટ—શંક! બેસો બેસો, આ પટલિયાઓને જરા માતાજીનો પ્રસાદ આપીએ, અને પછી આપણ તોલાં ઉઘરાવવા જઈએ.

પછી લાલભટ એક જાળો ભરીને પટેલના હાથમાં સાકર કહાડી આપી. તથા પતાસાં શેર એકને આશરે લુગડું ઢાંકીને કહાડ્યાં, પાશરેક કંકુ કહાડ્યું સરવેને આંહલા કરીને લાલભટ સાકર વહેંચા. પતાસાં તોં ઘેર તોલાં ઉઘરાવવા જાય ત્યારે બાયડીઓને આપવા રાખ્યાં.

પછી લાલભટને દાણા પચીસ ત્રીસ માણ એક દિવસમાં થાયછે, અને પાકાં સીધાં લેધને રસોઈ જઈ છે. ગામમાં ઘેર ઘેર લાલભટ અકેકો નકતો કરતા જાય અને ફરતા જાય.

પછી લાલભટ ગામને આશીરવાદ દેતા જાય છે, હે મૈઆ આચરના ચોકવાળી, માનસરોવરવાળી, તોડાળી ધણીઆણી, આ ગામમાં અમીના છાંય નાંખજે, એમ કહીને ગામને આશિર્વાદ દે છે. પછી ગામમાંથી દાણાનું ગાડું ભરીને લાલભટ વિદાય થાયછે, પેલા ભાળા લોકો બાપડા મંત્રને સાચા માનેછે અને એવા વહેમી લોકો બદવાળાકી બીહિ મરેછે, જાણેછે કે રખેને ઘરમાં વીર કે દેર મુકશે તો મરી જઈશું. પણ એવા એવા ભાળા લોકો આજથી વીસ વરસ સુધી રહેશે,

પછી તમામ લોકો પકાં ઘંટજવા થવાના એવી પ્રત્યક્ષતા થઈ છે.

ખેલ પર મો*

પાનની ખીડીના વીંછી થવા વિશે.

જદુગર માણસ જ્યાં જાય છે ત્યાં બે માણસ બેઠાં હોય તો એક ધડીમાં સો માણસ થઈ જાય છે, એટલો બધો લોકોને ખેલ જવાનો શોખ હોય છે.

જદુગરની સાથે એક બે સાગરીત તો હોય છે જ, મારી ચોપડીમાં એલાડું માણસને જદુગર એવું નામ આપ્યું છે તે અસલના લોકોની રૂડી પ્રમાણે. પણ કાંઈ જદુવિદ્યા સાચી હોય અને તેને જાણનાર માટે જદુગર એવી ધારણાથી જદુગર નામ નથી લખ્યું. પછી એ જદુગર પાનની ખીડીમાં દસ વીસ પુરીને લેતા આવેલો હોય છે, તે ખીડીમાં પોતાના રૂબરૂમાં રાખે છે, પછી એક જાણી ભરીને ખીડાં કોઈ આદમીના હાથમાં લુગડું ઢાંકીને આપી દે છે, એટલે લોક ધારી બેસે છે કે આ ખીડા ખીચારા પાનવાળાની દુકાનમાંથી વીર પાસે મંગાવ્યા હશે. પછી કોઈક બોલી ઉઠે છે, કે પાનખીડાં પોતાના પાસે રાખેલાં હશે તે જાણી ભરીને કહાડી ખતાવ્યાં, નહિતો મંત્રને બંધાર એવો તુતમ તુતો છે. એટલે જો જદુગર, એવું જાણનારને બરાબર જાણખીને સરત રાખી મુકે છે.

પછી લાલભટ એ ખીડાં વહેંચવા લાગે છે, એ ખીડામાં કાચો, ચુનો, સોપારી, લવીંગ, એલચી, વગેરે સામાન નાંખેલો હોય છે. ખીડાં સરવેને આપ્યા પછી લાલભટ ખાણે છે, ભાઈ સહુ સહુનાં ખીડાં ખુલાં કરીને ખાજે, શા માટે જ આ તો અંખાનો પ્રસાદ છે, કદાપી અંખાની કોઈ માણસ ઉપર કફા નજરે થઈ તો, એનું ભુંડું થયા વિના રહે નહિ.

અને જો માતાજી જેને પ્રસન્ન થાય, તો પાનના ખીડામાંથી મ્હેર ની-
કળે એમાં પણ થક નથી.

પછી સહુ સહુનાં ખીડાં જોઈને સરવે મુખમાં મુકે છે. અને પેલા
જાદુને નિંદે છે એ માણસ જ્યારે હાથમાં ગ્રાહીને ખીડું ઉઠેલે છે તો,
માંહિથી વીંછી નીકળે છે, એટલે એ મારા બાપલિયાર કરતા કે ખીડું
નાંખી દે છે, અને એ આદમી ક્રુદ્ધ છે, એ વીંછી ડોકના ઉપર જતા કે
પડે છે એટલે વળી એ પણ ઉછળે છે.

એ જોઈને સરવે ઠીઠીઠી હસવા મંડી પડે છે, અને ખીજા યો-
ગે બોલે છે કે, પેલા મંત્રને નથી ગાંડતા પણ કેવો ઉછળ્યો છે, હવે જ-
ખ મારીને મંત્રને સાચા કહેશે, એટલે લાલભટ બોલે છે—અરે આમાં
શું તમે નવાઈ ધારો છો પણ અથવા ખેસે ત્યાં ગ્રાહવાટે એક આદમી-
માંથી ખસે વીંછી કહાડું. મેં કાંઈ મારા મનમાં એ બાધનું ભુંડું ચીતવ્યું
નથી, પણ મારે માથે દેવી છે તે દેવી મારી લાજ રાખે છે. મેં તો તમારા
સહુના હાથમાં પાનની ખીડીઓ આપી હતી પણ માતાજીએ વીંછી ક-
રી નાંખ્યો એમાં હું શું કરું, જો ખીજવાર એવું એવું બોલશે તો વ-
ળી ધુંજમાંથી સાપ નિકળશે, કે પાઘડીમાંથી ઘો નીકળશે, માટે અમારા
સામું જોઈ વિચારીને બોલજો.

પછી પેલા વીંછી તો જ્યાં હોય ત્યાં દોડતા ફરે છે એટલે લોકો પણ
દોડદોડ કરી મુકે છે એટલામાં લાલભટ હાથનીમાં લેઈ લે છે, પછી પો-
તાના સાગ્રીતને આપે છે કે આ વીંછી ડોકને કરડે નહિ એવે ઠેકાણે
નાંખી આપો. એટલે સાગ્રીત હોય છે તે વીંછી લેઈને જરા વેગળો એ-
કે જઈને ધુંજમાં ધાલી દે છે, અથવા પાઘડીમાં રાખે છે, જો ન રાખે
તો ખીજે વીંછી પાછો જોઈએ ત્યારે ક્યાંથી લાવે ?

હવે પાનની ખીડીને વીંછી રી રીતે થયો તે લખ્યું. પાનનાં
ખીડાં કર્યાં ત્યારેજ એક ખીડામાં વીંછી ધાલીને એ ખીડાને કાંક ની-

શાની કરી રાખેલી કે આ ખીડામાં વીંછી છે, એવી નીશાની રાખે છે.

જદુગર તપાસી જુએ છે કે આટલા આદમીઓમાં મારે ધસાતું જે ખોલે તેને વીંછીનું ખીડું આપું, એવો ઠરાવ પ્રથમથીજ કરી રાખે છે, મારે એ ખીડું લાલભટ્ટે આજખીને એને આપ્યું હતું, તેથી વીંછી નિકળ્યો પણ ખીજી જદુબાદુ તો દુનીઆમાં છેજ નહિ.

ખેલ ૫૩ મો*

કેળાંની લુભ કહાડવા વિશે.

જે જે ડેકાણે લાલભટ્ટને ખેલ કરવો હોય છે, તે તે ડેકાણે પ્રથમથી પોતાના સાથોતોની પાસે, તરેહવારનો સામાન મુકાવે છે, પોતે ત્યાં જઈને દસ વિશેક ફુલ વેરી આવે છે, એ ફુલ ત્યારે દિશાએ નાખે છે, એટલે લોકો સમજી લે છે કે આ આપણી નજર ખાંચી ગયો.

પછી સભામાં જઈને ઘણા ઘણા ખેલ કરે છે. તેમાંના કેટલાક આગળ લખાયા છે, એને વળી લખાશે, તેમાં એક કેળાં વિશેનો ખેલ લખવાની શરૂઆત થાય છે.

એ બાજુગરનું અંગરખું જોઈને લોકો ખોલે છે કે આ અંગરખાના ધુંભમાં કે બાહ્યમાં કાંઈક સામાન છુપાવી રાખ્યો હશે, મારે તમારું અંગરખું ઉતારી એવું જોનારા ખોલે છે, પછી સઉના દેખતાં અંગરખું કહાડીને વેગળું મુકે છે.

પછી વળી ખીજે કોઈ ખોલે છે કે, અંગરખું ઉતાર્યું, પણ પાધડી મારી છે જેમાં પાંચ નાળીએર હોય તો સમાઈ જાય એવડી મારી છે. મારે પાધડી ઉતારીને વેગળી મુકો, એને પછી મોજે કહાડવા માંડો ત્યારે તમારા વીર સાચા, એટલે લાલભટ્ટ પોતાની પાધડી પણ સાથોતને આપે

છે, તે સાગ્રીત લેખને વેગળો જમીને ઉભો રહેછે. પછી ફક્ત એક ધાન ત્રિયું પહેરી લીધેલું હોય છે તેજ પાસે રહેછે અને એક શાલ ઓઠવાની તે અંગ ઉપર ઓઠેલી રહેવા દેછે.

વળી કોઈ ખટકભોલો હોયછે તે બોલી ઉઠે છે, કે શાલ ઓઠેલી- છે તે વેગળી મુંકો ત્યારે અમને પતીજ આવે, એટલે ભાલભટ ભોલે છે કે, ઉઘાડી પુઘાડી જાણસ કહાડવાનો હુકમજ માતાનો નથી, સાથી ને કોઈ મેલો હોય, કોઈ ઘેલો હોય તેનો પરજાચો પડે તો કામ ધુળ મળી જાય; એતો દેવીનાં કામ તમ જાણીછાને, અને તમાને વહેમ હોય તો જાઓ આ શાલ જોઈ લ્યો, એમ કહીને શાલ ખંખેરેછે એટલે જોનારાઓને ખાત્રી થાય છે કે શાલમાં તો કાંઈ નથી. પણ આતો ખજાચો પડે તેજ કારણથી એક વસ્ત્ર ઓઠતા હશે એવું ધારી કોઈ ઝાઝો આપા સીપ કરતા નથી.

પછી કોકની પાઘડી માંચેથી ઝડપ લેઈને હેઠી પાડી નાંખેછે. અને એ પાઘડી ઉપર દસ પંદર કેળાંની એક લુમ પડેલી દેખાય છે, જોનારા તો વિશ્વ પામી જાયછે કે, આની પાસે કાંઈ હતું નહિ અને આ કેળાંની લુમ ક્યાંથી નિકળી?

પેલા ધણીની પાઘડી પાછી આપે છે, તે વખતે બોલે છે : દયા મારા ભાઈ તમે આવડી ઝાડી કેળાંની લુમ પાઘડીમાં રાખી મુકેછો, તમને ભારે નથી લાગતો! એટલે લોકો ખડખડખડખડ દાંત કહાડે છે.

ને વહેમી હોયછે અને મંત્ર જંત્રને સાચા માનેછે તેનાં શરીર તો હરખમાં ફૂલી જાયછે. અને પરસ્પર વહેમી વહેમી વાતો કરવા લાગેછે. વહેમી—ફલાણા ભાઈનો છોકરો તો મંત્રને ગાંઠતાજ નથી પણ આ વેળા હોત તો એની આંખોનાં પડોળ ઉઘડત ખરા, ને જગમાં ધલમી હજીછે. મારા ભાઈ કોઈને બદલું નહિ એ ત શું મંત્ર જુઠા, દોરા જુઠા, સીંઘીઓ જુઠી, માદળીઆમાં ધાલવાના જંત્ર જુઠા, એ

જાણુંએ જીવું ત્યારે અંગ્રેજ ચોપડીઓ ક્યાંથી સાચી હશે?

એટલે વળી બીજી વહેમી એના સાચા બોલ છે-અરે મારા બાઈ અમારી ખડકીના મેડા ઉપર અંગ્રેજ ભણનારાં છોકરાં સાત આઠેક સુધં રહે છે, તે આખી રાત આની આ વાત કરે છે, અસલના લોક તો ભાળિઆ હતા. માટે કાંઈ સમજતા નહોતા, મંતર મંતર ખોટા છે, જુત જુત કાંઈ નથી એતો વહેમ છે, નજર ખજર કાંઈ નથી, એતો ચાળીમાં વાડકો છાણ માટી ને દેવતાઈ. ચોટે છે, નવરાતરમાં વાધરી ધુણે છે એ પણ ઢોંગ છે. વીરવિદ્યા પણ જીઠી છે, ડેરાં અને મલડીઓ અને ઝાંપડીઓ એ સર્વે ખોટાં છે.

એવી એવી વાતો કરીને મારાં બેઠાં આખી રાત ઉભગરા વેઠે છે. મણુ એટલી અફેલ એ છોકરામાં નથી કે, અસલના મંત્ર છે તે જીઠા કયમ હશે. એવું એવું વહેમીનું બોલવું સાંભળીને પેલા એલાડું બહુ રાજી થાય છે કે, આ ખાપડા બે ચાર ડોસા મારી તરફ ખુબ ખેંચે છે, માટે એને કાંઈક આપું તો ઠીક. પછી લાલભટ પેલા વહેમી ડોસાઓને ખાખા ધરાવીને બોલે છે કાકા હો! માતાજીની પ્રસાદી એમ કહીને શરૂ કરી અને પીંડા એવું એવું આપે છે. પેલા વહેમી બોલે છે બાઈ આમાં કાંઈ કપટ તો નથી? હાક તો કહેજો. એટલે લાલભટ બોલે છે. કાકા! આમાં તો કુડે નથી અને કપટ નથી, માતાજીએ તમને પ્રસન્ન થઈને યાજ આપ્યા છે, માટે ઘેર લેઈ જઈને ખબી ખડકીમાં પરસાદી વહેવજો. એવું સાંભળી પેલા ડોસા થોડાં થોડાં ગળ્યાં મહો કરે છે અને બીજી છોકરાઓને સાંઈ ખાંધી લે છે. એવા એવા ઢોંગ આખા જગતમાં આલ્યા જાય છે, પણ કોઈને ખબર પડતી નથી, એકલા સુધરેલા સમજી જાય છે. હવે કેળાંની લુમ શી રીતે નીકળી તે વાત લખું છું.

ખાજીગર પોતાના નાના ધાતીઆમાં બે સાચોળના દખાણમાં, એક કેળાંની લુમ રાખે છે તે કોઈના દેખવામાં આવતી નથી. આશી રીતે

હરેકરે પણ પગ વચેથી લુમ પડી જતી નથી. એવા સાયળનો કમળે રહે છે, પછી જેવી પાંધડી લેતા કે પોતાના પગમાં પછાડી, તેજ વખતે કેળાંની લુમ પણ પછડતી નાંખે છે તે પાંધડીની સાથેજ પડે છે. એટલે સહુને એવી ખાત્રી થાય છે કે આ કેળાં વિરવિદ્યાથી આવ્યાં.

ખેલ ૫૪ મો*

ભવૈઆ લોકો રમે છે તારે મીઠાઈ મગાવે તે વિશે.

ભવૈઆ લોકો કોઈ ઠેકાણે રમે છે ત્યારે વાદીનો વેશ મુકે છે, તે વેશ એવા હોય છે કે, જેમ જેમ અનઅન્ય જેવા વધારે ખેલ કરે, તેમ તેમ તે વેશ વખાણાય છે.

એ વેશમાં બે ભવૈઆ વાદી બને છે, એકનું નામ લાલવાદી અને બીજાનું નામ કુલવાદી, તે બંને જણુ યધને ધણુક ખેલ કરે છે, તે ખેલ આ ચોપડીમાં પ્રથમ લખેલા છે અને વળી લખાશે, એ રીતે ખેલ કરતાં મીઠાઈ મગાવવાનો ખેલ કરે છે, ત્યારે એ વાદી પ્રથમ તો સભાની વચ્ચે યધને આવે છે, તે વખતે પોતે કંડીઓ પણ લેતા આવે છે તથા તપેલા પણ લાવે છે, કાંઈ પડશે રાખતા નથી. આવીને હાથમાં બે કાકડા તેલના સળગાવીને આંગળીશમાં ભરાવે છે એટલે હાથનીમાં રાખેના બુદ્ધ મુકેલા હોય છે, તે રાખને કાકડા અડે છે એટલે પેલી રાખના ભડકા ઝબક ઝબક થાય છે. એ રાખ વિશેની વાત જાણ્યાથી તો ધણુ ખરા સમજી ગએલા છે, પણ નહાનાં છોકરાઓને એ વાત ધણી અર્જયની લાગે છે, પછી પેલા કંડીઆ તથા તપેલાં જે લાવ્યા હોય છે, તેને જોધાં પાડી મુકે છે, શાથી ને લોકોને ભરમ લેખન કરવા સારું કે, આ કંડીઆઓમાં કાંઈક ભરેલું છે.

વાદી પોતાની પાસેથી તમામ લુગડાં ઉતારીને ફક્ત એક પંચીયું પે-
હેરેલું રાખે છે, અને ઉતારેલાં લુગડાં વગળાં મુકે છે અને વળી એક
લુગડું ઓઢવા સારૂં પંચીયા સિવાય રાખે છે, અને પોતાનો સાશ્રીત હોય
છે એનું નામ ટુલવાદી કહેવાય છે, તે પણ પાસે રહે છે. ખીજા બે ત્રણ
આશામી પાછળ બેસે છે તે કોઈના દેખવામાં આવતા નથી. પહેલી તો
આંખથી મીચીને ગપો મારવા માંડે છે. વાદી બોલે છે—અરે કહો તો
ધંદાં નદી કરૂં, કહો તો રાત છે પણ દિવસ કરૂં, કહો તો ધંદાં સમુદ્ર
તેડાવું, કહો તો ધંદાં દેવને બોલાવું, કહો તો ધંદાં કામરૂં દેશ બાવું,
એવો ધાત્રો લવાશે કરે છે. પછી કેટલાક એલ કરીને મીઠાઈ કહાડવાનો
એલ કરે છે.

એક વાંસનો કંડીઓ તેના ઉપર ઢાંકણું હોય છે, તે ઢાંકણાની વચ્ચે
પરખીડીજી રાખે છે, તેમાં મીઠાઈ એવો જે ખાવાની ચોજે કહાડવી હોય
તે રહે છે. તેમાં બરફી, ખીંડા, પતાસાં, સાકરીયાચણા, એવું એવું માંહી
કંડીયામાં ભરી રાખે છે તે કોઈના દેખવામાં પ્રથમ આવતું નથી.

હવે વાદી પોતે એક બનાત કે જાડી ચાદર ઓઢીને ઉભા રહે છે
ત્યાં બોલે છે દેખો અબ સુરતકી બરફી કહાડતા હું, આર મથુરાકા ખીંડા
ખી કહાડતાહું, એ રીતે પકવાનુનાં નામ દે છે. એવામાં જોનારા લોકો-
માંના કોઈક બાલી ઉઠે છે કે, પેલું તપેલું જાંબું પાડેલું છે એમાં હથે,
મોટું એ જાંબું કરીને દેખાડો, એટલે વાદી પેલું તપેલું જાંબું હોય છે તે સમું
કરીને દેખાડે છે, તો તપેલામાં કાંઈ હતું નથી.

જોનારા તો વિચારમાં પડે છે કે, આપણી નજર તપેલા ઉપર ફરી
હતી કે એમાંથી પકવાન નીકળશે, પણ આ તો ખાલીખમ નીકાલું, હવે
ક્યાંથી કહાડશે એવી વાતો કરવા લાગે છે.

પછી વાદી એક રકેખી મગાવે છે, કહે છે જે એક રકેખી લાવો. મારે
મગાવીને લોકોને વહેંચવા જોઈએ, એટલે એક રકેખી ખીજા બેઠેલા

આપે છે, પછી એ રકેખી લેખને પડદા કરે છે, એ પડદામાં પેચીને રકેખી તપેલાં ઉપર ગોઠવેછે અને પેલા કંડીઆમાંથી પકવાન કહાડીને રકેખી ભરી દેછે, તે એવી રીતે ગોઠવેછે, કે જોનાર લોકો એવું ધારી શકે, કે આ તપેલું ટાકા ટાકા પકવાનથી ભરેલું છે. પછી પડદા ઓલેછે એટલે જાણિકે દસથર પેંડા માથે એવું તપેલું ભરેલું દેખાય છે, તે જોનારા જોઈને વખાણ વા લાગે છે, કે રંગેલા લાલવાદીને, આ કોક કંદોઈનું રમહુડિયું વાળી નાંખ્યું હો! મતલબ એવીકે કોક શહેરમાં કંદોઈની દુકાનમાંથી વીર પાસે પકવાન મગાવ્યા હશે. એવી રીતે જોનારા લોકોના મનમાં નિશ્ચે થાયછે. હવે એ પકવાન ચી રીતે રકેખીમાં મુક્યું તે નીચે લખ્યું.

પોતાની પાસે જે કંડીઆ હતા તે કંડીઆના અંતર ઢાંકણમાં આશરે શર પકવાન રાખી મુકેછે, તે કોઈને ખબર પડતી નથી. જો કોઈ કંડીઆ ઉઘડાવે તો ઉપરથી ઢાંકણું લેખને ખાલીખમ કંડીઆ દેખાડે છે, એ કંડીઆનું જે ઢાંકણું છે તે ઢાંકણાના હેઠલે ભાગે એક ખીણું ઢાંકણું છે તેમાં એ આવેલો સામાન રહે છે તે ઢાંકણું ઉપાડીએ તો એ પણ ઉપડે છે.

એ કંડીઆનું ઢાંકણું વાદી લોકો ધાંચા પાસે એવું કરાવી મુકે છે, ને જે દીવસે રમવાનું હોય તે દીવસે કંડીઆમાં પકવાન ભરી મુકેછે, તે કંડીઆમાંથી એ તપેલાં ઉપર જે રકેખી તેમાં ભરી દે છે.

પેલા વાદી તપેલા ઉપર પકવાન સામા હાથ કરીને લોકોને કહેછે, કે આતો એક તપેલું ભરાય એટલું પકવાન કહાડ્યું, પણ કોઈ સોનાના કડા આપનાર હોયતો દસવીસ મણ પકવાન કહાડું. પણ કોઈ કડા આપનાર મળતોય નથી અને દસ મણ પકવાન મગાવી શકતો પણ નથી. પોતાની પાસે જેટલા સામાન હોય તેટલા સામાન કહાડી દેખાડે છે, તે પછી ખીજી વધારે સામાન કહાડીએ તો તરત કપટ કળાઈ જાય છે, પણ એવી હાંમત કોની હોય કે વાદી સાથે તકરાર લે, અને જે જાણનારા

હોય તે તો મનમાં સમજે છે, કે આ બધું તુલ્ય તુલ્ય છે, માટે આ-
ટલા માણસમાં ભવેયાને ફળેત કરવો એ કામ કાંઈ સાફ નહિ એમ
ધારીને એવા લોકો બોલતા નથી.

કદાપી કંડીઓ ન હોય તો પોતાની સાથજોના દેખાણમાં ધીતિયા-
માં પણ શેરક પકવાનની એક કોથળી રાખે છે. એમ છતાં જો એ
ધીતિયું બદલવું પડે તો ખીજી પહેરી લે, પણ એ કોથળી હેઠી પડી
જતી નથી. અને પછી આદર ઓઠીને એ કોથળીમાંથી તપેલા ઉપર ઠા-
કેલી રકેખીમાં નાંખે છે અને ખતાવે છે.

માટે એ સરવે વાત કપટના ખ્યાલ છે, એમ પકવાન મગાવતાં
હોય તો ભવેયાને શા સાફ નામવા જવું પડે, દરેજા ઉની ઉની તાજી
રસોઈઓ વીર પાસે મગાવીને બધા ધરના માણસ ખાય. પણ આતો એવું
દેખાતું નથી, પણ અંગ મહેનત કરી લોકોને રીજવીને કાંઈ રૂપિયા
લાવે છે એમાં એનું ગુજરાન ચાલે છે, એજ પકવાન કહાડવાનો ખેલ.

ખેલ પપ મો*

લાકડાની માધરીમાંથી હાથો નિકળવા વિશે.

વાદી લોકો મુયારની પાસે એક લાકડાની માધરી ધડિયાલ વગાડ-
વાના જેવી ધડાવીને પોતાની પાસે રાખે છે, તે જ્યારે કાંઈક ઢોંગ કરવાનું
હોય છે ત્યારે એ માધરી બધી સભાને દેખાડે છે, કે જુઓ ભાઈ!
આ માધરીમાં હાથો સજ્જડ બેઠેલા છે તે કોઈ આદમી આવીને આ
હાથો ખીંચી જુઓ. એટલે કોઈ આદમી ઉઠીને પછી એ માધરીના
હાથોને ખુબ ખીંચે છે પણ વજરલેપ થઈ ગયેલા હોય છે, તે નિક-

ળવાની શી આશા! વાદી અને પેલા તરાઈત માણસ સામાસામી ખી-
ચાંજ કરે છે, પછી પેલા માણસ બોલે છે, કે આ હાથો તો સુધાર
પંથુ બે ધડી મઘે ત્યારે વાંસલા વીંધણાથી નિકળે એવા મજબુત બેઠેલા છે.

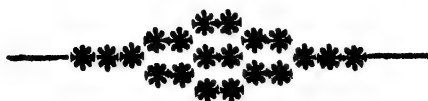
પછી વાદી બોલે છે, કે દેખો બાઈ હવે મારા મંત્રના જોરથી આ
ઝાઝરીમાંથી હાથો કહાડું છું, એમ કહીને એક ચપટી ધુળ લેધને પેલી
ઝાઝરી ઉપર નાંખે છે, અને રહેડે ચાડું ખડખડે છે, અને ઝાઝરી નીચે
નમાવે છે એટલે માંહીથી તડાક લેધને હાથો નિકળી પડે છે.

લોકો તો આવું કોતક બાળી ઘણાજ રાજી થાય છે, કે આ શા મંત્ર
બાઈ! પેલો આદમી અને વાદી બે જણા મથ્યા તોપણ જરા હાથો ડ-
ગ્યા નહિ, અને હવે એની મજે નિકળી પડ્યો માટે આ વાદીના મંત્ર
માંતો મથ્યા નથી. હવે એ ઝાઝરીનું કપટ ઉઘાડું કરું છું.

એ ઝાઝરી જ્યારે સુધારને ઘેર કરાવે છે ત્યારે એમાં એક ખીલી
મરાવે છે, તે ખીલી એવી રીતની હોય છે જે હાથો નીચે રહે છે એટલે
નિકળી જાય છે; અને હાથો જાય્યા અને ઝાઝરી હેઠી રહે છે, એટલે કળ-
બેસે છે, પછી તાણવાથી પણ નથી નિકળતા.

માટે ઝાઝરી ઘડનાર સુધારની એ કારીગરી છે, પણ એમાં કંઈ
ખીજ ખાખત નથી, અને મંત્રે કરીને એમ થાય એવું કોઈ દિવસ કોઈ
એ સમજવું નહિ.

જો એ ઝાઝરીનું કપટ જોવું હોય તો એ ઝાઝરી પોતાની પાસે
માગી લેધને, પછી તેને જાંચા નીચા કરી જોતાં તરત હાથો નિકળી જશે,
અને હાથો નિકળે એટલે એ હાથાને સંભાળીશું તો તરત એમાં ચાર
ખડેલા અને ખીલી ખેસવાનું છીદ્ર જણાયે, એમાં શક નથી.

ખેલ પદ મોઃ*

ભુવા લોકો ધુણાવેછે એ વિશે.

કેટલીક સ્ત્રીઓને વહેમ હોય છે તથા કેટલીક તો પાખંડી હોય છે તેમને જાણી નેહને ધુણવાનું મન થાયછે, અને કેટલાએક પુરુષોને પણ વહેમ થાયછે અથવા વાણેનો રોગ થાયછે, તે રોગ રતનાગર નામ વેદકનો એક માઠો ગ્રંથ છે તેમાં ૧૧૬ જાતના સનીપાત ગણાવ્યાછે તે સનીપાતનાં જીવાં જીવાં લક્ષણો છે, કોઈક સનીપાતમાં માણસ આખા દિવસ ને રાત ગાયાંજ કરેછે, અને ખાવા પીવાનું કોઈ જાન રહેતું નથી. કોઈક સનીપાતમાં માણસ રોયાંજ કરેછે, અને ખીજી વાતની કશી ખબર રહેતી નથી. કેટલાક સનીપાતમાં માણસ નાચુ યમને નાચતું ૬-૨ છે અને દુનિયાથી છેક જીવી રીતે વરતે છે, એવા રોગવાળા માણસોને ભુવા લોકો ડેરાં વળગેલાંછે એવું કરાવી ખેસેછે.

કેટલીક ખાયડીઓ તો જાણી જાણીને ધુણેછે. કારણ કે એ ખાયડીઓને સાંઝે સાંઝે ખાવાનું નેહતું હોય, અને દેરાણી, જેઠાણી, નણદી, સાસુ વગેરેની ખીકથી કોઈ જાનેમાને ખવાય નહિ, ત્યારે ઢોંગ લેખને બેસેછે, કે મારા શરીરમાં શીકોતરેછે.

એ ઢોંગ કરનારને એનો કાયદો સારો મળેછે તે શો મળે છે તો એ ખાયડી સુધ્ધ રહેછે, તો ધરના લોકો કહેશે છો સુધ્ધ રહી એનું શરીર જાડે થયું હશે. એમ કહીને એની પાસે કોઈ કામ કરાવતું નથી.

ધરમાંથી કોઈ વસ્તુ જાનેમાને ખાય છે, અને કદાપી ચોરી પકડવા માં આવેછે તોપણ એવો અર્થ નિકળે છે, કે એ બિચારી ખાયડી તો કોઈ ખાય તેવી નથી; પણ શું કરે એના શરીરમાં શીકોતર છે તે ખાઈ જાય છે, એવી એવી રીતે એ ઢોંગવાળી ખાયડીને ધણી કાયદો થાય છે.

પણ જોને આદમી ખાયલો હોય છે અથવા ગાંડીઆ સરખો હોય છે, એની ખાયડી એવો ઢોંગ કરીને ધુલિ છે, પણ ખીજની મુલવી નથી.

આપણા લોકમાં ધણું કરીને એવો ચાલે છે, કે કોઈ માણસ માફ થાય છે, એટલે તેના ઉપર અક્ષત ઉતારીને ભુવા વગેરેને દેખાડે છે. દાણા જોનાર લોકો જોમ મળતું આવે એ રીતે બોલે છે, એટલે ધર ધણીના મનમાં અદલ નિશ્ચે થાય છે, કે ખરેખરી વાત મળતી આવે છે. માટે આ દાણા જોનાર તો પરમેશ્વર જેવા છે, પણ એવું નથી સમજતો જે આ કુખ-ખતની પાસે આવ્યો છું, એજ માઠી ભુલ ખાધી છે.

હવે દાણા જોનાર પ્રથમ તો માંદા માણસનું નામ પુછે છે, તથા તે ક્યારે માંદો થયેલો એ વગેરે ઘણી ઘણી તપાસ કરી લે છે અને જોમ મળતું આવે તેમ બોલીને કહે છે, કે આના શરીરમાં તો કહેવાનું છે. માટે મહું કામ છે તથા ફલાણા વાઘરીને કે ફલાણા ભુવાને બોલાવીને ધરમાં કાઢી બેસાડે, એટલે ધુણીધુણીને ચોખું થશે.

ભુવા લોકો અને દાણા જોનારા જતી વગેરે લોકોને સેચાડે હોમ છે, જોમ વેદ અને ગાંધીને સેચાડે હોય છે એ રીતે, માટે એ દાણા જોનારો માટે આભલા જેવડો વહેમ ઠોકી બેસારે છે.

પછી પેલો વહેમી માણસ જતીના કહેવાથી ભુવાની પાસે જાય છે, ત્યાં રે ભુવો પણ વાચા વધાવા જોધને કહે છે કે ખરેખર, કારણ (ભુત) છે.

ભુવો—આજ કાલ કરતાં ત્રણ વરસ થઈ ગયાં તોયે તમા એત્મ નહિ માટે તમારી ભુલ તમને નડી હવે તો કારણનો સારી પેઠે જાણ થયો છે. તમારી દીકરી જમવા ગઈ હતી ત્યાંથી આવતે ઠેસ વાગી, અને તે ઠેસ વાગતાં જરા અબકી ત્યાંથી તરત આંખલીવાળો જન વળગ્યો છે, હવે તો જીવ લીધે છુટકો થવાનો.

પેલો દાણા દેખાડનાર તો ખાપડો રેવા જેવો થઈ જાય છે, જીવ લીધે છુટકો થશે, એવું દાણામાં તો બોલે છે, માટે રજોને જીવ

જાણે નહિ, એવું ધારીને જીવાના પગમાં પાધડી મુકીને પેલા ધરધણી બાંધે—બાધ સાહેબ જાણે આટલી છોડીને તમે જીવાડી, અને કું જીવીય ત્યાં સુધી તમારો ઉપકાર જીવીય નહિ. મોટે પાંચ રૂપીઆ અરમ થશે તો જ્યાં મારીને કરીશું, પણ આટલું કામ તો હાથ બીધાવિના નહિ આવે.

જીવો—જ્યાંસુધી દેહીમાં જન છે ત્યાંસુધી છોડી પણ સાજી નહિ રહે, અને તમારું ધર પણ રગડાશે, મોટે કું નહિતો મારો બાધ, ગમે તેની પાસે પણ આ જન તો કહડાવજો. મોટે નહિ કહડાવો તો મારા બાધનું શું જીવાનું છે? હું તો તમારા વાસ્તે કહું છું. હવે જો મારે હાથે કહડાવાનો વિચાર હોય તો સાંભજો! આશરે વીસ રૂપીઆ અરમ થશે પણ તમારા ધરમાંથી વળગણ માત્ર કહાડીને ધર ચોપ્પું કરી આપું, અને શીસામાં ઉતારીને બુંધમાં બાંધી દાલું.

ધરધણી—હાહાહાહા. એટલુંજ કામ છે તો, રૂપીઆ ગધડીનાનો શા બાર છે, રૂપીઆને માણસ પેદા કરે છે; પણ કાંઈ માણસને રૂપીઆ પેદા કરતો નથી. મોટે શા શા સામાન જોઈએ, તે મને બખાવો, કું સામાન લેઈનેજ ઘેર જાઉં, અને આજ મંગળવાર છે મોટે સાંજે ડાકલુ બસારો.

જીવો—સામાનનો શા ગળાં? એક હજાર રૂપીઆનો સામાન હોય તોએ બોલો પડે, એવો દેવના કામમાં શું ન જોઈએ? સાંભજો!

૧ પહેરવાનું લુગડું. ૭ ટોપરાની કાચલીઆ. ૩ કપડાં. (૨ રાતાં ૧ પાણી).

૭ શ્રીફળ પાણિયાં. ૭ દાડના શીસા (વાધરી શર ૧૧ આડ.

૭ ગજા આદરપાટ. લોકોને) પીવા. શર ૧૧ આરકો.

૨૧ હરમાનની મળી. શર ૧૧ સિંદૂર. બત્રીસો ધુપ.

૭ મરચાં, કુંગરપરી. શર ૧૦૧ ચોખા. પાકુ તેલ નવટાંક.

૫૦ પાંન. શર ૫૦ સુખડી. શ. રાની પુરીઆ.

૩ ધન્યો.

શર રા નાં વડાં.

૧ ચંદરવો મથરૂનો.

શર રા ના બાકળા.

તમે ગરીબો છો માટે એટલે સામાને ચલાવીએ છીએ, અને જોને હો પેલા રૂ.૨૦) તો નગદ રોકડા જોઈશો. હવે હો પેલા સામાન તૈયાર કરો અને બાવો રૂ.૫) બાનાના, બાનું લીધા વગર અમે કોઈનું કામ કરતા નથી.

પછી પેલી છોડીનાં માખાપ બાપડાં ગરીબ હોય છે, તોપણ વહા-બામાં વહાલી જણસ કોઈને ઘેર મુકીને એ ઉપર રૂ.૩૦) ઉપાડે છે, તેમાંથી સામાન બાવેછે અને બીજા રૂ.૫) રોકડા બુવાને આપવા રાખે છે, અને ઘરમાં તો જઈ એકની સેલડી જોઈતી હોય તો છોકરાં આઠ દહાડા રૂ.૫) પૈસો શેનો ચાલે? એવી વખત હોય છે.

જો બીજી વરણ હોય તો પોતાને ઘેર ડાકલું મંડાવે છે, અને બાહ્ય કંડે વાણિયો એવી ઉત્તમ વરણ હોય છે તો બુવાને ઘેર માંદા માણસને સામે પગલે લેઈ જાય છે. બુવાને ઘેર પણ ચંદરવો, પડોદા અને દીવા તથા ધુપ ધુંવાડી એવા ઢાંગ કરી રાખેલા હોય છે, ત્યાં પેલી છોડીને તેડી જાય છે, સાથે એ છોડીનાં માવિત્ર તથા એના બાઈ બાળક હોય છે તે પણ જાય છે. એ ડાકલાનું કામ રાત્રીએ કરે છે.

એક પાટલો મુકે છે તે પાટલા ઉપર ચોડાક અડદના દાણા અને દીવા કરીને મુકે છે, એ પાટલાને જઈને પેલી છોડી હાથ જોડીને પગે બાગીને પલાંડીવાળીને બેસે છે, પછી બુવો પરસાદી આપે છે, ત્યાં બહેન આ માતાજીની પરસાદી ચોખી બાહ્યણિયાં છે તે આપ્યો. માયા માયા નાગર જોકો પણ અમારી પરસાદી આપે છે, અમારી માતા તો બાહ્યણી છે, એને કાંઈ પાડો નથી અપતો. પેલી બાઈને પરસાદી આપી એમાં ચોડીક માંજમ હોય છે, અથવા ધંતુરાનાં ચાર પાંચ બીજ એ પરસાદીમાં વા-ડીને નાંખેલા હોય છે, પછી ઓરડામાં ડાકલું લેઈને જ ચાર બુવા બેસે છે, આગળ જ ચાર દીવા ઝગઝગઝગઝગ બજે છે. તે ઠંઠાણ બુવો ગાય છે.

તેના બોલ નીચે લખ્યું.

એ જલડીનીરે માતા ગાધી તું મળી, મરેરેરે, મને તારો ભરસો
ભરપૂર, આવે ઉત્તરમાંથી એકલી, શા સારીજ પેરનું શુરેરે ઝટપટ આવે
માંપડી, હોહોહોહોહોહો. એમ કહિને ડાકલુ વગાડેછે, દોરો ખીચી ગાયે
છે એમણે દુંગદુંગદુંગદુંગ બોલેછે, અને દોરો ઢીલો મુકે છે એટલે ધુલ
ધુલ ધુલ બોલેછે.

એવી એવી બેચાર સાખિઓ બોલે છે એટલે પેલી બાઈ મુળ તો
સાફના કોગ વાળીછે અને વળી મહાજમની કેક આવી એટલે વાણ ઉ-
ઘડેછે, તથા એનો જીવ ઠેકાણે રહેતો નથી, પછી શરીર હાલવા માંડે
છે, અને વળી એમ છે, કે એ ડાકલાનુ વાજી સુરનું છે, તે કોઈ સાન્ને
આદમીહાય ને બે ઘડી ડાકલુ વાગે તેની પાસે બેસે, તો એનું શરીર
મણુ જરા જરા હાલી જાય, તો પેલી બાઈ ધુણે એમાં શી નવાઈ!

હવે પેલી છાડીનું કાળજી ઠેકાણે નથી માટે નજરમાં આવે એમ
લગે છે, તથા એના માવિતરને અચીત ખાત્રી થાયછે, કે મારી છાડીને
આબલીમાંથી ભુત વળગ્યું છે, જેમ જંધેલું માણસ ગરમ તેમ જંધમાં લવે
છે, એ રીતે એ છાડી બેભાન થઈને લવેછે.

પછી કોઈ મુવેલા માણસનું નામ દેછે, કે હું ફલાણો ભુત છું, અને
હું ફલાણો ડાકેલું; હું આ છાડીનો જીવ લેવા આવી છું, એવું એવું
એ છાડી વહેમમાં બોલેછે. પણ ખીચારી કાંઈ તોફાન કરતી નથી, એ-
વા ધરના માણસોએ ભુત ઠરાવ્યું, એટલે એ પણ શું કરે! પણ એ
છાડી બાપડી કાંઈ નથી જાણતી કે હું આ શો લવારો કશું, અને
મારાં બાપને શીદ અરમ કરાવું છું, એટલી સમજ એનામાં હોતી નથી.

વગર ભણેલી સ્ત્રીઓ વહેમમાં ભરાય એમાં નવાઈ નથીજ, શા-
મટે તો ભણેલા આદમીઓ પણ ચાર પગાની પંગતીમાં ભજે એવા ધ-
ણ્ય છે તે એતા અખળા જાતી છે.

એ રીતે આખી રાત ધુણાવે છે પછી ધુણતે ધુણતે થાકે એટલે હા-
રીને ધુણવું પડ્યું મેલે છે, પછી ભુવા લોકો બોલે છે, આ ભુત હવે ગયું.
ખીચારા ગરીબ માણસના ઘરમાં એટલું અરમ કરાવ્યું, તેમાંથી બે ચાર
રૂપીઆની મતા પેલા દાણા જોનારા ગોરજી હતા, તેને ભુવા આપે છે.
પેલા સામાન જે મગાવ્યો હતો તે તમામ માતાના દીવા આગળ મુકીને
ભુવા ઉઠાવી લે છે, પછી પેલી બાઇ અને એનાં માવિતર ઘેર જાય છે.

હવે પેલી છોડી પણ વહેમી હોય છે માટે રાત વરત એ ભુવાને
ઘેર જાય છે અને કહે છે, કે મારી સાસુને મારે ઉભાં રહે બનતું
નથી માટે મારી સાસુ વઢે નહિ, એવા એક દોરો કરી આપો. પછી
ભુવા બોલે છે, દોરો કંઈ પણ રૂપીઆ સવાપાંચ અરમ થશે, માટે
પછમા લાવે તો હાલ કરી આપું, પછી પેલી છોડી પોતાની પાસે કાંઈ દા-
ગીનો હોય તે કાઢી આપે છે, અને કહે છે કે ભાઈ સાહેબ ખુબ મંત્ર
બજાવીને મને એક જંતર કરી આપો. એ જંતર હું મારા માદણીઆમાં
ધલાવીશ જો મારી સાસુને ને મારે રાગ ચાલે.

ભુવા એક દોરો કે ચીઠ્ઠી કરી આપે છે અને પાંચસાત રૂપીઆનો
કાંક દાગીનો પચાવી પડે છે. પેલા છોડી માવિતરને કહે છે, કે મેં તો
ફલાણી જાણસ બાઈ, પેલા માવિતર બે ઘડી પશ્ચાતાપ કરીને રહે છે
અને છોડી મનમાં સમજીને રહે છે, જે મારે હાથે કરીને હું આપી
આવીશું.

એવી એવી રીતે ધુણાવાના ઢોંગ ચાલ્યા જાય છે, પણ હમણાં
એવા ઢોંગનું બળ કાંઈક ઘટતું જાય છે અરે.

ખેલ ૫૭ મો*

ડાબડીમાંથી ગંજીશનું પતું ઊડાવવા વિશે.

એક લાકડાની ડાબડી વાદી લોકો ખરાદીને ઘેર જઈને ઉતરાવેછે. તે ડાબડીને બે તરફ ઢાંકણા હોય છે, અને વચ્ચેથી પડેલા હોય છે. એ ડાબડીને સારે રંગે કરીને રૂપાળી આંત્રાવે છે. તે ડાબડીને આંત્રા બે હોય છે, તેમાં પરાઆ આદમીની પાસે ગંજીશનું પતું એક નખાવે છે, તે નાંખનારા આદમીને બાજીગર ચેતાવેછે, કે જોજો બાધ ખરાખર સરત રાખીને નાંખજો, બુલી જતા નહિ, શાથી જો મારા મંત્રથી હમણાં એ પતું ઉડી જશે. ત્યારે સહ લોકો પેલા પત્તા સામી નજર રાખેછે, કે જોજોએ તો ખરા, આપણે હાથે પતું નંખા ચુંછે, અને ઉપર ઢાંકણું ઘીપુંછે. હવે એ પતું શી રીતે ઉડે છે?

પછી પેલા વાદી લોકોને પુછેછે. બાઈઓ! પતું કેવા રંગનુંછે, ને જોવા રંગનું પતું હોય એ રંગની નીશાની રાખજો, ત્યારે લોકો નીશાની રાખેછે. પછી પેલા બાજીગર કહેછે જા, જા, જા, જા, ઇસએસે એરે મંત્રસે પત્તા ઉડજા, એમ કહીને ઢાંકણું ઢાંકણું હોયછે તે લોકોને ઉઘાડીને દેખાડેછે. પછી કહે છે જુઓ આપ પત્તા કહાં ગયા? એમ કહીને સર્વેને આલી ડાબડી દેખાડેછે. તેમાં પતું બંધ મળે નહિ.

જોનારા લોકો તો વિસ્મય પામી જાયછે કે આતે શું થયું? પતું કયાં ગયું? આપણુ સર્વે જોઈ રહ્યા છીએ એમાં હાથ ધાલીને કાઢો લીધું પણ નથી, તથા એ આદમી ઉઠીને પણ કહિં ગયો નથી, અને આટલા માંથી કયાં ગયું?

વળી કોઈ ખીજે બોલેછે અલ્યા બાઈ રહેા હું ડાબડી જોઈ આંખું જઈને ડાબડી જુએછે તો આલીખંમ બાજીને પાછો બોલેછે—અલ્યા બાઈ આતે જેમ જોડના શીંગડાં ગયાં તેમ ડાબડીમાંથી પતું ઉડી ગયું.

તમાસગીર બોલે છે અરે પતું ગયું ગયું શું કરીછો, જીવેા હમણાં પતું આવે છે, લોક એવું સાંભળીને બોલેછે, ત્યારે તારી પાસે હશે, નહિતા ક્યાંથી આપીશ? એટલે તમાસગીર બોલે છે અરે ભાઈ એા એ પતુંતો હાલ ગીરનારની ગુફામાં જઈને પડ્યું છે, પણ દેવતાનું કામ દેવતા કરશે એમાં શી નવાઈ છે.

એમ કહિને પેલું પતું વચલા પડમાં નાંખ્યું હતું તે પાછું ડાબડીના ઉપરના પડમાં મુકીને સર્વેને કહે છે, જીએા આ પતું કે ખીજી? પછી પતું દેખીને લોકો ઘણા ખુશી થાય છે, કે રંગછે બાજુગરને, કે આટલા માણસ જોતાં પતું ઉડાવ્યું, વળી પાછું હતું ત્યાંને ત્યાં આડ્યું, એ-ટલામાં વળી કોઈ પંચાતિયું માણસ બોલે છે, અરે એતો આપણી ન-જર બાંધી છે, માટે આપણે ભાળ્યું નહિ, નીકર પતું તો એ ડાબડી માંજ હશે. હવે એ પતું ઉડાવવાની રીત ઉઘાડી થાય છે.

ડાબડી એકજ છે પણ તેને ઢાંકણાં બે છે ને એ ડાબડી પોલી છે તેની વચ્ચે પડ છે, ને પતું નાખતી વેળા ડાબડી અવળી કરી હતી, અને પતું જે વેળા એણે કહાડ્યું, ત્યારે સવળી કરી નાંખી, માટે એ ડાબડી ઉલટ સુલટ કરવાની જીગતીછે, પણ ખીજા મંત્ર નથી, જે એ-લનો અંત આવેછે ત્યાં મંત્ર જોરા છે એવું વારમવાર લાવવાનું કા-રણ એછે જે, કોક વહેમી લોક એકજ બેલ વાંચે અને સાંભળે તોપણ જરા કાન ઉઘડે તો સાડે એટલા માટે ઉપર પ્રમાણે આવે છે.

બેલ પટ મો*

જમીન ઉપરથી સોયારીનાં શડયાં ઉડાવવા વિશે.

કોઈ ઢેકાણે ચાર પાંચ આદમી બેઠા હોય છે ત્યાં જઈને જાદુગર

માણસ પોતાનો વાટવો કહાડે છે, અને પછીથી પાન, સોપારી, લવીંગ, ઇલાયચી લોકોને ખવાડે છે, એવામાં કોઈ માણસ બોલી ઉઠે છે કે વાહ વાહ! સોપારી તો કેળ દેખાય છે.

વહેમી—લાલભટ કોઈ દહાડો અમને તો તમે કાંઈ એલ કરી દેખાડ્યો નહી, ભલા અમ પણ શું જાણીશું. જો, લાલભટ અમારી પોળમાં પધાર્યા હતા.

મનીષાઈ વાટ જોઈને રહ્યા હોય, અને વળી દુધ દેખાડીએ તો કેવાં પુછડી ટપટપાવતાં હોડ્યાં આવે છે, એ રીતે થયું, તો લાલભટ બિચારાજીવ વાટ જોતા હતા, કે આપણને કોઈ બોલાવે, તો તેને સિ-ક્કાઈ ખતાવીએ એવામાં તોં વેમી ભાઈએ વખાણ્યા, એટલે લાલભટ તો કુલીને ખંમ થયા.

લાલભટ—અલ્યા શેઠીઆ! તારે અંખાના લાલનો એલ જોવાછે? બેથ બેથ અકળાઈશ નહીં, અંખા સરવેનું, સારં કરશે. એમ કહેતે કે 'સોપારીનાં ફાડ્યાં ચાર વાટવામાંથી કહાડ્યાં અને લોકોને દેખાડ્યાં, અને કહ્યું અલ્યા ભાઈઓ! આ સોપારીનાં ફાડ્યાં કેટલાં છે? ત્યારે કોક બોલી ઉઠે છે, કે ચાર છે, ત્યારે લાલભટ ખીલ્યા કે આ ચારે હાથ હાથને છેટે ચતાં મુકો જોઈએ.

પછી પેલા ચાર ફાડ્યાં હાથ હાથને છેટે ચોખંડાં મુક્યાં ત્યાર પછી લાલભટ બોલ્યા જીઓ મારા હાથમાં કાંઈછે, એમ કહીને પોતાના હાથ ખંખેરીને સઉ લોકને ખતાવે છે. પછી કહે છે, કે જીઓ! જીઓ! એક એકમાં ઉડીને આવશે. પછી તે ફાડ્યાં ઉપર લાલભટ પોતાના હાથ ઠાંકેછે, અને ઉપર ડુંક મારેછે, એટલે એક ફાડિયું હોય છે, તે બે ભજા થઈ જાય છે. વળી ખીજે ફેરે પણ એક ફાડ્યામાં ખીજી બળીને બે થઈ જાય છે.

ચાર ઠેકાણે ચાર ફાડ્યાં હતાં પણ આતા બે ઠેકાણે થઈને ચાર

થઈ ગયાં, બધે ભિગાં થઈ ગયાં, એ જોઈને લોકોને બમ ઉપજે છે કે, આતો વીરવિદ્યા વિના આવી વાત હોય નહીં.

ધળી એ ફાડ્યાં ઉપર હાથ મુક્યા એટલે ચાર ખુણે ચાર કરી આપ્યાં, એટલે તો ખરેખરે ભાર પડી ગયો, કે આતો આગીઆ વૈતાળનું કામ હશે, જેમ વિક્રમરાજને આગીઆ પ્રસન્ન હતો તે જે કરવું હોય તે રાજનું કામ કરી જતો, માટે લાલભટના એલમાં અને વિક્રમની વાતમાં કાંઈ ઝાઝો ફેર નથી. એ ફાડ્યાં ઉડવાનું કારણ નીચે લખ્યું.

જ્યારે વાટવામાંથી સોપારીનાં ફાડ્યાં ચાર લીધાં ત્યારે તેનીજેડે પાંચમું ફાડ્યું પણ લાલભટે લીધું હતું પણ તે ફાડ્યું હાથેળીના બેવડમાં દખાવી રાખ્યું હતું. માટે એ હાથ પેલી સોપારીનાં એ ફાડ્યાં ઉપર ઢાંક્યા ત્યારે જે હાથમાં ઝાલેલું એક ફાડ્યું હતું તે પેલાં ફાડ્યાં ભિળું મુક્યું, એટલે એ બે થયાં, અને જે એક ફાડ્યું ભુંધ ઉપર હતું એના ઉપર હાથ ઢાંક્યો, એ વખતે એ ફાડ્યું એ હાથની હાથેળીના બેવડમાં લેઈ લીધું. એટલે એવું દેખાણું કે જાણે એ હાથ તળેનાં ફાડ્યાં મંત્રથી ભિગાં થઈ ગયાં, એ રીતે ખીજીવાર કર્યું; એટલે બધે ફાડ્યાં થઈ ગયાં અને એક ફાડ્યું પાંચમું વધ્યું તે હાથેળીના બેવડમાં રહ્યું.

ફરીને પણ એ ફાડ્યું હાથેળીમાંથી ભુંધ મુક્યું, તેમજ બે ભિગાં હતાં તેમાંથી એક ફાડ્યું ઉડાવ્યું, એ રીતે બે વાર કર્યું એટલે પાછાં ચાર ફાડ્યાં જીદાં જીદાં થઈ ગયાં, અને એક ફાડ્યું હાથેળીની બેવડમાં રહ્યું. એ રીતે હાથની માળવણી છે, પણ વહેમી લોકો આવી ખાખત ઉપર જાદુ ડરાવે છે, તે જીદી વાત છે, જેમ ફાડ્યાં ઉડાવ્યાં એમ ખીજી વસ્તુ પણ ઉડી શકે છે.

ખેલ પદ મોઃ*

લવંગ તથા ઈલાયચી કહાડવા વિશે.

કોઈ બાજુગરને દેખીને બે ચાર જણા વિચાર કરીને ખોલાવે છે, બાઈસાહેબ એક ફેરા લવંગ, ઈલાયચી તો ખવરાવે, ત્યારે બાજુગર ખોલે છે—કહેતો એક ઓખો કહાડું, કહેતો પાંચથેર કહાડી આપું, કહે તો દશથેર કહાડી આપું, કહેતો અહોઆં એક ઢગલો કરી નાંખું, એવું સાંભળી પેલા લોક ખોલે છે—નાના અમારે એવડી બધી ખપ નથી, આપણે તો એક ઓખો ભરી આપશો એટલે ઘણુંએ છે.

પછી બાજુગર પોતાની પાસે એક થેલું, શાલ, કે અંગવસ્ત્ર રાખે છે, તે અંગવસ્ત્રને પેલા પરાઆ આદમીના હાથ ઉપર નાંખીને પેલા આદમીને કહે છે, કે તમારો ઓખો ધરો, એટલે એ માણસ બે હાથે ઓખો વાળીને ધરી રહે છે.

પછી પેલા જાદુગર પેલા વસ્ત્રમાં બે હાથ ધાલીને ખોલે છે, કે હે જોગમાયા આવજો, ખાનાની લાજ રાખજો મારી મા! એમ કહીને પોતાના બે હાથ, પેલા આદમીના ઓખામાં મુકીને કહેછે, આઓ, આઓ એમ કહીને પેલાના હાથમાં પોતાના હાથ પગડે છે, અને પછી લુગડું ઉઘાડે છે, જુઓ! જુઓ! કોઈ આળ્યું? પછી પેલા લોકો ખોલેછે ના બાઈ ના! કોઈ નથી આળ્યું.

વળી પાછું હાથ ઉપર લુગડું ઝોઢાડેછે, ને કહેછે જોજો આવેછે એ આળ્યું, એ આળ્યું એમ કરતાને ઢબ લેધને ઓખામાં લવંગ અને ઈલાયચી નાંખી દેછે, લૂગડું ઉપરથી લીધું તો આસાં તાજાં લવંગ અને ઈલાયચી; પણ મનમાન્યા તે ઓખો ભરાઈને રહે છે.

પછી લુગડું હાથે તો હાથ ઉપરથી લેઈ લેછે, અને બાજુગર ખોલે

છે. આ એક જોખામાં શું ભારે કામ હતું, પણ વડોદરામાં સરકારની આગળ સવામણુ લવીંગ કહાડ્યાં હતાં એ પણ હુંજ કે નહીર

જેનારા તો દંગ થઈ જાયછે, કે સવામણુ લવિંગ શી રીત કહા-
ડ્યાં હશે પછી વળી ડોક ખીન્ને માણસ જાણેછે—અરે જેની પાસે
વીરસાધન હોય એને ત શી જોટા એવી એવી વાતોના તડાકા ચા-
લી રહે છે. હવે લવિંગ ક્યાંથી કહાડ્યાં તેની રીત લખુંકું.

પોતાની પાસે એક કોથળીમાં લર્વીંગ તથા ધંભાયમી રાખે છે, તે પોતાના ધુંજમાં રાખે છે, અથવા બગલમાં રાખે છે, અથવા પોતાનો સાગ્રીત હોય એની પાસે રખાવે છે. પછી પેલું લુગડું હાથ ઉપર ઢાકીને પોતાના બે હાથ લુગડામાં ધાલે છે, એ વખતે એક હાથ લુગડામાં રહે છે, અને બીજો હાથ એ કોથળી જ્યાં હોય ત્યાંથી લેધને પેલાના બા-બામાં ઠાલવે છે. કદાચી પોતાની પાસે ન હોય તો પછવાડેથી પગ વચ્ચે ઘંધને પોતાનો સાગ્રીત લર્વીંગની કોથળી ખસેડી મુકે છે, માટે નજર ચુકાવવાની કળા એ લોકમાં બહુજ હોય છે, કે પડાક લેધને ગમતે તેવા ચંચળની નજર પણ ચુકવે છે.

ખેલ ૬૦ મો.*

ગાંધીશાસ્ત્રું ચતુરં ધારેલું કહાડવા વિશે.

ગંજીફા (૬૧) પતાનો થાય છે, અને બીજા ગંજીફા ઇંચિજ લોકોએ કર્યો છે તેનાં પર) પતાછે, તે ગંજીફા રાણી સાહેબનો કહેવાય છે. એ બંને ગંજીફામાંથી ગમે તે ગંજીફાનાં જથ્થાબંધ પતાં લેવાં, પછી હાથમાં થોકની થોક લેઈ સૌ લોકોના સામી ધરતી, અને આપણી છાતી આગળ હાથ ધરીને તે હાથમાંથી એ ગંજીફાનાં પતાં થોડે થોડે હેઠાં પાડવાં, અને

સાંમાં માણસોને કહેવું, કે તમ મારા હાથમાંનું ગમ્મ તે પત્નું ધારી, હું કહિ આપીશ, એમ કહિને પછી આપણા હાથ સાચું જીવું નહિ, એટલે આપણા હાથ પેલા લોકોના સામા ધર્યો હોય તેમાંથી અરધાપરધા પતાં તો હું પાડી નાંખ્યાંછે, અને જે હાથમાં પતાં છે તેમાંનું એક પત્નું પેલા લોકો ધારે છે, એટલે વળી પત્નું ધારનારને કહેવું જે, હું બધાંએ પતાં શેળમેળ કરુંછું, જીજ્ઞે બરાબર નીશાની રાખજો, બુલશો નહિ, એવી રીતે ચેતાવવા.

પછી પેલાં હેઠાં પડેલાં પતાં છે તેને આપણા હાથમાંને હાથમાં પેલાં રહેલાં પતાંના ભેગાં કરવાં, સમ્રાજાં એકઠાં થાય એટલે પછે તે પતાંને પાછાં આપવાં, પછી સહુ લોકોને કહિયે જે જીએ બે આરવાર આપ્યાં ખરા! હવે તમારું ધારેલું પત્નું કહાડી આપું, ત્યારે લોક હશીને બોલે છે, જે લોક કહાડી આપો જીએ.

પછી પેલાં પતાં કહાડતાં, ધારેલું પત્નું હાથમાં આવીને ઊભુ રહે છે અને સહુ લોકોને દેખાડે છે, તો તેજ પત્નું આવેલું હોયછે લોકો તો જીએને વિસ્મય પામે છે, કે જે રંગનું પત્નું આપણે ધાર્યું હતું તેજ પત્નું શાખી કહાડયું, માટે કાંઈક મંત્રવિદ્યાનો આધાર છે ખરો. નીકર જાદુ વિના એ પત્નું કેનો બારછે જે જોળી કહાડે એવી એવી વાતા કરીને આશ્ચર્ય પામે છે. હવે એ પત્નું જોળી કહાડવાની કળા દેખાડુંછું.

જે વેળા હાથમાંથી ઘોડાંધણાં પતાં પડી ગયાં, અને સામાવાળે એક પત્નું ધારયું, તેજ વેળા ભુંધ પડેલું પત્નું મનમાં ઓળખી રાખીને પાછું હાથમાં મુકવું, તે પેલું પત્નું ધારેલુંછે તેના ઉપર મુકવું. પછી ગમ્મ તેજ પતાં આરવાર પાંચપાંચ ભેગાં લઈ લઈને શેળ ભેળ કરીદેવાં અને આપવાં, આપી રહ્યા પછી હાથમાંથી ઓળખી ઓળખીને એકેએક હેઠાં નાંખવાં, એમ નાંખતે નાંખતે પેલું આપણે ધારયું હતું એ પત્નું આવે એટલે આપણને ખબર છેજ કે આ પતાં નીચે જે પત્નુંછે તે પત્નું સામા

વાળે ધારેલું છે, એવી રીતે નીચાની રાખવાથી પત્થર ધારેલું કાઢી શકાય છે. એજ રીત છે એમાં મંત્ર કે ભદ્ર નથી.

ખેલ ૬૧ મો*

કાગળની કડાઈમાં ભજીઆં તળવા વિશે.

ખાજીગર લોક જ્યારે રમવા આવે છે, ત્યારે પોતાની પાસે એક કાગળની કડાઈ રાખે છે, પછી જો ઠેકાણે રમવાનું હોય છે ત્યાં તે કડાઈને કાઢે છે, પછી જંજીરાને બાંધાવે છે. અમે જંજીરા! ત્યારે જંજીરા બોલે છે અમે કયા કહેતા હૈ? એટલે પછી વાદી બોલે છે, દેખાએ આ કાગડકી કડાઈ હે, ઉસમે કહે તો ખીચડી પકાઈ, ઓર લખસી પકાઈ, ઓર કહે તો આવલ પકાઈ; ઓર તરે ને આણા આણિકા ઘીલ હામ સો આણા પકાયદું. એટલે જંજીરા બોલે છે, ઘરેકુંતો ગરમગરમ ભજીએ પકાયદો તો મેં આજગા.

પૈછી પેલા જાણુ ઇંટા લેખને એક ચુલા કરે છે, તે ચુલા ઉપર પેલા કાગળની કડાઈમાં તેલ ભરીને ચઢાવે છે, પછે નીચે એક આયરાંમાં દેવતા મંગાવીને પેલા જંજીરા સળગાવે છે, થોડાંકે છોડીઆં પણ નીચે સળગાવીને ઘોટા ભડકા કરે છે.

પણ પેલી કાગળની કડાઈને લગારે ધૂળ નથી આવતી, પંછે પેલું તેલ ઉકળે છે તેમાં ભજીઆં, પુરીઓ વગેરે ને ને વરતુ કરવી હોય છે, તે સર્વ આજ એક કાગળની કડાઈમાં તળી શકાય છે, પણ કાગળની તાવડીને ધૂળ આવતી નથી.

તાવડીમાં તેલ કડકડકડકડ થાય છે એટલે એમાં ભજીયાં તળીને જંજીરાને આવાને આવે છે, જંજીરા કુંકતો ભાય છે અને આતો ભાય છે.

આ એક જોનારા લોકો બહુજ અચંપા પામી છે, કે આ તે કા મંત્રી
મારા ભાઈ કાગળને ઇજા નથી આવી અને બહુમાં તમારી જાણમાં, માટે
આતો કામરૂદેશની વિદ્યા હશે એમાં શક નથી. પણ એ કામરૂદેશની
વિદ્યા હું પ્રકાશ કરેલું તે જુઓ.

એક જાડો કાગળ લાવીને તેને કડાઈના આકારે લાઈ વડે ચો-
ડે છે, પછી તે કાગળ જાડો થાય છે, તેના ઉપર સારીપે તેલ ચોપડે
ને તે તેલના ઉપર રાખ ચોખડે છે, જેમ તપેલાંને પાણીનો કંટવાળો કરે
છે તેમ કાગળને પાણી ન અડાડવું, તેને તે તેલનોજ કંટવાળો કરે છે.

પછી તે કડાઈમાં તેલ પુરીને તે કડાઈને ચુલાઉપર ચલાવે તો એક રજા
માત્ર કાગળ છૂટતો નથી, એમાં કાંઈ મંત્ર નથી પણ તંત્ર છે તે જાણે.

આ એક જોને જોવા હાય તેઓએ પોતે કરી જોવા, સુખી થશે,
અસાધ્ય કરવા એમાં કાંઈ મુશ્કેલ નથી.

ખેલ હર મો*

ચારકી ચાલકીમાંથી અચરની શીશી કાઢવા વિશે.

ખાણાર પોતાની પાસે અચરની શીશી રાખીને કોઈને ઘેર જાય
છે અને જ્યાં બે ચાર આદમી બેઠા હોય છે ત્યાં જ્યાંને મોકલેને મુજબ
બોલે છે, કે આ-સુઅંબી કપાઈ આવે છે તમારે લોક જાણ્યો છે, કે આમારી
પાસે તો સુઅંબી આવે એવી વસ્તુ નથી, અને તમને શી રીતે સુઅંબી
આવી ?

બાલ—અલ્યાભાઈ કોઈના કાનમાં અચરનું પ્રમહું હશે તે મોકલ
બોલું છે. ખીલ માણસો—ત્યાં ભાઈ આમારી પાસે તો અચરનાં પ્રમહાં
નથી, તમારી પાસે હોય તો તમે જાણો.

પછી લાલ બોલે છે, જુઓ ભાઈઓ મારી પાસે તો કંઈ નથી એમ કહીને પોતાના હુગડાં બધાય ખંચેરીને દેખાડે છે, અને અંગર-ખાનું થુંથું તથા બાંહો અને અંગવસ્ત્ર સુધી સહુને દેખાડે છે. પછી ગમ ત આદમીની પાધડીમાંથી અતારની શીશી કાઢે છે, અને એ શી-શીનો દાટા ઉધાડે છે, એટલે મહે મહે મહે મહે મુગંધીના ધાણુ છુટે છે, તે જોઈને પેલા લોકો તો દીગમુઠ થઈ જાય છે, કે આ અતારની શીશી રૂબાણની પાધડીમાંથી નિકળી, માટે મંત્ર વિના આવો નકતો કાઢ્યો કેમ છે એમ કહીને એક એકના સામું જોયાં કરે છે.

લાલ બોલ્યા—કથમ છે કહેતા હતા ને અમારી પાસે તો કંઈ નં-ધી, અને આ અતારની શીશી તો પાધડીમાંથી નિકળી. માટે સારા માણસ થઈ જુકું પાણી છે, એમ કહીને લોકોને હસાડે છે. હવે એ શીશી શી શીત નિકળી તે નીચે લખું છું.

અતારની શીશી કાલે (લાલબટ) પોતાની પાસેજ રાખેલી હતી, પણ એવી રાખેલી હતી કે કોઈના દેખવામાં ન આવે, એ શીશી પોતાની પાધડીના સારા મોઢે ધાલેલી હતી, તે બમારે હુગડાં ખંચેરીને દેખા-ડી રહ્યાં ત્યારે કેડે પોતાના હાથમાં એ શીશી લીધી, તે શીશી હાથ-નીચા ધવડમાં રહે છે.

કથપી કોઈ શીશી શુંવાળી હોય, અને હાથમાંથી લક્ષી જાય એ-વી હોય તો એ શીશીને બાવળનો ચોડા મુંદર પલાળીને એક તરફ અ-ધના મારે તરફ ધોપડે છે, પછી મુકાંધ એટલે હાથમાં રહી શકે છે, માટે એ શીશી તો જાદુગરની પાસેજ હતી, બધું હાથની ચાબાકાથી ખીજળી પાધડીમાંથી કઢાડી.

આજ આજ એલ જોઈને ખીચારા ભાળા લોકો મેંયાં ખાઈ જાય છે, (વખતે ભાળાપણુને લાવે પાંચ પચીસ રૂપીઆં આપી બેસે છે,) પણ આ એપડી જાણને બહાર પડ્યાંથી બંધાઈ લોકોને આને ભાળે

મળ્યા વગર નહિ રહે એવી મારી ઉઘડે છે, તે ધંધરને કહું, કે તે પ્રતી પાડજે.

ખેલ ૬૩ મો*

કામઠા ઉપર લખાટા ચડાવવા વિશે.

કોઈ પરદેશી વાદી સોદો વસ્તીમાં જ્યારે રમવા બેસે છે, ત્યારે ન-
વી નવી જાતના ધણા તમાસા કરે છે, તે કોઈ સોદોના કબ્બામાં આવતા
નથી, અને હરકોઈના જાણવામાં પણ આવતા નથી. બાળા સોદોતા એમ
જાણે છે, કે એની પાસે નજરબંધી છે, તે ખેલ કરતાં કરતાં એક કામઠાને
ખેલ કરે છે, તે ખેલ જેવા જેવા સારા દેખાય છે, તે શું કરે છે, તે એક
કામઠું પોતાની પાસે હોય છે, તે કામઠાને પણ જ નથી હતી, અને પણ-
જને બદલે સુતરની દોરીઓ ત્રણ ત્રણ આંગળને છોટા બાંધી હોય છે,
તેના ઉપર મોટા લોચુ જેવડા અથવા નહાના ટોઠ જેવડા લાકડાના ગો-
ળ રંગીત લખાટા એ કામઠાની દોરીઓ ઉપર મુકે છે. અને પછી ફેરકુ-
દડી ખાતો જાય છે, અને હાથમાં 'કામઠું' ઝાલી રાખેલું હોય છે. એ કામ-
ઠા ઉપર લખાટા પણ રહે છે, અને ફરતા જાય છે અને કહેતા જાય છે,
કે અલ અલ તેરે ધરકુ જાકર બેઠ, એવામાં એક લખાટો દોરી ઉપર
દોડ્યો દોડ્યો જાય છે. વળી બોલાવે છે કે, અબે લખાટા ધંધર આવ, આવ,
તોપણ એ લખાટો પાછો આવતો નથી, અને એટલી જગ્યામાં ફેરકુદડી
કામઠું હાથમાં ઝાલીને ફરતા જાય છે. જેમ ટેડ લોક સુતરની ફાળકી ઉઠે-
લતાં ફરે છે, એ રીતે ફરતા જાય છે. પછી પોતાની કહેડમાંથી ખીન્ને
લખાટા કહાડીને કહે છે, કે અબે લખાટા! આ તારા બાઈ કામઠેકે સામ
છેડવર હે, હુંખી જવા જાકર બેઠ, એમ કહીને એ લખાટાને દોરી ઉપર

કરાવેછે, એટલે એ લખટા પણ ખરખરખર દોરી ઉપર દોડયા જાય છે, અને પેલા પ્રથમના લખટા બેજો મળી જાય છે.

વળી ત્રીજાને કહેડમાંથી કહાડીને દોરી ઉપર ટુકાને કહેછે, આ દોનું તોરે ભાઈ જાંવાં હે, ઉસકા પાસ તુમખી જાઓ; પછી પેલા ત્રીજા પણ દોરી ઉપર ચાલેછે, એટલે વાદી બોલેછે, અબે દો લખટા સુનો આ તોસરા લખટા તુમારી પાસ આતા હે, પણ કહેવત હે કે તોન ટેખળ, આર હળખખળ, માટે એ તોસરેકુ તુમારી પાસ મત આણિ દો. એટલે પેલા બે લખટામાંથી એક લખટા પેલા ત્રીજાના સામ્રા આવેછે; અને આવતા કે તડાક લેખને અથડાય છે, એટલે ત્રીજા લખટા પાછા આવે છે, અને પેલા ફરીને પોતાને ટુકાણે જાય છે.

પછી એ લખટાને કપડો દેછે, કે સાલે પાણી કાઢકું નાહકર પીછા આયા, જાઓ ફેર ઉસકા સાથ ખુબ લડકર પીછા આઓ; એમ કહીને પાછા તે લખટાને જાડલેછે, એટલે વળી એમના એમ લડવા લાગેછે, એ રીતે ત્રણે લાકડાના લખટા સામાસામી તડાક તડાક અથડાયાંજ કરેછે, જેથી વચલા લખટાને બે તરફથી માર પડે છે.

જોનારા લોડોનું હશી હશીને પેટ દુખવા આવેછે એટલા બધા હશી પડેછે, કે આ લાકડાના લખટા શ્ર આધારથી લડી મરેછે, કાંઈ દોરી સાથે બાધલા પણ નથી, જે આ બાજુગર દોરી અણસારે ફરીને લડાવી મારે માટે આતો ખરેખરા મંત્રછે, એમાં મીનજખ નથી. ગ-મ તો નજર ખાંધી હશે તથા આપણને આવું દેખાયછે, પણ કાંઈ ક-વતરું છે ખરું એવી રીતે વાતોના તડાકા ચાલવા માંડેછે.

એમાં મંતર કે અંતર કાંઈ નથી, એતો હાથની કળા છે. જેથી ફેરફારડી આવે પણ ફેર ચઢે નહિ, અને ત્યાં લખટા એની જગે જાય આવે એવા અભ્યાસ કરેલા છે, માટે અભ્યાસથી એના હાથમાં એવી કળા બોલી છે; તથા એ રીતે થઈ શકે છે.

જાન્યારી નજરબંધી કરેછે એમો અર્થ કરવા જઈએ છીએ તો એ શબ્દ બહુ ખરાબ છે. કારણ કે સહુની નજર ચુકાવી દેછે એવી હાથે સમજાવવાનું છે. માટે એવી ક્રિયાને નજરબંધી કહિયું તો એમાં કોઈ ખામી નથી. એટલે આવી મતલબથી નજરબંધી કહિયું તો કોઈ દરકત નથી. પણ આતો નજરબંધીનો એવો અર્થ લોક કરેછે, કે મામતા સીમાડે એક પુતળુ બાછળર ધાલીને તે પુતળા ઉપર ધુપ ધુમાડો કરીને મામતા આવેછે, એટલે લોક આપણા ભાન થઈ જાયછે. અને એ બાછળર જેમ માથે તેથીજ રીતે જોનારા લોકો દેખે, એવો અર્થ નજરબંધીનો કરેછે. માટે એવો અર્થ કરીયું ત્યારે તો નજરબંધી ખીલકુલ ગુટી છે.

ખેલ ૬૪ મો*

આંકનો ભડકો કરવા વિશે.

કેટલાકે દોઢી લોકો આડમો ભડકો કરીને લોકોને ઠગે છે, તેના માટે નીચે લખ્યું છે.

કોઈ શહેરમાં કે ગામડામાં, જ્યાં લાલબટ જાયછે. ત્યાં જઈને લોકોને એક કુશી બતાવે છે, તેમ તેમ લોકોને એમો ઉપર વધારે આસ્તા બેસતો જાયછે, પછી કોઈ માણસ પ્રમ પુછવા આવે, તે એવી સંજોગમાં પ્રમ હોય, કે ખાંચકીનો પછી પરેશ ગયો હોય, તે હસ જરૂર સધી આવતાજ ન હોય અને એ ખાંચ પણ ભરજીવનીમાં હોય એમ મીઠું તો વીકરી પરેશ ગયો હોય અને એનાં માવિતર બેસારની મારક થાટ જોઈ હોય, પછી એવો પ્રમ પુછેછે, કે લાલબટ! આટલો પ્રમ કરી પરેશ બેસીશો માણસ કયારે આવશે?

એટલે લાલબટ બોલેછે. ઉભા રહો, જરા સજીવ કરો. આટલી માન

મને પૂછ્યો છે તેવું હોય તેવું કહ્યું. એમ કહીને પોતાના ત્રીણ જાણુ જુએ છે, અને પછી બોલે છે, કે માતાનો હુકમ એવો યાત્ર છે, કે એક મુઠી ખાંડ લાવો, એ ખાંડ ઉપરથી અગમનીગમ ઉત્કલ્ય.

પેલી ખાંડ હોય તે એક મુઠી બચીને ખાંડ બચીને આપે છે, એ-
કો ખાંડની ત્રીણ હાલો કહે છે, તેમાં જાને માને અંગેણ હવા કહેતા-
પોતસ ધાય છે, તે થોડાક ભળવી દે છે, પણ કોઈ માણસને ખાંડ થા-
તી નથી, કે આમાં કોઈ ભળવી દીધું.

પછી એક શીશી ભરને અંદરથી પાણી કઢાડ્યું, અને જાણના
ખાંડ, જુએ! આ માતાજીનું અરણ્યમૃત છે તે ખાંડને જાંઠીય, અને
જે પંદર દિવસમાં જરૂર આવનાર હશે, તે ખાંડનો બડકો થશે. એ-
મ કહીને પેલી શીશીનું પાણી ખાંડમાં છાંટ્યું, કે તરત જળ થઈને બહાર
ડકો થયો.

પેલું પ્રથમ પુછનાર માણસ તો દંગ થઈ બચે કે આતો માતાનો
હાથો હશે તેથી માતાજીએ પડછો આપી પંદર દાહાડાની અવધ ધાલી
માટે હવે પંદર દાહાડાની વાર છે, પછી પરદેશમાંથી આપણે ધેર આવશે.
એવું ધારીને લાલબઠને પુછે છે, હવે તમને શું આપીએ તમારો ઉપકાર
તે અમે જીવીશું ત્યાં મુખી નહિ જીવીએ.

પછી જાણના વિચારે છે, કે કોઈ એવી લપડાક, એટલે સરીખ
ધરતું માણસ હોય, તો તેની પાસે હજારો માન આગે અને તબંગાર માન
જુએ હોય તો તેની પાસેથી વધારે આગી લે છે.

હવે ખાંડમાં કલરાપોતસ નાખ્યા જુએ પેલું પાણી છાંટ્યું તેની
ખાંડના રહી ગઈ છે, માટે તે પણ ખતાવિએ છીએ.

ખાંડને કલરાપોતસ ભળવીને રાખી મુકવી, અથવા ખાંડ તરાવના
પાસેથી અગાવે છે તો પોતાની પાસેનો કલરાપોતસ એમાં ભળીને રહે
પછી જાણના અંધકને તેમજ એ ખાંડ ઉપર છાંટી છે, એટલે બડકો થઈને

બડકો થાય છે, માટે એજ એનો ઉપાય છે, ખાંડ, કલશપોટાસ, અને અંધકનો તેજબ, એ ત્રણ વસ્તુ ભિળી થવાથી બડકો શી રીત થતા હશે? એવું કોઈએ ધારવું નહિ.

જેમ હળદરનો રંગ પીળો છે, ને ખારાનો રંગ ઘોળો છે, લીંબુના પાણીનો રંગ પાણી જેવો છે, હવે એ ત્રણવાના ભિળા થવાથી કંકુ કથમ કરીને ખને છે? અને રાતા ચોળ રંગ કંકુમાં ક્યાંથી આવે છે? માટે હાથથી નિયમ એવો છે કે એક વસ્તુમાં ખીણ વસ્તુ મળે એટલે એનો ગુણ તથા રંગ બંને બદલાય છે, વળી તે બેમાં ત્રીજી વસ્તુ ભળે તો તેનો રંગ તથા ગુણ જુદો થાય છે. માટે ઔશધી વગેરેથીજ આખી દુનીઆનો વ્યવહાર ચાલે છે, તો ઉપરની ત્રણ વસ્તુઓ મળવેથી બડકો થાય એમાં શી નવાઈ છે.

ખેલ કપ મો*

એક કાગળનાં ચતર વાનાં જનઃવવા વિશે.

વાદી લોકો રમવા આવે છે ત્યારે પોતાની પાસે એક કાગળ રાખે છે, તે કાગળ ભડો જ્વેષ્ટ, અને એ કાગળને બેવડો કરીને તેને ચી-પે છે, આપને બેવડ વચે ઉલટા સાંધા એ કાગળને નાંચે છે પછી તે કાગળના બે છેડા હોય છે તે ગુંદરે કરીને સાંધી લે છે, પછી જ્યાં રમવાનું હોય છે ત્યાં એ કાગળ રાખામાં કહાડે છે,

પછી પોતાની બાલીમાં જાલે છે, કે દેજો યારો! એ કાગળકી કેસી કેસી ચીજાં બનતી હે, એમ કહીને એ કાગળને હાથેવતે ઉઠેલવા માંડે છે તેમાં પ્રથમ જાલે છે, દેજો તાડકા પટ્ટા, અને હાથની ચાલવણી કરતાં જાય છે, દેજો ઘોડા ઉપરકા કાડડા, ઓર દેજો દરીઆકી જીપ,

ઝાર સિપાઈ, લોકુંગી ખીસી, ઝાર તંબાકુ રખનેકી ડબ્બિ, પછી હાથની ચાળવણી ફેરવે છે.

ઝાર દેખો પવન ખાલિકા પંખા, ઝાર આઈમાઈકી રોટી, ઝાર દેખો ગાડીકા પછંડા, ઝાર સિપાઈ લોકુંગી ઢાલ, ઝાર રોટી પકાનેકા તવા, એવું એવું કહિને બેવડું પડ હોય તે કહાડે છે. ઝાર દેખો ઉનાળેકી છત્રો, ઝાર દેખો બેડે લોકુંગી પીકદાની, ઝાર શીર દેખો તો કમળકા ફુલ, ઝાર દેખો તો લશ્કરકા તંબુ, આખી પલટન ઇધર સોવે, ઝાર આખી પલટન ઇધર સોવે.

વળી હાથની ચાળવણી કરતો જાય છે, ને કહે છે, ઝાર દેખો તો દાણે ભરનેકી પાલી, ઝાર દેખો તો મીઠાઈ વાલેકા ખુમચા રખેનેકા, ઝાર દેખો તો સાહેબ લોકુંકા ખાણા ખાનેકા, ઝાર લશ્કરમે લડનેવાલે સિપાયુંકી ટોપી, ઝાર બંગાળાદેશકી ટોપી, ઝાર દેખો તો દાદુપંથી ખાવાકી ટોપી, એવું કહિને કાગળનું પાસુ તરત પાછું ફેરવીને કહે છે.

ઝાર દેખો લાલીએ કુંભારકે ઘરકી ખીચડી પકાવનેકી હાંડી, ઝાર ધી ભરો, ગુડ ભરો લકુ ભરો, મીઠાઈ ભરો, જો સાહેબો ભર લો.

ઝાર દેખો તો ખાચડિયુંકા દાણા ઝડકનેકા સુપડા, દો ચાર મીલકર જો બેકી હોય તો દાણેકા સત્યાનાથ નિકાલે, ઝાર દેખો તો સુતરકી આંટી ઝાર દેખો તો શીર કાગદકા કાગદ.

એવી રીતે એ કાગળનાં વાનાં બને છે, તે કાંઈ મંત્રવિદ્યા નથી. એતા એ કાગળ વાળવાની ચતુરાઈ એવીછે, અને કાગળ વાળી મુકચો એટલે નહાનો છોકરો હોય અને જો એ પછુ કાગળને ચુંચે તો એની મજે ભાત ભાતના ઘાટ દેખાય છે.

પ્રથમ એવું લખ્યું છે કે સતર વાનાં બને છે, પણ તે સિવાય ખીલ ઘાટ પણ દેખાઈ આવે તે ઉપર જણાવ્યું.

સતર સિવાય ખીલ ઘાટ બનેછે, ત્યારે સતરનો આંક બદલીને

ક્યમ વધારે આંક ન કર્યો? કોઈ એમ ધારે તો એનો તો એ ઉત્તર છે, કે સતરવાનાં તો અરેબરાં બને છે, અને પછી બીજા ધાટ બને છે પણ બુજાણી, અરેબરાં દેખાતા નથી, તેથી સતર રાખ્યા છે.

ખેલ ૬૬ મો*

વેઢ કુવામાં નાખીને ચાછો કહાડવા વિશે.

કોઈ ખેલાડું માણસ હોય છે, તે કોઈક ગ્રહસ્થને ઘેર અથવા રાજ સભામાં અથવા દસવિસ માણસની મંડળીમાં જ્યારે જાય છે ત્યારે પ્રથમ તો કોઈક ખેલીને વાતચીત કરે છે, પછીથી પોતાનું પોત પ્રકાસવા માંડે છે, કહેવત છે કે નાચનારનો પગ ગાલો ન રહે. એ રીતે નખરું કરે ત્યાં રજ નીરાંત થાય, માટે જો ખેલાડું માણસ છે, તે જ્યાં હોય ત્યાં લોકોને સિધ્ધાંત દેખાડતો રહે છે.

માણસ ખેડાં હોય છે તેની વચ્ચે થોડીક સોપારીઓ, પાન, બર્બોગ, ખંભાયમી, ચમરીણ, વળી ઉપર આરભેજણું, એવાં એવાં વાનાં ઝટોઝટ કહાડીને આપે છે, તેથી લોકોને 'તો ખાત્રી થઈ જાય છે, કે આ વીર વિદ્યાવાજો છે.

પછી લાલભટ ખોલે છે ક્યમ! આ પદાર્થ ક્યાંથી આવ્યો છે? પછી ખાનારા ખોલે છે, જાણિયેજ છીએ તો કોઈ ગાંધીની દુકાનમાંથી વીર પાસે મગાવ્યું, એટલે લાલભટ ફફફફફફ હસે છે, અને વળી ખોલે છે— અલ્યા તમે પણ આ વાત જાણી દેખાય છે.

પછી વળી કોઈ બટકખોલો હોય છે તે ખોલે છે, કે મારા હાથમાંથી ઉડાડો તો તમારી વિદ્યા સાચી, એટલે લાલભટ ખોલ્યા, હા, કહેતો હોય તો તારી આંગળીઓમાંથી વેઢ ઉડાવું ને જન્મે તો તારે હાથે જન્મે તારો વેઢ

કે એક રૂપીઆ કુવામાં નાખી આવ્ય, અને પાછો મગાવી આપું તો એક પાધડી આપીય?

ત્યારે પેલા ચડાઉ માણસ હોય તે હા પાડે છે, જાઓ પાધડી ખરી, પણ મારી હાથે જઈને હું મારી મેળે કુવામાં નાંખુ. અને જો એ કુવામાંથી પાછો વેઠ ન આવે તો એ વેઠ રૂપીઆ ત્રીસનો છે, તે તમારી પાસેથી રૂપીઆ ત્રીસ લેઉ, અને ત્રીસના જમાન આપો.

પછી લાલભટ પોતાની પાસેથી શાલનું રૂરૂ, કે કોટમાંથી ઉતરી કહાડીને આપેછે, એ જો તારો વેઠતો ત્રીસ રૂપેડીનો હશે, પણ એને બદલે સો રૂપીઆનું જોખમ સોંપુછું, જો વેઠ કુવામાંથી નિકળશે તો પાધડી રૂપીઆ બારની લેખશું. ને જો નહિ નિકળે તો આ શાલ બોધએ છીએ, બેમાનું એક થશે. વળી આટલા આદમી સાહેદી પણ છે.

પછી કેટલાક જણ બોલેછે, કાંઈ હોડ પાડવામાં કાંઈ માલ નથી અને કેટલાક બોલેછે, કે કાંઈ હરકત નથી, લાવોને શાલનું રૂરૂ મારી પાસે, પછી લાલભટ પણ જાણે તો ખરા, કે માયાના મન્યાતા. એવી રીતે બોલાબોલી થતામાં જમ્મી માણસ હાથેથી વેઠ કહાડી મુઠી વાળીને મુઠીમાં ધાલીને બેસેછે, વળી વારે વારે જોતો જાય છે, કે રખેને ઉડી જાય નહિ!

પછી લાલભટ બોલેછે, ભાઈ! એકવાર હુંએ વેઠને તથા રૂપીઆને મંતરૂ, ત્યાર પછી ખીજી વાત, માટે તું તારી મેળે કાંક નીશાની કરી મુક્ય, વળી પછી તકરાર પડે નહિ.

પેલા જમ્મી માણસના મનને આશ્ચર્ય થઈ છે, કે શાલનું રૂરૂ મને આપ્યુંછે, માટે વેઠ તથા રૂપીઆ પાછાં આવશે એમાં શક નથી, એમું ધારીને રૂપીઆને કાનસપી કે છરીથી એક આંત્રી કરી દેછે, અને વેઠ તો પોતાની પાસે હમથ રહેતા હતા, માટે ઝોળખાણ વાસ્તે કાંઈ નીશાની કરતા નથી, ને લાલભટના હાથમાં વેઠ તથા પેલા રૂપીઆ બંને સોંપેછે

લાલભટ એ વેઠને હાથમાં લેધને ડુંક મારે છે, પછી કહે છે, કે એક પાણીનું પવાલું આપણા ઘરમાંથી ભરી મગાવો, પછી પવાલું આ-
વ્યા પછી તે પવાલામાં પણ જરા ડુંક મારે છે, ડુંકવાની મતલબ એટ-
લીજ કે લોકોને મંત્ર ભણવાની ખાત્રી થઈ જાય એટલા માટે ડુંકે છે.
પછી તે પવાલામાં વેઠ તથા રૂપીઆ નાંખીને એ પવાલું કે ગ્લાસ, વેઠના
થણી પાસે ઉપડાવીને કુવા ઉપર જાય છે.

લોકો તો જોવા ભિયુ થાય છે તેનો પાર પણ રહેતો નથી, પછી કુવા
ઉપર જઈને લાલભટ બોલે છે, જીઆ બાપ! પવાલામાં રૂપીઆ ને વેઠ
છે કે નથી? પછી વળી કહેશે ને કુવામાં તો એકલું પાણીજ રેડાવું
હતું, અને વેઠ તો લાલભટ વેળાસર ઉડાવ્યો હતો, એવો અભિપ્રાય
મને આઠાડ્યો.

પછી પેલા ભાજો આદમી પવાલામાં હાથ ધાલીને જોવા જાય છે,
એટલે લાલભટ હાથ ઝાલે છે, ઉમી રહે! હાથ ખાય ધલાશે નહિ હાથ
ધાસ્યા વિના જો. અને હાથ કે અડાડીય તો મારા મંત્ર જીજ પડશે,
એટલે વેઠ અધર ઉડશે તારા હાથમાં નહિ આવે.

પછી ખીજા લોકો ઠાઉકા હોય તે હાજી હાજી કરે છે, અને પેલા
માણસને કહેવા લાગે છે, કે હાથ ધાલવાની આપણે શી જરૂર છે? એ-
ટલે એ ભાળીયો ખીચારો આંખથી જોઈ લે છે, અને ખાત્રી કરે છે, કે
મારો વેઠ અને રૂપીઆ આ પવાલામાં છે એમાં શક નથી, એવું
ધારીને ગ્લાસ કે પવાલું ને હોય, તે વેઠ તથા રૂપીઆ સુધી કુવામાં
ફેલે છે, એટલે કુવા ઉપર જોનાર લોકો બોલે છે, કે એ વેઠ પડ્યો,
પડ્યો, પડ્યો, અને રૂપીઆ પણ કુવામાં એ જાય, એ જાય, એમ બો-
લી ઉઠે છે.

લાલભટ જરા જાણીને, જાંખા જોવા થાય છે. એટલે લોકો ધારે છે,
કે લાલભટ કરતાં તો કરાવું પણ હવે પસ્તાતા દેખાય છે. પછી લાલભટ

જે અંબે જે અંબે કરતા કરતા આવે છે, અને ખીજ લોક તથા વેઠનો પછી એ પણ લાલભટની પછાડી ઘેર આવે છે. પછી લાલભટ ચેલા વેઠના પછીને કહે છે, કે લાવો પાધડી.

વેઠનોપછી—પાધડી તે પહેલીયે મારો ત્રીસ રૂપીઆનો વેઠ આવશે તો પાધડી ગધડીનો શો ભાર છે.

લાલભટ—લાંચ ભાડું અને દક્ષણા એનો ઉધારો થાય નહી, અને અનુભવે હોય તો પુછ આ ધરડા રોસાને.

વેઠનોપછી—ત્યારે કાંઈ વેઠ આવ્યા વિના પાધડી બંધાવાની આશા છે કે શું? એવી અવગચ્છ કરતામાં કોઈક ત્રીજે જણે બોલી ઉઠે છે, કે લાલભટની શાલ મારી પાસે લાવો, અને રૂ ૧૨ ની પાધડી પણ મારી પાસે લાવો. જો વેઠ કુવામાંથી નિકળીને આવશે, તો શાલ તથા પાધડી બંને લાલભટને આપીશું ને જો વેઠ નહી આવે, ત્યારે તો લાલભટને જોનો જોનો (ડામ) આપવો જોઈએ.

પછી ત્રીજા માણસને હવાલે શાલ તથા પાધડી બંને થયાં, એટલે લાલભટ લુગડુ ઓઢીને મુઠી વાળેલી કાઠી, અને બોલ્યા, બાઈએ આવું રાખી ખરી, લે બાઈ ઓળખી લે, આ વેઠ છે તારો કે ખીજ કોઈનો? અને આ કાનસે ધસેલો રૂપીઆ તારો કે ખીજે છે? બોલ્યું એ લેઈને અમારે જવાની વેળા થઈ છે. એટલે પેલો જકી માણસ હાથમાં લેઈને જોવા લાગે છે, તો એજ વેઠ અને એજ રૂપીઆ, પછી બોલે છે. રંગછેરે લાલભટ, તમારે તો નારસીંગો હાજરા હજુર દેખાય છે હો?

લાલભટ હસતા જાય છે અને જરા મુઠિયા પણ મરડતા જાય છે, પછી શાલને પાધડી બંને લાલભટને તાબે કરયાં, એટલે ઝડપે હેતા કે ઉઠ્યા, બાઈઓ હવે તો ધણીવાર થઈ જઈશું, એમ કહીને રસ્તે થાય છે.

લોકો તો નહાનું અને માહોદું અચંપો પામી જાય છે, કે અહાહાહા! લાલભટ તે લાલભટ, કુવામાં નાંખેલો વેઠ પાછો મંગાવ્યો, આ સમાચાર

વિરવિદ્યા વાળોતા એવો ખીન્ને કાઈની માએ નથી જણ્યો.

હવે એ વિરવિદ્યા ભણવી હોય તો જરા કાળજી ઠેકાણે રાખી નીચે લખેલું વાંચી જીઓ.

લાલભટ એવો એલ કરવાના હોયછે ત્યારે પોતાની પાસે પીતળના વીસ પચાસ વેઠ, તથા ત્રાંખાના ડબલ પધંસા, જેમાં રાણીનો શીકો હોય છે, તેવા પધંસા પણ એ ચાર રાખે છે. જે માણસની પાસેથી વેઠ લેછે, ત્યારે તેવીજ રીતનો પીતળનો વેઠ, બદલીને પેલા પાણીના પવાલામાં નાંખે છે, અને ત્રાંખાના પધંસા ઉપર કલાઈ ચઢાવેલી હોય છે, માટે તે પધંસો રૂપીઆને બદલે પાણીના પવાલામાં નાંખી દેછે.

જે અરેખરો વેઠ તથા રૂપીઆ તો પોતે લેધને ધુંતમાં કે એવી રીતે ખીન્નેઠકાણે છુપાવી રાખેછે, અને જે પવાલામાં વેઠ તથા રૂપીઆ નાંખે છે તે આંધાં નાંખે છે.

કદાપી રૂપીઆ પોતાની પાસેથી અરેખરો પવાલામાં નાંખે તો પણ શી ચીંતા છે? રૂ૧૨ ની પાધડી આવનારી છે, માટે જાણે અગીઆરની આવી હતી. એવું ધારીને કોઈ ઠેકાણે અરેખરો રૂપીઆ આ કુવામાં નાંખેછે, અથવા ત્રાંખાના પધંસાને રૂપાનો ગીલ્ટ ચઢાવી રાખે છે તે પધંસો પણ રૂપીઆને બદલે નંખાવે છે.

કુવામાં જે વેઠ પડ્યો તથા રૂપીઆ પડ્યો, તે બંને વાનાં લાલભટનાં કુવામાં પડ્યાં, અને પેલો વેઠ તથા રૂપીઆ પાછાં આપ્યાં, તે પોતાની પાસે લીધાં સ્પરધીજ હતાં.

પાણીમાં કાંઈ વસ્તુ નાંખીએ છીએ તો એનો આકાર કાંઈક ભીન-પણ થઈ જાયછે, માટે પાણીમાં વેઠ નાંખે છે, એ પીતળનો વેઠ છે પણ સોનાના સરખો દેખાય, કુવા ઉપર સાથે જવું પડે છે તેનું એજ કારણ, કે મારગમાં જતાં પેલો માણસ હાથ ધાલીને જીએ તો કપડે વરતાઈ જાય.

એવાં એવાં પાખંડ હજારો રૂપીઆ ખાઈ જાય છે, માટે આ એલ

પાંચનારને હવે કોઈ કંઈ એવું દેશે નહિ.

કદાપી આવી રીતે એલ અને જો તે કુવો ગળાવીને જીએ તો એ કુવામાંથી પીતળનો વેઠ તથા ત્રાંખાનો રૂપીઆ નીકળે, એટલે લાલભટની સોધાઈ જતી રહે એમાં શક નથી.

એલ ૬૭ મો *

જે ચાર આદમીઓની પાધડીઓ ઉડવા વિશે.

કોઈ સમ્રાજ્યના રાજ સભામાં જાય છે, તે વળા પોતાની માસે સાચોત સુરાપુરા ધણાજ હુંશીઆર રાખે છે.

કચેરીમાં જઈને પાંચ પચાસ એલ સારાસારા કરે છે, તેથી રજવાડાના રાજ તો કાળા અક્ષરને કુટ્ટી મારે એવા હોય છે, તે ખુશી ખુશી થઈ જાય છે. વળી લાલભટના હાથની ચપળતા એવી છે ને બલા બલા ભણેલાની પણ નજર ચુકાવી દે છે; તો એવા વગર ભણેલા રાજાઓમાં શું મુશકેલ છે! નેઆ ભુત અને પ્રેત, ડહેરા, મુઠ્યા, ચોટ્યા, નજર બંધી, મંત્ર, જંત્ર એવી એવી વાતોને સાચી માનીને બેઠેલા હોય છે. અને આઓ દિવસ વહેમમાં અને વહેમમાંજ કુટ્ટાયાંજ કરે છે, માટે કોઈ કુટ્ટાર, કોઈ જતી, અને કોઈ ભુવા, એવા એવા દરબારમાં પડેલાજ હોય છે. અને સરકારના સોધાંતા માદીખાનાં ચાલતાંજ હોય છે. અને રાજના હાથે ૧ સેર માદખીઆં અને માયામાં દસ વીસ આદીઓ એતા અંડ રહ્યાંજ કરે છે.

એવા એવા ભાળીઆ રાજની કચેરીમાં કેટલાક એલ કરીને પછી બોલે છે, કે જે ચાર વાણીઆ કે, બ્રાહ્મણની પાધડીઓ આપોતા એની મંડીણાં સોનેરી કરી આપું.

એવું સાંભળી લાભીઆ લોકો મંડીલોની લાલચે કરીને હડકોહડક પાધડીઓ આપેછે, અને માથે ખીજા ફેંટા કે એવું બાંધી લેછે.

પછી જેમ જેમ પાધડીઓ આવતી જાય, તેમ તેમ ખાજુગર પોતાના લુગડાં તળે દબાવતા જાયછે. અને તેમ તેમ ખાજુગરના પગાં વચ્ચેથી પછવાડે સાચીત પાધડીઓ તાણી લેતા જાય છે. અને એ સાચીત પાધડી લેખને ખીજાને આપેછે, વળી ખીજા ત્રીજાને આપે, ત્રીજા ચોથાને આપે છે, એ રીતે પાધડીઓ વગે થાય છે, પણ કોઈ ખીજા માણસોને ખપ્પર પડતી નથી.

ખીજા માણસની નજરતા પેલા જાદુગર સામીજ રહે છે, એટલે કોઈ સાચીતની ક્રીયા દેખાતી નથી, પછી થોડીક પાધડીઓ ગઈ, અને થોડીક રહેછે એટલે લાલભટ ઉઠીને સાલના ફરદ હેઠે પાધડીઓ પડી છે, એના પછાડી પ્રદક્ષણા કરેછે, અને મહેડે બાલેછે કે હું અંખા, આ ઢગલો પાધડીઓનો કર્યો છે એમાંથી તારે જેમ કરવું ઘટે એમ કરજો.

એવું કહીને સાલ ઉપાડી લેખને કહે છે કે સહુ સહુની પાધડીઓ આજખીલ્યો. પેલા લોકોને તો સોનેરી મંડીલ લેવી હતી, પણ આમાંથી તો પાંચ સાત પાધડીઓજ ઉડી ગઈ.

પછી જેઓની પાધડીઓ હતી તેઓએ તો ઉપાડી લીધી, પણ પેલા ખીજા લોકોની પાધડીઓ તો સાચીતના રવાબીત થયેલી હોય છે, તે લાલભટ પાસે ક્યાંથી નીકળે! પછી પેલા લોકો લાલભટને પુછે છે, અરે લાલભટ! અમારી પાધડીઓ ક્યાં ગઈ? એવું જોખને ખીજા લોકો ખડખડખડખડ દાંત કહાડે છે, એમાં કોઈ ઠેંગ નથી. પેલા પાધડીઓના ધણી બાલે છે, વાહવી લાલભટ! અમને ઉધાડે માથે કર્યા કે! એમજ ખીજા લોકો જવાબ દે છે, મંડીલો પહેરવી હતી ને કયમ થયું? એમ કહી કહીને જો હોય તે હસે છે.

લાલભટ—કહે તો તમારે ઘેરથી મંગાવું, કહે તો આકાશમાંથી

મંગાવું, કહેતા પાતાળમાંથી મંગાવું, કહેતા હોતા પેલા ઝાડ ઉપરથી પા-
ધડીઓ કહાડું, અને કહેતા હોતા દરબારના પછાડી તકીઓ છે તેમાંથી
પાધડીઓ કહાડું.

એવામાં રાજ પોતેજ બોલે છે, હ્યો મારા તકીઓ તજેથી કહાડો
નેહંએ. એમ કહીને રાજ પોતાના તકીઓ પછાડી નેવા જાય છે,
એટલે લાલભટ બોલે છે, જ્યુઓ સાહેબ આપના તકીઓ પછાડી પા-
ધડીઓ ધાલીને મારે ગજે પડેછો !

રાજએ બરાબર નેહું તો પાધડીઓ ખરેખરી, એવું નેહં બની
કચેરી હંગ થઈ જાય છે, કે લાલભટની વિદ્યા સાચી હો! પાધડીઓ સહુ
સહુની ઓળખીને લીધી, પણ એ વાતમાં કોઈને ખબર પડી નહિ.

હવે એ પાધડીઓ ક્યાં ગઈ હતો અને ક્યાં તકીઓ પછાડી
આવી તે નીચે લખું છું.

જ્યારે જાદુગરે સહુની પાધડીઓ મંગાવી અને પછેડી કે સાલ તેની
તજે ઠાંકવા માંડી, તેજ વખતે પોતાના બે પગો વચે થઈને એકે એકે
પાધડીઓ કાઢતો ગયો હતો, તે પાધડીઓ, પછવાડે સાગ્રીત ખેંચી
હાય તે લઈ લેછે, અને એ સાગ્રીત ખીજને, ખીજે ત્રીજને એ રીતે
તે ઉડાવે છે, અને છેવટે તકીઓ પછાડી પાધડીઓ મુકી હતી, તે
પણ કોઈ દેએ નહિ એવી રીતે તકીઓની પાછળ મુકી દે છે.

લાલભટને પણ ખબર રહેતી નથી, કે પાધડીઓ ક્યાંછે ? પણ પેલા
સાગ્રીત હાથની સાનમાં સમજાવે છે, કે ફલાણે ડેકાણે મુકી છે, તથા
લાલભટ વરતી જાય છે, કે અમુક જગ્યાએ પાધડીઓછે.

આપણા લોકો ધારી લેછે, કે એતા વીરવિદ્યા છે પણ તે વીરવિદ્યા
ખોટી વાત છે, કાંઈ વીર પાધડીઓ કે ખીજ વસ્તુ ઉડાડે અને લાવી
આપે એ તમામ વાત જુડી છે, અને એક રીતે વીર સાચા છે એવું
પણ કહેતાં કાંઈ અડચણ નથી, તે કથમ સાચા છે તો સાગ્રીત છે એજ

વીરછે, વીર એટલે હુંશીઆર માટે સાગ્રીત પણ હુંશીઆરજ હોય છે, ને
જેની પાસે આર સાગ્રીત હોયછે, તે ૧૦૦ માણસની નજર ચુકાવી દે છે.
તો જેની પાસે એવા એવા ૫૨) સાગ્રીત હોય તે શું ન કરે ! માટે ક્લાણી
તો બહુજ વીરવાળો છે, ત્યારે એમ સમજવું કે એની પછવાડી ધણા
સાગ્રીતો છે એજ વીરવિધાનો ખુલાસો.

ખેલ ૬૮ મો.*

રૂમાલ બાળીને આખા કરવા વિશે.

પૌદી લોકો સભામાં ખેલ કરે છે ત્યારે રૂમાલ બાળવાનો ખેલ પણ
કરે છે, ત્યારે જે સભામાં ખેડા હોય છે તેમની પાસેથી રૂમાલ માગી
લે છે, કે ભાઈસાહેબ અકેડો રૂમાલ આપો. હું બધાએ રૂમાલ સાંધી
દેજાં, અને પાછા જુદા કરી આપીશ.

પછી પાંચ સાત રૂમાલ વાદીને પેલા લોકો આપે છે, તે રૂમાલ
લેખને બધાયનો એક દો કરે છે, અને એ દો નજર ચુકાવીને પોતે
છુપાવી રાખે છે, અને એવા રૂમાલનો એક ગોજો પોતાની પાસે રાખે-
લો હોય છે, તે ગોજો સજગતી અગ્નીમાં નાંખીને બાળી મુકે છે,
તેમાં ચીંથરા અથવા કાંટાનાં લુગડાંનો દો કરીને ઉપર એક સારો
રૂમાલ વીંટલો હોય છે.

પેલા રૂમાલવાળા તો એક એકના સામું જોઈ રહે છે કે રૂમાલ
સાંધવાની વાત કરતા હતા અને આતો બાળી નાંખે છે. એમ સરવેના
જોત જોતામાં ગોજો બળીને રાખ થઈ જાય છે.

પછી બાજુગર બોલે છે, આટલામાંથી રૂ પ) મનામ મળી શકે તો
એ બજેલા રૂમાલ સાજ થઈને સહુ સહુની પાસેથી કઠાડી આપું એવું
સાંભળી જોનારા તો દંગ થઈ જાય છે, કે બજેલા રૂમાલ સાજ થાય

એ કાંઈ જીવી તેવી વાત કહેવાય નહી. માટે બાજીગરને પેલા લોકો કહે છે, કે જો એના એ રૂમાલ સાજ થશે તો ખમ્મે આના આપીયું, માટે તારી પાસે કાંઈ મંત્ર હોય તો ચમત્કાર દેખાડ.

પછી લાલબટ મંત્ર બોલે—આળ બાંધું, પાળબાંધું, વાચા બાંધું, કાચા બાંધું, નવખંડ બાંધું, સાત સમુદ્ર બાંધું હમરા હુકમસે. પોતપોતે—કા રૂમાલ, સખ સખડી પાસે જાઓ. રૂજો મંત્ર ઇશ્વરી વાચા, વાચા ચુકેતા ઉમો સુકે, એર લુણ ચમારકા કુંડમે પડે, ઉત્તરવાહા, એવું કહી પેલા કુંડામાં હાથ ધાલીને એ હાથ ઘાઈ નાંખે છે, પછી બોલે છે, સહુ સહુના રૂમાલ સંભાળી લેજો. જુઓ જુઓ ખુરશી હેડે, કમાડ પુંડે, એરલ પેલા લોકો જોવા જાય છે, તો રૂમાલ બધાય નિકળે છે.

રૂમાલવાળા વિસ્મેય થઈ જાય છે, કે આપણા રૂમાલ બાળીને રાખ થઈ ગયા હતા અને પાછા આપાને આપ્યા આવ્યા, જુઓને જરા ડાઘ પણ પડ્યા નથી, એવી રીતે મંત્રનો મહીમા સમજી બેસે છે.

હવે એ રૂમાલ શી રીતે આપ્યા થયા, તેનો ખુલાસો નીચે બખી ખતાવું.

પોતાની પાસે એક રૂમાલ બાંધેલા ધામાનો દડો હતા તે બાળી નાંખ્યો, અને પેલા સારા રૂમાલ જે પારકા આદમીઓના હતા, તે પેલાઓની નજર ચુકાવીને પોતાના સાગ્રીતને આપ્યા, તે સાગ્રીતે ખુરશી તળે તથા બીજી જગ્યાએ મુકી દીધેલા, માટે ઉપર પ્રમાણે એલ બન્યો.

આવા આવા એલ જોનારા બુલથાપ ધણી વખત આવે છે, પણ એ બાળીઆ લોકોની આંખો ઉઘડતી નથી, કે અગ્નીમાં બળેલા પદાર્થ કોઈથી સાજ થએલા છે? કોઈથી થતાં નથી. માટે ધણીક બારીક દૃષ્ટીએ તપાસનારને તરત કપટ કળાયે છે, પણ જાડી નજર જોનારને એકદમ ખબર પડતી નથી.

ખેલ ૬૯ મો*

લુગડામાં રેટલો શેકવા વિશે.

ઢાંગી માણસ તરેહવાર જાતનો પોતાનો વેશ રાખે છે, કેટલાક તો હાથમાં ત્રીશુળ રાખેછે, માથે ઘાટડી બાંધેછે વળી કપાળે સિંદૂરનું ઠીલું કરેછે, તે જાણે માઠો ભરવ આવ્યો એવા દેખાયછે.

એવા ડાળ જોઈ લોકો ઝાંખાં થાય છે, કે આ કામલુ-ટુમલુવાળો માણસ છે, પછી કોઈને કહેછે, કે મને માતા પ્રસંન છે, હું જેટલું બોલું એટલું સાચું પડેછે, હું જેને બાધા આપું તેના મનોરથ સફળ થાયછે. તે કામ થયેથી જણાય છે, કે આગળથી કોઈ ખબર પડેછે એટલે પે-લો ધુતો બોલ્યો—હા આમળથી પણ ખબર પડેછે, સવામણ ધર્મનો લોટ લેખને તેનો રેટલો એક કરુંછું. અને રેટલો જાડી પછેડીમાં બા-બીને દેવતાના ધપ્પધપ્પતા કોયલામાં નાખુંછું. પછી એ કામ સીધ થવા-નું હોય તો રેટલો ચઢેછે અને લુગડાને એક ડાઘ પણ ન આવે એ માતાનો પડેછેછે. પછી ભાળા લોકો એની પાસે ધર્મનો રેટલો કરાવે છે તે રેટલો નીચે પ્રમાણે કરેછે.

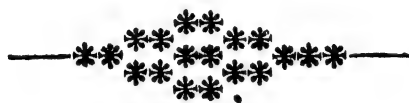
પ્રથમ તો લાકડાં બાળીને એના કોયલા ખુબ કરી રાખેછે પછી પે-લા લોટને તેલમાં માટેછે, માછીને જાના પાણીમાં કઠણ કઠણ બાંધીને સવામણનો એક લોહાંઆ કરેછે. તે લોહાંઆ એવા કઠણ બાંધેછે કે પ-રાણે ગોળો વળી શકે.

એ કઠણકની જાડી બાદીની પછેડીમાં ગાંસડી બાંધેછે, તે ગાંસડી ખુબ એમી તાણી તાણીને કઠણ પથરા જેવી કરેછે, તે ગાંસડી પેલા અંગારામાં મુકી, અને એના ઉપર ચારે તરફ અંગારા ખડકે છે ને માંછી ગાંસડી ભારી મુકે છે.

પછી એક પહેર મુખી સીજવા દે છે. ચારે પાસે સઘળા લોકો

જીએછે, પછી એક પહોર કેડે કહાડે છે તો, સવામણનો શરણો મઠાને લાડુ કરવા જેવો થઈ જાયછે, પણ પછેડીને એક ડાઘો સરખો પડતો નથી, એવું જોઈને જોનાર લોકો બોલે છે, સાખાસ છે, રંગછેરે લાલ રંગછે ધણા ધણા, તમારા ભેરવદેવ ખરા, ને જો દેવનો હાથો ન હોય તો આ સવામણનો શરણો લુગડામાં કબજ કરીને મહડે? વળી કોઈ ખીજો આદમી બોલી ઉઠેછે, કે અરે બાઈ દેવના આધાર વિના માણસનો શો ભારછે, કે સવામણનો શરણો લુગડામાં શેકી શકે, અને કદાપી શેકે પણ લુગડું આખું રાખનાર કોણુ છે? એવી રીતે ભાળા લોકો જમમાંને જમમાં ભીખ માગતા થાય છે.

એ શરણો કરવામાં કાંઈ મુશ્કેલી નથી, જો આપણે પણ શરણો કરીશું ને એજ રીતે શેકીશું તો લુગડું નહીં બળે, એતા પેલા આટામાં પાણી આવેછે, તેનો ભેજ લુગડાને અડેછે, તથા લુગડું બળી શકતું નથી, કદાપી ગાંસડી બાંધતાં નરમ રહી જાય તો જરાક ભરકલું પડે અરે? અને જો મજબુત બાંધવામાં આવે તો ઘણ પણ આવતી નથી.

ખેલ ૭૦ મો*

આમડાનો સાથ કરવા વિશે.

વાદી લોકો રત્નજી ત્યારે ઘણા ખેલ કરેછે, તેમાં સાપનો ખેલ પણ કરેછે, એક આમડાની સાઠ્ય લેઈને સંધળા લોકોને દેખાડે છે, કે દે-જા યારો! મરી પાસ આમડા હે, એ મદાનકી ખીચમ ઉસકા સાપ કર દેખાઈ, જ્યાં મરે ધંલમડું સરખા માનીઓ.

એવું કહીને પેલા આમડાને વચોવચ નાંખે છે, પછી પોતાની

કાળાથી તેના ઉપર લુગડું ઝોઢાડેછે, અને પોતાનો કંડીઆ તથા ત્રિયણી તે પણ આશુ' મુકે છે.

તે લોકો જોવા ઉભા હોય છે તેને ખતાવે છે, દેખો ભાઈ મરી પાસ કુછ હે! જીસકુ વહેમ આવે આ કહિયો, કુછ છુપાકર રખા હોય તો આખી મરેકુ કહિઆ, એવું કહિને તરત પલાંઠી વાળી લુગડું ઉપર ઢાંકીને પોતાના પગનો અંગુઠો હલાવે છે, તે લોકોના દીઠામાં આવે છે, ત્યારે છાકરાં બોલી ઉઠે છે કે આ રહ્યો, તારા બોળામાં સાપ જાયો નીચે થાય છે.

ત્યારે પેલા વાદી ઉભો થઈને ખતાવેછે, કે દેખલો મરી પાસ કહાં હે? એસા જીક બોલતે હો, એમ કહિને પેલા સામા માણસને અંબો પાડેછે, એટલે ખીજ લોકો હસે છે.

પછી બાજીગર બોલેછે, દેખો ભાઈ દેખલો, ચામડાકા સાપ ખનાતા હું, એમ કહિને તરતજ એક પછેડી કંડીઆના ઢાંકણા ઉપર ઝોઢાડે છે. વળી ઢાંકણું પણ દેખાડેછે. પછી પોતાનો ક્રીસમ અજમાવે છે, ને કહે છે દેખો અપ કેસા સાપ ચલતા હે.

એવું કહેતાં કહેતાં લોકોની નજર મુકાવીને એક સાપ લેઈને પછેડી તળે કંડીઆનું ઢાંકણું હોય છે, તે ઢાંકણાની નીચે મુકે છે, પછી પોતાની કુગકુગી તથા વાંસળી પણ વગાડે છે. વળી મુખે કહેતા જાય છે, કે ચામડેકા સાપ દેખકે જીને ત્રાંખાકા પેસા દીઆ ઉસકા નામકા જસ ખલે, હીંદુ, મુસલમાન, ખડેખડે શેઠ શાહુકાર ઉસકા નામકા જસ ખલે. જો મફતખોર તમાસા દેખકર ભાગ જાવે ઉસકી કમાઈમાં થુથુ, ખોર તમાસા દેખકર કોઈ ધનાઃમ હેતા હોવે ઉસકુ ધદર ઉધર સમજકર શકે, ઉસકી ગાંડમે થુથુ, ખોર એ મરી પાસ ચાડિયાહે ઉસકે નામખર થુથુ.

એમ લવતાં લવતાં પછી પછેડી વેગળી લેછે, મહીથી કુ કરતા સાપ નિકળેછે. જોનારા લોકો અચંબો પામી જાયછે, કે ચામડાની સાંઘ

મઢીને સાપ યદ્ય ગયો, આ ઇલમ તે કેવો! હવે એ બાજુગરે શી રીતે સાપ કરયો તે નીચે જણાવું.

જ્યારે એવી રમત કરવી હોયછે, ત્યારે પ્રથમ પોતાનો સાપ એક કોથળીમાં ધાલી મુકેછે, તે કોથળી જ્યાં પોતાને રમત કરવી હોયછે, તે ઠેકાણે મુકી છાંડે છે, તેમાં કોઇને ખબર પડતી નથી. એ રીતે ગોઠવી મુકેછે, પછી પેલી આમડાની સાઠ્ય જે કહાડી હોયછે, તે સહુને દેખાડે છે, ને પેલી કોથળી નહાની જે સાપવાળી તે પાસા ઉપર પડી રહેછે ને જ્યારે લુગડું લેધને ઠાંકે છે, ત્યારે પેલી કોથળી પણ ઠંકાયામાં આવેછે, તે છાનીમાની કોથળી પોતાના પગ તજે ઘોસી દેછે, પછી જંજીરો જે છાકરો હોય છે તેને જણાવી મુકેલા તે મોટા કંડીયો તથા કોથળો પોતે વેગજો લેઈ જાય છે.

પછી પેલું લુગડું ઠાંક્યું હોયછે તેમાં કોથળીનું મહો છાડીને સાપ કાઢીને મુકેછે, તે સાપ લેધને કંડીયાના ઠાંકણા તજે દેખાવેછે. અને કંડીઆ તજેથી આમડાની સાઠ્ય લેધને પેલી કોથળીમાં ધાલીદેછે, ને કોથળી પાછી પડી હોય ત્યાં મુકી દેછે, પછી લોકોને કહીને વાજીતું તુંખી વગાડેછે, એટલે લુગડું જંજીરવાળી માંહી પેલો સાપ દેખાયછે, એ સાપ પાજેલો હોય છે તે કરડતો પણ નથી.

લોક સાપ દેખીને આશ્ચર્ય માને છે, કે શું કર્યું છે ભાઈ! જુઓને આમડાનો સાપ કર્યો છે. પણ કોઈ દીવસ થાયજ નહિ, અને એમ આમડાના જીવતા જીવતા સાપ ચતા હોય ત્યારે તો મરેલાં માણસના જીવતાં માણસ પણ થાય.

મુવાનું જીવતું કરવું તથા એક પ્રાણીનો ખીજો જીવી તરેહનો પ્રાણી કરવો એવી થકતી માણસમાં ઇશ્વરે મુકીજ નથી.

ખેલ ૭૧ મો*

કીમીઆ કપટના ખેલ વિશે.

કોઇ એક શહેરમાં લીલાધર નામ કીમીયાગર અચોલ, અને ગામ-
થી બે કોથ ઉપર નદી કાંઠે ઉતર્યો, તે રોજ શહેરમાં જાય અને આવે ખરો
પણ કોઇની સાથે ખોલે નહિ, તેમજ કોઇની પાસે કાંઈ માગે પણ નહિ. હર
રોજ ૩૧) વઠાવે, અને કોઈ દીવસ તો પાંચ તોલા ચાંદી પણ વેચે, એ
પ્રમાણે એક મહિના સુધી થયું, એટલે તો લોકોને વિચાર થવા લાગ્યા
કે, આ લીલાધર ખાવા પાસે કાંઈક કીમીઆ હશે ખરો, જુઓને કાંઈ
આવદાની તો છે નહિ, અને કોઈની પાસે માગતો પણ નથી, ને રોજ ૩-
પ્રીઆ એક વાપરે છે, ને વળી ચાંદી પણ વઠાવે છે, માટે કાંઈ કીમી-
આ જાણે છે એમાં શક નથી, એવું કહ્યું એટલે એએ કહ્યું, પછી દસે
કહ્યું એ તો આપ્પા શહેરમાં વાત ચાલી, કે લીલાધર ખાવાને કીમીઆ
આવડે છે. પછી તો કોક વાણીયા આગ્યો ને જાણ્યું, કે કાંઈ ખાવા પાસે
સાચી વિદ્યા હશે, માટે લોક કેડે થયા છે. પછી લીલાધર ખાવા પાસે આ
ગ્યો ને લાગ જોઈ કોઈ ખીજી નહિ તે વેળા જમને હાથ જોડ્યા, ને કહેવા
લાગ્યો, માહારાજ આપની પાસે કાંઈ હોય તો એ વાત જોવાની મને
ધણી ધરજાએ. કીમીઆગર ખોલ્યો બાઈ! તારું મન મેં પારખ્યું છે, કોઈ
દીવસ લાગ આવશે ત્યારે ખતાવીશું એમ કહ્યું. હવે એક દીવસ લીલાધર
પેલા વાણિયા પ્રત્યે ખોલ્યા, કે તારી પાસે પારા છે? વાણિયા કહેવા લા-
ગ્યો કે માહારાજ એક શેર પારો મારી પાસે છે, ખાવો ખોલ્યા, કે શેર
પારાને શું કરવા છે, એક તોલા પારો લાવજો તને કરી દેખાડીશું, પછી
વાણિયા તો ધેર ગયો, અને એક તોલા પારો લાવ્યો, ને ખાવાજીને
આપ્યો.

હવે બાવાજી પેલા વાણીઆને એક કોટડીમાં લેઈ ગયા અને એક તગાડ વાણીઆ પાસે મુકાવું તેમાં રાખ બરાબી, પછી તેમાં ચાર ઈંટા મુકાવી તેમાં કોયલા ભર્યા, વચ્ચે એક કૂલડું મુક્યું, અને પછી તેમાં પેલો પારો મુકાવ્યો.

પોત હાથ પગ લંગોટી ખંખેરીને બેઠા, હવે કોયલા પણ વાણીઆ પોતાના ધરના લાવેલો હતો. તે પછી બાવાજીએ પોતાની પાસેથી નાળી એરના ઉલખા ત્રણ કહાડયા તેમાં એક રૂપાની આખનો, બીજો સોનાની આખનો અને ત્રીજો લોઢાની આખનો.

બાવાજીએ રૂપાની આખ બહાર કાઢીને વાણીઆના હાથમાં આપીને કહ્યું કે એ રૂપાની આખ છે તે પારામાં નાંખો. પછી વાણીઆ તે પમાણે કર્યું; હવે બાવાજી પણ હાથ ખંખેરી, આપીઆ હાથમાં ઝાલીને કોયલા આધા કરવા લાગ્યા, જેમ સોની લોકો સોનું ગાળતી વખતે કરે છે તેમ કરવા લાગ્યા, પછી એક બાજુપર બેસીને લીલાધર બાવો બોલ્યા, કે વાણીઆ રૂપુ તૈયાર થયું. એટલે વાણીઆ બોલેછે, હે માહારાજ રૂપુ થયું? એમ કહીને જુએછે. પછી બાવાજીએ રણી પાડી તો ખરાખર ચાંદી થઈ. વાણીઆ પેટમાં વિચાર કરવા લાગ્યો, કે એક બાવા ગયા તો બીજા બાવા મળ્યા ખરા, હું નસોબનો તો જખરો ખરો, પછી હરખથી બાવાજીને સાસ્ટાંગનમસ્કાર કર્યો ને કહેવા લાગ્યો કે માહારાજ પેલા બીજા નાળિયેરામાં સોનાની આખ છે તે શા કામની છે? લીલાધર બાવો બોલ્યા કે એક તોલો પારો હોય તેમાં એક રતી સોનાની આખ નાંખીએ એટલે કુંદન સોનું ૨૨) રૂપીએ તોલાનું બને. હવે વાણીઆ વિચાર કર્યો કે આત્મા વાત ભારે કહેવાય, એક તોલો સોનું હોય તેનું ૬૯ તોલા સોનું થાય. બાયડીની ટુસી ભાગી હોય તો ૬૯ તોલા સોનું નિકળે, તેથી આખ બનાવીએ. પછી કુંદનનો ભાવ તો આછામાં આછો વીસ રૂપીએ તોલો હોય છે, માટે એટલી આખનું સોનું આગણીસ હજાર અને

બસ રૂપીઆનું બને, એવાત પોતાના પેટમાં રાખીને ફરીથી વાણીઓ તો પુછવા લાગ્યો, કે પેલા નાળિયેરામાં લોઠાની આખ શા કામનીછે? એવું સાંભળતાં બાવો હસ્યા, ને બોલ્યા કે એ વાતતો કહેવાની નથી, ને તમારે પુછવું પણ નહિ, એ વાતતો અમારા જોગી લોકના કામનીછે.

પછી વાણીઓ કહેવા લાગ્યો, ના માહારાજ મને તો કહેવું પડશે, હું કોઇને નહિ કહું, માટે મારા ઉપર તો કૃપા કરવી જોઇએ. પછી બાવો બોલ્યા, ભાઈ રૂપાની આખ, સોનાની આખ એ સઘળી વાતો કડાકુટની છે, પારે સઘડી, ધમણ, ચાપીઓ, ભુંગળી એવા એવા સા-માન અમ કયાં વેંદારતા ફરીએ. એક શર લોઠાનો દાંડો હાથ તેને એક રતી લોઠાની રાખ પાણીમાં નાંખીને ચોપડીને અગ્નિમાં તપાવીએ એટ-લે કુંદન થઈ જાયછે.

એવું સાંભળી વાણીઓ તો ચમક્યો અને હોરા લોઠાની લોઠાની વખાણો ઉપર નજર પહોંચી, ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે જો બાવાજી બતાવે તો મારું બીડું પાર થઈ જાય, અને એટલું સોનું બનાવું, કે આખી વખાણને વખાણે કુંદન ભરી નાખું.

પછી બાવાજી બોલ્યા, કેમ વાણીઆ શા વિચાર કરે છે? પછી હાથ જોડી વાણીઓ બોલ્યો—માહારાજ! બાપજી! આપણું કાંઈ અજાણ્યું નથી તેરના આગળ ત્રણ તે શા હિસાબમાં? પછી લીલાધર બાવો બોલ્યા રૂપાની આખ હું તને કરતાં બતાવીશ, માટે સો તોલા રૂપુ લાવ્ય તને કરી દેખાડું એવું કહ્યું. હવે વાણીએ વિચાર કર્યો કે એકવાર ગોદાતો ખાધા છે ખરા પણ શું કરીએ તે બાળકદાસજીને કોઈકે રૂપાની લાલચે મારી નાંખ્યા, નહિતર એમની પાસે સાચો ક્રામીઓ હતો, એ કંઈ નાશી જાય નહિ, એમને શું કરવા નાસવું પડે. ને આ લીલાધર બાવાએ કરી દેખાડ્યું તે સાચી વાત છે, એમ ઘડીએ ઘડીએ થાય રહે જાય મારે છે એમ ડર રાખ્યે કાંઈ બને નહીં, એવી હીમત રાખી સો

રૂપીઆ પોતાની દુકાનમાંથી આણી ખાવાજીને આપ્યા, પછી ખાવાજી બોલ્યા કે ભાઈ આજ મંગળવાર છે, માટે તારે ઘેર પાછા બેઠાજ, આજ કંઈ ભરી ધભાય નહિ. હવે લીલાધર ખાવા પાસે પહોંચ્યો પંદર આશામી શીખવા સાડી આવે, તેમને સરવેને જીદી જીદી રીતના કામીઆ ખતાવેલા હતા.

હવે વાણીએ વિચાર કર્યો કે, માથું સુંપવું ને કાનનો ઉધારો એ કયમ બને? એતા રૂપીઆ પણ એમનેજ સુંપવા. એવો વિચાર કરીને વાણીએ બોલ્યો કે માહારાજ! રૂપીઆ તો તમારી પાસે રહેવાદો, એટલે ખાવાજી બોલ્યા ઠીક છે.

પછી ખીજ લોકોને પણ કંઈક પ્રકારે મેલા ખરા, માટે પાછલી આશરે દોઢ પોહિર રાત લેઈને રસ્તા પકડ્યો તે હજી સુધી આવ્યા નથી. સવારમાં વાણીએ તથા ખીજ લોકો આવીને ખાવાજીનું મકાન જોવા લાગ્યા તો મકાન ઉજડ થયેલું ખાવા ધાયું, હાથહાથ ખાવાજી તો જતા રહ્યા, હવે શી વલે થશે એવી રીતે કલપાંત થવા લાગ્યો.

હવે બતખરાખીદાસ તો પદાર્થસાનાનંદને જઈને પુછે છે, કે તમને કંઈ સમજણ પડે છે? એ કામીઆગરે રૂપું કરી દેખાડ્યું તે શું કંઈ હશે? પછી જોગી બોલ્યા કે પેલા ખાજંકદાસે તો છાણામાં રૂપાની ગોળી ધાલી હતી. પણ આ ડેકાણે તો કોયલા તું લાગ્યો હતો, કપટ કપું હોય એમ જણાતું નથી, પણ કપટ હશે ખરું, બતખરાખીદાસ કહે છે માહારાજ જાણ્યા પિતા શું સમજાએ, પછી જોગી બોલ્યા, ભાઈ! હજી સુધી તારું સાન પેલા ગધિડાની વાત સ્મર્યું છે, તે વાત સાંભળ.

એક વનમાં પગ ભાગેલો વાઘ ખેડો હતો, તેના હાથમાં એક શીઆળ આવ્યું, ત્યારે શીઆળે કહ્યું તમે રાજા થઈને મારા ખરાબ લોહિયો તમારો હાથ ભગાડશે એ ચોગ્ય નથી, ત્યારે વાઘે કહ્યું કે ભાઈ તું વાતતો ઠીક કહે છે પણ હું પાંગળો થયો છું અને વળી ભુખ્યો છું.

અને તને જીવતા મુઠ્ઠું તો તું મારો શો ઉપકાર કરીશ?

શીઆળ બોલ્યો— વાઘ ભાઈ! હું વંચીશ તો તમને રાજ ભક્ષ આણી આપીશ, પછી વાઘ સમજી ગયો અને શીઆળને છોડી દીધું. પછી શીઆળ એક ગધેડા પાસે ગયું ને કહ્યું કે, હું તમને એક રૂપાળી કન્યા પરણાવું, પછી તે ગધેડો તો હરખમાં આવ્યો અને વાઘથી ઘોડેક દૂર રહ્યો, એટલે વાઘે તો પોતાનું લુલાપણું વિચારતા તડુકો કર્યો, એટલે ગધેડો તો દોડ્યો મુઠ્ઠાને નાહાશી ગયો. પછી શીઆળે વાઘને ટપકો દીધા કે હ્યો મારા સાહેબ લગારેક તમારા કપ્પજમાં તો આવવા દેવો હતો પછી ગાજવું હતું, પછી વાઘ કહે છે, ભાઈ ભુલ્યા તે ભુલ્યા હવે તેનું કેમ કરવું? શીઆળ કહે છે કે, કંઈ શીકર નથી, એકવારે સમજાવીને તમારી પાસે હું એ ગધેડાને વળી લાવીશ, વાઘ કહે છે હવે તે સમજાવ્યો સમજશે? શીઆળ કહે છે હા, જાતે ગધેડો છે માટે માનશે. એમ કહીને શીઆળ ગધેડા પાસે ગયો ને ગધેડાને કહ્યું જો જાઓ મારા ભાઈ નાશી આવ્યા એતે તમે શું કરશું? ગધેડો ઉત્તર કરે છે—ઠીક ઠીક મારે કાટલું કરાવવું હતું.

એટલે શીઆળ બોલે છે, શુંશુંશું તમે શું સમજાવો છો? એતો કન્યા ની માએ વાઘનો વશ ધર્યો હતો, હજી સમજતાએ નથી! સાસુ હાથ તે નખડું કરે? અરે હ્યો મારા ભાઈ તમારી તો ત્યાં મશ્કરી થઈ છે, અને મને પણ ધણે ટપકો મળ્યો છે, કે તમે ગોર થઈને આવો ખીકણુ જમાઈ ક્યાંથી સોખી કાઢાડ્યો. ચાલો ચાલો હુંડો, હવે પેલા ગધેડાભાઈ તો પરણવાની લાલચે વળી ફરીને પણ ગયા એટલે લાગમાં આવવા દેખે વાઘભાઈ ઉછાળ્યા તે એકે અડખોયે રામચરણ.

પદારથજ્ઞાનાનંદ, લતપ્રરાખીદાસને કહે છે, કે ક્રીમીઆના છંદમાં એકવાર ફસાયો અને પછી ફરીથી એ વાતને જો માણસ સાચી માને તેને પેલા ગધેડા જેવો માનવો જોઈએ, માટે નક્રી સમજવું, કે રૂપ ના-

ખ્યાવિના રૂપ થાય નહિ, જેમ માખાપ વિના છોકરા હોય નહિ. પછી લતખરાખીદાસ પુછે છે, મહારાજ મને તો સમજાય ન પડી, રૂપ માંહિ શી રીતે નાંખ્યું હશે? પછી જોગીરાજ કહેછે, સાંભળાં એણે પારો ઉઠાવવા મુઠીને માંહુ મીપીઓ ધાલ્યો, તે વખતે લીલા કરી લીધેલી. પહેલથી એક સાર પાડીને કુલડામાં રૂપાની કણી ધાલી મુકેલી હતી, તે ઉપર લગાર માટી લગાડેલી તે માલમ ન પડે એવી લગાડી હતી. પછી માંહિ મીપીઓ ધાલ્યો તે વખતે તે રણીનો છોડા મીપીઆવતે એમી લેખને પારામાં નાંખ્યો, પારો ઉડી ગયો ને રૂપ પડ્યું રહ્યું. માટે ક્રીમીઆગરની ઠગાઈ કંઈ બાજુગર કરતાં ઉતરતી નથી. પણ કાંઈક જરાકે ચઢતી ઠગાઈ છે.

ખેલ ૭૨ મો*

ક્રીમીઆગરની ઠગાઈનો બીજો ઢાખલો.

એક શહેરમાં પરદેશી જતી આઠ્ઠો તેનું નામ ચંદ્રવીજી હતું અને તે શાયકના મ્હોલામાં આવીને રહ્યો. શાયક વાણિયાઓને ત્યાં વહેરવા જાય રાધેલી રસોઈ માગી લાવે, અને પછે નીરાંત પોતાના મકાનમાં બેસી રહે અથવા સોખ કરવા કરવા નિકળે, રોજ રોજ છોકરાઓને પેંડા, બરશી, મમરા, સેવો એવું એવું વહેંચે; અને રોજ નવાં નવાં ગ્રાડનાં પાંદડાં લાવીને વાટે કુટે એમ માથાકુટ કર્યા કરે. પછી શાયકોએ તો માંહિ-માંહિ વાતો કરવા માંડી, કે આપણા ગોઠણ પાસે ક્રીમીઓ છે. પછી થાક-તો પછવાડે પડ્યા, એટલે એક દિવસ કહ્યું, કે મારી પાસે એક બુટીની રાખ છે, તે એક તાલો સિસામાં નાંખી હોય તો તે સીસાનું સોનું થઈ જાય છે, એક દિવસ એક જણાને વાવદો કરીને સોનું કરવાનો ઘોષો દી-વસે ઠરાવ્યો. એ રીતે ઘણા જણાઓને જુદા જુદા વાવદો કર્યો.

હવે ચંદ્રવીન્ને જાતે જતી અને વળી મુળથી લખવાનો ચાલ વધારે રાખ્યો હતો, તથા છાક જ્યારે એની પાસે જાય, ત્યારે પોતે લખતાજ હોય તે શું કરી મુકતા કે કાળી જવાઈની લેખણામાં પછવાડે એક એક ગદીઆણા સોનાની રણીઓ ધાલી મુકેલી હતી, એવી રીતે દસ વીસ લેખણામાં સોનું બરી રાખતા. અને એ લેખણને છેડે સોનું ઠાંકવા જરા માણુ ચોડીને ઉપર સહી ચોપડી મુકે.

એક દેરો ધનપાળશાહ નામનો શેઠ આઁચો અને કહેવા લાગ્યો કે મહારાજ આજ પેલું ખતાવશોર એટલે ચંદ્રવીન્ને ખોલ્યા હા હું ખતાવું તે પ્રમાણે કરો, એક સઘડી લાવો તેમાં કોયલા બરો, અને વચમાં એક લોઠાનું કુલકું મુકો, અને પછી તેમાં એક ગદીઆણા સીસું મુકો, પછી રૂપાની અક્ષીર હું આપુછું તે પેલા સીસા ઉપર મુકવી, પછી તેમાં હવાનો અસર આવે એટલે જલદીથી ખીજી અક્ષીર નાખીએ પછી એક મુક કરી સીસાને સારી પેઠે ધમવું એટલે સોનું થશે.

ખખી સામગ્રી તૈયાર કરીને કુલડામાં સીસું મુક્યું, એટલે ચંદ્રવીન્ને ગોરજીએ એક ડાભડીમાંથી ટુએક વાલ અક્ષીર આપી તે એમાં મુકી, હવે સીસું ઉકળીને એક રસ થયું, ત્યારે ધનપાળ કહે છે, મહારાજ ! તમે આવીને જીએની ખીજીવાર અક્ષીર નાખવાની વખત થઈ ? પછી ગોરજી આઁચો તે એકદમ ધાબરા થઈને સોઠો લાવો, સોઠો લાવો, સોઠો લાવો એમ ખોલવા લાગ્યા.

પછી પોતાના કાનમાં લેખણુ ઘોચેલી હતી તે ઊંધી લેખણુ ધાલીને હલાયું. એટલે તો લેખણુ થોડીક બળીને મહિથી સોનાની રણી શીશમાં પડી અને વળી ગોરજી ખોલવા લાગ્યા, કે ધાણુ ટહાડો પડ્યો, મોઠે સારી પેઠે ધમ્મા, એટલે ધનપાળ તો વળી ભુંગળી લેધને સીસું ટુંકવા મચ્યો સીસું સારી પેઠે બળી રહ્યા પછી ગોરજી ખોલ્યા, ને હવે તો થયું હશે જીએ.

પછી ધનપાળે સીસું કઠાડીને જોયું, તો વીથ રૂપીએ તો લાનું સો-

નું ખની ગએલું દીકું, પછી વાંણીઆનું કાળજી તો ઉચલ પાચલ થવા લાગ્યું કે આ કીમીઓ મને આવડે તો પછી બાકી શું રહ્યું? એવા હ રખથી હાથ જોડીને બોલ્યો ને, ગોરજી! હવે તો શીખવ્યા વિના નહિ-આણે, પછી ગોરજીએ વાત કરી, કે ભાઈ! અક્ષીર ખનાવવાનો ધાણુ નહાનો થતો નથી, ઓછામાં ઓછું પાંચ તોલા સોનું જોઈએ, ત્યારે એની અક્ષીર ખનેછે. તે પાંચ તોલાનું ૧૬૦ વાલ વજન થયું, અને એક ગદીઆણે શીસામાં એક વાલ અક્ષીર જોઈએ છે, માટે એટલી અક્ષી-રમાંથી એંશી તોલા સોનું થશે, તે ઓગણીસ રૂપીએ તોલો ગણીએ તો પંદરસે ને વીસ રૂપીયાનું સોનું થયું.

પણ વળી એ કામમાં ખીજીં ખરચ કરવું પડેછે, તે સાંભળી વાં-સનાં ભુંગળાં હાથ હાથ જોયાં હોયછે તે આણવાં, તેમાં વચે પાસે ભરવો, અને આગળ પાછળ કસ્તુરી ભરવી, પછી એ ભુંગળાં ભુંધમાં ૧૧ દિવસ સુધી દાટીને કઠાડવાં, તેમાં પાંચ તોલા સોનું નાંખીને ભઠ્ઠી કરવી, તેમાં જુટીનો રસ નાંખતા જવું, એટલે અક્ષીર ખનેછે.

એક તોલો કસ્તુરી તથા અરધો તોલો પાસે એટલું અકેકા ભુંગ-ળામાં ભરવું જોઈશે, માટે જનઓ સામાન લાવો. પછી તો તમારી ખરજી. પેલો વાણીઓ તો ઝટ લઈને ઉઠ્યો તે પોતાને ઘેર ગયો, મારગમાં જતાં વિચાર કરેછે કે આ વાત કોઈ આગળ કરવી નહિ, શા માટે ને સરકાર જાણે તો પકડીને મને લઈ જાય, અને મારી પાસે સોનું કરાવે. માટે ખીરે ખીરે સોનું કરીયું, ઉણના વરસમાં તો એક લાખ રૂપીયાનું પછી તો ચીનમાં દુકાન કરવા વિના ચાલનાર છે? ચીનમાંથી કટકડીની પેટીઓ મગાવીશ, અને મારા ઘરમાંથી કરોડો રૂપીયાનું સોનું વચાથ એટલે લોક ધારશે કે એ તો ચીનમાંથી પેટીઓ આવી એમાંનું સોનું છે.

થોડે તો ઘેર જતા કે સામાન તૈયાર કરવા મંજ્યા, ચારસે રૂપીયાની કસ્તુરી હોરી, તેમાં જોઈએ એટલો પાસે અને પાંચ તોલા ફુંદન લીધું. એવામાં

તાંકડે સુધુ મળ્યું માટે મણુ ૧૦૦) સોએકને આશરે સીસુ પણ હા-
રી બેઠા. જેસા સામાન લઈ જઈને ગોરજીને સુંઝો, ગોરજી તો એની
એજ રાતે વેરાગીનો વેશ લઈને પોખારા ગણ્યા, તે હજી આવ્યા નથી.

પદાર્થજ્ઞાનાનંદ કહે છે લતખરાખીદાસને, કોઈ માણસને સાડ કુ-
દતા આવડતું હોય પણ વગર કારણે કુવો કુદવો એ શું કરવા જોઈએ.
તેમ કદાપી આપણે, ક્રીમીઆગર સાથે ઘણીજ સાવધાની રાખીએ પ-
ણ એ જુદી વાતમાં ઉભા રહેવાનું કારણ શું.

માટે ડાહ્યા માણસને તો નકી સમજવું જોઈએ, કે વાઘ, સાપ,
સોમલ, ક્રીમીઆગર, જાદુગર, ફાંસીઆ, ચોર, એ સરવે એક માના દી-
ક્ષા છે, તેમાં પ્રયત્નના ત્રણતા સારા તે જીવ લીધે છુટકો કરે, પણ ખીજ
તો જીવ અને જોખમ (રૂપીયા વિગરે સામાન) એ બેને લેનારા છે, માટે
ક્રીમીઓ જુદા જાણીને એવા ટોંગીઓથી દૂર રહેશે એજ સુખી થશે.

ખેલ ૭૩ મો.

ભૂત ધુણવા વિશે.

(આ વાત જૂતનિર્બંધમાંથી લીધી છે.)

જ્યારે બોળા માણસનું મન કાંઈક વાસુ આદીકના રોગથી અથવા
ચિત્તવિક્ષમ, સનીપાત, એવા એવા ઘણા રોગો છે. એ રોગે કરીને મા-
ણસ મનમાં મુંઝાય, કાંઈ બોલે નહિ, તે સમયે તેનાં સર્ગા તથા પાડોશી
બેળાં થઈને પુછેછે.

બાઈ! તને શું થાયછે બાપ! આતો કાંઈ પંડરોગ છે, કે ખીજું
છે! ત્યારે પેલું માંદું માણસ બોલેછે, કે મારો જીવ મુંઝાયછે અને મને
આ રોગની કાંઈ ખબર પડતી નથી, અને વળી એમ થાય છે કે જાણે
રોગ લાગ્યું.

પછી પુછનાર લોકો કહે છે, કે કોઈ ડેકાણે ખીણીનો ઝપ્પકયો હતા? પછી તે માણસ વિચાર કરવા લાગેછે, મારામાં ઉપરા ઉપરી માણસ નેવા સારૂ આવેછે અને એ પણ એ રીતે પુછે છે. એવામાં પેલા માણસ રેવા લાગે છે, એટલે બધા લોકો ખોલી ઉઠે છે, કે આતો ક્યાં કથી વળગાડ વળગ્યોછે, એ માંદો માણસ ભાજો હોયછે, તેના મનમાં પણ નિશ્ચે યમ જાય છે, કે મને ભુત વળગ્યું છે.

પછી વહેમમાં શરીર ધુજવા લાગે છે, એમ થોડે થોડે ધુજ વધતાં ધણું ધુણવા માંડે છે, તે એવું છે કે ભુતના ભ્રમવિનાનું માણસ, જાણીને પોતે એના જેવા ચાળા કરવા લાગે, તો તેના જેવું ધુણતાં આવડશે નહિ, અને ઝાઝા દિવસના અભ્યાસથી આવડે તે પણ ખરૂં જણાય છે. અને ભ્રમવાળો માણસ જરૂર એમ સમજે છે, કે આ મારા શરીરમાં ભુત આવીને ધુણે છે, પણ હું ધુણતો નથી. અને એ ધુણવાનું કારણ એમ છે, કે જેમ મહોટી લડાઈ હોય તે સત્ર અથવા કોઈ પ્રકારના ભયથી કેટલાએક માણસોના શરીર થર થર ધુજવા લાગે છે, અને કેટલાક પીરજવાળા માણસ નથી ધુજતા.

તેનું કારણ કે જેમ નાહાના બાળકો તોપનો ધમકારો સાંભળવાથી બહેરા થાય છે, પણ ઘાટો માણસ બહેરા થતાં નથી, સાથી જે તે બાળકોના કાન કાચા ને, તેથી બહેરાં થાય છે. તેમ કાચા હૃદયવાળો ભુતના ભ્રમથી ધુણે છે, પણ કઠણવાળો ધુણતો નથી.

જીઆ એ ધુણનાર જાણીને પાખંડ કરતો નથી, એના મનમાંતો ભુતનો વળગાડ નથી. અને ધુણતી વેળાએ એ ધુણનારના શરીરનું અરધું ભાન રહે છે, પણ જાણીને શરીર ધુજવતો નથી, અને કેટલા એક પાખંડી લોકો જાણીને પણ ધુણે છે, માટે એ ધુણવાનું છે તે કેટલુંક વાચના રોગનું બળ છે, અને ખીજું વહેમ છે, માટે ભુત વળગીને ધુણે એ વાત ખોટી છે.

ખેલ ૭૪ મો*

ભુત કહાડવાના ઉપાય (વશે.

કોઈ આદમી ભુત આવે ત્યારે ભુવા લોકોને બોલાવે છે, પછી તે ભુવા આવીને ખેસે છે, અને વળગાડવાળા આદમીને સામ્રા બેસાડે છે, અને ડાકલાવાળાને કહે છે, કે મારી દેવીના દુહા બોલીને વગાડ, પછી ભુવા દુહા બોલે છે તેની રીત—

દુહા.

માનસરોવરિ માય, આલ્ય ચુંવાળના ચોઠની;

બરદાળી બેહેચરા, આવે ઉગમણા ગોખની. ૧

ખરી દેવી ખાડીઆળ, જોનો વાહો ડુંગર;

સમરી સાચ દેનાર, આવે માતા આકરી. ૨

ડાક સાંભળતાં દુર, દોડી અમારા દેહમાં;

તું હાજરા હજુર, માતા આવે મલકી. ૩

એવું કહિને ડાકલાં હુંહુંહુંહું, હુંહુંહુંહું એમ વગાડે છે, અને હોહોહો હોહો કહિને જુમા પાડે છે, માથાં ધુણાવે છે.

મરચાંની ધુણી કરે છે તથા કુતરાની વિશા અને ઘોડાનો નખખા-ળીને પેલા માણસને ધુણી દે છે, એટલે ધુણનારે અકળાઈને ખુઃખુઃખુઃ કરે છે, એટલે પાસે ખેડેલા બોલે છે, કે ભુત ધુણીને જશે ખરું, નહિ તો ખુઃખુઃ ન થાત.

પછી ભુવા ધુણીને પૃથ્વી ઉપર હાથ પછાડે છે, તે ભુવાને માથે ચોટલા માટા હોય છે, તે છુટા રાખીને ધુણે છે. લોઠાની સાંકળો પોતાના વાંસામાં મારે છે, વળી કાકડા સળગતા પોતાના મુખમાં ઘાલે છે એમ કરીને વળગાડવાળાને તે બીછીવરાવે છે, એટલે તથા ભુત (વહેમ) બોલે છે,

કે જાઉં છું, જાઉં છું, જાઉં છું, એ રીતે બરાડા પાડે છે.

પછી ભુતને સમ ખવરાવીને કહાડે છે; અને વળી પોતાની દેવીની બાધા આપે છે, કે આટલા રૂપીઆ મારી દેવી આગળ આવીને વાવરજે, ત્યારે હું આધાની બાધા મુકજે.

પછી તેલનો વાડકો પેલા વળગાડવાળા ઉપર ફેરવીને પી જાય છે, એટલું કરવાથી પણ ભુત જાય નહિ તો ભુવો કહે છે, હાથોને બે કાકડા સળગતા. એક કાકડો હું ચાવી ખાઉ, અને ખીજે એના હાથમાં આપું, એટલે એ પણ પોતાના મોંમાં ધાલશે. પછી ભુતવાળું માણસ તો કાકડા હાથમાં નથી લેતું, કારણ કે જીવાને અભ્યાસ થએલો હોય છે, તથા સળગતા કાકડા દાંતે ચાવી જાય છે, અને પેલા માણસને તો અભ્યાસ નહિ માટે ખીજે છે.

હવે ભુવો ધુણતાં ધુણતાં જમવાળા માણસના મોંમાં સળગતા કાકડો જાડી ધાલીને તેને દત્તાડીને અથવા લોહના ચાખકા મારીને ભુતને ખાલાવે છે. તથા લીંબુ મારીને માંહિ સોંદુર ભરીને ચક્કસ મુકાવે છે, અથવા અડદના લોટનું પુતળું કરીને બાજે છે. વળી કાકડી બંધાવીને ભુવો તેમાં સુવે છે, અને તેને ચાર જણા ઉપાડીને સમશાનમાં લઈ જાય છે.

એવા ઉપાય ઘણુંકરીને ગામડાનાં લોકો કરે છે, સમશાનમાં જતાં આગળ ડાકલાં વાગે છે, મતલબ કે પેલા માણસનું ભુત ભુવાના દેહમાં પેશીને સમશાનમાં જાય છે. એવી રીતે પાંચ અથવા સાત દહાડા સુધી મેહેનત કરે છે, અને ધુંણનારને કાયર કરી મુકે છે, અને છેલ્લે દહાડે તો હાથમાં સળગતા કાકડા લેઈને તથા હાથમાં ઉઘાડી તરવાર લેઈને સામા છેડે ઉતાર મુકી આવે છે, તેને વળામણું કાઢાડ્યું કહે છે.

એટલા ઉપાય કરતાં ભુત ન જાય તો ભુવો કહે છે, કે આને તો જૂન વળગ્યો છે, માટે મુસલમાની ઉપાય કરી, એટલે મુસલમાની ધંધલ જાણનારને જાણી કહાડો, સૈયદ વિના આ ભુત જનાર નથી એવું કહે છે.

પછી સૈયદને બાલાનીને સૈયદના ઉપાય કરાવે છે, જો સૈયદથી પણ આ-
રામ ન થાય તો, સૈયદ શ્રદ્ધાળુને માથે નાંખે છે, કે આતો શ્રદ્ધારાક્ષસ
છે માટે મારા ધંલમને નથી ગાંઠતા, માટે શ્રદ્ધાળુ પાસે ચંડીના પાઠ
કરાવે.

એમ સહુ સહુના ઉપાય તરેહવારના છે માટે એમ કરે છે, પણ
કોઈ એમ નથી બોલતો જે આતો તમને વહેમ છે, તેથી તમે છાતી
કઠણ રાખીને ચાલો, એ રીતે ખુત સાચુ રહે, અને પોતે નીર્દોષ થાય
છે, એ ધુણવાની પુરી રીત થઈ.

ખેલ ૭૫ મો*

તેલીઆ રાજાની ઠગાઈ વિશે.

હવે તેલીઆરાજની વિદ્યા ઉપર ચર્ચા કરીએ છીએ, તેલીઆરાજ
ધુતે છે, એવું ધુતતાં કોઈ ખીજને નહિ આવડતું હોય, એવી મારા મ-
નને ખાત્રી છે, શા માટે જે તેલીઆરાજની વિદ્યા તરત તાજી દીક્ષામાં
આવે છે, તેથી બલા બલા બુલે છે.

જ્યારે તેલીઆરાજ બહાર ફરવા નિકળે છે, ત્યારે પોતાની સાથે
જે ચાર સાગ્રીત રાખે છે, તે સાગ્રીત બહુજ હુંશીઆર અને જીદી જીદી
જાતના વેશ પહેરે છે. કોઈ શ્રદ્ધાળુ થાય છે, કોઈ ફકીર થાય છે, કોઈ
ભીખારી થાય છે, એવી રીતે તરેહવારના વેશ ધરીને તેલીઆરાજની
પછવાડે ફરે છે, પણ કોઈ ખીજ માણસને ખબર પડતી નથી, કે આ
લોકો તેલીઆરાજના સાગ્રીત છે.

તે સાગ્રીત લોકોને તેલીઆરાજએ નેત્રપક્ષવી, કરપક્ષવી તથા ખીજ

પણ ધણી પ્રકારની સમસ્યાઓ શીખતી રાખેલી હોય છે, તે કોઈના કન્યામાં આવે નહિ.

એ તેલીઆરાળ પોતાને માથે મોટા ચોટલા રાખે છે અને રથમાં ઘાટડીવતે માથુ બાંધે છે, તથા કપાળમાં સીંદુરનું ઠીલું કરે છે, અંગે જભમો પહેરીને તે ઉપર તેલ રેડે છે, તેથી શરીર તેલમાં લથડપથડ થાય છે. હાથમાં એક ત્રીચૂળ ઝાગ છે, પગમાં પાવડીઓ પહેરેછે, અને પોળમાં કે શેરીમાં જમને બોલે છે, કે તેલીઆરાળ આપ્યા છે.

પાછળ છોકરાં તો પચાશિક કરતાંને કરતાં રહેછે, જ્યાં જાયછે ત્યાં માણસ વાડકાઓ તો તેલ લેઈ લેઈને દોડ્યાં આવે છે. વળી તેલીઆરાળ લોકોને સમજાવે છે, કે જને પુછવું હોય તે આવજો, કોઈને શરીર દુઃખ હોય, કોઈની કુખમાં દુઃખ હોય, કોઈને બુત વગરનું હોય, કોઈને કામણ નડતાં હોય, એટલા બધા રોગનો હું વૈદકું, જને આવવું હોય તે ઝટપટ આવજો.

એટલે લોક આવી આવીને પુછે છે, વરણ વરણ તેલીઆરાળ તો ઘણું કરીને આવે છે, તેથી સર્વને માલુમ હોય છે, કે તેલીઆરાળ પાસે કાલે હાથે જવાય નહિ, એક પૈસો, એક સોપારી અને ચોખ્ખા એટલું તો જરૂર જોઈએ, મોટે સહુ લેઈ લેઈને આવે છે. તેમાં ઘણું કરીને તો ખાચડીઓજ પુછવા મંડી પડે છે. કોઈ હાથ દેખાડેછે, પછી તેલીઆરાળ તેલની ધાર કરીને ધાર સામું જોઈને બોલે છે, કે તારા બાપનું નામ કલાણું, તથા તારું નામ આ, તારી મા બાઈ એ વગેરે દસ આઠ નામ દે છે, એટલે એકલા નામ ઉપરથીજ લોકોને તો આક્રાંત કરે છે, કે આ તેલીઆરાળ તો ખીજી પણ ખત્રી વાત જાણી શકે છે, મોટે હવે જે જે વાનાં મને કહેશે તે ખત્રી વાત સાચી હશેજ.

• એ તેલીઆરાળ નામ દે છે, એટલી વાતજ સાચી, અને પછી ખીજાં ગણ્યાં મારવામાં મણા મુકતો નથી, તું પેલે ભવે વાંદરી હતી ત્યાં

ઝાડ ઉપર સમગીનાં ઘંડાં ફેડી નાંખ્યાં છે. મારે આ ભવે તું વાંઝણી રહિ છે, અથવા ફલાણું દુખ વેડ છે. એમ લવાશે કરતે યાકતો નથી.

બાયડીઓ પુછવામાં બાકી રાખતી નથી. કોઈ કહે છે મહારાજ મારે સાસુથી બનતું નથી. બીજી કહે છે મારા ધણીને ને મારે રાશ આવતી નથી, ત્રીજી કહે છે મારે શ્રોમંત આવતું નથી. એવી રીતે જેમ જેમ પુછનારા પુછેછે તેમ તેમ ફટોફટ ઉત્તર આપતો જાય છે તે સાંભળનારા સર્વે સાચું માને છે.

હવે એ તેલીઓરાજે પેલાં નામ દીધાં એનું કારણ એટલુંજ છે, કે પેલા પોતાના સાશ્રીત ચાર પાંચ, હોય છે તે ખડકીમાં ઉભા રહિને ખીન્ન લોકોને પુછતા જાય છે, કે પેલી તેલ લાવી એ બાયડીનું પીયર ક્યાં છે? તથા તેનાં સગાં વગેરેનાં નામ પુછી લે છે, અને પછી પોતાની સમસામાં એ વાત તેલીઓને કહિ આપે છે અથવા કરપક્ષી કે નેત્રપક્ષીમાં નામ કહિ દે છે, એટલે તેલીઓ પેલી બાયડીને કહેતા જાય છે. તેલની ધાર કરીને પેલા સાશ્રીત સામા ઉભા હોય છે એની સાચું જુવે છે, પણ લોકના સમજવામાં એવું આવે છે, કે આતો તેલની ધાર સાચું જોઈ રહ્યા છે.

એ રીતે જુગતી કરીને નામ દેઈ આપે છે, પણ એ જાદુ નથી તથા કરણપીથામની દેવીની ઉપાસના નથી, કેટલેક ઠેકાણે ભણેલાને મ્હેડેથી પણ સાંભળું છે, કે તેલીઓરાજ કાન ધરે છે, એટલે એના કાનમાં આવીને દેવી નામ કહિ દે છે, પણ એ વાત તમામ જુકીછે, એ વાતમાં મેં સારો અનુભવ મળ્યો છે, તેથી છાતી ઠોકીને નકી કહુંકું કે એ તમામ ખોટું છે.

તેલીઓરાજ પાસે કેટલીક બાયડીઓ દોરા ચીકીઓ કરાવે છે, જે આ દોરાથી મારી સાસુ કે ધણી વશ થશે, પણ એના દોરાથી કાંઈએ થતું નથી અને અમથા પાંસા ખુવે છે, કોઈની પાસેથી રૂપા અને

કોઈના અઢી અને કોઈના પાંચ એમ રૂપીઆ લેતા જાય છે અને દોરા ધાગા કરી આપતા જાય છે.

‘એ એક તેલીઆ સાથે માયા કરી તેને સમખવરાવીને પુછ્યું હતું, કે તમારી પેદાય કેટલી હશે, ત્યારે એણે કહ્યું કે એક મહિનામાં રૂ ૫૦૦) સુધી મળે છે. માટે એવા એવા ઢોંગીઆને રૂપીઆ ખાયડીઆ વિના ખીચું કોણ આપે! અને આદમી પણ વખતે ઠગાએલા છે, અને ઠગા-તા જાય છે, પણ હવે દશવીશ વર્ષમાં એવા ઢોંગનો નાશ થશે એવી આશા રહે છે, ચારે તરફ સુધારાનો ફેલાવ થતા સંભળાય છે, અને તેથીજ આવી ચોપડીને મદદ મળી શકે છે. જીકર મદદ તો શાની મળે પણ એવા ખુતારા ભેગા થઈને વગર માતે મારી નાખે એટલા’ રી-શે બજે પણ આજ સરકારનો તાપ જખરો છે તેથી દુદ માણસનો વિચાર અકૂળ જાય છે.

ખેલ ૭૬ મો.

પુરૂષના રતનમાંથી દુધ કાઢવા વિશે.

કોઈ ફેરા મિજલસમાં અંખાના લાલ આવે છે, ત્યારે તેમની સાથે બેચાર સાગ્રીતો હોયજ, પછી થોડા ધણા ખેલ કરીને મિજલસને રા-જ કરે છે.

કોઈ ડહોડાહો હોય તે લાલને પકડવા જાય છે, ડહોડાહો એટ-લે આખું ડહોપણ એકલા પોતાની પાસે અને અરધાં ડહોપણમાં આખું જગત એવું સમજે એનું નામ જા ડહો કહેવાય છે. તે ડહોડાહો વા-રવુરે લાલની પ્રતિષ્ઠા લેવાનો વિચાર કરે છે, માટે લાલ પણ ધારી રાખે છે કે આ ભાઈને જરા ચમત્કાર દેખાડ્યા વિના નહિ ચાલે.

પછી લાલભટ પેલાના સામું જોઈને બોલે છે, કે અહોહોહો તમારા રતનમાં દુધ ઘણું મિથું થયેલું જણાય છે, એટલે પેલા બાયડો તો ભડકતોને બોલે છે, હાય હાય! મારી ધાઈઓમાં દુધ ક્યાંથી હોય!

પછી લાલ છે તે પેલા આદમીના રતન ઉપર હાથ મુકેલ, એટલે માંહિથી દુધની થોડો વછુટે છે તે જોઈને લોકો! હસવા મંડી પડે છે.

પછી પેલું દુધ આવે છે તે એક લોઠામાં ઝીલી લે છે, તે આશરે પાશરેક હોય છે. અને એ દુધ કહાડે છે તે વખતે બાજુગર પોતાની પાસેથી અંગરખુ, શાલ કે અંગવસ્ત્ર જે હોય તે ઉતારે છે ત્યાર પછી ફક્ત એક પાઘડી અને એક પહેરેલું પંચીયું એટલાંજ પોતાની પાસે રહે છે; તે એવી રીતે કળા કરે છે કે પ્રથમ પોતાના મકાનમાંથીજ એક લોઠામાં દૂધ ગાયનું, ભેંસનું, એક સાથીતની પાસે આવે છે, તે જ્યારે પોતાની છાતી ઉપર તે નાખવાની અગાઉ પોતાની પાઘડીમાં આશરે અઘાળ દૂધમાં બોળીને એક વાદળીનો કકડો ધ્રુપાવી રાખે છે, એ વાદળી છાપખાનાના કામમાં આવે છે. એનો એવો મુશ્કેલ છે, જે પાણીમાં કે દુધમાં અથવા એવા પ્રવાહી પદાર્થમાં બોળીએ તો ચહ ચહ ચહ પી જાય છે, તે જ્યારે હાથમાં ઝાલીને જોર કરીને નીચોવીએ, ત્યારે પાછું નિકળે છે; માટે એ વાદળીનો કકડો દુધમાં ભીજવીને પાઘડીમાં કે પોતાની સાથજો વચે એક જગોએ રાખી મુકે છે, તે પછી હાથમાં લેખ છાતી ઉપર મુકીને દબાવે છે એટલે એમાંથી દુધની ધારા વછુટે છે, એ ધારા લોઠામાં ઝીલી લે છે, એટલે અઘાળેક દુધતો વાદળીમાંથી નિકળે, અને બીજું દુધ હોય છે તે બે ભાગાં થાય એટલે લોઠામાં વધારે દુધ જણાય, એથી લોકોને ઘણાજ અચંબો લાગ્યા વિના રહે નહિ. અને એ દુધનો લોટો પણ તેજ વખતે સાથીત લાવીને આપે છે અને તે વખતની અંદર તો કોઈ જાણે નહિ એવી રીતે દુધનો લોટો રહે છે.

પેલા આદમી તો બીચારો શંકાઈને મરી ગયા જેવો થાય છે, કે

હાથહાથ મારી છાતીમાં દુધ ક્યાંથી? પણ એને બીજી કંઈ ખબર પડતી નથી કેટલાક બાળા વિદ્યાર્થીઓ આ બેલ વીથે આશંકા ધરશે કે એ દુધનો લોટા મંગાવ્યો. વળી વાદળી માથામાંથી કહાડીને હાથમાં લીધી, અને લીધા પછી એ આદમીની છાતી ઉપર હાથ મુક્યો, એટલું થતાં સુખીમાં કોઈ દેખેજ નહીં એવું થાય?

પણ કોઇને એવી આશંકા ના કરવી, કારણકે એ લોકોની એવી અપ-
ળતા હોયછે, જે આપણી કોટમાંથી ઉતરી કહાડી લે પણ આપણને ખ-
બર ન પડે તો પોતાના અંગની વાતતો શી કરવી.

માટે એવો બેલ જોનારા ભાળીઆ હોયછે, તે જાદુ વીણા. સાચી જાણીને વળી જરા એનાથી બીછીતા પણ રહેછે, જે આ જાદુગર તો વસન્ના છે ભાઈ આજ્ઞતો આદમીની છાતીમાંથી દુધ કહાડ્યું પણ વખતે ભાયડાના પગ વચ્ચેથી છેલું કહાડે ખરે, એટલા સુખી વીચાર કરી વળેછે.

બેલ ૭૭ મો*

જતીલોક જુદી જુદી રીતે દાણા જુએ છે તે વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં આવક ઓસવાળની વસ્તી ઘણી હશે, તેમાંનો સંઘ જત્રા કરવા ગયો, તે મારગમાં ભાવુ ખાવા સર્વે બેઠાં, તે વખતે એક પ્રસન્ન બાઈ વાણીયણ હશે તે પણ ખાવા બેઠી, અને ખાવાની રીત તો સઉ સહતાથી છાનું ખાવું એવી હોયછેજ, એટલે લોકોના દેખતાં ન ખાવું. પણ મુસાફરી લોકોને એવો અંદાસ શી રીતે રહે તથા પ્રસન્નબાઈ ખાતાં હતાં ત્યાં એક બીજરાણ વાઘરાણ આવી, અને જોલી કે બાઈ મને કકડો આપ્યો, હું જુએ મરુંહું, તે વખતે પ્રસન્નબાઈ-
એ એક કકડો આપ્યો તો ખરે, પણ મનમાં ખરખરે રહિ ગયો કે એ

ભીખારણુ મને વળગી (ખાતાં નજર લાગી) અને પછી જાત્રા કરીને ઘેર આવી તો પણ જ્યારે આવા બેસે ત્યારે પેલી વાઘરણુ સાંભરે એટલે ખવાય નહિ. એમને એમ પ્રસનખાઈ તો આધા વિના સુકાવા લાગ્યાં, એની માએ પ્રસન ઉપર અક્ષત ઉતારીને પોતાના ગોરજીને દેખાડવા ગયાં, પ્રસન પણ સાથે હતી.

પછી ગોરજીએ દાણાની ખાર ઢગલીઓ કરીને કહ્યું કે હશે પ્રસન આ ખાર રાશીઓનું ચક્ર છે તેના ઉપર પધસો ત્રણ ફેરા ફરવીને એક ઢગલીમાં મુકો, એટલે એ રીતે કરીને પધસો એક ઢગલીમાં પ્રસને મુકયો.

પછી ગોરજી ખોલ્યા પ્રસન આ ઢગલીમાંથી ધર્જીના પાંચ દાણા લે— ધને ચારે દિશાએ નાંખ્યા અને એક દાણો મહારા હાથમાં મુકો, એટલે જેવું હશે તેવું જણાશે. પ્રસને તો એ રીતે કર્યું, પછી ગોરજીના હાથમાં એક દાણો હતો તે બે હાથ ભેગા કરીને મસખ્યા એટલે એ હાથમાંથી એક દાણાના વીસ દાણા થઈ ગયા.

ગોરજી ખોલ્યા—પ્રસન કાંઈ ખખર પડી એટલે પ્રસન ખોલ્યાં ? હા મહારાજ આટલાં વર્ષ કાઢ્યાં ને કયમ ન સમજીએ? તમારા હાથમાં તો મેં ધર્જીનો એક દાણો મુકયો હતો અને હવે વીસ દાણા થયા તે દેવા તણુ વિના કાંઈ થાય છે? અને વળી પ્રસન ખોલ્યાં મહારાજ આટલું કામ તો હાથમાં લેધને કરવું પડશે એટલે ગોરજી ખોલ્યા સાંભળો. આજ કાલ કરતાં આ વાતને છ મહિના થયા, પણ હજી સુધી તમારા કાન ઉધડ્યા નહિ, જુઓ! બહારની ઓઝટનું આવી લાગ્યું છે, મહા ઝલુ છે ત— મને જમતાં નજર લાગી છે. માટે અજ ઉપર ભાવ ન થાય, શરીરમાં સત્તા નહિ, રાત્રે તાવ પણ આવે છે, જીંઘમાં રવપનાં આવતાં હશે, પગતો જાણે ભાગી ગયા, મુળયુ બળજ ન મળે, કેમ આ વાત કહ્યું છે તેમાંનું કાંઈ મળે છે, કે નહિ? એટલે પ્રસન ખોલ્યાં—અરે મહારાજ તમારા કહેવામાં તે બુલ પડે? તમે કહેા છો એજ રીતેજ થાય છે, માટે હવે તો

એ લપ કહાડશે ત્યારે નીરાંત થશે.

પછી ગોરજી બોલ્યા, લપ કહાડવામાં અરમ્ય કરવાની શક્તિ હોયતો આ કામમાં મને ભેળાજે, ને મફત કહાડાવવું હોય, તો જાઓ પેલા મારવાડી ગોરજી પાસે, જે પ્રથમતા તમને કરાર થશે, પણ પાછા બાર મહિના થશે એટલે હડાક્યું બુલશે. એવું સાંભળી પ્રસન્ન બોલ્યાં ના મા? બાર મહિને પાછું બોલે ત્યારે તો એનું એજતો! મુલા નહિને પાછા થયા! એમાં શો દહાડો વળ્યો.

ગોરજી બોલ્યા—પ્રસન્નબાઈ અરમ્ય તો વધારે થશે. પ્રસન્ન—માહારાજ માહારી માતા ગરીબ છે, માટે ભીંત જોઈને બાર મુકજે.

ગોરજી—દેવને નૈવેદ્ય જોઈશે, અને દોરા સ્ત્રીઓમાં અદગંધ જોઈશે, અને માનભદ્રવીરને સાડ સવા તોલા સોનાનો ધાંધો કરાવવો પડશે એમ અડચણ પડચુણ થઈને એાછામાં એાછા રૂપીઆ ચાળીશક થશે. પણ ચાળીસ રૂપીઆ અરમ્ય કરશે તો શરીરે સારાં થશે, નીકર શરીરમાં રહિને ઘર કરશે નો પછી નિકળવાનું નથી. જુઓને તમારી પડોશણ ઉજમડોશીને કારણે ઘર કરયુંછે, તે હવે કાંઈ જાપજીર પછી પેલી બાપડી બાપડીએ જામમારીને રૂપીઆ ચાળીસનું અરમ્ય કર્યું, તે શા માટે તો પેલા એક દાણો હતો અને એના વીસ દાણા થયા તેથી એનું આક્રીન ગોરજી ઉપર બરાબર ઠરી ગયું, હવે એક દાણાના વીસ દાણા શી રીતે થયા તે લખુકું.

પેલી બાપડીએ પાંચ દાણા હાથમાં લેઈને એકેકે ચારે દિશાએ નાંખવા માંડ્યો, તે વખતે ગોરજીએ પોતાની હાથેળી યુકાળી કરીને દાણા ઉપર મુકી. એટલે હાથેળીમાં આયરે વીસ દાણા ચોટ્યા આવ્યા, અને એ દાણાવાળો હાથ પોતાના ઠીંચણ ઉપર ઊંધો વાળીને મુક્યો, અને પછી ડાબા હાથમાં એક દાણો લીધો હતો, અને જમણા હાથમાંના બીજા દાણા એ બંને ભેગા થયા. અને મસળતાં અરબર પડ્યા, એજ એની શક્તિ

છે, પણ ખીચારી ભાળી પ્રસનખાઈ આવું કેમ કરીને કપટ વરતી શકે.

ખેલ ૭૮ મો*

નાશી લોકો વહુમત્રાં નાંખીને દાણા જીવેછે તે વિશે.

એક સત્ર એક બાઇને પેટમાં દરદ થયું, તથા તેની સહિષ્ણુએ એને કહ્યું, કે તે આટલાં એસડ કર્યાં પણ કાંઈ ટકી લાગી નહિ, માટે કાંઈ દાણા વાજો, ને ક્રેઇં સારા ભણેલો હોય તેને જમીને ખતાવો.

પેલી બાઇએ એ ચાર ટેકાણે તો દાણા દેખાડેલા તોપણ વળી અરે ખરા જોશીને દેખાડવું બાકી રહેલું, પછી પેલી બાઇએ અક્ષત પોતાના ઉપર ઉતારાવ્યા, અક્ષત (દાણા) ઉતારતી વખતે બોલે છે, કે આપદ્રષ્ટ, આપદ્રષ્ટ, ચોરાનું, ચકલાનું, ધરનું, બહારનું. મુસાળનું, મસાણનું, જે હોય તે આ દાણામાં આવજો, જેમ ભણેલો બ્રાહ્મણ કહેશે તેમ કરીશું એમ કહીને માથા ઉપર દાણા ફેરવીને તે દાણા એક રૂમાલમાં નાંખીને (માંદા માણસના એાશીકે અથવા જમણી ધંસે મુકે છે,) તેમ મુકયા.

પેલી બાઇ તો પેલો અરેખરો જોશી હતો એને ઘેર ગઈ. અને દાણા આગળ મુકયા, અને પછી બાઇ બોલી—જોશી બાવા આટલા દાણા જોઈ આપોને એટલે જોશી બોલ્યા, અહોહો એન તમે કયાંથી? પછી બાઇ—અરે માહારાજ તમને ખબર નથી, મેં એ ફેરાતો, છાટીઆ (છાકરા) સંગાયે કહાવ્યું હતું, કે જોશીને પુછજે, પણ પીઠયો તમને તો માળ્યો નહિ હોય ખરું? જોશી—ના મને તો છોટે કહ્યું હતું કે જીને શરીરે ઠીક નથી રહેતું, પણ હું તો બહુ જાંબળી એટલે ભુલી ગયો, અને વળી હમણાં તો શેઠના ઘરના જપ ચાલે છે, તથા આજ કંસારને ઉપર ખાંડની નાત જમી પણ આપણે આવદાન કર્યું નથી, શા માટે જે જેના જપ કરવા તેનું અમ ખાવું જોઈએ.

હવે જ્ઞેશીએ ટીપણું માંયામાંથી કહાણું અને પેલા દાણાની ખાર ઢગલીઓ એક પાટલા ઉપર કરી, પછી જ્ઞેશી બોલ્યા, બહેન! મને તમારા નામની વિસ્મૃતિ થઇ ગઇ છે, એટલે પેલી ખાઇ બોલી, કે મા-હાં જન્મનું નામ તો જ્ઞેશી છે, પણ સાસરે તો સરવ જડાવ જડાવ કરે છે. પછી જ્ઞેશી બોલ્યા, જન્મનું નામ તેજ પડે છે, માટે જ્ઞેશી નામ મકરરાશી ઉપર જોવાશે, પછી પેલા ધર્જીમાંથી પૈસો લેખને ત્રણવાર ધર્જીની ઢગલીઓ ઉપર ફેરવાવીને એક ઢગલીમાં મુકાવ્યો. પછી એ ઢગલીના દાણા બે ચારેક હાથમાં લેઇ ટીપણા ઉપર મુકીને વાચા વ-ધાવો જ્ઞેશી, અને કહેવા લાગ્યા, કે પીત્રીદોષ આવતો નથી, તેમજ હોઝરનું પણ નથી, મરનારની સોડ્યનું પણ નથી આવતું, કોઇ કુંડાળામાં પગ પડ્યો નથી, પણ એક વાનું જોવામાં આવે છે તે કહેતો કહું, અને ના પાડોતો ના કહું.

ખાઈ-સુએથી કહે, તમે ન કહેતો તમારી જનોઈના સમ, જેવું દાણામાં બોલતું હોય તે કહેજો, એટલે હવે જ્ઞેશી બોલે છે, આ વર-સમાં તમારે ખારમા મંગળ છે તે નેટ કહેવાય, અને રાહુ પણ આઠમા છે, વળી ચોથો ભેહસ્પતી, એ ત્રણે મોટા ગ્રહ ધણા કડાણ છે, માટે એવું જોવામાં આવે છે, કે તમને ચાર મહીનાથી અન્ન નથી આવતું એવું બોલે છે, અને જાણે મગજમાં વેગ આવતા હશે, છાતીએ અમુજાણ જેવું પણ હશે.

મંગળ રાગની ઉત્પત્તિ કરે, ભેહસ્પતી કાંઈ કામ ન થવાદે, અને રાહુતો અંધિઆનું આપે, એટલામાં પેલી ખાઈ બોલી હા મહારાજ હા! પાંચ પાંચ મહિનાથી રગડાઊધું એ મોટું અંધિઆનુંજ છેતો.

જ્ઞેશી તમે ઠીક કહેછો, પણ આ પાંચ મહિના ગયા તે તો ઠીક ગયા અને હવે તો ગ્રહની નજર બગડેલી લાગે છે, માટે વેળાસર આનો ઉપાય કરજો, એટલે ખાઈ હા જ્ઞેશી મહારાજા હું કાંઈ ગાંડી નથી, બધુએ

સમજાવું. કહ્યું છે કે રાજા દંડે તે બધું જગત જાણે પણ ગ્રહ દંડે તે કોઈ ન જાણે, માટે હવે તો આનો ઉપાય કરો.

જેશી—ઉપાય ઇશ્વે કરી મુક્યો છે તે ખરો છે. માટે એ ત્રણ ગ્રહના જપ કરાવો, નીકર વળી પનોતી આવનારી છે તે તમને થરીરે પીડા કરશે, કહેનારો કહી છુટે અને વહેનારો વહી છુટે, અમારે શું આ તો તમે પોતાનાં છો માટે ચેતાવીએ છીએ, પછી બાઈ બોલી મહારાજ! એનું ખરચ શું થશે?

જેશી—અગીઆર બ્રાહ્મણની વરૂણી કરવી પડશે, અને લાકું, વડાં, દુધપાક એવું ભોજન જેઈશે, અને માયાદીઠ અડધો અડધો દક્ષણ આપવી પડશે, એટલુંજ, બીજા કોઈ ગ્રામ્ય ખરચ વગર ફાંસુનું શું કરવા કરાવીએ.

બાઈ—મહારાજ ક્યારે જપ કરવા બેસશો? એટલે જેશી—આવતે કાલે શનિવાર છે. માટે હનુમાનનો વાર સારો, તેથી કરાવનાર અને કરનાર બંને સુખી થાય એવું છે માટે વહાણામાંથી આરંભ કરીશું, સીધું વાડીમાં પોચતું કરજે, વળી તમારે વાસણ કુસણના સંતાપ નહિ, રામગર બાવો સારો છે તે વાસણ આપશે.

પછી પેલી બાઈ ધણીથી છાના જપ કરાવે છે, અને છાનો સામાન ઘરમાંથી રૂપીઆ દશેકનો આપ્યો, પેલા બ્રાહ્મણે જે પોતાના સગા વહાલા મિત્ર હશે તેને કહિને વાડીનો વાયદો કર્યો હતો તેથી તે સરવે ત્યાં આવ્યા એકાંત જગ્યાએ આવીને જપ કરવા બેઠા, આસાનની ઉપર બેશીને ગઢમુખીઓમાં હાથ ધાલ્યા એટલે વાતો ચાલતી થઈ. દુર્ગાશંકર—અલ્યા બ્રાહ્મણો! લોકોને શેકીને કરશે કે તાજ્યો? મણીરામ એહિહો તમ સરખા રૂપી વરૂણીમાં આવ્યા અને બાજ્યો તે લોકુ થાય? શાસ્ત્રી ત્યારે તો આજે પાયસાન (દુધપાક) છે કે શું દીનકર હા શાસ્ત્રી બાવા! તમને તો લોકુ નહીં આવતા હોય, માટે પાયસાન સંભારો છો.

એ રીતે ધણી ખરી તો બાધાની વાતો, બીજા કોઈ ઘર સંબંધી

ચોડીક ચઢતાની વાતો, એ રીતે ગપ્પાં મારતાં મારતાં સોઝ પડવા આ-
વી. એટલે રસોઈમાં બોલ્યો, ભૂદેવો! (બાદમાં) રસોઈ તો બધી તૈયાર
ર થઈ પણ ભજ્યાં વિના કાચું રહી ગયું, અને મસાલો, વેશણુ, રીંગણાં
બધું તૈયાર છે, પણ હવે તેલ જજમાનના ઘરમાં રહ્યું.

પછી શાસ્ત્રી બોલ્યા, દુર્ઘાશંકર! હનુમાનને ચઢાવવાનું તેલ આવ્યું
છે તેમાં ભજ્યાં તજો. દુર્ઘાશંકર—અરરર શાસ્ત્રી બાવા! તમે એ શું
બોલ્યા હનુમાનનું તેલ તે ખવાય? શાસ્ત્રી—અરે બાદમાં જમશે એટ-
લે હનુમાન પૂર્ણ તૃપ્ત થશે, બીજકારોને. પછી હનુમાનને ચઢાવવાનું તેલ
હોય તેનાં ભજ્યાં કરે છે. અને પાછલો આશરે ચાર ઘડી દહાડો હોય
એટલે જમવા બેસેછે, જમતાં જમતાં વાતોના તડાકા ખૂબ મારતા જાયછે
અને જમતા જાય છે.

જમતાં જમતાં રસોઈ વખાણુ છે અને વળી એમાંનો કોઈ બોલી
ઉઠે છે, અલ્યા ભાઈ આજતો આ વાડીનું કલ્યાણુ કર્યું, પણ કાસે તો
ધર્મશાળામાં ડેરા ઠોકાય તો ઘણું સાર.

એમ વાતોમાંને વાતોમાં આખો દહાડો ગાળ્યો, જપને બપ કાન
માં પણ જમ્યા અને દક્ષણ લીધી, પૂછી ડોલતા ડોલતા ઘેર આવેછે
પેલી બાઈ મુઠું કે જીવી તેની કોઈએ ખપરજ ન લીધી, એવી રીતે
જેથી લોકોની દાણા જોવાની રીત છે.

ખેલ ૭૯ મો *

જીરવિદ્યાથી કોઈના ઘરમાંથી જાણસમગાવવા વિશે.

ભવેલા લોકો રમેછે ત્યારે બીજા લોકોના વેશ કહાડે છે, તેમજ

વાદીને પણ વેચ કહાડે છે, તે વાદીના વેચમાં તપેલું ભરીને મીઠાઈ કહાડે છે, વળી તેમાંથી થોડી મીઠાઈ વહેંચે છે પણ ખરા લોકતા મીઠાઈ ભાળીને સમજી લે છે, કે આજ કોક કંદોઈની દુકાનમાંથી વીર જઈને મીઠાઈ લઈ આવ્યા. તે મીઠાઈ કહાડવાની જુગતી લખુંધું.

એ મીઠાઈ કહાડવાની એ ચાર જુગતીઓ છે, તેમાં એકતા એ છે કે, એક વાંસનો કંડીઆ રાખે છે તે કંડીઆને કહાડવાનું ઢાંકણું હોય છે, તે ઢાંકણામાં ખીજી ચારખાનું હોય છે, જેમ વિલાયતી પેટીઆને ચારખાનું હોય છે, એ રીતે એ કંડીઆના ઢાંકણાને ચારખાનું હોય છે તેમાં મિઠાઈ ભરી રાખે છે, તે વખતે જોનારા લોકતા છોટ હોય છે. અને વળી રાત્રી માટે નજર ચુકાવતાં ઘણી મુશકેલ નથી, તેથી નજર ચુકાવીને મિઠાઈ તપેલામાં નાંખી દે છે, અને પછી લોકોને દેખાડે છે.

ખીજી એ છે, જે કાંચળીઓ સ્ત્રીનો સ્વાંગ પહેરીને આવે છે, એટલે પોતાના બાધરામાં અથવા સાડીના સડકામાં જેમ કાંચે તેમ આશરે બથરેક મિઠાઈ ધુપારી રાખે છે, અને વાદીની પાસે ઉભા થઈ રહે છે.

હવે તરકડીઆ હોય છે તે ચેતી લે છે કે કાંચળીઓ મિઠાઈ લાવે છે તે મિઠાઈ વાદીને આપવાની છે, પણ મથાલનું અજવાળું મટીને અધારૂં થઈ જાય તો આ કામ અને. પછી તરકડીઓ ખુબ તોફાન કરીને લોકોને દાંત કહાડાવે છે, એમ કરતાં કરતાં પેલા મથાલ ગ્રાહીને હજમ ઉભા હોય છે તેની ઉપર પડે છે, એટલે મથાલ હેઠી પડી જાય છે, તેથી લોક તો ઘણા દાંત કહાડીને કહે છે જે આતા જુઠણે નકતો કર્યો.

પણ જુઠણે નકતો કર્યો છે તે એના ડહાપણમાં કર્યો છે, હવે બ્યારે મથાલ ગ્રાંખી પડી કે હેઠી પડી, તે વખતે કાંચળીઓ હોય છે, તે પેલા વાદીને મિઠાઈ આપે છે, અને એ વાદી છે તે તપેલામાં કે કથરાઈમાં નાંખી દે છે, અને પછી લોકોને દેખાડે છે, કે જુઓ મારા વીર લાવ્યા. એ રીતે પણ પકવાન કહાડે છે.

વળી એમ પણ થાય છે, કે ને ઠેકાણે ભવૈઆ રમવાના હોય છે, તે ઠેકાણે સમીસાંત્રે ધુળવાળીને સાફ કરે છે, અને આશરે ઘડી આરેક રાત્રી જાય છે, એટલે ભવૈઆ લોકોનાં છોકરાં તથા ભુંગળીઆ તથા મૃદંગી એ બધાય મળીને ઢબઢબુક ઢબઢબુક કરી મુકે છે, ત્યારે લોકો સમજી લે છે, કે આ ઠેકાણે ભવઈ થવાની છે, માટે લોકોને ખબર થવા સાર આ છોકરાં કડાકુટ કરે છે.

પણ એ છોકરાં તો શું કરે છે તે સાંભળો, એ જગાએ બાદીને ભુંધમાં, મીઠાઈનું ભરેલું ડાઘલું એક છુપાવી દે છે, અને તેના ઉપર એક લુગડું ઢાંકીને લુગડા ઉપર ધુળ પાચરી દે છે, એટલે રસ્તા નેવા રસ્તા થઈ રહે છે ને મિઠાઈ ધાલી છે એવું કાંઈ જણાતું નથી. પછી વાદીનો વેશ આવે છે ત્યારે વાદી લુગડાં ઉતારીને એક ઢાલું તપેલું લેઈને આદર એટલે છે પછી પેલું ડાઘલું ડાઘલું કહાડી મિઠાઈ કહાડીને તપેલામાં મુકે છે અને એ ડાઘલું ભુંધમાંજ રહે છે, માટે કોઈને એ વાત જાણ્યામાં નથી આવતી, પછી ને ઠેકાણે ડાઘલું ધાલેલું હોય છે તે ઠેકાણેથી ડાઘલું કહાડી લેઈને તેમાં ધુળ ભરે છે એટલે ખીજે દીવસે સવારમાં કોઈ જોવા જાય તો પણ કપટ કાળામાં આવતું નથી.

એવી એવી રીતથી ખરશી, પેંડા વિગર નિકળે છે, તે જોઈને ભાળા લોકો તો ખીચારા જમમાં ભરાઈ જાય છે પણ જમ તો એ ઉપર લખેલો છે એજ છે, એમ મિઠાઈ નિકળવાથી કોઈ વળી જોનારામાંનો બોલી ઉઠે છે, કે મિઠાઈ મગાવી એમાં હું તમારી સિધ્ધાઈ નથી જાણતો, પણ મારા ઘરમાં મજીસ છે, અને એ મજીસમાં ગાબા હાથના ખાનામાં એક પેટી છે, તે પેટીમાં દાગીના છે તે દાગીના લાવી આપે તો હું વાદીનો વેશ ખરે જાણું.

એવું સાંભળીને એ વાદી બોલે છે, ભાઈસાહેબ! અથલના ધર-ગમ્મોતો એવા કામ કરી જાણતા પણ હવે તો આ કળજીગના મહિમાએ

કરીને દહાડે દહાડે મંત્રમાંથી પણ દેવત ધરતું જાય છે માટે એ વાત તો મારાથી નહીં બને.

પછી પેલા સામા માણસ ઉતાવળો ઉતાવળો ઉભો થઇને બોલે છે, કે જુઓ કહો છોને અમે જાદુ વિદ્યા જાણીએ છીએ, પણ હું કેવા માથાનો મળ્યો કે તમારી આટલા માણસમાં આખર લીધી. એટલે પેલા વાદી બોલે છે શંક એવડું ચઢ્યું ચઢ્યું ન બોલો, માતાજી આખર નહિ જવાદે ખાનાની પત રાખશે, પણ સાંભળો તમારા ધરની પેટીમાંથી અને તમે કહા છે એટલા દાગીના, હાલ મંગાવી આપું તો રૂપ) ની પાધડી ખરી ત્યારે એ માણસ કબુલ થાય છે, કે પાધડી પચાસને ડોકાણે પચાસની આપવી.

પછી એ વાદી છે તે લુગડું ઝોડીને બેસે છે અને પછી એ માણસના દાગીના હાથમાં લેઈ મથાલવાળાને પાસે બોલાવીને, સહુ માણસના દેખતાં સુપે છે, અને બોલે છે, જોજો ભાઈઓ આટલી સભા સાંભળે છે મેં આટલા દાગીનાજ દેવ પાસે મંગાવી લીધા, તે આ તરત આપું છું. પણ કદાપી ધરમાંથી નહાની ઝાટી જાણુસ જશે તો મારે માથે ન પડે, મારે તો પારકા ધરની જાણુસ હરામ છે, ને જો જીવ બગાડીએ તો દેવ અમારું કામ કદી કરે નહિ, મોટે પરમેશ્વરના ધરનો હુકમજ એવો છે, જે વીર પાસે મંગાવેલી જાણુસ વાદીએ લેવી નહિ.

આ બેલ જોઈને જોનારા તો ભલભલા હોય છે, કદાપી થોડી ધણી મુધારાની વાતો સાંભળી વાંચી હોય છે, તેનાં મન પણ ડોલવા લાગી જાય છે, કે જાદુવિદ્યા સાચી ન હોય તો આ દાગીના કેમ કરીને બાવી આપે.

હવે એ દાગીના મગાવ્યા છે તેની જીઠાઈ ઉઘાડી પાડું છું. એ ભવેશ રમે છે, તે પહેલાં આગલે દિવસે કોઈ ગ્રહસ્થ માણસની પાસે ભવેશ જાળને કાલાવાલા કરે છે, કે ભાઈ! આજ સાંજે આપણી પોળમાં

રમવાનું છે, માટે જે ચાર હળવાશ દાગીના લાવો, અન્ન પાછા કાલે સવારે આપને આપી જઈશું, અને તમ્ના કચેરીમાં ગયા હશે, તો અમારી ભાભીને હાથોહાથ સુંપી જઈશું. એટલે ભાઈ બોલ્યા,

ભાઈ—નાએક ! દાગીના શું કરશો, વેશમાં પહેરવા છે.

નાયક—ના સાહેબ પહેરવાના દાગીના તો તમારે પ્રતાપે કરીને પુશ્કળ છે, પણ વાદીના વેશમાં એ દાગીના કહાડીએ તો જે રૂપીઆની મતા વધારે મળે અને વળી વેશ સારો થાશે.

ભાઈ—કેમ વાડે મને કાંઈ સમજાયું ન પડી, અમારા દાગીના કહાડવાથી તમારો વેશ કેમ કરીને સારો થાશે.

નાયક—અરે મહેરબાન! આપની મહેરબાની હોય, ત્યારેજ અમારી શાભા વધે એમાં નવાઈ નથી, રાત્રીએ વાદીનો વેશ આવે એટલે આપ સાહેબ સભામાં જોવા બેશશો ત્યાં એવું બોલજો, કે મારા ધરમાંથી દાગીના મંગાવી આપો, ત્યારે તમે વાદી સાચા. એટલે પછી આ દાગીના તમને આપીશું, તેથી લોકો જાણશે, કે વાદીના વીર લાભ્યા એટલે પેલા ગ્રહસ્થ સારો માણસ હોય છે તે વિચારે છે, કે ખીચારા ગરીબ લોકને જે રૂપીઆની મતા વધારે મળતી હોય, તો એમાં મદદ કરવી એ કામ પરમાર્થનું છે એવું ધારીને પેલા ભાઈએ દાગીના આપ્યા.

હવે અગાઉથી આટલો બંદોબસ્ત કરી શુક્રો હતા માટે એ દાગીના નિકળ્યા છે, પણ એમાં જાડુ બાડુ કાંઈ નથી.

પેલા ગ્રહસ્થ આ વાત કોઈના આગળ કરતા નથી, ને શાધી ગરીબ માણસના ઠીકરામાં ધુળ નાંખવી, એવું કામ સારા લોકો નથી કરતા એવા એવા ઉપાયથી બધા વાદીનો વેશ પુરો કરે છે.

ખેલ ૮૦ મો.*

જતીલોફો જન્મ કરેછે તે વિશે.

કોઈએક આવકની સ્ત્રી વંચા હતી તે જતીને અપાયરે દરરોજ જતી તે બાઈનું નામ વહેમકોર, તે એક દિવસે વહેમકોરબાઈ દાણા વાળીને ગોરજીને પેર ગયાં, અને વંદન કરીને પુછ્યું મહારાજ મને શો દોષ છે કે મારે શ્રીમંત આવતું નથી.

પછી ગોરજીએ પેલા દાણાના વાચા વધાવા જોયા, અને પછી વહેમકોરને કહ્યું, વહેમકોર! લાવ્ય તારો જમણો હાથ જોઉં જોઉં, કેટલાં ફળ લખેલાં છે! પછી વહેમકોરે પોતાનો હાથ છીદરીને છોડે લોહી ચોખ્ખો કરીને દેખાડ્યો. એટલે ગોરજી હાથ જોઈને બોલ્યા, તારા હાથમાં પાંચ ફળ છે, પણ માંહિ સાપણ પડી છે, તે સાપણ બે ઢેકાણે હાથ છે, એક વાંસામાં અને એક પેટ ઉપર.

પછી વહેમકોરે વાંસો અને પેટ દેખાડ્યું, તો સાપણ ગોરજીએ ઘીઠી નહિ. પછી વિચાર કરીને બોલ્યા, કે તારે સાપણ તો નથી પણ તારા પેટમાં સાત જાતના રોગ છે. એટલે વહેમકોર બોલ્યા—મહારાજ! સાત રોગ ક્રીઆ ક્રીઆ! પછી ગોરજીએ પોથી છોડીને પાનાં કહાડ્યાં, એ પાનામાં શુકનાવળી હતી, એ પાનાની ઘોકડીમાં એક રૂપાની સળી ધલાયી, તો એ શળીવાળા પાનામાં હનુમાનની મુર્તિ આવી. પછી ગોરજી બોલ્યા વાહવા! શુકન તો સારો આવ્યો છે, હનુમાનજી અને અંજનીમાતા આવ્યાં છે.

હવે એ પાનામાં લખેલું છે તે ગોરજી વાંચી સંભળાવે છે, અને પેલી બાઈ સંભળે છે. હનુમાનજી પુછેછે અને અંજની કહે છે, એ કામ ભલું આદર્યું છે, એ કામ નિશ્ચે થવાનું છે, સુખ ઉપજશે, ચીંતા

ફર થશે. તારી ડાબી જંઘાએ તલ હોય તો સાચું માનજે, પેલી ખાઇ તો સાંભળીને શંકાણી કે બજ્યું બજ્યું મહારાજ આવી ભ્રમદમનીવાત કયાંથી આવી. ગોરજી—શાસ્ત્રમાં આવ્યું તે ખરું, તું બણી હોત તો તને વંચાતી દેખાડત, અને સાત રાગમાંનો એક રાગ તને છે, એવું શુકના વળી ઉપરથી નક્કી થયું.

વહેમકોર—એ સાત રાગ કીઆ કીઆ એટલે ગોરજી ખાલે છે. તે સાત રાગનાં નામ એક તો એ છે જે કમળ બીધું રહેછે, ખીજું કમળમાં પાણી ભરાયછે, ત્રીજું કમળમાં વાસુની ગાંઠ ઉત્પન્ન થાયછે, ચોથું કમળ ડાબી કુખમાં જાયછે, પાંચમું કમળમાં ખીંડ પડતાં રૂપીર ભરાય છે, છઠ્ઠું એછે જે, કમળમાં પાકું પડે છે એટલે મહિ ગર્ભ રહી શકતા નથી, અને સાતમું એ જે કમળમાં ડાક્યણુદોશ રહે છે.

એવા એવા સાત રાગ છે, તેમાંનો એક રાગ તારામાં છે, પેલી ખાઇતો સાંભળીને દંગ થઈ ગઈ, કે ગોરજીની પોથીમાંતો સંસારની વાતો પણ આવતી દેખાયછે, પછી ખાલી, કે મહારાજ! હવે તો એ રાગ મટવાનો તમારા હાથમાં છે, હું જનમ્નાજનમ તમારી દાસી થમને રહિશ, પણ માંડે વાંઝીઆઝાણું મટાડો.

ગોરજી—તને એક દોરોઆડી કરીં આપું, તે માદળિયામાં રાખજે, એટલે કેશરીઆ તારા મનોર્થ પુરા કરશે, અને કમળનો દોશ કપાશે. પણ હું નેટલાં વાંતાં મગાવું એટલાં વાંતાં લાવવાં પડશે, તે તારા વરને કહેજે એટલે એ જણશે લાવી આપશે.

વહેમકોર—મહારાજ! શું શું જોઈશું તે મને કહો. પછી ગોરજીએ ખીજી પોથી છાડી, અને ખાલ્યા. કે આ અસલની પોથી છે, તેમાં લખેલું છે, કે અણગંધ તથા ખીજો સામાન પણ છે, માટે લે એક કકડામાં હું તને લખી આપું તે શકને વંચાવજે એટલે ગુમાસ્તા પાસે મંગાવી આપશે. હવે એ સામાન એક કાગળના કકડામાં લખી આપેછે તેની વીગત—

કંકુ, કેસર, કપુર, હીંગજોડ, મળિયાગર, કસ્તુરી, અગર, તગર, બિજપત્ર, પાંચવાનું હીર, ખત્રીસો ધુપ, એટલો સામાન જોઈશ, એનું અરમ આશરે પાંચ રૂપીઆનું છે, કાંઈ લાંબી બેઠક નથી. અને ધીતો ધરમાં હશે માટે એક સવાશરનો લોટો ભરીને લાવજો.

પછી વહેમકોર તો પેલો કાગળ લઈને ઘેર ગયાં. સાંજે શેઠને કહ્યું કે આપણા ગોરજીએ, મારે શ્રીમંત આવવાનો ઉપાય બતાવ્યો છે, અને એમાં જે જે જાણશો જોઈએ તે મને લખી આપી છે. માટે પાંચ રૂ-પીઆનો સામાન મને લાવી આપો.

પછી શેઠ ગુસ્સો કરીને બોલ્યા—જર રાંડ એ ગોરજીને અપાશરે નીતને ખીત શું કરવા જાઉં છું, હું તને ના કહી કહીને યાત્રી ગયો. પણ તું એનો કેડો મુકતી નથી, ખસ હવે એ ગોરજી પાસે જઈશ તો તારી વાત તું જાણીશ વહાલાબાઈના શરીરમાંથી તો હજારેક કમાયા હતા, પણ ક્રીકાબાઈએ તો કેડ્યો બાગી નાંખી છે, તે હજી સત્રા વાળો નથી અને તારે તો પાંચ રૂપીઆનો સામાન જોઈએ છીએ, એવી રીતે ખીજીને થોડીક મારી અને ખુબ શવરાવી, અને કહ્યું કે હવે દોરાચીઠીની વાત કરીશ તો તારે પિયર તગડી મુકીશ.

વહાણામાં જમીને શેઠ તો દુકાને ગયા એટલે વહેમકોર વળી પાછાં ગોરજી પાસે આવ્યાં, એટલે ગોરજી બોલ્યા—આવો! બા બલ આવ્યાં પેલો સામાન લાવ્યાં.

વહેમકોર આશીઆળું મોહ કરીને અરે મહારાજ મારા કરમના બાગજે, ધરનો ભાવડો છે, તેતો મારવા દોડો છે, અને ગઈ રાતે તો ઠાઠા બાગી નાંખ્યાં છે, તે હીંગડાનું નથી, માટે હવે તો પેલી વાત જવા દ્યો, અને હમણાંતો એવું કરો જે મારો ભાવડો મારી આંખે દેખે ને મહારે વશ થાય.

ગોરજી—એમાં શું છે એતો આઠ દહાડામાં વશ કરી આપું જીને

પેલી દીવાળીને અને એના વરને ઉમે રહે બનતું : અને મેં ઉપાધ કરી આપ્યો એટલે હવે દીવાળીની આંખે જ દેખે છે, આ તારાકોર, જીવકોર, કંક્રુ, કાશી, જડાવ, સુરજ, ઉજમ, એ સરવેને ગેંજ ધર મંડાવી આપ્યાં છે કે ખીજે? અરે કેટલા ગણાવું, ગણવા માંડીએ તો પાર નાવે, માટે તારે જો ધર માંડવાની મરજી હોય તો વેળાસર ચેત, એવું કરી આપું, જે કોઈ દહાડો તારા સામ્રા હાથ ઉપાડે નહીં, અને સામ્રા ઉતાર પણ ન આપે.

વહેમકોર—ખુશી થઈને આ મહારાજ! એવું કરી આપો જે મારીજ આંખે જ દેખે, અને આ મારો જીવ છે તે તમારોજ છે, ખીજું તો જાણુ બોલતાં મને તથી આવડતું, પછી ગોરજી બોલ્યા, કે રૂપીઆ પન્નમીસ પરમના થશે, પણ કામ જંજીરા જેવું થશે.

ગોરજી—વળી બોલે છે, કે આ જીની પોથી બોલે છે સાંભળા! વાઘરીને પાંચ રૂપીયા આપીને એક ઘુડનું ખરચું જીવતું મંગાવવું, તે ઘુડને કાળીચૌદસને આદિતવારની રાતે મહોડામાં ભુંગળી ધાલીને દારૂ પાવો એટલે એ ઘુડ અડધી રાતે બોલે છે તે જમ માણસ બોલે છે એ રીતે બોલે છે, કે મારી જીભ કોઈ આદમીને ખવરાવે તો તે મારા જેવો (મુરખ) થાય, મારું કાળજી ખવરાવે તે ખાનારાનું કાળજી ફટકી જાય, મારા પગની નળી ધરીને પાય, તો પીનારાના પગે તોડ થાય, મારી આંખો તેલમાં તળીને ખવરાવે તો ખાનારની આંખો જાય, મારા દાંત ધરીને કઢોમાં નાંખ્યા હોય અને એ કઢો ખાયડી ખાયતો એને ફરીને અડવું ન આવે, મારી એળ (હંદ્રો) ચટણીમાં વાઢીને ખવારે તો એ ખાનાર ગમ્મ એવો મરદ હોય પણ ચીથરા જેવો થઈ જાય છે.

એવું એવું બોલીને પછી કહે છે મને મારસો નહીં, પણ જેને જરૂર હોય તે મારીને રાખી મુકે છે, એ ઘુડના શરીરનો ખર્ચો સામાન

અપમાં આવે છે, માટે મારી પાસેથી એ ઘુડની જીભ લેઈ જઈને થોડને અવરાવો, એવું સંભળીને વહેમકોર તો અચરજ પામી ગઈ, કે અહોહો એક ઘુડ ઉપરથી કેટલાં કામ બને છે. પછી ગોરજીએ કાંક રાતું રાતું વાટીને આપ્યું, તથા એક દોરો કરી આપ્યો, તે દોરો માદળીઆમાં ધાલવાનું બતાવ્યું, એની અરાજતના પચીસ રૂપીઆ લીધા, વળી એક પંદરીઆ જંત્ર કરી આપ્યો તે પણ માદળીઆમાં ધાલવાનો.

એ રીતે જંત્ર કરીને લોકોને ઠગી લે છે, માટે જંત્રચક્રી કાંઈ થાય છે એવું નથી, નાગા લોકો અરમ્ય કરે છે, એ રીતે જેવું માણસ એવું અરમ્ય કરાવે છે, જો ગ્રહસ્થના ઘરનું માણસ હોય તો તેની પાસેથી ધારે સ્વેદલા રૂપીયા લે છે, અને કહે છે, કે એ ઘુડની જીભ આપ્યુના ડુંગરા ઉપર મળે છે, અથવા શામળાજીના ઝળામાં મળે છે, એવી એવી રીતે ગણે ઠોકાને લોકોને લુટી લે છે.

ખેલ ૮૧ મો*

કાગળનાં પુતળાં નચાવવા વિશે.

કોઈ એક જાતના ફરીર આવે છે તે મીર કહેવાય છે, તે પુતાની પાસે પુતળાં રાખે છે, તે પુતળાં કાગળનાં હોય છે, કુલીસકેપ કાગળ કરતાં ચાર ઘણા જડા કાગળ હોય તેનાં પુતળાં થાય છે. તે એવી રીતે કે એ કાગળને રંગીને ઉપર છબીઓ કહાડે છે તેના નામ—ગણપતી, માતા, માહાદેવ, કનૈઆલાલ, અંબાજી, બહેચરાજી, કાળીકા, ભૈરવ, જક્ષ, કીનર, નરસિંહો, એવી એવી પંદર વીથ જાતની કાગળની કોરેલી છબીઓ હોય છે.

તે એક પોથીમાં બાંધી મુકે છે; તેને રંગનું ચિત્ર વિચિત્રપણું

એવું કરે છે, કે જાણે હમણાં હશીને બોલશે, પછી કોઈની મીઠાસ હોય અથવા સભા હોય ત્યાં જઈને એ પુતળાં નચાવે છે. તે એવી રીતે રમાડે છે, કે એક પાટીઆ ઉપર કાગળ ભરાવીને તેની છખી વળી ચિત્રાવે છે, તે પાટીયું આશરે એક હાથ જમ્મુ હોય છે, તે પાટીયું પેલા પુતળાં ભણું રાખી મુકે છે.

એ રમત કરનાર બે ત્રણ માણસ હોય છે, કાંઈ એકલાની વતી એ એલ થઈ શકતા નથી. પેલું પાટીયું સામી બીતે ભરાવીને રમત ચાલતી કરે છે. પ્રથમ ગણપતીના પુતળાને બોલાવે છે, અને સરવેને દેખાડે છે કે જુઓ આ ગણપતી આવ્યા, એ ગણપતીની છખી વચ્ચે મુકે છે, બીજી તમામ છખીઓ પાટિયા આગળ મુકે છે; અને પાટિઆના સાજા બે હાથને છોટે એ રમાડનાર બેસે છે.

વચ્ચે એક આદર પાથરે છે, લોખાનનો ધુપ કરે છે, પછી ધુણી ચાલતી થઈ કે બોલે છે, મહારાજ હું ગણપતી જો તમારું સત્ય હોય. તો વહેલા વહેલા ઉઠો, અને આ ઠોકાણે નાચો એમ કહીને બે હાથની તાળીઓ પાડે છે, એટલે પેલું પુતળું ઉછળવા લાગે છે. વળી પેલા રમાડનાર બોલે છે, ગણપતી મહારાજ! ધુગડામાં તો નાચ્યા પણ અંત્રીક્ષ નાચો તારે ખરી વાત, એટલે ગણપતી જાંચા થઈને અધર નાચે છે.

એ રીતે માતા પણ નાચે છે, કનૈયાલાલ પણ નાચે છે, કેડામાર બધાંએ પુતળાં નાચે છે, એવું દેખીને જોનારા લોકો વીરમ પામી જાય છે, કે આતો મંત્રનું કામ જખરું દેખાય છે. પછી કોક માણસ પાસેથી માળા માગી લે છે અને એ માળાને પણ નચાવે છે અને સાપની પેઠે ડોલવા લાગે છે, તેમ તેમ લોકો ધણા અચંબા પામે છે.

વળી એક દાતણ મંગાવે છે તે દાતણને ચપાવતે ચારીને તેને પણ નચાવે છે, અને એ રમાડનાર પોતે બોલે છે કે જુઓ બાઈ મારી પાસે કાંઈ છે. દારો કે તાર કાંઈ નથી ખરું? વળી વહેમ આવતા હોય

જે પુતળાં બાંધીને હલાવતા હશે, પણ એ પુતળાં તો સત્યના આધારે જાયાં નીચાં થાય છે. હવે એ પુતળાનું સત્યપણું ઉઘાડું કરૂં છું.

પેલું પાટિયું સામું મુકાવ્યું તે પોતાની કરામત સારૂ મુકાવેલું છે, એક લોકાને વાજો બ્રીણો, માથાના વાળ જેવા થાય છે, વળી ઘોડાના પુંછડાનો કાજો વાળ પણ પોતાની પાસે રાખે છે, વળી રેશમ જે ઘણું ગ્રીણું હોય છે તે પણ પોતાની પાસે રાખે છે.

પેલી ધુણી દીધી તે વખતે સામું પાટિયું મૂકેલું છે, તે પાટિયામાં પેલા વાજો અથવા વાળ કે રેશમ મીલુથી એક છોડો બોંદાડો દે છે, અને એક છોડો પોતાના હાથની આંગળીએ વળગાડે છે, તે કોઈના જોવામાં આવતા નથી. હવે બે હાથે તાળીઓ પાડે છે તે પુતળું નાચવા સારૂ, જો તાળીઓ ન પાડે તો પુતળું ન નાચે, કારણકે બે હાથ ભેળા કરીને તાળી પાડે એટલે આંગળીએ વળગાડેલા તાર હાલવાથી પુતળું નાચે છે.

પુતળાના ગળામાં કે બગલમાં એવી જગોએ જરા આંચો હોય છે તે આંચામાં પેલા વાજો કે વાળ ભરાય છે તેજે કરીને પુતળું નાચે છે. અને માળામાં પણ વાજો ભરાય છે તેથી નાચે છે, દાતણમાં પણ ચીરેલી જગોએ વાજો ભરાય છે માટે દાતણ નાચે છે.

જો વાજો, ઘોડાનો વાળ કે રેશમ એમાંનું પોતાની પાસે કાંઈ ન હોય તો આ એલ કોઈ દીવસ બને નહિ, માટે જોઈલા એલ છે તેટલા તમામ હસ્તક્રિયા અને નજર ભુલામણીના છે બીજી કાંઈ દેવત નથી.

એલ ૮૨ મો*

નદીમાં દૂધનાં ધારા ચલાવવા વિશે.

જે કોઈ ટાંગી બાવો હોય છે, તે નદીના કીનારા ઉપર પોતાનો ઉતારો રાખે છે, તેની સાથે એક બે ચેલા હોય છે, તે ચેલા શહેરમાંથી

ભિક્ષાવરતી કરી લાવે અને ઘેર ઘેર બાવાજીની સિધ્ધાંત કહેતા હરે, એમ કરતાં કરતાં બાવાને તો ગામમાં એાજબાણ થઈ, એટલે બાપડીએ દરશને આવવા લાગી, અને કોઈ પાકું સીધું લાવે, કોઈ દૂધનો ઘોટો લાવે, એમ કરતાં કરતાં બાવાજીની તો વધારે કીર્તિ ચાલી. કોઈ બાઈ ઘીકરો માગવા આવે, કોઈ ધણી વથ કરાવવા આવે, એમ કરતાં કરતાં બાવાજી પાસે તો આદમી પણ આવવા લાગે છે એટલે એમ સેવક બોલે છે, બાવાજી માહારાજ ! વરતીમાં વધારે તો ધણું સારું, તમારી સેવા ચાકરી કરવાનો પણ અમને હોશ બને, આતો છટું છે માટે દરશને આવતાં અમારી શ્રદ્ધા પણ ઓછી થાય છે.

એટલે બાવો બોલ્યા—હમસે ખસ્તીમાં રહ્યા નહિ જતા, જોગી લોકકું ઉહાં કયા ડર હે, હમતો એ ગંગાકી તકમૈજ, મુકામ રખંગે તેમ તેમ બાવાજીની તો સિધ્ધાંત વધવા લાગે છે.

હવે બાવાજીએ તો ધીરેધીરે ગળ્પો ચલાવવા માંડી, કે અમરા યુર રાતકું આધ હોતાયા, અમરા યુરબાઈ પાનીએ પાદુકા પહેરકે નદીકી પેલી પાર જતા. એર અમરી પાસ પણ થોડી થોડી ક્રીયા હોયગી, એ નદીમૈસે દુધ નીકસેગા, ને તુમ સ્નાન કરેગે, તો ગયા શ્રાધ્ધકી ખરેખર ફળ પામગે. એવું સાંજળી ભાળા લોકો બોલે છે હે માહારાજ નદીમાંથી દુધ નીકજે એટલે બાવો બોલ્યા—ક્યું દુધ નહિ નિકજે? આકાશ મૈસે દુધકી ધારા લાઉ એર કહેતો પતાલમૈસે દુધકી ધારા બાજે સો એ ગંગામૈસે દુધકી ધારા ચલાવની હોવે તો કેતની ખર બગે.

સાંભળનારા તો મુન થઈ જાયછે, કે એ મારા બાપ, બાવાનું કામ તો આધું દેખાય છે, જીએકને કહે છે કે નદીમાંથી દુધની ધારા કહાડું. પછી બાવાને લોકો પુછે છે, ત્યારે માહારાજ આપના સેવકને દુધની ધારાનાં દરશન ક્યારે કરાવશે? એટલે બાવો બોલ્યા—આજતો શનીખાર હુઆં, પણ પરસોં સોમવારકે રાજ પ્રાતઃકાલમે સતીસંત સખ નહાનેકું

આમ્મી, ગંગા તમકું પાવન કરેલી.

લોકો તો બધા અરધા શહેરમાં વાત કરી, કે સોમવારને દિવસે બા-
વાજી નદીમાં દુધની સેર ચલાવનાર છે, માટે જેને નહાવું હોય તે દુ-
ધની ગંગામાં નહાવા આવજો.

બાપડીઆ અને બાપડા તથા રાંડીરાંડો તો તમામ એકાદ બ-
ધા સંઘ બરાબ છે એટલું માણસ જવાનો વિચાર કરી તૈયાર થયું. વહા-
ણામાં પેલા લોકો ગયા અને બાવાજીને પગે નમી નમીને બધાય બેઠા.
બાવાજી બોલ્યા—બરચા મત અકલાઆ, અબ્બી દુધકી ગંગા હો જા-
યગી, એવામાં તો બાવાજીએ ગંગાને લડવા માંડ્યું; ક્યું બે મરી મ-
શકરી કરતી હો કાયકું જલદીસે દુધકી ધારા નહી કહાડતી.

એમ કરતાં થડી અડધીક થઈ એટલે નદી વચ્ચેવચ્ચ દુધની શેર
આવીજતા, એટલે લોકો તો જે ગંગા, જે જમુના, કરી કરીને બીબોબીબ
પડ્યા, અને સરવે લોકોએ સ્નાન કર્યું, તોપણ દુધની ગંગા આશરે
એક કલાક રહી, એ જોઈને નાહનાર લોકો તો એટલા બધા ગુલતાન થઈ
ગયા કે આ બાવાજી તો સાક્ષાત ઇશ્વર જેવા ન હોય તો નદીમાં દુધની
સેર ખીન્ને કોણ લાવનાર છે.

પછી તો ઘેરઘેર પધરામણીઆ ચાલી, કોઈના ઘરમાંથી પાંચ રૂ-
પીઆ, કોઈના દશ એ રીતે બે ચાર હજારની મુંડી થઈ એટલું બે
ઢેકાણેથી પોપારા ગણ્યા, અને વળી ખીજ દેશમાં ગયા, લોકોએ જાણ્યું
જે આવો અંતરહાન થઈ ગયા, અને આવો તો જીવતો જાગતો રૂપી-
આનો ડાસો લેઈને નહાથી ગયા. હવે એ દુધની શેર શી રીતે નિકળી
તેની વાત નીચે લખ્યું છે.

બાવાની પાસે બોકડીઆ જેવા ચેલા બે હતા, તે ચેલાઓને આવે
ચેતાઆ કે સોમવારના સવારમાં દુધની શેર કહાડવી છે, માટે જે
ખતાવું એ રીતે કરે. પછી એવું ખતાવું કે ૧૦ સેર ચોખા ખુબ ધોવા,

ધાણને રવીવારના સવારમાં પાણીમાં પલાળી મુકવા, અને સાંજે પાણી નીતારી નાંખીને કોરા કરવા, સારીપેટે કોરા થયા એટલે રાત્રીએ પથરા ઉપર પથરસુ ખૂબ વાટીને લોટ જેવા કરવા, તેની એક ગાંસડી ખાંધીને તે ગાંસડી સોજવારની સવારમાં વહેલાં ઉઠીને નદીમાં દાટી આપવી. તે એવી રીત કે ગાંસડી ખાંધીને પછી તેને એક કાણું કરવું, અને ગાંસડી નદીની વચ્ચે વહેણામાં મુકીને ઉપર એક પથરા, મુકવો તે પ્રમાણે ચેલા-ઓએ કર્યું હતું.

પથરા મુકવાનું કારણ એ છે, કે ગાંસડી તણાઈ જાય નહિ, અથવા માછલાં તાણીને આડાઅવળી લેઈ જાય નહિ, એટલા માટે પથર મુકવો. ગાંસડીમાં કાણું પાડવાની એમ મતલબ છે કે એ કાણુથી ખીર ખીર પલાળીને પેલા લોટ નિકળે એટલે દૂધના જેવો નદી વચ્ચે, રેલા દેખાય. એ રીતે દૂધની સેર કહાડી. પણ દૂધ તે ક્યાંથી લાવે, પેલા ચોખ્ખાનો આગે ધાજો માટે દૂધના જેવો પાણીનો રંગ ધાજો થઈ ગરા. એમ દૂધ નિકળતું હોય, તો ખાવાણને સારૂ દૂધના લોટાની થી જરૂર પડે, પણ દૂધ તો ગાય કે ભેંશનું જ થાય, નદીના પાણીનું દૂધ કોઈ દીવસ થાય નહિ.

એવા એવા ઢોંગ જોઈને ભોળા લોકો બરમાય છે, કે આતો મંત્રના બળથી કે દેવના હાયાથી આમ થયું, પણ બધા ઢોંગ છે એમ જાણવું. હવે આવા ઢોંગીઓનાં કપરનો અંત આવવાનો છે, ઝાત્રી વાર નથી. જેટલા લોકો આ ચોપડી વાંચશે કે સાંભળશે, તેટલા જણ તો કપરને ઓળખી શકે એવા થઈ જશે એવી આશા છે.

ખેલ ૮૩ મો*

વગર માણસે નગાફ વગાડવા વિશે.

એક શહેરમાં એક ફકીર હતો, તેની પાસે એવો ખેલ હતો, કે એક

ઘોરડીમાં એક નગરાનો એક ડંકો મુકી આવે તે એની મેળે વાગે, પણ તે ફરીર એવા ગપ્પાં મારે, કે મહારી પાસે મંત્ર છે તે મંત્ર હું બાણુંકું, તેથી નગાઈ વાગેછે, એમ બહુ ઠેકાણે વગાડે છે. ત્યારે જે આર આદમી એકઠા થઈને બોલી ઉઠેછે, કે સાંઈનું પારખું નેઈએ, અને નેઈએ જ એ શી રીતે વગાડે છે.

પછી પાંચ સાત આદમી ભેગા થઈને સાંઈ પાસે ગયા અને કહ્યું, સાંઈ તમે નગાઈ વગાડી સંભળાવો એને સાંભળવાની ઇચ્છા છે. પછી સાંઈ બોલ્યા કે તુમ સખ બેઠા, અને એકઠા મરદ ઘોરડીમાં અંદર દે-ખકે આપ્પો ઉસમેં કુછ હે? પછી પેલામાંથી જે જણા ઘોરડીમાં નેવા ગયા, તે ઘોરડીમાં તે એક નગાઈ પરેલું ખીચું કાંઈ નહિ, તે આદમી ક્યાંયી હોય.

હવે સાંઈ ઘોરડીમાં એકલા ગયા તે પોતાની ક્રિયા કરી રહ્યા એ-ટલે બોલ્યા, કે જરા આંગે લ્યા દો, મેરે ધુપ કરનાહે, એટલે એક નાળમાં થોડોક દેવતા લાવી આપ્યો, એ દેવતા ઘોરડીમાં લઈ જઈને ધુપ કરીને સાંઈ પણ કમાડ વાશીને બહાર નિકળ્યા, અને બારણા સામાં મંત્ર બણવા બેઠા. મંત્ર બણતાં. બણતાં તે સાંઈ બોલ્યા. અબે એક ડંકા બજાવ્યો, એટલે એક ડંકો વાગ્યો. વળી જરા વાર થઈ એ-ટલે સાંઈ બોલ્યા અખ દો ડંકા બજાવ્યો, એટલે જે ડંકો વાગ્યા. વળી થોડીકવાર થઈ એટલે બોલ્યા પાંચ ડંકા બજાવ્યો. એટલે પાંચ ડંકા વાગ્યા. પછી દસ વાગ્યા, એ રીતે સાંઈ બહાર બેઠા બેઠા જોટલા ડંકા વગડાવે એટલા ડંકા નગરાના ઘોરડામાં વાગે.

એવી રીતે નગાઈ વાગતું સાંભળીને પેલા લોકોને તે એટલા બધા વહેમ પડેછે, કે આ ફરીર તે સાક્ષાત પીર છે, અને મંત્રવાળો છે એમાં શક નથી, પણ એ ડંકા વગાડવાનું કપટ હું નીચે લખી જણાવુંકું.

એ ફરીર નગરાની પાસે ડાંડીઆ જે મુક્યા હતા પણ કાંઈ ડાંડીઆથી

નગારૂં વાગતું નહોતું, નગારૂં વાગ્યું એતા ખીજ ઉપાધી, સાંધાં માઠીના લખોટા કરી રાખ્યા હતા, તે લખોટા કૃવચ્છેયાં શાફલા માળાના મણકાની પેઠે, પછી એક દોરી સુતરની કે સુતળીની, કે ગમ્મ એની લેધને એ દોરડીએ લખોટા પરોવી મુકેલા હતા તે દોરડી નગારા ઉપર લટકતી ખાંધી હતી, તે એવી રીતે લખોટા ગોઠવેલા કે એક લખોટા અને દોરડીની એક ગાંઠ, પછી હાથેક દોરડી ખાલી અને વળી એ લખોટા હારોહાર ખાંધેલા, વળી હાથેક દોરડી ખાલી અને ચાર પાંચ લખોટા પરોવેલા એ રીતે જુગતી કરીને લખોટા ખાંધેલા હતા. પછી એ દોરડીનો હેડલો છોડા પેલો દેવતા મગાવીને સળગાવ્યો અને કફાર ખહાર નિકળ્યો, પણ દોરડી બળતે બળતે લખોટાના થડમાં ગધ એટલે લખોટા નગારા ઉપર નીકળી પડ્યો એટલે એક ડંકાની પેઠે વાગ્યું, એ રીતે જમ જમ લખોટા પડ્યા તેમ તેમ નગારૂં વાગ્યું અને કહેતા હતા કે અખી દો બળઓ, ચાર બળઓ, એવી રીતે બોલતા હતા તેનું કારણ એ જ, પેલા લખોટા સાંધાંએ પોતે ખાંધેલા હતા, માટે સાંધાં ગણતા હતા, કે એ લખોટા પડ્યા એટલે હવે આટલા પડશે, વળી આટલા પડશે, અને કેટલીવારે પડશે એ પણ સાંધાંને ખબર હતી કે આટલી દોરડીને બળતાં આટલી વાર થશે, તે સાંધાં જાણતા હતા.

એ દોરડીને જરા ભડકાતા દાડનું પાણી કરીને ચોપડેલી રાખતા. કે જ્યો બળતાં બળતાં જુલમ ન જાય. માટે જગતમાં આવ્યાને આવા બદુવાળા હજારો કફાર, અને ગોરજી તથા અતીત એવા સિદ્ધ પડ્યા છે. કાંઈ ખોટું નથી. એ નગારાનો એલ પ્રેરે થશે.

ખેલ ૮૪ મો*

માથામાંની જટામાંથી ગંગા કાઢવા વિશે.

કેટલાક બાવા એવા હોય છે, કે પોતાની જટામાંથી ગંગાજી કાઢે છે, તે બાવા બાળા ઘોકોના દેશમાં નિકળી પડે છે, ત્યારે બાળા ઘોકોનો રાજ પણ બોળો હોય છે, જોગીની પાસે ચેલા ચાર પાંચ હોય છે, પછી જ-ધને કાંક દેવની જગો હોય છે ત્યાં ઉતારો કરે છે.

કારણ કે દેવની જગોએ ઉતરવાથી ઘણા કાયદો થાય છે, સહુ ઘોકો દરશન કરવા આવે, તેથી સીધા સામાનની શીકર પણ રાખવી મ-ટે છે, કાંઈ પુછે છે, કે આ બાવાજીને સીધું આજ આબું છે કે નથી આ-બું. એ વગેરે સંભાળના લેનાર દેવની જગોમાં મળે, માટે દેવના સ્થા-નમાં ઉતરે છે. પછી સ્ત્રીઓ અથવા પુરૂષો દરશન કરવા આવે છે તે પુછે છે. આ મહારાજને ક્યાં રહેલું, ક્યાંથી પધાર્યા છે, ત્યારે મહારાજને તો મુનીવરત હોય છે, તેથી ચેલા ચેલા ઉતર વાળે છે અને મહારાજની ઉપમા વધે એવી એવી વાતો કરે છે.

મહારાજ તો આબુની ગુફામાંથી આવ્યા છે, પરમશ્વર જેવા છે તથા દયાળુ છે, વાચા સિધ્ધીવાળા છે, કોઈને આશિરવાદ કે શરાપ ને આપે તે તરત લાગે એવા છે, વળી જટામાંથી ગંગાજી નિકળે છે.

કોઈ સમ્રાટ તો મુખમાંથી ગંગાની ધારા નીકળે છે, અને કોઈક દૂરા હાથમાંથી ગંગા કહાડે છે, એવા મહા સામર્થ છે, એટલે ઘોકો બોલે છે કે મહારાજ! અમને એક વાર ગંગાજીનાં દરશન કરાવવાની મહેરબાની ક્યારે કરશો? પછી ચેલા બોલ્યા કે તમે સરવે દરશન કરનારા એક દિવસ બિળા થઈને આવો, એટલે અમે મહારાજને કહીશું, કે તરત દ-રશન કરાવશે, કાંઈ વાર નહીં લાગે.

એક દિવસે દસ આઠ થેવક બેઠેલા છે, એવામાં ચેલી વાત થાદ

આવી એટલે પેલા ચેલાઓને કહ્યું, કે તમે મહારાજને કહેા. એટલે મહારાજ અમને ગંગાનાં દરશન કરાવે. પછી એક ચેલે મહારાજના આગળ હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરી, કે મહારાજ આ શેવકોને ગંગાનાં દરશન કરવાની ઇચ્છા થઈ છે.

એટલે બાબાજીએ પોતાની જટા છોડી તેમાંથી એક લટ ભુંધ ઉપર નાંખી, અને વળી એ લટ ઉપર બીજી લટા પણ ભુંધ પડીછે, એવામાં જટામાંથી જળની ઝીણી ધારા ખરખરખર વહેવા લાગી, અને પેલા લોકો તો એ પાણીનું આચમન કરવા મંડી પડ્યા. અને એ વાત તો બધા ગામમાં ઘેર ઘેર થવા લાગી, કે બાબાજીની જટામાંથી ગંગા નિકળ્યાં, પછી તો ખાંડનાં અને સાકરનાં શીષાં આવવા લાગ્યાં પછી કોઈ દોરે કરાવવા આવે, તથા કોઈ ચીઠી કરાવવા આવે, કોઈ છોકરો માગવા આવે, એ રીતે બાબાજીની પાસે તો હજારો પચાસ પચાસ માણસ ભરાઈને બેસવા લાગ્યાં.

હવે મહારાજે કોઈની જાણસ, કોઈની રોકડ, કોઈનાં લુગડાં, એવી રીતે ગોળો ગાંઠીને હજાર બે ચારકનો કામ કર્યો, અને પછી એ ટેકાણેથી એક વાણીઆની છોડી વર્ષ અરાઉકની સારી રૂપાળી હતી, અને એ બાબા પાસે ભણવા આવતી હતી, ને તે રાંડેલી હતી, તેને લેધને બીજા મુલકમાં જતા રહ્યા તે હવે આવશે!

મુલકમાં બાબા લોકો ન હોતતા બિચારી રાંડીછાંડી એઓની શી વલે યાત! માટે હું તો જોઈલા બાબા છે, એટલાઓને જોઈને ધણીરાજ થાઉં, કે રાંડી છાંડીના પરમ આધાર છે માટે પાંચ દહાડા આ દુનિયામાં વધારે જીવે તો ધણું સારું.

હિંદુના ધર્મશાસ્ત્રમાં લખ્યું છે, કે કળિજીગમાં ખલ્લચારી ન થવું, વાનપ્રસ્થ ન થવું, સન્યાસી ન થવું, એટલે અભિપ્રાય એવોજ છે, કે આખી દુનિયામાં કોઈએ બાબા ન થવું, એમ છતાં લોકો શું કરવા શા-

જ્ઞાના વચનને કચરઘાણુ કરી નાંખે છે ?

જેના ઘરમાં ખાવા ન હોય તથા જે માણસ આજસુ ખહુ હોય તથા જે કામી ખહુ હોય, એ ત્રણ વિના ચોથો પુરૂષ હાલના વખતમાં ખાવો થઈ જાય એવું જણાતું નથી, પણ એ ત્રણે જણે અકેદો સ્વાર્થ માન્યો છે માટે ખાવા થાય છે, તે કીમ્તો સ્વાર્થ, તો જેના ઘરમાં ખાવ ન હોય તે, બિચારો ભુખે મરતો હોય તે જણે છે કે ખાવા થઈએ તો પેટ ભરીને ખાવા તો મળીએ, પણ એમ નથી ધારતો કે કળિજીગમાં ખાવા થવાની શાસ્ત્રમાં, વેદમાં તો ના પાડી છે, એમ છતાં હું આધાસાં ખાવો થઈશ અને લોકોનું હરામનું આદ્ય તે કયાં છુટીશ! એમ ધારતા નથી.

વળી આજસુ હોય છે તે સંસારમાં હોય તો રણવું પડે તથા કામ કરવું પડે એ દુખથી ખાવો થાય છે, ને જણે છે, કે પડ્યા પડ્યા આદ્ય ને મત્રા કરીશું, પણ મુઆ પછી ઇશ્વર એની પાસેથી ઇનસાફ લીધા વિના નહિ છોડે કે, કળિજીગમાં મેં ખાવા થવાની ના પાડી છે, એમ છતાં તું ખાવો થઈને લોકોનું હરામનું આદ્ય ગયો.

જે કામી છે તે એમ જણે છે, કે ખાવા થઈએ તો ખાયડીએ ભાગવવાની ઘણી મજે, અને શૈજ શૈજ નવી ખાયડીએથી રંગભાગ કરીશું એવી ઇચ્છાથી ખાવો થાય છે અને એમ કરે છે, પણ એ કાંઈ પેલા બે કરતાં ઓછો પાપી નથી, શા માટે તો સંસારમાં રહેતો હતો ત્યારે કાંઈક જણે અજાણે કરમ થઈ ગયું હશે, તે કરમ ઇશ્વર માફ કરશે, પણ ખાવો થઈને લોકોની ખાઈડીએને ખગાડશે એ ગુનો પ્રભુ સાંખનાર નથી.

માટે ખાવા તો સારા કયાંથી હોય? તેથી પેલી ગંગા કહાડનારા ખાવા પણ પેલી છાડીને લઈને જત્રા કરવા ગયા તે હજી આવ્યા નથી. હવે એ ગંગાજી કેમ કરીને માંધામાંથી કહાડ્યાં તે વાત પ્રકાશ કરૂં છું.

પાવાની જ્યાંમાં એક આમડાની ટાટી હોયછે, તે ટાટીનું મ્હે સારું કુંડું હોયછે, અને એમાં આશરે પાશરે પાણી માય છે, અને કોઈની માટી જ્યાં હોય તો તેમાં વધારે માય છે, એ ટાટીમાં પાણી ભરીને રાખી મુકે છે, જ્યારે નહાવા જાય ત્યારે ભરી રાખે, અને પછી એને મ્હેડે જરા મીણુ દખાવી રાખે, એટલે પાણી જતું ન રહે, જ્યારે કોઈને સિધ્ધાઈ દેખાડવી હોય, ત્યારે પેલું મીણુ છે તે આંગળીના નખે કરીને ઉખેડી લે, એટલે માંહિયાં પાણીની સેર છુટેછે, પણ કોઈને ખબર નથી પડતી, કે આ જ્યાંમાં આમડાની ટાટી હશે. એવી રીતે પાણી નિકળતું જોઈને બિચારા બિાળીઆ માણસ ગુલતાન થઈ જાય છે, પણ એમ નથી જાણતા, કે કમખખતે ડગાઈ કરીછે, અને મંત્ર જુઠા છે.

ખેલ ૮૫ મો*

ડાઢમાંથી કીડા કાઢવા (૧૨૦).

હરેક માણસની ડાઢ દુખે છે અથવા કાનમાં સણકા આવે છે, ત્યારે વહેમી લોકો હોયછે, તે વેદનું ઔશધ પડયું મુકીને કોક ડોસીને પુછે છે, માછા હુંતા મરી ગઈ ડાઢનું દુઃખ નથી ખમાતું.

પછી ડોસી બોલી—હો મારી બાઈ બોલાવ્યકને પેલી રૂપલી વાધરણને, જાણે કાનમાં કહ્યું, એતા એક ધડ્ડીમાં જીવડા કાઠીને દેખાડશે, એટલે સાજીસમ થઈશે.

પેલી બીચારી દરદવાળીએતા વાધરણને તેડું મોકલ્યું, અને રૂ ૧૦ આપવાનો પરકથો એટલે વાધરણ આવી. અને બોલી, કે કેઈ દાઢ દુખે છે, એટલે પેલી બાઈએ કહ્યું કે ઉપલી જમણી, પછી પેલી વાધરણે પોતાની જુગળી ધોઈને ડાઢમાં મુકીને પોતાનો આસ પાછો એવવા બાગી,

એ રીતે દસબાર ફેરા આસ એંચીને પોતાના હાથમાં ભુંગળી અંચેરી
એટલે ભુંગળીમાંથી દસ પંદર મરેલા ક્રીડા નીકળ્યા.

લોક જોઈને અચંચો પામ્યા કે આ રૂપલીને ક્રીડા કહાડતાં બરાબર
આવડે છે, જુઓને! મોટી જેમ્સો, કેવી કાઠો નાંખીને હાથમાં લીધીછે.
એ રીતે બે ચાર ફેરા ભુંગળી મુકીને, પચાસ પુણાસો ક્રીડા કાઢી બતાવ્યા.
અને રૂ.૧૧ લેખને પછી પોતાને ઘેર ગઈ, અને જો જીવડા કાઢ્યા હતા
તે પણ પોતાને ઘેર લેઈ ગઈ.

પેલી બાઈને તો તોહિ સુખ ન થયું, એટલે બે ચાર દહાડે ફરીથી
ક્રીડા કહાડ્યા, એમ બે ચાર વખત ફર્યું! પણ ડહાઠ દુખતી ન રહી,
અને કદાપી ડાઠને આરામ થાય તોપણ શું થયું! જેમ વગર ઓસડે
તાવ આવીને પાછો ઉતરી જાયછે. તથા જેમ ઠીંચણમાં કે કંહેડોમાં અસકા
એક બે દીવસ આવીને, વગર ઓશડે નથી મટતાં! એમ ડાઠ પણ દુખે,
અને વળી રહી જાય પણ ખરી. પેલી રૂપલી વાઘરણે જીવડા શી રીતે
કાઢ્યા તે લખ્યું.

જ્યારે વાઘરણને ઘેર માણસ બોલાવવા ગયું ત્યારે વાઘરણે કહ્યું
જે હું એક ઘડી કેડે ઓસડ લખને આવું છું, એટલે એ માણસ પાછું
આવેછે અને સમજેછે કે વાઘરણના ઘરમાં ઓશડ થઈ રહ્યું હશે તે
કરવા રહિ હિંડો હમણાં આવશે, એમ કહીને આવેછે.

પેલી વાઘરણ પેલું માણસ આવીને ગયું તેજ વખતે જીવડા સો-
ધવા બાગી, તે જો જાણના પોદળામાંના જીવડા મળેછે, ત્યાં સુધીતો
ખીજ જીવડા નથી લેતી, અને કદાપી એમ જોગ ન આવે તો ખીજ જીવડા
જેમ ઉધેઈ અથવા મોટી ક્રીડાઓ, એવા જીવડા પોતાની પાસે લેછે.
પણ ફરીને તો જીવડાવાળી કે એક બે વસ્તુઓ વાઘરી લોકો પોતાને ઘેર
રાખી મુકેછે, જેમ ખરાબ થએલું આરીજ, તુરીજ, અથવા સંધેસરા
આડનું બાકડું, એવાં એવાં રૂળ તથા બાકડાં પોતાને ઘેર રાખી મુકેછે

તે રૂળમાં જીવડા પડે છે, અને લાકડામાં ડોળ પડે છે, ડોળ પણ એક જાતના મ્હોઝા કીડાજ છે.

પોતાના ધરમાંથી વાઘરણે કીડા મારીને પોતાના મ્હોઝામાં ધાલી લીધા તે કોઈના દીકામાં આવતા નથી. પછી જ્યારે હાથેળીમાં ભુંગળી મુકીને ટુંકી તે વખતે મ્હોઝામાંથી કીડા ભુંગળીમાં મુક્યા એટલે હાથમાં આવ્યાને પડ્યા, એ રીતે થોડા થોડા કીડા બે ચાર વખત ટુંકીને દેખાડે છે, એટલે લોક ધારે છે, કે આ કીડા તો ડાઢમાંથી કહાડ્યા.

વળી કોઈની આંખો દુખતી હોય છે તે આંખોમાંથી પણ કીડા કઠાવે છે, માટે એ કીડા કાંઈ માંદા માણસના શરીરમાંથી નથી નિકળતા એવો વાઘરણ પોતાના મ્હોઝામાંથી ભુંગળીમાં ટુંકે છે.

વળી કેટલાક લોક વાત કરેછે, કે વાઘરીની પાસે તો કીડા મારવાનાં મંત્ર હોય છે, તે મંત્ર પ્રતાપે કરીને જીવડા કહાડે છે, પણ મંત્ર બંત્ર કાંઈ નથી એવો ઉપરની વાત પ્રમાણેજ છે.

ખેલ ૮૬. મો. *

ખીર આગળ બેડી દુટવા વિશે.

ગુજરાતમાં ધણાજ લોકો વહેમી હોયછે, તેનું કારણ એવું લાગેછે કે જ્યારેનું મુસલમાની રાજ ગુજરાતમાં થયું ત્યારથી લોકના મનમાં ખટુ વહેમ ઠસ્તા ગયો, અને સત્તર બાદશાહો થયા તેમણે પોતાના રાજ્યો નજરમાં આવે એવો બંદોબસ્ત કર્યો, તેમ તેમ પોતાની રૂચી પ્રમાણે ધર્મસંબંધી મતમાં પણ તફાવત કરી નાંખ્યો. એ બાદશાહોનાં નામ કુમરાન, બાબર, હુમાયુ, અકબર, જહાંગીર, શાહજાં, ઔરંગઝેબ, બહાદુરશા, જહાંદાર, ઝાજુદીન, ફરૈકશીર, મહમુદ, અહમદ, આલીશ,

આલમગીર, આલીમગેર, એ બાદશાહો યાદ ગયા તે દીવસથી આપણા દોકોમાં બહુજ વહેમ પેશી ગયો છે.

મુસલમાન લોકોમાં એવો ચાલ હોય છે કે કોઈ માણસ માંદ પડે છે, કે તુરત પીરની માનતા માને છે, કે મલીહા કરીયું અને વળી પગમાં બેડી પહેરવાનો ચાલ છે, તે બેડી એવી રીતે પહેરાય છે, કે જ્યારે માનતા કરવા પીરના આગળ જાય છે, ત્યારે પગમાં લોઢાની બેડી પહેરીને પીરના સામા જાય છે, એટલામાં પેલી બેડી અડંગદમને ટુટે છે, અને બે કકડા જુદા જુદા પડે છે, પછી મીઝાંભાઈ બાલે છે કે રંગ હે, પીરતા બડા ચમતકારી હે. એમ અન્યોઅન્ય પીરનાં વખાણ કરે છે, એવી વાત સાંભળીને કેટલાક હિંદુલોકો પણ એવી રીતે બાધાઓ રાખે છે, અને હિંદુઓની બેડીઓ પણ ટુટે છે.

આ કપટમાં મળવર અને લવાર એ બંને જણા જાણે છે, પણ ખીજ કોઈને ખબર પડતી નથી, લવારના ઘરમાં પણ સર્વે માણસ જાણતાં નથી, તેમજ મળવરના ઘરનાં પણ યેઠ જાણતાં નથી, એવી રીતે છાની વાત રાખે છે, લવાર બેડી ધડે છે, તે કાંઈ હું કપટ કરું છું, એવું સમજીને નથી ધડતો, પણ એટલે એનો ખીજને અર્થ લે છે, કે કદાપી કોઈ અરેઅરે ચોર હોય અને ખલાસી પીર એ ચોરની બેડી ન તોડે, તો એ ચોરને પોતાની નાત બહાર કહાડે છે, તથા સરકાર ડુંડે અથવા ગરદન મારે, માટે બિચારાના ભાગ થાય એવું ધારી માણસના ઉપર દયા રાખવા સારું લવાર એવી કપટની બેડી કરે છે, કે જે બેડી પેહેરવાથી સાચો તથા જુઠો બંને જણું સાચા થાય.

માટે એ બેડી ટુટવાનું કારણ ઉપર લખ્યું તેજ છે, અને કદાપી પીર બેડી તોડતા હોય, તો ખીજ લવારની ધડેલી બેડી, તથા ખીજ ભામમાં ધડેલી બેડી, પીર કેમ નથી તોડતા? અને વળી એ બેડી લખાર પોતાના હાથે કરીને પહેરાયે છે, તેનું પણ એજ કારણ છે, કે લવાર

જાળવીને પગમાં પહેરાવે છે, ને ખીન્ને અજાણ્યો પહેરાવા જાય તો પગમાં બેડી પહેરતાં પહેરતાં ટૂટી જાય તો મશ્કરી જેવું થાય.

મને નિશ્ચે થઈ ગયો કે મંત્ર માત્ર જીલ્લો છે. અને જાણી કાઠ દિવસ બેડી ટૂટે નહિ, અને જો કદાપી ટૂટે છે તો તેમાં કાંઈક કપટ છે. હજી સુધી બેડીની ખાધા ચાલે છે.

ખેલ ૮૭ મો*

મંત્રવાળા દેવને ખોલાવે છે તે વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં મંત્ર જાણનારો એક ખાવો આવ્યો અને તે ખાવાની સાથે દસ પંદર ચેલા હતા, એ ખાવો ચેલા સુધ્ધાં એક મકાન લેધને રહ્યો. એ પોતાના મકાનમાં હનમાનની, અને કાળભૈરવની, બેસાં મુરની, એવા એવા વિકાળ દેવની મુર્તિઓ હારોહાર ગોઠવી દીધી.

પછી લોકોને કહેછે, કે આ દેવનાં પુતળાં છે તે સજીવન થઈને પ્રસાદી જમી જાયછે, તથા વાતચીત કરવી હોય તો ખોલી શકે છે અને એ પુતળાં બળીદાન જમી જાયછે, એ વાતમાં તમ્હાને વહેમ હોય તો પ્રત્યક્ષ દરશન કરાવીએ. આવી વાતો સાંભળીને પેલા લોકોને તો દેવના દરશન કરવાનો લોભ ઉત્પન્ન થયો, પણ ખાવાજીએ એવી જીવંતી કહાડી કે જાત્રા માણસો હોય તો દેવ દરશન નથી આપતા, એવો એકાએકીનું કામછે, અને એક દેરો દરશન કરે તેને આંધામાં આંધા ૧૦૦ રૂપીઆ, બળિદાન વગેરે ખરાબત થશે.

ગરીબ લોકો તો આવા કામમાં કેમ કરીને ભજે, પણ એક ધનપાળ મંત્રી વાણીઆ હતા, અને દયાવાન પણ સારો હતા, એ ધનપાળને ઘેર દરરોજ પાંચ દસ ખાવાતો કાળીરોટી (માલપુડા) ખનાવતાજ રહે, એવા

શેઠ હતા, તેને હનમાન વગેરે દેવતાં દરશનની ઇચ્છા થઈ.

એક દિવસ ધનપાળશાહ પેલા બાવાની પાસે બેઠેલા છે, એવામાં ધનપાળશાહે પુછ્યું માહારાજ! તમારા મંત્રથી બોલે છે એ વાત સાચી છે? પછી બાવાજી બોલ્યા—કયુંબે ધનીએ સરિય બાત નહિ હોવે તો જુડી હોયગી! અગ્નીકા મંત્રસે અગ્નીકું બોલાતાહું, આર જલકા મંત્રસે જલ આતે હે, આર દુસરે મંત્રસે દુસરે દેવ આતાહે.

પછી ધનપાળ શેઠ બોલ્યા, માહારાજ! કીએ ઠેકાણે દરશન કરાવશે ને કયારે તે મને કહે તો મારા મનને જરા નીરાંત થાય, પછી બાવાજી બોલ્યા, કે સુત ધનીએ! એકાએકી તુમ આએ, કોઈ દુસરેકું બોલાઈએ મત, આર કોઈકી આગે એ બાતબી કરની નહિ. ને શેરકે દરવાજાકી બહાર જના પડેગા. પીછે આબી રાતકું હનમાન, આર બેસાસુર, આર ઘંટાસુર, આર કોઈ દેવકું દેખનેકી તેરી શ્રદ્ધા હોવે તો એ દેવ બી આવેગા.

ધનપાળશેઠ બોલ્યા—માહારાજ! રૂપીઆ સો ખરચ થશે, એવું આપે કહેલુંછે, પણ તેમાં રોકડા કેટલા જોઈશે, અને કેટલાનો સામાન, એટલે હવે બાવાજી બોલેછે—અબે ધનીએ! સુત સુના બલીદાન તો અલખત અહિએગા, ઉસકી બીગત—આધામણકા લડુ, આર સવામણ દુધકા દુધપાક, સવાદસ સેરકાં બડાં (વડાં) આર સવાદસશેરકી કાલીશીટી, આર સવાદસ શેરકી પુરી, આર સવાદસ શેરકી સુખડી, આર આઠાઈ શેરકા બાકળા, આર ઉઠશેર નાગરબેલીકે પત્તે (પાન) સવાશેર બતીસા કુપ, આર હનમાનકા લંગોટકીનખાબકા, સવાશેર સીંદુર, આર પકા તીન શેર ઉડદ; (અડદ જશિર) તુમતો ધંતનાજ સામાન લાએ, દુસરા સામાન હમરી પાસ હે.

ધનપાળશાહે વિચાર્યું, કે આટલો બધો સામાન મારે ઘેર શી રીતે અને માટે લેને આઈજ સોધુ અપાવું તે ઘણાય એલા રાખશે, એવું ધો-

રીને માદીને ધેરથી ઉપર લખેલો તમામ સામાન લાવીને ખાવાજીને હવાલે કર્યો, અને કહ્યું કે મહારાજા! અમારા ઘરનાં બધરાં મૂલાંધેલાં હોય, વળી રાધતાં રાધતાં છોકરું આખી જાય, માટે આપના એલાઓ પાસે શુદ્ધ રસોઈ કરાવો.

એટલે ખાવાજીએ રાજપુત્રીથી એ વાત કબુલ કરી, અને શંકને કહ્યું, કે જાઓ, સાંજકી બપોત આના (આવવું) હો! એટલે શંક પોતાને ધેર ગયા, શંક જતે બહુ શોખી જીવડો, તેણે વિચાર્યું કે કીક છે, જીવડાથી જોયું સાંઝું, દેવનાં દરશન થશે એટલે ધાણુંએ છે, સો રૂપીઆ ખર્ચખાતે થશે તો થા.

પેલા ખાવાએ થોડાધણા સામાનની રસોઈ કરાવી અને ખીજું સીધું રાખી મુકાલ્યું, કે આગળ ઉપર ખાવા થાય. હવે સાંજ પડી એટલે શંક તો વાણીપાણી કરીને, પાનસોપારી ખાતા ખાતા ખાવાજીની પાસે આવ્યા, અને ધેર શેઠાણીને પણ કહેતા આવેલા, કે આજની રાત હું ખાવાજી પાસે ગીતા સાંભળીને ત્યાં સુધ્ધ રહીશ, માટે કોઈ મહારી વાટ જોશો નહિ. હવે શેઠે તો ખાવાજીને કહ્યું કેમ છે મહારાજા! હવે પેલા કામગીરી કેટલી વાર છે? એટલે ખાવાજી મહારાજા બોલ્યા.

ખાવાજી—શેઠ! મત ડરના હો! એક કુંડાલેજ તમકું બેઠાવેગા, આર હો તરફ હો એલા બેઠેગા, તુમારી ચોક્કી કરનેકે ખારતે, આર એ કુંડાલેકી બહાર તુંમ એક પગખી મત ડાલીઓ.

વાણીએ બધુ સાંભળી લીધું, અને કહ્યું કે સાંઝું મહારાજા કુંડાળામાંથી બહાર હું નહિ નિકળું, કુંડાળામાંજ બેસી રહીશ, પછી પહેરેક રાત ગઈ એટલે પેલો સામાન ઉપડાવીને, ખાવાજી વાણીયાને સાથે લઈને નદી ઉપર ગયા, એ નદી ગામથી આશરે એક ગાઉ છેટે હતી, ત્યાં સમસાનની જગો હશે, તે ઠેકાણે જઈને એક કુંડાળું કાઢીને શંકને કુંડાળામાં બેસાડ્યા, અને શંકની બે બાજુએ બે બેલા બેઠા, ધેરથી ફક્ત ચાર

જણુ સમસાનમાં ગએલા, અને બળિઃનનો ભાર તો આશરે મણુ ચાર પાંચ લીધેલા, તે પેલા બે ચેલા પારકી ઘેટીઓનો આટો આઈ આ- ધને પાડા જેવા થએલા તેથી એટલો ભાર તો જણુયો પણ નહિ.

અંધારી રાત્રી હમહમહમહમ બોલવા લાગેલી, તથા નદીનું પાણી બળબળબળબળ થાયછે, પહેલે પહેરે સ્ત્રીઆળવાં હોકાહોકા કરી રહ્યાંછે. પેલા વાણીઆને તો ભુંઠં આવા ધાઈ, અને મનમાં લચ્ચક લચ્ચક થવા માંડ્યું, અને ચારે તરફ ધનપાળશા તો જોવા લાગ્યા, કે અહિંથી જૂત આવશે. કે ભૈરવ આવશે, અને કાળજી ઉત્પલપાતલ થવા લાગ્યું, પછી બાવાજી બોલ્યા—અબે શેઠ! મન ડરીઓ હો! બળડદર રહેના! અબ ગતપતિ દેવ આવેગા, પછી વાણીઓ તો મમતનો મારચો છાતી કઠણ ફરીને ફુંડાળામાં બેસી રહ્યો, અને વિચાર્યું, કે આ ત્રણે જણુ (બાવો અને બે ચેલા)ની જે વલે થશે, તે મારી થશે. એમ કરતાં કરતાં રાત્રી અ- રપી જવાનો સમય થયો, એટલે બાવાજીએ ગણુપતીનું આવાહન કર્યું. તે આવાહનનો મંત્ર નીચે લખ્યો છે.

ઓહોંગ ગણુગણુગણુપતં ગુણુ સમુદ્ર ફટ ફટ ગટં ગટં

હકં હકં ભટં ભટં ચટં આઓ આઓ આઓ સ્વાહા. ૧

એ મંત્ર બોલ્યાને ધુપ ક્યો એટલે તો ગણુપતી દેવ આવ્યાજ તો તે ગણુપતી કેવા છે, તો ફુંદાળા, ફાંદાળા, મુંદાળા, જીંદર ઉપર બેઠેલા, ચાર હાથમાં ચાર હથોઆર ઝાલેલાં, ગળામાં સાપ ધાલેલા, એવા ગ-ણુપતી વરંજુહી વરંજુહી કરતા આઝ્યા, વાણીઆની ડાગળી ફરી જવા લાગી, કે અહોહો મારા પામર મુખી આ ગણુપતીનો દરશન ક્યાંથી! એવું ધારીને બે હાથ જોડીને પગે નમ્યો.

પેલા ગણુપતી બોલ્યા, કે ભોજન લાઓ, એટલે પેલો લાડુનો ટા-પલો ભરી મુક્યો હતો તે આપ્યો, એટલે લેધને અસોપ થઈ ગયા. પછી હનુમાનનો મંત્ર જપવા માંડ્યો, તે મંત્ર નીચે પ્રમાણે.

અંજની ગર્ભ સંબુતો, વાલુપુત્ર મહાખળે;

કુમારો ખાળખલસારી, હનુમંતાય નમોસ્તુતે. ૧

એ મંત્ર ભણવા માંડ્યો એટલે હનુમાનજી હુકાહુકા ખેલતા થેકડા ભરતા આવ્યા; શરીરે સીંદુર ને તેલ ચોળેલું, કોટમાં આકડાના કુતના હાર, હાથમાં ઘોઠો, માટું પુછડું, એવા હનુમાનજી આવ્યા અને ખોલ્યા, કે માગ્ય માગ્ય, પછી ખાવાજીએ હાથ જોડીને માગ્યું કે મહારાજ! આ ધનપાળશાહ શેકના ઉપર મોરબાની રાખજે, અને વળી જ્યારે ખોલાવું ત્યારે વહેલા પધારજે. પછી હનુમાનજીએ જ્ઞાન માગ્યું એટલે એક ટોપલામાં વડાં, સુખડી, એવો સામાન તૈયાર રાખેલો હતો તે આખો ટોપલો આપ્યો. એટલે લેધને અલોપ થઈ ગયા, એ હનુમાનજીની આંખો ફોટેલા ડોળા, અને મહા ખીહામણું વદન દેખીને શેકનું તો જરા પોતીયું પણ પલળી ગયું ખરું. પછી ધંડાસુરનું આવાહન કર્યું. તેના મંત્ર નીચે લખ્યા છે. તે

ઊં ધંટા કરાય બંટા ધંટા, જંટા વંટા કંટા પંટા;

ધણુધણુધણુધણુધણુધણુ રવાહા. ૧

એ મંત્ર ભણવા માંડ્યો એટલે બાડા ઉપર બેશીને ધંડાસુર આવ્યો, પાડાને બે શોંગડે સળગતા બે કાકડા ખાંધેલા છે, હાથમાં એક ધંટડી વગાડે છે, અને પાડાની કોટે પણ એક ધંટ ખાંધ્યો છે, પેલો ધંડાસુર ખાઉ ખાઉ ખાઉ ખાઉ ખોલી રહ્યો છે, પાડો તો હઆંય, હઆંય, કરી રહ્યો છે. એવો ધંડાસુર ભાળીને ધનપાળશેક તો થરથરથરથર ધુજવા લાગ્યો, કે આ મારા બાપ! આધારે મારી મા! હાય હાય આ ધંડાસુર તે ચારે જણાએને આશે કે શું?

પછી ધંડાસુરને ખીજે સામાન વધેલો હતો તે આપ્યો, એટલે પાડો ભચડભચડ ખાવા મંડી પડ્યો, અને પોતાનું બળિદાન લેધને ધંડાસુર અંતરધ્યાન થઈ ગયો.

એ રીતે બીજા વીર પણ આઘ્યા, ભેંસાસુર, નારસંગો, એવા એવા દેવનાં દરશન થઈને થયાં, પછી પરીઠિયું થવા લાગ્યું, એટલે પાછા બાવાજીને મોકાને ચારે જણા ગયા. વાણીયાની કાયામાંથી તો જીવ નિકળી ગયેલા હોય, અને એકલા પ્રાણ રહ્યા હોય, એવી રીતે બીજીનાથી થઈ ગયો. પણ જરા છાતીવાળો તેથી જીવતો રહ્યો, પણ જો એટલું તોફાન બીજા વાણીઆએ દીકું હોય, તો તરત કાળજી ફટકા જાય એમાં શક નહિ.

વહાણું વાયુ એટલે થઈને જરા ખીરજ આવી કે હવેતો જન્મ મારે છે, પછી બાવાજીના પગમાં માંથુ મુકીને થઈ બોલ્યા, કે મહારાજ તમારા પ્રતાપથી દેવનાં દરશન થયાં, પણ હવે જોજો કેાઈ બીજાને દરશન કરાવતા, ત્યાંના ત્યાંજ પ્રાણ નિકળી જશે. હવે થઈ વહાણમાં પોતાને ધેર ગયા, પછી તે દિવસથી બાવાજીને પરમ્પરની માફક જાણીને સેવા કરવા માંડી, ને હજારો રૂપીઆ બાવાજીને ખવરાવ્યા, એવી રીતે ઢોંગી લોકો બધી પૃથ્વી લુટી આવે છે.

એ દેવ શી રીતે આઘ્યા; અને પાછા શી રીતે અંતરધ્યાન થયા તે વાત નીચે લખી જણાવું છું, કે જેથી વાંચનારા મિત્રોને ખબર પડશે.

બાવાજીએ જે મહીના અગાઉ સામાન તૈયાર કરવા માંડ્યો હતો, તે શો સામાન, તો ગણપતીના જેવો વેશ થાય, તથા હનુમાનજીનો વેશ થાય, એવી રીતે દેવતાઓનાં રૂપ, માણસનાથી લઈ શકાય એવો ઢોંગ મચાવ્યો હતો, જે બધેયા લોક તરેહ તરેહ વારના વેશ મુકે છે, એમજ બાવાજીના ચેલાઓ, સમસાનમાં દેવ થઈ થઈને આવેલા હતા. પછી અગિયાર લઈને આડાઅવળા ખેંચી ગયા હતા, પાડો આવ્યો હતો એ તો સાચો હતો, અને ઉપર બાવાનો ચેલા ખેંચીને આવ્યો હતો.

ગણપતીની મુઠ કાગળની કરેલી અથવા લુગડાની અને જદર પણ લુગડાનો કરેલો હતો, તેમજ હનુમાનના પુંછડા વગેરે જેવું જેવું જોઈએ એવું સ્વરૂપ કાગળ અને લુગડાથી કરી રાખેલું હતું. તે પેહેરી લઈને આવેલા હતા

માટે દેવએવ કોઈ નહોતા આળ્યા, એતા બાવાના ચેલાઓ દેવ થઈ
ધને આવેલા હતા, એવો ટોંગ કરીને બિચારા ધનપાળશઠને ઠગી લીધા
એવી રીતે મંત્રવાળા દેવને બોલાવે છે.

ખેલ ૮૮ મો

સિદ્ધ લોક રાજાને ઠગે છે તે વિશે.

કોઈ એક નગ્રમાં દસ પંદર આદમી એકઠા થઈને, 'ઉદયમનો બિચારે
કરવા લાગ્યા, કે કહેા ભાઈઓ, આપણે કેમ કરવું? કોઈક રાજાને જઈને
ઠગીએ તો લાખો રૂપીઆ મળે, કહેવત છે કે મારવો હરતી અને લુ-
ટવો ભંડાર, મારે રાજસ્થાનમાં આપણે જવું.

એ પ્રમાણે સંપ કરીને સર્વે જણા નિકળી પડ્યા, તેમાં એક સ્ત્રીને
સાથે લીધી તથા તે સ્ત્રીના સ્વામીને પણ સાથે લીધા, પછી પંદર જણમાં
સારો શોખિતા હતા તેને સિદ્ધ કર્યો, એ સિદ્ધની પાસે બે જણ ચેલા
થઈને રહ્યા. બે જણે પારથીપુત્રનું કામ કર્યું, બે જણે ઘોડા ખેલાવવાનો
(આબુકરવારનો) વેશ લીધો, બે જણા ટેલીઆ ખાદાણ થયા, બે જણા
વૈદ્ય થયા, બે જણા ખાખીખાવા થયા, એવી રીતે જુદા જુદા વેશ લઈને
આત્યા, તે કાઠીઆવાડમાં ગયા, કારણ કે કાઠીઆવાડ બહુ ભોજો મુલક
છે, પછી એક શહેર આગ્યું તે શહેરમાં રાજા રહેતા હતા તે પણ ભો-
જીઓ પાદશાહ હતા.

એ રાજાના શહેરમાં બધાય જણા ગયા અને સહુ સહુના ઉદયમ
સંભાળવા માંડ્યા, બે જણ આબુકરવાર થયા હતા તે રાજાના દરબારમાં
જઈને ઘોડાઓ મુધારવા સાફ નોકરી મંડાવીને રહ્યા, પેલી ખાખી ચોતાનો
ખાંચ વર્ષનો દીકરો લઈને, એક એરડી બાડ લઈને તેમાં રહિ. એ

આપડીનો ધણી ભિક્ષા માગી આવે, આપડીએ ને આનંદ કરે. પેલા સિદ્ધ થયો હતા તે તો કોઈ દેવની જગામાં પડદા બંધાવીને જપ કરવા બેઠો એ સિદ્ધની સેવામાં બે માણસ રહ્યા તે ગામમાંથી સીધું સામાન લાવે, તે આપડેને આનંદ કરે, પેલા આપ્તી હતા તે ચઢ્યા વચ્ચે ધુણી ધખાવિને બેઠા, એ રીતે પંદર જણાં સંપ બાંધીને રહ્યાં, વેળાકેવેળા પરસ્પર વાત ચીત કરે, પણ શહેરના લોકોમાં શેષને પડપંચની ખબર ન પડી.

પછી પેલી બાઈએ પહેલો વેશ મુક્યો, અને છોકરાને ભણાવી મુક્યો, કે તારી કાકડી બાંધીએ પણ તારે બોલવું ચાલવું નહિ, અમારો શેષશું પણ તારે જવાબ આપવો નહિ, અને જ્યારે કલાણા કાકા આવીને પાણી જાંટે એટલે ઉઠીને બેઠો થતો.

છોકરો પણ એ સિદ્ધને આજખતો હતા કે મારા ગામના છે અને એતા મારા કાકાછે, એતા અન્યોઅન્ય આંતરે ચોથે ભેગાં થાય, વાતચીત કરે એવી રીતે સર્વે રહેતાં હતાં.

પછી પેલી બાઈએ છોકરા ઉપર લુગડું ઓઢાડીને સુવાડી મુક્યો, અને તાણીને પોક મુકી, અરેરે, મહારેં બેઠું રહ્યું, આ છોકરાને સાપ કરડ્યો તે મરી ગયો, એમ કરીને શેવા લાગી, એવામાં છોકરાનો આપ ભીખ માગીને આવ્યો તો પોતાની સ્ત્રીને શેતા દેખીને છોકરા સામું જોઈને એ પણ શેવા લાગ્યો. અરે બાપરે આ મારા દીકરા બેઠા એકવાર બોલ, તને પરદેશમાં ઘોઝારો નાગ કેમ ડર્યો, અરે બેઠા ઉઠ્ય હિંડ, આપણા મુલકમાં જઈએ, આપણાં સગાં તને મળવાની વાટ જોતાં હશે. એવી રીતે બાપડી પણ વૈરાગીમાં વેણ કહાડી કહાડીને શેવા લાગેલી તે કોઈનાથી છાની ન રહે.

એવું બે જણનું શેવું સાંભળીને આડોશી પાડોશી ભેગાં થયાં કે, બિચારા પરદેશી બ્રાહ્મણનો છોકરો મરી ગયો, માટે અદેકો કડકો લાકડાનો આપો અને હિંડો એ છોકરાને અગ્નીસંસ્કાર કરાવીએ. પાડોશીની

સ્ત્રીઓ હતી એ પણ બિચારી વિલાપ કરવા લાગીઓ, કે અરે દેવ આ બિચારાં ધણીધણીઆણી પરદેશમાં આવી રહ્યાં હતાં, તેમ છતાં ભીખ માગીને પેટ ભરનારાં દુખીઆં માણસ, તેને એકજ છોકરો તે છોકરો પીટ્યો પોપટ જેવો હતો. તેને સાપ ડશ્યો, આતે પ્રભુને ઘેર રોળીયાના દીવા કેમ છે ! એવા લોક વિલાપ કરવા લાગ્યા. એતો આખા શહેરમાં વાત ચાલી, કે બ્રાહ્મણના છોકરાને સાપ કરડ્યો છે.

પછી એ છોકરાને એના બાપે ખભે લીધા, અને બાયડીએ સળગતું છાણું ઝાલ્યું, મારગમાં જતે બાયડી ઝટિયાં તાણતી જાય રેતી જાય, અને હિંડતી જાય, ખીજ લોકે એકેકો બાકડાને કકડો લીધા, અને સમસાન સુખી ગયા. પેલા બ્રાહ્મણે મસાણમાં જઈને ચિતા ખડકી; અને પોતાની બાયડીને કહે છે, હું તો આ છેલ્લા ભોગો બળી મરીશ, તું સંગાથ ભેદને આપણા દેશમાં જા, અને સર્વને અમારા બાપ દીકરા એના રનાન કરાવજે. એવું સાંભળીને બાયડી બોલી, કે તમે જે જાણ બળશો ત્યારે હું ધોજારણ જીવીને શું કરીશ, હું તો તમારા પેટેલી બળવાની છું. એવી એવી બંનેની વાતો સાંભળીને પેલા સમથાને આવેલા લોકોની આંખમાંથી પણ આંસુ ચાલવા લાગ્યાં.

વળી કેટલાક પેલાં સ્ત્રીપુરુષને શીખામણ આપે છે, કે થવા કાળ હતું તે થયું, પણ હવે તમે બળી મરશો નહિ, એવામાં પેલા સિદ્ધ થયેલા હતા એના જે ચેલા સમસાનમાં આવેલા હતા, તે કહેવા લાગ્યા, કે આ ગામમાં ચઢતામાં મહાદેવવાળી ધર્મશાળામાં એક સિદ્ધ રહે છે, તે સિદ્ધ અહિં સુખી આવે તો આ છોકરો જીવે, અને તમારો ત્રણનો જીવ ઉગરે.

એટલે પેલી બાધ બોલી! બાધ વીરા! ત્યારે તમે જાઓ ને એ સિદ્ધને અહિં બોલાવી લાવો, એટલે પેલા ચેલા બોલ્યા, કે અરે બાધ! બાર મહિનાથી આ ગામમાં એ સિદ્ધ આવ્યાં છે, પણ હજી સુખી રાજ સરખાને દરથન થયાં નથી, તો તારા છોકરા સાફ મારા તેડ્યા કેમ આવે.

એવામાં કોઈ પરમાર્થિ હશે. તે બોલ્યો, અલ્યા બાઈએ આલો આપણુ દસવીસ જણા થઈને બાવાની પ્રાર્થના કરી તેડી આવીએ, પછી દસવીસ માણસ ચાલીને સિધ્ધની પાસે ગયા પણ શું કરવા બોલે. પછી પેલા લોકો બહુ રીતે નમી પડ્યા. કે માહારાજ! ખીચારા બ્રાહ્મણનો છોકરો મરી ગયો છે, તેને જીવતો કરવા સારૂ આપ પધારો, એમ કાલાવાલા કર્યા, ત્યારે આંખ ઊંચી કરી પડેલો બોલ્યો, તો જાણે પેદરપતી બેઠો હોય, એવો રૂપાળો ગોરોગફલ જેવો દેખીને લોક તો વિસ્મય પામ્યા, કે જરૂર આતો કોઈ જોગીરાજ છે, પણ કોઈ ઢાંગી માણસ નથી, એટલે વળી કોઈ ખીજે માણસ બોલી ઉઠ્યો અરે જુઓકને ધીના દીવા અખંડ બળી રહ્યા છે, ધુણી પણ અખંડ બીખતી જણાય છે, આવું કામ કાચાપોચાથી બને?

બાવાજી તો પડદામાંથી ઉઠ્યા. માથે ઘોઠી જઠા, કોટમાં રૂદ્રાક્ષની માળા, પગમાં પાવડીએ, કસબની શાલનો જોડો ઓઠી લાધો છે, એવા લટકલટક કરતા નીકળ્યા, પછી બાવો બોલ્યા—અરે બાબુ! ચલો કહાં બ્રાહ્મનકા લડકા હે! એટલે તો પેલા લોકો બોલ્યા, માહારાજ! ચાલો અમારી સાથે પધારો, પછી સિધ્ધ તો નદી ઉપર આવ્યો.

હવે પેલા છોકરો ઉપર શાલ ઓઠાડી, અને એના ઉપર પાણીના છાંય નાખીને કહ્યું બચ્ચા ઉઠ, એટલે છોકરો તો આળસ મરડીને બેઠો થયો. અને બાવાજીના પગમાં માથુ મુકીને હાથ જોડ્યો એટલે બાવે માથે હાથ મુકીને કહ્યું કે બચ્ચા જીતા રહે.

પેલા સમસાને આવેલા લોક તો એટલા બધા વિચારમાં પડ્યા, કે આતો ગરીબ બ્રાહ્મણી ઉપર દયા કરીને પરમેશ્વર આપોઆપ આલ્યા છે કે શું? નહિ તો કેવી મગદુર છે, મુઠું માણસ જીવતું કરે! પછી પેલા બ્રાહ્મણને બ્રાહ્મણી ગાતાં ગાતાં છોકરાને ઘેર તેડી આવ્યાં.

પેલા સિધ્ધ તો વળી પાછો આવીને ઓરડીમાં પડેલો બેઠો, અને

લોક તો એકદમ દરથને આવવા લાગ્યા, કે ૧૦૦ ગાડાં ભરાય એટલાં તો ખાવાજીની ભેટનાં નાળીએર એકઠાં થયાં, ને પૈસા અને પાઇથોનો શુભાર તો નથી કહાડ્યો. જેમ મધપુડાને માંજ્યો વળગે એવી રીતે લોકો તો ખાવાની પછવાડે થયા, આખો દહાડો અને આખી રાત ખાવાની એરડી આગળ હજારો માણસ ખેડેલાંજ રહે. એ અખર રાત્રીને થઈ; કે આપણા શહેરમાં કોઈ ખાવો આવ્યો છે તેણે ખાદ્યપાન છોકરાને મુલેલો જીવાડ્યો.

તેથી તો રાત્રી પગે ચાલીને કચેરીમંડળ સુધાં ખાવાજીના દરથને ગયો, એટલે ખાવો તો એરડીનાં કમાડ વાશીને માંહેથી સાંકળ ભીડીને ખેડો. પછી પેલા એકાએ પ્રાર્થના કરી કે મહારાજ! કમાડ ઉઘાડો રાત્રી સાહેબ દરથને પધાર્યા છે. પછી ખાવાજીએ એરડીમાં ખેડે ખેડે, ઉત્તર આવ્યો, કે ઇંદાં રાત્રીકા કયા કામ હે? સાલા રાત્રી કોન હોતા હે, હ-મક્રુ અખી મત ખોલાઈયો, હમતો પુળત્ર ખેડે હે.

પછી ધીરે રહીને રાત્રી ખોલ્યો—મહારાજ! કપાનિધી! આપનાં દરથન વાસ્તે હું પગે ચાલીને આવ્યો છું, તો જરાક મહો દેખાડો એટલે. હું કૃતાર્થ થાઉં. પછી ખાવો ખોલ્યો—તેરી સાથે દુસરા કોઈ હે, ને જો હોવે તો સખકું દુર કર દે, ફક્ત એકીલા તુજકુજ દરથન દેગા એવું સાંભળી ખીજ લોકોને વિદાય કરીને એકલો રાત્રી રહ્યો, એટલે કમાડ ઉઘાડીને રાત્રીને એરડીમાં ખોલાવ્યો. રાત્રીએ એક મુડી ભરીને સોનાની મહારો ખાવાજીનાં પગ આગળ ઢગલી કરી, અને પગને અંથુડે પોતાની આંખો અડાડી, પછી ખાવાજીએ રાત્રીને માથે હાથ મુક્યો.

રાત્રી—મહારાજ! આપને આ શહેરમાં પધારે કેટલા દિવસ થયા ?

ખાવો—એક ખરસ હોયગા, તેરા શહેરમે આવ્યે.

રાત્રી—અરે ખાવાજી! મારા . ખાપ! ખાર મહિનાથી પધાર્યા છો, ત્યારે મને ક્યમ જાહેર ન કર્યું? જો મને અખર થઈ હોત તો તમારા

આવાપીવાનો ખંદોખસ્ત કરત, તમારે રહેવાસાડે એક સાડે મકાન આવત.

ખાવો—અખ ખખર હુધકે નહિ કુકર નહિ, સીધાપાનીકા ખંદોખસ્ત અખ કરદો. એટલે રાજાએ પેલા ખે ચેલાને કહ્યું, કે તમે ક્યે-રીમાં આવજો, એટલે હું જાદી ઉપર ચાઠી લખાવી આપીશ. પછી ખાંડ તથા સાકર તમને જે ગમે તેનાં શીયાં તમારે જોઈએ એટલાં દરરોજ લાવજો. એવું સાંભળીને ખાવો ખોલ્યા, કે હજારા ખરચ તો ખાત છે, તો એ દરરોજ જરી પાસ ખલ્લા, વખણ, રૂદ્ર એસા એસા દેવ આતા છે, તો એ દેવ કયા ખાયગા? ઇસખાસ્તે દરરોજ એક મણુ સંધિકી ચાઠી કરદે, નહિ તો તેરા સિધા તેરે ધર ધરા રખ, હજારા ખરચ તો કુખેરભંડારી પુરા કરતા છે.

પછી રાજા ખોલ્યા—અરે મહારાજ મળુને ઠેકાણે ખે મળુની ચાઠી લખાવી આપું, શી રીકરછે! પણ મારા ઉપર કૃપા રાખજો.

હવે રાજા સામું જોઈને ખાવો ખોલ્યો—અરે રાજા! દેખ આજ રોજસે તોસરે મહીને તેરા લડકા મરજયગા એર લડકા મરેગા એ-દીનસે તોસરે મહીને તું મર જયગા. એવું સાંભળી રાજા તો ગળીવરણુ થઈ ગયો, કે દરશને આવ્યા હતા ત્યારે કાંઈ આશીર્વાદની આશા રાખવી જોઈએ, તેને ખલ્લે આતા મારું નખોદ જાય એવું ખોલ્યો એવું વીચારી રાજા કહેછે, મહારાજ! આપ આવું કયમ ખોલોછો? એટલે ખાવો ખોલ્યો જરા ખચન મીચ્યા નહિ હોયગા અલખત તું, એર લડકાદોનું મરજયગા, અને તેરે પરીક્ષા દેખની હોય તો ખખર રખીશો, આજસે તોસરે રોજ તેરે ચઢનેકા ઘોડા મરજયગા. જો ઘોડા મરેગા તો દુસરી ખાત સ-ચ્યા, નહિ તો જીઠી માનીઓ.

રાજાતો ઉદાશ થઈને નીસાસા નાંખતો દરખારમાં ગયો, પણ કાંઈ ખાવું, પીવું, ખોલવું, ચાલવું, કશું ગમે નહિ, મનમાં મરવાની ખીક પેશી ગઈ તે મરેજ નહિ. રાણીઓ તથા કારભારી સરવે વિચારમાં પડ્યા, કે રાજા

કેમ ઉદાસી લેઈને બેઠો છે, એ વાત કોઈના આગળ રાજાએ કહી નહિ, રાત્રીએ જાંઘ પણ ન આવે.

હવે પેલા બાવાએ પોતાના જોડીઆ બે જણા ને સાબકસ્વાર થયા હતા તેમને બોલાવીને કહ્યું, કે રાજાને મરવાની ખીક સારી પેઠે મેં ધાલી છે, પણ ને ઘોડા ઉપર રાજા ચઢે છે તે ઘોડાને ધરમ દહાડે ભુપીતા (મરવે!) કરવો છે માટે આ સોમલનું પડીકું લેઈ જાઓ, તે એ ઘોડાને ગોળમાં દહાડે ખવરાવજો એટલે વગે થશે.

પેલા સાબકેતા એ રીતે કર્યું એટલે ઘોડો દડીમ લેઈને રડી પડ્યો, પછી રાજાને ખબર કરી, કે આપ સાહેબને ચઢવાનો ઘોડો મરણ પામ્યો છે, એ વાત સાંભળી ઘોડાની વેદના તો ભુલી ગયો, પણ રાજા તો ચરચરચરચર ધુજવા લાગ્યો, કે હવે તો ત્રીજો મહિને કુંવર મરશે અને છઠે મહિને હું મરીશ એમાં જરીએ ભુલ નથી.

હવે તો સિદ્ધ જીવાડે તો જીવાય, નિકર મહોતના મહોડામાં હાથ ધાલીને બેઠા જેવું થયું છે. એવા વીચાર રાજાએ પોતાના મનમાં કર્યો અને ચોથે દીવસે રાજા તો પાછો સિદ્ધની પાસે આવ્યો. હવે રાજા બોલે છે, માહારાજ! તમે કહ્યું હતું તેમ થયું, હવે મારી સંભાળ લેવી જોઈએ. ત્યારે સિદ્ધ બોલ્યા, કે અરે રાજા! એક ખડા જસ કરના મધ્યે પીછે મરનેમ્મી ફિકર નહિ, એવું સાંભળી રાજા બોલ્યો, માહારાજ! જેમ કહેા એવી રીતે જગન કરીશ પણ મને જીવાડો. એટલે જોગી બોલ્યા કુછ ફિકર નહિ, પણ જગન કરનેકા ખરચ એકલાખ રૂપીઆ લગેગા ને જગનમેં વર્મરાજકું બોલાઈ, આર પીછે તેરા મહોતમ્મી મને કરાડું, હવે રાજાએ વિચાર્યું કે એક લાખ રૂપીઆ ખરચ થશે, તો બાળા પણ મારો જીવ કોડ રૂપીઆનો ઉગરશે, માટે કાંઈ ફિકર નથી. વળી કુંવર જીવશે એ લાભ કાંઈ એાછો ન કહેવાય, પછી રાજાએ એ બધી વાત કબુલ રાખી, એટલે તરત સિદ્ધ બોલ્યા-અમે કોઈ ખડા થાઓ હોવે તો બોલાઓ.

એટલે પેલા પોતાના ચેલા હતા, તે જમને શહેરમાં પોથીપુજા કરતા હતા, એઆને બોલાવી લાવ્યા.

રાજા પાસે બેઠો છે એવામાં પેલા શાસ્ત્રીએ આવીને બાવાજીને તથા રાજાને આશીરવાદ દીધો, પછી બાવા બોલ્યા— અમે બ્રહ્મદેવ! એક મહાશૂદ્ર કરના છે, ઉસકી સામગ્રી તુમ લીખાઓ. પછી પેલા બ્રાહ્મણ પણ બાવાજીનો ભાગીઓ હતા, તે લખવામાં શું કરવા કસુર કરે.

શાસ્ત્રી—મહારાજ! યજ્ઞના અરચનું કાંઈ પ્રમાણ નથી, એવો યજ્ઞના કરનારની શક્તિ ઉપર આધાર છે, માટે આ યજ્ઞમાં તમારે કેટલા રૂપીઆ અરચવા ધાર્યા છે, તે મને કહીશો, એટલે એ ઉપરથી હું બધી રીતભાત બતાવીશ. પછી રાજા બોલ્યો કે એક લાખ રૂપીઆ અરચવાની બાવાજીની મરજી છે, માટે એક લાખનો ત્રણ આવે એવું કરો, પછી દશ હજાર એાછા વધતાની કાંઈ ચિંતા નથી. હવે શાસ્ત્રીબાવા સામાનની યાદી કરે છે.

૧ સોનાનો ઘડો. ૧૨૫ રૂપાનાં કોડીઆં. ૧૨૫ ધાતીજોટા.
 ૫૦ રૂપાના ઘડા. ૧૨૫ માતી. ૧૨૫ પિતાંબર.
 ૧૨૫ રૂપાની થાળીઓ. ૯ હીરા. ૧૧ મણ કંકુ.
 ૧૨૫ રૂપાની દીવીઓ. ૧૨૫ રૂપાના વાડકા ૧૧ મણ સોપારીઓ.
 ૧૨૫ સોનાની જનોઘંઓ. ૧ ગાડુ ત્રીકુળ. ૧૨૫ બ્રાહ્મણનું વરૂણ.
 ૧૨૫ મણ ધી હોમવાનું. ૯ કુંડ કરવા પડશે. ૧૨૫ મણ તલ.
 ૧૨૫ મણ જવ. ૧ માટા મંડપરચવો અને તે મંડપને જરી—
 આનની ધન્યો જોઈએ,

એ વગેરે સામાનની મુરતી તમને આપીએ છીએ, અને એક યાદી માટા કાગળપર કરી દરબારના કારભારીને આપીશું, તેમાં બાકીનો સામાન લખીશું, અને ૧૨૫૦ બ્રહ્મભોજન કરાવવું પડશે. વળી એટલા બ્રાહ્મણોને દસણ આપવી પડશે, તથા વરૂણમાં બેસશે એટલા બ્રાહ્મણોને

મનમાની દક્ષણ આપવી પડશે, અને એ યત્ન રેવાકાંઠે કરવો જોઈશે.

એવું સાંભળીને રાજા બોલ્યા, કે મહારાજ! આપણા ગામમાં યત્ન થાય એવું નથી? રેવાકાંઠે બધો કપીલો લેખને જવું પડે એ જાણી અડચણ આવી, શા માટે તો અમારે રજવાડાનાં જૈરાથી બહાર નીકળાય નહિ. પછી બાવો બોલ્યા—અમે રાજા બહાદુર! જોઈ જાત સુત? જતકી પુર્નાહુતી કે રોજ, તુમ એકીલા દક્ષત આના, રાણી બાનીકી કુછ જરૂર નહીં હૈં. જતકી સામગ્રી સખ તૈયાર કરકે ગાડે ભરાઓ, પીછે એ સખ સામાન લેકર હમ બયગા, ઝોર પીછેસે તુમ, કારભારી, જમાદાર, જીતકે દિલજે જતનારાયનકા દરશનકી ઇચ્છા હોવે ઉસકુ સખકુ લેકર આપદા.

રાજા બીચારે ભાળીઓ તે કાંઈ વિચાર ન કર્યો. અને ઉપર લખેલા સર્વે સામાનનાં ગાડાં ભરાવીને બાવાજીને હવાલે કરી રેવાકાંઠે એ ગાડાં જાકલ્યાં. રેવાકાંઠે જઈને સામાન એક ધર્મશાળામાં ઉતાર્યો, અને પછી ગાડાને રજા આપીને વિદાય કર્યાં. હવે પેલા પંદર આશામી એ ટુકાણે ભેગા થયા, અને જોડેલા સામાન અધો એટલા હાલ વેચી નાખ્યો. એમ છતાં પાંચ પડયાં રહ્યો એટલા બ્રાહ્મણોને પુન્ય કર્યો. અને એ આશામી અગાઉથી ગયા હતા, તેઓએ બંદોબસ્ત કરી મુક્યો હતા શું, તો પાંચ સાતેક જોઈ અને પાંચેક ઘોડા લઈ મુક્યા હતા, એ ઉપર ખેડીને પોતાના દેશમાં ખમકાવી મુક્યાં ને પંદરજણાં જતાં રહ્યાં, ઘેર આવીને બાગે પડતા સરવે સામાન વહેંચી લીધા પછી આધાં પીધાં ને મજા કરી.

રાજા પુર્નાહુતીને દિવસે રેવાકાંઠે ગયા, તો જગતને ફગન કાંઈ નહિ. તેમજ બાવાજીને પાણુ ન દીધા, પછી રેવાજીમાં મુઠ્ઠા મુડાવીને રાજાએ આર્ધ કર્યું, અને પાછો પોતાને ઘેર ગયો.

હવે પેલે થુતારે રાજા ઉપર કાગળ લખ્યો, તે કાગળ કંકુથી લખ્યો, અને એક સાગ્રીતને આપ્યો, તે કાગળ રાજાના ધુળમાં દાખલ કર્યો,

એ કાગળ સંકૃતમાં લખેલો તેનો ગુજરાતી તરજુમા નીચે પ્રમાણે છે.

સ્વસ્તશ્રી શેઠેર ફલાણુના રાજ અમુકસંગજી જોગ લખીતંગ જમ-
પુરીના રાજશ્રી ધર્મરાજના આશીરવાદ. જત તમિને તથા તમારા દીકરાને
અત્રે ખોલાવવાને હુકમ મારા ઉપર, અખીલ જગતના રાજ શ્રીરામ-
ચંદ્રજીનો થએલો હતો, માટે એ હુકમ અમલમાં લાવવાની તૈયારીમાં
હું હતો, પણ તમે મહારૂઢ કર્યો, તેના પુણ્યે કરીને તમારા ઉપર મહા
રૂઢદેવ (શીવ) પ્રસન્ન થયા. તેથી મહારૂઢ રામચંદ્રજીના રૂપરૂઢ જાળને ત-
મારૂં આયુષ્ય વધાર્યું છે; માટે હવે ઘણા વરસ સુધી રાજમાં રહીને પ્ર-
જાને પાળજો. તમારા ખાવોજી પણ હમણાંના અત્રે વધાર્યો છે, તે ખાર
મહિના રહીને પછી મૃત્યુનોકમાં આવનાર છે. આ કાગળ, વૈવસ્વતમનુંના
અઠાવીસમા કળાગુગમાં પ્રથમ ચરણમાં લખ્યો છે. લખીતંગ કારભારી
ચિત્રગુપ્ત.

જમપુરીના અધિપતિ

રાજ શ્રીધર્મરાજની સહી.

તાજ કલમ ને—

તમારો જત રૈવાકાઠે કર્યો છે. પણ એ પાતાળનાં રૈવાજી સમજવાં,
આ વાત ખાવાજીએ કેડેથી લખાવી છે. તા. મજકુર. દા. ચિ.

એવો કાગળ લખીને ધુતારે પોતાના સાથીતને આપ્યો, અને એ
સાથીતે રાજના હજુરી ખવાસને આપ્યો, અને એમ કહ્યું ને આ કા-
ગળ રાજના હાથમાં આવે એવે ઠેકાણે મુક્યો. પછી ખવાસે રાજના
ધુંજમાં ધાલ્યો, તેને પેટે ખવાસને ૩૨૫) રોકડા મળ્યા હતા.

પછી રાજ તો ધુંજમાં હાથ ધાલવા ગયા તો હાથમાં કાગળ આ-
વ્યો, એ કાગળ કારભારી પાસે વંચાવી જોયો, તો ઉપર પ્રમાણે વાત સાં-
ભળી રાજ ઘણા રાજ થયો, ને આપણે ધાર્યું હતું કે ખાવાજી સામાન
લેઈને નાશી ગયા, પણ ખાવાના કહેવામાં અને આપણા સમજવામાં ત-

કાવત પડશે. તે શો તકાવત, તો બાવાજી સામાન લેખને પાતાળમાં ગયા, અને આપણુ તો મૃત્યુલોકનાં રવાંજી છે તેને કાઢે ગયા, માટે ક્યાં ભેગા થઈએ! વળી એક સારી વાત સાંભળી કે બાર મહિના પછી બાવાજી આપણા શહેરમાં પધારશે, એવું ધર્મરાજનો કાગળ વાંચતાં જણાય છે.

પછી એ કાગળને રાજાએ પોતાની દેવસેવામાં રાખ્યો, તે દરશાજ કંકુના છાંટા નાંખીને રાજા પગે લાગતા. એવા એવા ભોળીઆ રાજા હિન્દુસ્તાનમાં ઘણા છે, અને એ રાજાઓને ઠગનારા ધુત્તા પણ અસંખ્ય છે.

ખેલ ૮૯ મો*

પેટીમાંથી વીંટીઓ તથા રૂમાલ કાઢવા વિશે

ગ્રામીણા લોકો બાજીરના ખેલ કરે છે, તેમાં કેટલાએક ખેલ તો આપણા કાળા બાજીર કરેછે, તેવાજ કરેછે, અને કેટલાએક ખેલ આપણાથી ઘણા સારા થાય છે, તેમાંનો એક ખેલ હું લખું છું.

એક પેટી માટી હોય છે, તેની અંદર એથી નહાની પેટી, વળી તે પેટીમાં પણ એક પેટી, એ રીતે છેલ્લી પાંચમી પેટી હોય છે, એ પેટી બીજી પેટીઓથી નહાની હોય છે, જે નહાની પેટી છે તેમાં કારસ્તાન કરી રાખે છે. પહેલથી જેમ ગોઠવી હોય એમજ રાખે છે, પછી પોતાની પાસે એક પીસ્તાલ રાખે છે.

પહેલથી પોતાનો એક રૂમાલ એ બાજીર, જેવા આવનાર સાહેબો બેઠા હોય છે, તેમાંનો એક સાહેબને એ રૂમાલ, તથા પોતાની બે વીંટીઓ એટલું આપી મુકે છે, પછી તે ખેલ કરનારો કહે છે, કે કોઈની પાસે રૂમાલ હોય તો મને આપો. ત્યારે જે સાહેબને રૂમાલ તથા વીંટીઓ આપેલી હોય છે તે સાહેબ, એ ત્રણ ચોક્કસ પાછી આપે છે. પછી

લોકોના દેખતાં પેલા રૂમાલને ફાડીને ચીંદરાં કરી નાંખે છે. તે અરબી ચીંદરીઓ પિસ્તોલ જેવું ભુંગણું હોય તેમાં ભરે છે, અને પછી પેલી વીંદરીઓ માંહિ નાંખે છે. અને રૂમાલની અડધી ચીંદરીઓ બાકી હોય છે તે પાછી ધાલે છે, પછી તેના ઉપર ટોટી મુકે છે, પહેલેથી પેલી વીંદરી જેવલ ઉપર ગોઠવી હોય, તેના સામી પિસ્તોલ છાંડે છે પછી પોતાની પાસે એક આદમી રાખ્યો હોય તે આદમી એ પિસ્તોલને પડદામાં લેઈ જાય છે. અને જે આદમી કારસ્તાનનો કરનાર છે, તે પેટીને વેગળેથી ઉપાડી લાવી પોતાની પાસેથી ચપ્પુ લઈને તેના બંધ કાપાને ઉઘારે છે. ત્યારે તેમાંથી એક બીજી પેટી નિકળે છે, તે પેટી ઉઘાડી એટલે તેમાંથી વળી ત્રીજી નિકળે છે, વળી ત્રીજીમાંથી ચોથી નિકળે છે, તેને તાળાની કુંચી હોય છે. તેની કુંચી પણ તેમાંજ રહે છે, તેથી વળી પાંચમી પેટી ઉઘાડે છે, ત્યારે તેમાંથી પેલા રૂમાલ અને બે વીંદરીઓ નિકળે છે તે સહને દેખાડે છે. ત્યારે લોકો એ એલ જોઈને ઘણા વિસ્મય પામ્મ છે, ને કહે છે, કે વાહવાહ! ધન્ય છે. આ જાદુ ખરું, કે બજેલો રૂમાલ પેટીમાંથી સાતે થઈને નીકળ્યો.

એથી રીત આપણા લોકો બોલે છે, અને જે યુરોપિયન લોકો છે, તે તો ખચીત સમજે છે, કે જાદુ વિદ્યા જુદી છે. એ લોકોમાં ક્રિયાબળ આપણા કરતાં વધારે છે; પહેલી આકર્ષણક્રિયા, બીજી લાહચુંબકકળા, ત્રીજી હાથની ચાલતણી, ચોથી રસાયણક્રિયા, પાંચમી ફોટોગ્રાફના પત્તાની ક્રિયાઓથી અદ્ભુત એલ બની શકે છે.

ખેલ ૯૦ મો *

બ્રાહ્મણ લોકો માતા કહાડે છે તે વિશે.

કોઈએક શહેરમાં બેચાર બ્રાહ્મણો મળી સંતલસ કરીને ઉઘમનો.

આરંભ કરે છે, કે આપણે માતા કહાડવાનો ઉદ્ધમ કરે ત્યારે ખીન્ને બોલ્યો—ભાઈ! આપણે શું શું જોઈએ તોડે શરૂ કરું છો, એ નાળીએર લ્યો, તે નહાનાં નાળીએર લેવાં, એ ચાર આંટીઓ નાડાછડીની લ્યો એ ચારેક ઘાટડીઓ, પાંચસાતેક સોપારીઓ જોઈશું એક દીવાશળીની પેટી.

હવે ત્રીજે બોલ્યો, કે એક નગારું લ્યો, જેથી ડુંકો સાંભળીને ધ-રમાંથી ખાયડીઓ દોડી આવે, એવો મનસુબો ચારે જણે કર્યો, અને જે ખરચ થાય તે ચારે ભાગે, અને જે ઉપજ થાય તે પણ ચારે ભાગે એવો ઠરાવ કરીને ગામ, પરગામ, શહેરમાં, શેરીઓમાં, અથવા પોળમાં રમવા જાય છે.

પછી વાણીઆ, કણખી, ધાંચી, શ્રદ્ધાણુ એઓની પોળમાં જઈને પોળ વરચો વરચ ઉભા રહીને ચારે જણા સાથે બોલે છે કે બોલો અંબે માત્રી જે, બહુચર માત્રી જે, ચાચર ચોક્રી જે, વલ્લમ ઘોળાકી જે, એમ કહીને પોળ વરચે એક ત્રીચળ ભુંધમાં ઘોચે છે. એ ત્રીચળને પણ સિંદુરનાં ઠીલાં કરેલાં અને ઘાટડાં ખાંધેલી હોય છે, પછી પેલા નગારાનો ડુંકો કરે છે, એટલે છેઆં છાકરાં ભેગાં થઈને દોડતાં આવે છે. વળી ખીન્ને હોય તે એક પીતળની થાળી લઈને પછસાથી ખણખણ ખણખણ વગાડે છે, વળી ત્રીજે હોય તે ગરબો ગાવાજ મંડી પડે છે, એ રીતે ચારે જણા મળીને કાંગારાળ કરી મુકે છે. અને એમ કરીને માણસ ભેગાં કરે છે.

એવું એક ઘડી સુધી કર્યા પછી એક જણે બોલી ઉઠે છે, કે અલ્યા ભાઈઓ, આજ આપણા ફળીઆમાં, આપણા મહેલામાં, આપણીશેરીમાં એટલે ખીલે કહે છે, કે ધન્ય માતાજી. કોડેને જોડે, કંકુને પડે, નાડાને છોડે શ્રીફળની સાથે, ફળફળની ભાત્યે ત્યારે પેલા હુંકારો દે છે, કે હા મા હા. અલ્યા કપાકરીને અંબાને બહુચરા, કાળકાને તુળજ સુવાળના ચોક્રી ઉગમણુગોખની, ઓ મા માનસરોવરવાળી, તોડાની ધણીઆણી.

તું વહેલેરી આવજો. પછી પેલા ત્રણે સાથે બોલે છે કે ધન્ય માતા
જે અંબે જે અંબે જે અંબે.

જેટલું એ પ્રાદાણો બોલે છે, એટલું બધું લખું તો પાર આવતો
નથી અને આ ગ્રંથ વધી જાય છે. માટે થોડું થોડું લખી ટૂંકામાં પાર
લાવું છું, પછી પેલા ચારમાંથી એક જણો જીભનો છુટો હોય છે, તે બોલે
છે ને ગપાં મારે છે કે ગયા વર્ષમાં રાજા રવી હતો, ત્યારે બાવીશરની
બાજરી ને સોળશરના ઘર્જા હતા, વરસાદનો વાસો વાણીઆને ઘેર હતો
મે દાંડીએ બરાબર રાખ્યું. પણ આ વર્ષમાં રાજા શુક અને પ્રધાન ચં-
દ્રમા છે, નક્ષત્ર સમુદ્રે પડ્યાં છે, મધનો વાસો માળીને ઘેર આવ્યો છે,
માટે મે મણતી બાજરી અને દોઢ મણના ઘર્જા થવા જોઈએ, ચારશરનું
ધી થયે, અઢી રૂપીએ મણ ગોળ થયે, પણ આવાં પીવાં કરમના હાથમાં છે.

એક થાકે છે એટલે બીજો સાંધે છે—જીવશે તે જીશે, આપશે તે
પામશે, કરશે તે ભોગવશે, વાવશે તે લણશે, એવું કહીને પાછો ગપાં
મારવા માંડે છે. અલ્યા ભાઈઓ વળી સાંભળજો, એક આપણી શેરીમાં
પિપરની પનોતી, ધણીની માનીતી મે ચાર જણીઓને સંગાથે લેખને
કુવાના પતઘટ ઉપર ચકોરબાઈ, વીજળીબાઈ, જમતાબાઈ, જડાવબાઈ
જળ ભરી માથે બેડાં મુકીને આવશે, તે વેળા એક બેડા ઉપર કાગડી
આવીને બોલશે, અને પાણી પીને ત્રણ શબ્દ કરશે, તે શબ્દમાં શું કહેશે
તો કોઈ બાઈને દસ માસ થયાં છે, તેને ઘેર આજથી સાતમે દિવસે દી-
કરાની વધામણી આવશે.

અલ્યા આવું આવું કહીશું તો પાર નહિ આવે, માટે લાવ્ય પેલી
થાળી માતાજી કંકુ આણે, તે હું સૌને આંધ્રા કરું. પછી બીજો પ્રાદાણ
થાળી આપે છે, તેને માથે પાઘડી હોય છે, તે માથે ચાદર ઓઢીને
એક હાથમાં થાળી ઝાલીને એક હાથમાં પાઘડી ઝાલે છે.

ત્યારે કોઈ લોક બોલી ઉઠે છે, કે પેલા હાથ ચાદર ઓઢીને ભટ-

જીએ પાઘડીમાં ધાલ્યા, ત્યારે પેલા પ્રાક્ષણ પાછો પછેડી કહાડી નાં-
ખીને બોલે છે, કે અલ્યા ભાઈઓ! તમા સરવેને વહેમ આવે છે, કે
પ્રાક્ષણ માઠાં માઠાં પાઘડાં ખાંખીને આવ્યા છે, તેમાં કંકુનાં પડીકાં
ધોએલાં હશે. માટે હવે તો પાઘડી ઉતારીને મુકીએ છીએ, વળી અં-
ગરખાં ઉતારીએ છીએ લાંબા લાંબા ધોતીયાં બદલીએ છીએ.

પછી અંગરખું તથા ધોતીયું બદલીને એક નહાતું પંચીયું પહેરે છે
ને તે પંચીયું કહેડ સુમી જાંચું કરીને સકને દેખાડે છે ને બોલે છે—કહેશે
કે પ્રાક્ષણ કહેડે કદોરા ખાંખીને કંકુ લાવ્યા હશે, માટે બતાવીએ છીએ
એવું કહીને પછી કહેછે કે, અલ્યા શેવક! એકવાર નહાતાં માથાને મા-
રા નામની તાણી ગાજીને જે બોલાવ્ય, એટલે ખીજે હોય છે તે જા-
મા હાથ કરી સોકોને કહેછે, કે બોલો અંબે માતડી જે.

જે બોલ્યા પછી પેલા, પ્રાક્ષણ ધોતીયું પહેરી ચાદર ઓઢીને મા-
થાની ચોટલી છુટી મુકે છે, અને બીજા બીજા જેમ કંપવા હોય એ રીતે
ધુજવા લાગે છે, વળી પગ પછાડતો જાય છે, ને કહેતો જાય છે કે
અલ્યા શેવક! તો કહે હાં મા ! આપણા મહેલામાં હું પધારીશું તો
ખરી, ગારો ગરબો ગાય એટલે મને હેત આવે છે, માટે ગરબો ગા.

એટલે પેલા ત્રણે જણા ગરબો ગાવા મંડી પડેછે, તે જેમ નીચાં
નમીને બધરાં ગાય છે, એ રીતે તાળીઓ પાડીને ગરબો ગાય છે.
તેમાંનો એક ગરબો નીચે મુજબ.

રાગ મોસાળાના ધોળની દેશી.

માજી કોડેથી તમને હું કરગરું, માનો ચુંવાળમાં છે ચોક, બહુચર બલે
આવીયાં. માને કંકુને કેસર અતી ઘણાં, માને પાએ ધુધરનો ધમકાર; બ૦
માને અતલસની છેરે ઓઢણી, માને ઠીલડી શબિ છે ભાલ; બ૦
માને પાંચપથનોરે ધાધરો, માને સજીવે છે કસબી કોર; બ૦

માને ચોળીએ ચિત્ર તે ચળકતાં, માને અંખોડે મહોટા છે માર; બં
 માના શણગાર સુંદર શોભીતા, માના મુખડામાં ભરિયા તંબોળ; બં
 માની નખશીખ શોભા નરખતાં, માનું રૂપ છે ઝાકઝમાળ; બં
 માજી શેવક તુજને સંભારતાં, માજી આવીને પુરે આશ; બં

એવી એવી રીતે ઘણાક ગરબાને છંદ ગાય છે. ત્યાં સુધી પેલા ત્રિશુળના આગળ પછેડી ઓઢીને ઉભા ઉભા થરથરથર ધુલે છે, અને માંહિ પોતાનું કામ કરે છે, અને આદરમાં રહ્યો રહ્યો રાગણી કરે છે.

માતા—(ધુણનારો બ્રાહ્મણ) અલ્યા શેવક ! ઉત્તરમાંથી આવું છું. દક્ષિણમાં જઈ છું, ચોધારી દીવાની જોત્યો બળે છે, મરઘડા ઉપર બેઠી છું, હાથમાં ઉઘાડું ખડક ઝાલું છે, અલ્યા શેવક ! પછી બીજો કહે છે હાં મા ! અલ્યા ગયા વરસમાં કોઈએ મારાં નૈવેદ્ય કર્યો નથી, મને કોઈએ ગણગારી નથી, માટે ખખડદાર ઉઘાડું ખડક લેધને અપર ભરવા નિકળી છું, માટે માગ્ય તારી રી ઇચ્છા છે.

પછી શેવક (બીજો બ્રાહ્મણ) બોલે છે કે મા પધાર્યાં છો તો ખરાં પણ આપણા કુળીઆમાં સઉને અમીના છાંય નાંખો.

બાળ ગોપાળ, નહાનું મહોટું, જોડેલું દરશન કરવા આવ્યું છે એ-ટલાને તમારી પાસેથી કુંકુના ચાંદલા કરવાની ઇચ્છા છે, માટે અચ્ચાની આશા પુરી પાડો.

પછા જ વુજ્જતા હોય છે તે પાછો બોલે છે, અલ્યા શેવક ! આટલા કુળીઆમાં એક બાઈ છે તે ઘરમાં બેઠી બેઠી મારી નિંદા કરે છે, કે બ્રાહ્મણ પાખંડ કરીને આવ્યા છે, પણ અલ્યા શેવક ! જો તારી ઇચ્છા હોય તો એને માંડે પારખુ બતાવું, એમ ઉદંગ બાંધીને બોલે જાય છે, ના મા કોઈ નિંદા કરતી નથી, અને કરશે તો એના કરમ લેખે, પણ માજી ! તમે તો બધા કુળીઆમાં અમીના છાંય નાંખો.

એટલે જોને માતા આવ્યાં હોય છે તે બોલે છે, કે લેલ્યા શેવક આ

શ્રીફળ આપુંહું, એમ કહિને જે શ્રીફળ ધાટડીએ વાંટલાં પેલા ત્રિશુળ આગળ મુકેછે. પછી એક નાડાછડી વીસ પચીસ હાથની લાંબી તે પાણુ મ્હોડામાંથી કહાડે છે, પછી થાળી મંગાવે છે, તે થાળીમાં આશરે અ- દશર પુણાશર કંકુ પાણુ કહાડે છે, તે વેળા આંખ્યો એવી મ્હડાવેછે, કે સામા માણસને તો એ આંખ્યો જોઈને ખીક લાગે છે.

પછી કહે છે કે અલ્યા શેવક! આ કળિયામાંથી ધી મગાવ્ય, તને હું દીવા કરી આપું, પછી ધી મગાવે, એટલે વગર દેવતાએ પછેડીમાં પેશીને દીવા કરી આપે છે. અને એક મુઠી ચોપ્પા લઈને તેને કંકુવાળા કરી પોતાની પાસે રાખીને જારે દિશાએ વધાવે છે અને વળી બોલે છે—અલ્યા માંડું કંકુ, શ્રીફળ, ધાટડી વેચાય નહો, અને શ્રીફળ ફોડાય નહિ, એટલે પેલો કહે છે સાંડું મા.

વળી એનેા એ બોલેછે, કે અલ્યા જોને બાધા આપ્પડી લેવાની ઇચ્છા હોય, તેને મારી પાસે જાકલ્ય, આ વેળા જોને જેવી ઇચ્છા હશે, તેના મનોર્થ પુરા કરવા આવીહું. એટલે પેલો શેવક સર્વેને સંભળાવે છે. કે જોને કાંઈ ઇચ્છા હોય, તે સુખેથી માણની પાસે આવજો. પછી કોઈ સ્ત્રીઓ પુત્રની ઇચ્છાએ આવે છે, કોઈ વળી ગજ તો માગે છે, પછી મ્હો એવી લપડાક કરેછે, કોઈને કંઈ બતાવે છે, અને વળી કોઈને કંઈ બ- તાવેછે, પણુ મુરખા લોકો એટલું નથી સમજતા, કે જે આપણુ ને આ પવા આપ્યો છે, તેનેજ ભીખ માગવી પડે છે, તો એ આપણુને શું આપશે!!

હવે પેલો શેવક બોલે છે, કે જો જો માણના નૈવેદ્યમાં સીધુને પૈષસો સકમાધનાખરી મહેનતનો હશે, તે સુપડામાં પુરીને, તેમાં એક મીઠા- ની કાંકરી ધીનો જાંટો મુકીને જે પહેલું આવશે તે માતાની અક્ષત અને કંકુએ જીવરે વધાવીને ઘરમાં પેસશે તેના ઘરમાં રાજગાર પાણી માતા- જી વધારશે, રાખામાં રસકસ મેલશે, કુશળતા રાખશે એવી રીતે જે

ટલું સાંભરી આવે એટલું ખાસ છે.

પછી ફળીઆમાંથી ચોખ્ખા, દાળ, પધંસા, થાય છે તે લેધને છેડે ખાંધે છે, હવે એ કંકુ તથા શ્રીફળ, ને નાડાછડી ક્યાંથી કહાડ્યાં તેની રીત નીચે મુજબ છે.

એક ડોથળીમાં કંકુ અને ઘાટડીને છેડે શ્રીફળ ખાંધી મુકે છે, તેમાં નાડુ પણ ચુંડી કરીને રાખી મુકે છે, તે નાડાની ચુંડી કરવાની રીત એછે કે એક ત્રાકતા જેવા સોષાંઆ રાખે છે તેના ઉપર ચુંડી વીંટે છે, તેનો છેડો બહાર રાખે છે, અને ઉપલે છેડે જેમ જળી પડે એ રીતે સોષાંઆને ફરવતા જાય છે, ઉપર નાડુ વીંટતા જાય છે તે કંઠણ વીંટે છે. વીસ પચીસ હાથ થયું એટલે તે છેડાની ઉપર આંટી નાંખે છે. અને તે ત્રાક ઉપરથી ઉતારી લેધને, તે ચુંડીને છાત્રીમાંની મ્હોમાં રાખીને મહિલો દોરે એંચે છે, તે વળા પેલું નાડું ધુંચાય નહિ, અને કોરને કોરે ખરખરખરખર ચાલ્યુંજ આવે છે, એ રીતે નાડુ કહાડે છે.

હવે કંકુની રીત કહિએ છીએ. કંકુની ડોથળી પગ વચ્ચે રાખે છે, પછી એક મુઠી ભરીને પોતાની છાતી આગળ એ મુઠી દબાવી રાખીને ખીરેખીરે માંડીથી ગેરવે છે એમ કંકુ કહાડે છે, અને શ્રીફળ પણ પંગ વચ્ચે રાખે છે તે કહાડતી વખતે મ્હોડામાં મુઠીને કહાડે છે. દીવા કરે છે તેતા અંગ્રેજી દીવાસળીઓથી. મોટે આવા આવા ઢાંગ કરીને લોકોને જાડુ સાચું, સાચું, સાચું મનાવી નાખ્યું છે. એજ રીતે માતા કાઢે છે. જો એજ રીતે ઠામ ઠામ માતા સાચાં આવતાં હોય, તો કોઈની પાસે સીધુ પધસો માગવો પડે નહિ.

ખેલ ૯૧ મો * એક ઝિરડીમાં હજરત ભરયાથી દીવા પ્રગટ થાય છે તે વિશે.

કોઈ શાહુકારના ઘરમાંથી ચોરી થાય છે, ત્યારે તે લોકો ખુલા ભમી છે, અને વાદી, જતી, ખુવા, હજરત ભરનારા, એએની પછવાડે ભટકે છે, કે કોઈ કરતાં કોઈ ચોરનું નામ દેખાં આપે તો ધણું સારું, અને જો નામ કાઢી આપે તો તેને રૂ ૨૦૦ આપું, એમ કહિને હજરત જોના-રાની પાસે જાય છે.

હજરત ભરનાર મુસલ્મા લોકો, ખાત્રી લોકો, અને સધલ લોકો ધણું કરીને હોય છે, તેમાંનો કોઈક દેહાંગી પેલા વાણીઆને મળી આવે છે, કે તારી ચોરી કરનારનું નામ હું શોધી કહાડું, પછી પેલા ભાજો માણસ હોય છે તેને ભરસો પડે છે, કે પીર પેગંબર કે આલીઆનો હાથો હોય તો નામ શોધી કહાડશે એમાં શક નથી.

પેલા શાહુકાર બોલે છે, કે ચોરનું નામ કયારે દેશો? એટલે પેલા સમયદ બોલે છે, કે કલ મેરી જમરાત હે, તો રાતકું મેં હજરત ભરકર ચોરકા નામ દેઉં, પણ શેઠ! એ હજરત ભરનેકા સામાન તુમ લાએ જદ કામ બનેગા. પેલે શાહુકારે કહ્યું, કે કહો ભાઈ શો શો સામાન જોઈશે.

હવે સમયદ સાહેબ સામાન લખાવે છે, દેખો સવાપાંચશર તો ધી, ઝોર સવાશર ચંમેલીકે ફૂલ, ઝોર સવાશર લોખન, ઝોર સવા-શર ગુલાલ, ઝોર સવાશર અખીલ, ઝોર ખીસ ગજ લીલી જગંતાથી, ઝોર સવાસો કોડીએ દીવા કરને કે, ઝોર સાત લીંબુ, ઝોર સવાશર મિઠાઈ, એમ કરીને આથરે રૂપીઆ દશકનો સામાન ચોતરાવ્યો.

ઉપર પ્રમાણે સામાન તૈયાર કરીને ખીજે દીવસે શેઠ તો ગયા, એટલે સમયદ બોલ્યા—અખી કાયકું આવેલો, જાએ રાતકું આવેલો

અને એ સામાન હે સો કબરકી પાસે ધરદો. પછી વાણીઆએ સામાન ધોરની પાસે મુક્યો અને ઘેર ગયો.

હવે સધે ક્યું તે સાંભળો! પછી સધયે તો સવાસો કોડીઆમાં ધી પુરાવ્યું, અને માંડી ખત્તીઆ મુકાવી. એ કારસ્તાન એક ઓરડીમાં કર્યું. ઓરડીમાં એક કબર કરી તેના ઉપર લીલું લુગડું હોડાડ્યું, વળી કબર આગળ મિઠાઈ મુકી, લોખાનનો ધુપ મુક્યો વળી પેલાં ચંબેલીનાં ફુલ ચઢાવ્યાં, તેના ઉપર અખીલ નાંખ્યો, પેલાં કોડીઆં ગોઠવ્યાં તેના મોડા આગળ ગુલાલ નાંખ્યો, પણ કોડીઆં સળગાવેલાં નથી. હવે સંધ્યાકાળ પડી એટલે શેઠ તો ગુમાસ્તાને તેડીને આવ્યા, અને ખોલ્યા, કેમ સધયે સાહેબ! હવે કેટલી વાર છે? એટલે સધયે ખોલ્યા મેરે કાચકી ખેર? તુમારી ખેરે ખેર, આઆ આઆ આઆ શેઠ! એ કોટડીમ દેખ્યો, પછી શેઠ તો ગુમાસ્તાને લેખને કોટડીમાં પેઠા અને ચારે તરફ નજર કરીને જોયું તો એકલી કબર અને પેલા સામાન પડેલો, ખીજું કોઈ માણસ ઓરડીમાં દીઠું નહિ, સધયે શેઠને કબરનાં દરશન કરાવ્યાં. પેલાં સવાસો કોડીઆં દેખાડ્યાં, પછી શેઠ ગુમાસ્તા, અને સધયે ત્રણે જણે ખહાર આવીને બેઠા, ઓરડીએ વાણીઆની પાસે તાણુ વસાવ્યું, અને સધયે ખહાર ખેશીને મંત્ર ભણવા માંડ્યા, તે નીચે લખ્યું.

અક્ષા ખુદા ખીસમલ્લા રહેમાન રહીમ. પીર પેગંબર અલીશર, સહાઆ લમ સમસેરિયા, દરિયાખાના સમશર લેકર આઆ, ઓર ચોરકું બાંધકર લાઆ. જો ન લાવે તો તોજેકું ઓરંગજેખકી દુહામહે. એવું એવું બાણે છે એટલામાં પેલા દીવા ઝડપોઝડપ સળગી ઉઠ્યા, અને ઓરડીમાં તો ઝગ ઝગાટ થઈ ગયું.

પછી સધયે શેઠને જાણીએથી દેખાડ્યું, કે શેઠ ઉઠો! પીરકે દરશન કરલો. પછી શેઠે તો જાણીમાંથી જોયું તો આખી ઓરડીમાં ઝગઝગ ઝગઝગ દિવા ખળી રહેલા છે, એવું જોઈને શેઠ તથા ગુમાસ્તા બંને

દીગમુઠ થઈ ગયા, કે રંગ છે સમયદને, ઓરડીમાં કોઈ માણસ તો છેજ નહિ. અને એની મજે દિવા થયા, મોઢે ધલમ સાચો તો ખરો.

પછી ઓરડીનું તાળું ઉઘાડ્યું, અને માંહિ ગયા તો દિવા ચક્ર ચક્ર ચક્ર થઈ રહ્યા છે, શેઠ તો પીરને પગે નમ્યા, અને સમયદને કહ્યું કે હવે ચોરનું નામ દેશો? એટલે સમયદ બોલ્યો—શેઠ! તુમ બડા આદમી હોદ્દર કુછ બિચાર નહિ કરતા; ચોરકા નામકી ખબર અબ્બી કહાસે હોય? આજરોજ સે સાતમે દીનકું મેં તમકું કહેદુંગા, કે તમારી જીનસકા ચોર ફલાણા માણસ છે, પણ દુસરા પાંચ રૂપીઆ ખરચ લગેગા.

શેઠ બોલ્યું કે દસ રૂપીઆ ખરચ કર્યું તેમાં વળી રૂપ) વધારે. હશે ખાતર ઉપર દીવેલ, મલીદાના રૂપ) સમયદે વાણીયા પાસેથી લીધા, પછી સાતમે દહાડે શેઠ આવ્યા, તો કહ્યું કે સજ્જ રજા અથ્વા અઘા કરેગા. એ-રીત બેચાર વર્ષ ટાંપાં ખાઈ ખાઈને શેઠ આશા મુકી અને ચોરનું નામ સમયદથી દેવાયું નહિ.

હવે પેલા દીવા શી રીતે પ્રગટાયા એની હીકમત લખું છું. જ્યારે પેલાં કોડીઆં સમયદે મુક્યાં ત્યારે એ કોડીઆંઓમાં જે દીવટો મુકી હતી, તે દીવટોના ત્રાધરા ગંધકમાં બોજેલા હતા, અને એ દીવા સરખા એક હારે ગોઠવેલા હતા, ને તે કોડીઆના મ્હો આગળ એક પલીતા મુકેલો હતો, તે પલીતા બડાકાના દારૂથી પાએલો હતો, અને હાથ બેચારેક પ-લીતાનો છેડો દારૂએ પાયા વીનાનો હતો. એક નાળમાં અંગારા મુકીને તે અંગારામાં અડાડીને પેલા પલીતા મુકેલો હતો, અને એ નાળામાં ધુપ કર્યો હતો, એ વાતનું શેઠને એવું સંમજાનું હતું, કે આતો પીરના આગળ ધુમ કર્યો.

પછી ઓરડીનું તાળું વાશીને બહાર નિકળ્યા કેડે, ખીરે ખીરે પેલી દોરડી, સળગી, તે સળગતે સળગતે દારૂના પલીતા સુખી ગઈ, તેથી દારૂનો પલીતા એકદમ સળગી ઉઠ્યો, એટલે ગંધકથી પાએલી દીવટોએ

ઝડપો ઝડપ દિવા થઈ ગયા.

એ રીતે હજરત બરેછે, પણ પહેલાના સમયેથી ઉપર પ્રમાણે હજરત બરતા પણ હવે તો હજરત બરવામાં કાંઈ મુશ્કેલ નથી, થાયી જે કાસકરસથી તે કામ સારી રીતે બની શકે એવુંછે, અસલ તે કાસકરસ આ દેશમાં મળતો નહિ, અને હવે તો આઘા આઘા શહેરમાં હોરાની દુકાનોમાં વેચાય છે.

હજરત બરવાની રીત લખી રહ્યા, હવે કેળાંની કથા ચાલશે.

ખેલ હર માં*

કેળામાં છરીએ ઘાલા થયેા લટકાવવા વિશે.

જ્યારે મુસલ્મા લોકોના મહોરમના દિવસો આવે છે, ત્યારે એ લોકો મશીદના આકારે તાજુત કરે છે, જેમ હિંદુ લોકોમાં બાધા આપડીનો ચાલ છે તેમજ મુસલમાનોમાં તાજુત કરવાનો ચાલ છે.

જે ઠેકાણે તાજુત કર્યું હોય તે ઠેકાણે એ લોકો ભાતભાતના ઢોંગ કરે છે, તે હાલનો વખત જોતાં ઢોંગ લાગે છે, પણ અસલ એમ કરવાનો ચાલ શાયી થયો છે, તે વીચારીએ છીએ તો વાજબી જણાય છે. તે શું, તો જ્યારે એ લોકોના રોજના દિવસો આવે છે ત્યારે સંસાર સંબંધી સર્વે ક્રિયા મુકીને એક ઇશ્વરનું ભજન કરવું, માટે ઇશ્વરનું ભજન ઘરમાં બેઠે બની શકવું મુશ્કેલ છે, તેથી મશીદે જવાનો ચાલ કરશે હશે. હવે મશીદે જવું એ પણ સમજણા માણસનું કામ છે; પણ સાધારણ માણસથી અથવા નહાનાં છોકરાઓથી મશીદે જઈ બેસી રહેવું, એવું કામ ન બને ત્યારે એવા માણસમણુ માણસોને ગમત ઉપજવીને મશીદે તેડી જવા, એટલા સારૂ એવા એવા નુકતા નાટકની માફક કરી રાખેલા હશે, એવું બને તો બાસે છે, અને તે દિવસે કાંઈ એવી ગપો

નહિ ચલાવતા હોય, કે મારા મંત્રના જોરથી કર્યું છે.

તાજીતના વખતમાં એક નકતો થાય છે તે લખ્યું છે. તે શા નકતો થાય છે, તે એક લાંબુ કેળુ લાવીને, તે કેળામાં નહાની નહાની બે છરીઓ ધાલે છે, તે એવી રીત કે એક છરીની ધાર ઊંચા અને પુંઠિયું નીચું, તથા એક છરીનું પુંઠિયું ઉચું અને ધાર નીચી; એવી રીતે બે છરીઓ કેળામાં ધાલે છે, પછી ઉપરની છરીની અણીએ તથા હાથે એક દોરડી બાંધે છે, અને તે દોરડી જાભારે અથવા નકુચે કે કડે બરાવે છે. અને તેમજ નીચેની છરીની અણીએ તથા હાથે દોરડી કે સાંકળ બાંધીને, પછી તે સાંકળે એક ધંટીનું પડિયું લટકતું મુકે છે, અથવા મણુ દોઢેક વજનનો પથરો લટકાવી દે છે, પછી પડો કશીને માંહે એ લટકતું રાખે છે, કોઈ આવે ત્યારે પડો ખોલીને દેખાડે છે કે જીવો પીરકે સતેષે કેલેમં પથર લટકતા હે. જોતાર તો વિસ્મય પાગી જાય છે, કે કેળાની જાત બહુજ સુંવાળી તેમ છતાં વળી ઝગઝગતી બે પાળીઓ, એક ધાર ઉપર અને એક ધાર નીચે એવી રીતે છે તેમાં આટલો બધો જોલો લખડે છે, માટે પીગનું સાચું બરાબર છે, પણ એમ કરવાથી પીરની મશ્કરી થાય છે, એમાં કોઈ આવડ વધતી નથી.

હવે એ છરીઓથી કેળું કેમ ન કરાયું તેનું કારણ નીચે લખ્યું છે—
એ છરીઓ ધડાવે છે તે વખતે અથવા ત્યાર પછી, પણ એ બે છરીઓની ધારો હોય છે તે તો એમની એમ રહેવા દે છે, પણ એ છરીના પુંઠીઓમાં બંને કાણાં પડાવે છે, તે છરીઓનાં કાણાંમાં પીતળનો વાળો ધાલી દે છે, પછી કેળામાં બે છરીઓ ધાલે છે, ત્યારે પેલા વાળો છે તે કેળાની અંદર રહે છે, પણ કોઈના દીકામાં આવતો નથી, તેણે કશીને બ્રમ્મ પડે છે, અને જોતારા માણસની નજરે ફક્ત બે છરીઓ અને કેળું આવે છે, તથા પીરની મહતા વખાણતા વખાણતા થઈ જાય છે.

ખેલ ૯૩ મોઃ

શકીર લોકો ગુરજ મારે છે તે વિશે.

મુસલ્મા લોકોમાં પીરની જગા હોય છે, તે ડોકાણે લોકો માનતા માનીને લાકડાનાં ઘોડીઆં, તથા લુગડાના ઘોડા ચઢાવે છે. ત્યાં એક બે મળવર હંમેશા પડ્યા રહે છે, અને લોકોના આગળ ગપ મારતા રહે છે, કે જ્યા હમકુ પીર આતાહે, ત્યા હમ ગુરજ મારતા હે તોખી ધળ નહિ આતીહે, એસા પીરકા પરતાપહે, એમ સીરખી કાઠે તોખી પીર સાજ કરતાહે, એવાં એવાં યાદગોરનાં ગપાં હાંકે છે.

એ ગુરજને ધુવરાનો ધાટ હોય છે, અને ખખડાવવાને ડોકાણે કીણી કીણી સાંકળો હોય છે, અને મારવાને ડોકાણે ખુકી આણી હોય છે. જો માથામાં તથા આંખમાં મારે પણ આણી વાગે નહિ. અને માથે ઝાટા ઝોટલા રાખે છે, તે વાળને છુટા કરીને, અલાઈલીલા, ખીશમલા એમ કહિને પગને ડોકરો ભરતા કે પેલો ગુરજ છે તે મારે છે.

એ ગુરજ જોઈને લોકો જાણે છે, કે અરેરે બિચારાને વાગતું હશે, પણ એ બિચારો તો એવો પત્રો હોય છે, જે તમામ જોનારા લોકની આંખો ફેડીને પોતે એકલા એની આંખો જાળવી શકે એવો હોય છે, કે એ ગુરજ મારવાની છટા, અને હાથની ચાલવણી એવી હોય છે, કે જોનારા લોકોને કશું કપટ વરતાતું નથી.

મુસલમાનો એવી વાતો કરે છે, કે જો પીરનો ખાસો પીધો હોય છે, તેને ગુરજ વાગતો નથી, પણ એ વાત તમામ જુકી છે, ને જો એમ હોય તો સરકારને લાખો માણસની ફેજ રાખવી પડે છે, તે એવા એવા ખાલા પીધેલા સો ખસે આદમી રાખે, એટલે પ્રતિવાદીને મારી નાંખે, કારણ જે પીરના ખાલાવાળાને ઝટકો, તીર, ગોળી, એવું તો વાગે

નહિ, માટે ખેટલી ફાજ જ્યાં જાય ત્યાંથી જીતીને આવે, પણ એમ નથી એવો કગાધ છે.

એ ગુરજ ઘડનારની એવી કારીગરી છે કે એના હાથમાં કળા હોય છે, તે ગુરજ ઉપાડીને પેટ ઉપર કે છાતીએ કે માથામાં જ્યાં મારવા જાય છે, એવામાં હાથના વેગથી આણી છે તે હાથમાં જતી રહે છે, અને વળી હાથ ઊંચો લે છે, એટલે જાણે આખો ગુરજ દેખાય છે એવું લાગેછે, આણી હાથમાં જાય છે, એટલે ખીજ લોકો એવું ધારે છે, કે આ ગુરજની આણી આના શરીરમાં પેસી ગઈ છે, માટે એ સર્વે હાથની ચપળતા છે, પણ જલ્દુ કે પીરનો ચમત્કાર નથી.

ખેલ ૯૪ મો*

મેજમાં કંકુ ઉતરવા વિશે.

કોઈ જગ્યાએ ખેલ કરનાર માણસ જાય છે, ત્યાં એક કંકુના ચાં-
લ્લાનો ખેલ કરે છે, તે ખેલ જોનારાઓને અજાણ્ય સરખો લાગે છે,
એ ખેલ એવા થાય છે, કે એક મેજ ઉપર કંકુના ચાંલ્લા ત્રણ કરેછે,
અને તે ચાંલ્લા ઉપર એક રૂમાલ ઢાંકે છે, પછી એ મેજના હેડે ડાબો
હાથ ધાલેછે, અને જમણો હાથ પેલા રૂમાલ ઉપર ઢાંકેછે, એટલે ડાબો
હાથની હાથેળીમાં ત્રણ ચાંલ્લા થાય છે.

એવું જોનારા જાણે છે કે આતો જક્ષણીદેવીની સાધના છે, અ-
થવા પીસાચણી દેવીની સાધના છે, ને જો એમ ન હોય, તો આપણે
દેખીએ છીએ, અને જોમ ઉપર ત્રણ ચાંલ્લા કર્યા અને એના એજ ચાંલ્લા
મેજના હેડે કેમ કરીને ઉતર્યાં. હવે એ જક્ષણીની સાધના લખું છું.

જ્યારે એ ખેલ કરવાની શરૂઆત કરીને મેજ ઉપર કંકુના ત્રણ

ચાંસા કર્યા, પછી તેજ વેળા નજર ચુકાવીને ડાબા હાથની ત્રણ ચાં-
ગળીઓના નખ ધુંકાળા કરીને ધોરા કંકુમાં દબાવે છે, એટલે એ નખ
કંકુવાળા થાય છે, પછી મેજ ઉપર રૂમાલ ઢાંકીને રૂમાલ ઉપર જમણા
હાથ રાખે છે, અને ડાબો હાથ ચતો કરીને સહુને દેખાડે છે, કે જુઓ
બાપંઓ મારા હાથમાં કાંઈ છે? પછી નખતો ઊંધા રહે છે, એટલે કં-
કુ દેખાતું નથી. ત્યાર કેડે ડાબો હાથ મેજ હેઠે ધાલી દે છે, અને જમ-
ણો હાથ રૂમાલ ઉપર ઠોકે છે, પછી ડાબો હાથ મેજ હેઠેથી કહાડે
છે, એટલે ડાબા હાથની હાથેળીમાં કંકુના ચાંસા ત્રણ પડે છે. તે જોઈને
સર્વે વિસ્મય પામી જાય છે, કે રંગછેદેવીની મહેરબાની પુરી દેખાય છે હો,
એ ચાંસા તો મેજ ઉપર કંકુ હતું એના નથી પડતા, એતો પેલા નખ
પણ હતા તે હાથેળીમાં મુકી વાળીને દબાવ્યા, એટલે નખનું કંકુ હાથે-
ળીમાં વળગે છે, એજ એની કળા છે.

ખેલ ૯૫ મો*

**એક હાથમાં લાકડી ઝાલી પલાંઠી વાળી અક્ષર
રહેવા વિશે.**

કોઈ વખત હિંદુસ્તાનના અથવા મઝાના મુસલમાન લોકો વડો-
દરા સરખા શહેરમાં રમવા આવે છે, ત્યારે બકાઈ હાંકવા માંડે છે કે
અમારી પાસે એવું જાદુ છે, તથા એવી એવી સાધનાઓ છે, કે તરવારો-
ની આણીઓ ઉપર ઉભા રહીએ છીએ, વળી એક લાકડીને હાથમાં
ઝાલીને અંતિમ પલાંઠીમર અક્ષર રહીએ છીએ.

પછી કેટલાક લોકો ખેલે છે, કે વગર આધારે અધરપધર પલાંઠી
વાળીને ખેસો, જોઈએ તો ખરા. પછી એ બાજુગર લોકો રમત કરે છે,
એક મદાન જગોમાં આગળ પાછળ કતાત બંધાવે છે, પછી એક વળી
જેવી જાડી લાકડી લે છે, પછી ત્રણ જણા સંખ્યાકાને જમને

એક માણસને કફની પહેરાવે છે, માથે ચીરા, હોપટો, વળી જામ્રા એવાં લુગડાં કુપકુપા પહેરાવી એ આદમીના હાથે એક લાકડી બ્રહ્મણને પલાંડી વળાવી અંત્રિક્ષ બેસાડે છે.

પછી પેલી કનાત છોડી મુકીને ખતાવે છે, કે જીઆ! અમરા કેસા ઇલમહે? દેખો અંત્રિક્ષ આદમી બેઠા છે, ત્યારે સરવે લોક જોઈને આશ્ચર્ય પામી છે, કે વાહવા! ધન્ય છે, આવી જાડુ વિદ્યા કોઇ દિવસ અમ્ર જાણી નથી.

હવે એ લાકડીની જીગતી લખુલું, જેથી સંશય મટશે.

લાકડી નીચે ડાઠેલી હોય છે, અને તેમાં લોઠાની પાટીની ચીપ કરાવી મુકેલી, તે પાટીનો આંકડો લાકડીમાં ઘોચે છે, અને પોતાના હાથમાં લાકડી લેઈને જેમ હાથ વાળ્યો હોય, તે રીતે લોઠાની ચીપ વાળેલી હોય છે, તે પહેલેથી બંદોબસ્ત કરી રાખેલી હોય, તે પોતાના અંગની સાથે પ્રથમ લપેટ જેવી કરાવીને, પછીથી તેના ઉપર લુગડાં પહેરાવે છે, અને તેની ગાંડ નીચે લોઠાની તક્કી રહે છે, તે પણ લપેટ કરાવી રાખી હોય છે, આદમીને અંગમાં લુગડાં પહેરાવે છે. માથે, હાથે, કંઠે જ્યાં જ્યાં જેવાં ઘટે તેવાંજ પહેરાવીને રાખે છે, અને પછી પેલી લાકડીમાં આંકડો બરાબી દે છે.

પછી લોક નજરે જીએ છે તો અંત્રિક્ષ આદમી બોડો હોય એવું દેખાય છે, તે જોઈને લોકો સમજે છે, કે આતો કોઈ સિધ્ધને હાથે હથે અથવા કોઈ વીરની સાધના હથે, અથવા ખરેખરા મંત્ર હથે, માટે આવો બેલ બને છે. સરવે હાથની ચપળતા અને જીગતી છે, પણ એમાં જાડુઆડુ એવી વાતજ નથી.

ખેલ ૯૬ મો. ‡

માથું કાપીને થાળીમાં મુકવા વિશે.

કોઈ દેશાંતરના બાજુગર લોકો આવે છે, તે માણસ ઘણા હુંસી-આર અને કસરતવાળા હોય છે, ત્યારે તેને આપણા લોક જાણે છે, જે આતો જલ્દવાળા આવ્યા છે. પણ તે લોકો એવી રીતના તમાસા કરે છે કે કોઈને માલમ પડતી નથી.

એક ખેલ એવો કરે છે, જે ધડ ઉપરથી માથું વહાડી નાંખે છે, અને વળી ધડ સાથે પાછું માથું સાંખીને આદમી જીવતો કરે છે. તે ખેલની રીત લખ્યું. એક માટે તંબુ ઠોકે છે, તેમાં વચે એક કનાત બાંધે છે તે કનાતમાં પોતાના છોકરાને લઈ જવા સારું તૈયાર કરીને તેને લુગડાં સારાં સારાં પહેરાવે છે. પછી લોકોને પેલી કનાતમાં દેખાડે છે કે જુઓ ભાઈઓ, કોઈને વેમ આવતો હોય તો આ કનાતમાં જોઈ લેજો.

પછી તમામ લોકો જોનારા ઉભા થઈને ચારે તરફ કનાતમાં જોઈ લે છે, પણ કનાતમાં કશું કારરતાન માલુમ પડતું નથી, પછી પેલા વાદી બોલે છે કે દેખો અબ મેં એ લડકેકા શીર કાઢતાહું એવું કહિને પોતાના હાથમાં ઉઘાડી તરવાર અને એક થાળી લઈને કનાતમાં જાય છે.

પેલા છોકરાને પણ પોતાની સાથે કનાતમાં લઈ જાય છે, અને તે વેળા પેલા છોકરાને એવો ભણાવી મુક્યો હોય છે, કે નાના હું નહિ આવું, એમ કરીને પેલા જોનારા લોકો એકા હોય છે તેને કહે છે કે અરે ભાઈઓ! આ માંડ માથું કાપવા સારું મને કનાતમાં લઈ જાય છે, એવું કહિને છોકરા રોવા લાગે છે, ત્યારે તે બચ્ચાને રડતું જોઈને લોકોને દયા આવે છે.

હવે પેલા બાજુગર છે તે પોતાના છોકરાને ધસડતો તાણીને કનાતમાં લઈ જાય છે, અને કનાતમાં ગયા પછી એ છોકરાનું માથું કાપવા

માંડે છે, તે વેળા છોકરા ધણીજ જુના પાડે છે, તે જુના સાંભળતાં લોકોને ઘ્યા ઉપજ્યા વગર રહેતી નથી. જરા વાર થાય છે એટલે ધડ ને માથુ જુદું કરીને લોકોને દેખાડે છે, તે એવી રીતે કે થાળીમાં માંધુ મુકે છે, અને ધડ જરા છેટે પડે છે, અને તે ધડમાંથી રૂધિર આવ્યું જાય છે; અને રૂધિરવાળી તરવાર પણ થાય છે.

એવા દેખાવ જોઈ સઉને મોટા અચંચો લાગે છે, કે પેલું ધડ પડ્યું છે. એમાંથી લોહીના રેલા આવે છે માથુ તો થાળીમાં કાપીને મુક્યું છે, અરરર! આતે એણે શું કર્યું! એવી રીતે જોનારાઓને કંઠાળો પણ આવે છે, અરે બિચારા બાળકનું માથુ કાપી નાંખ્યું તે હવે શી રીતે સંધાશે એનું કાંઈ સમજાતું નથી.

હવે આવો ડાળ દેખીને પેલા લોકો તો ધણીજ ઉતાવળ કરે છે, કે અરે ભાઈ, આ છોકરાને જીવતો કરી દે, એટલે પછી કનાતનો પડો નાંખીને પેલા છોકરાનું માથુ ધડ ઉપર મુકી મંત્ર બજાવે ચોટાડે છે, તે મંત્ર નીચે મુજબ બાળે છે.

અક્ષા ભીસમક્ષા બલબક્ષા ગલગક્ષા એવા એવા શબ્દો બોલીને કનાતમાં રહ્યો રહ્યો લોકોને સંભળાવે છે. એવામાં થોડીક વાર પછી પેલા છોકરા કનાતમાંથી બહાર નિકળીને સરવે લોકોને સલામ કરે છે.

લોકો તો એટલા બધા દંગ થઈ જાય છે, કે આપણે હમણાં શું દેખ્યું હતું, અને આ વળી શું દેખીએ છીએ, આતો સ્વપ્નનું આનંદ કે સાચી વાત છે! એવી રીતે વીસ્મય પામીને લોકો ધણા ખુશી થાય છે. તે આ ખુશી થાય છે એટલુંજ નહિ, પણ કોઈને ખબર પડતી નથી કે તે આવી રીતે કર્યું છે. સઉના મનમાં વિશ્વાસ ખેડે કે આ તો નજરબંધી છે. તેથી આપણને એવું દેખાડ્યું. પણ એ શી રીતે છોકરા મુવો અને વળી જીવતો થયો. એ વાત ખુલાસાની સાથે વાંચનારા મીત્રોની શિવામાં મુકું છું.

જ્યારે એ લોકો રમવાનો તમાશો કરવાના હોય છે, ત્યારે જો ઠેકાણે એક કરવા હોય છે તે ઠેકાણે આગલે દીવસે ખાડો ખોદી મુકે છે, તે ખાડામાં આદમીનું ધડ લુગડાનું બનાવીને મુકે છે, તે લુગડાના ધડને પોશાક પહેરાવે છે, તે જો પોશાક પેલા છોકરાને પહેરાવવાનો હોય છે, તેવાજ પોશાક એ લુગડાને પહેરાવે છે. લુગડાના ધડમાં માંસને ઠેકાણે

૩ ભરે છે, જેવા આદમીનો ઘાટ હોય તેવોજ ઘાટ એ ધડનો કરે છે, અને તે ધડ આગલે દિવસે પેલા આડામાં મુકી આવે છે.

ખીન્ને દિવસે એ ટેકાણે આગળ પાછળ કનાત બાંધે છે, અને એ ધડ ઘાટ્યું છે તેના ઉપર ખીછાનું પથરાય છે, પણ ખીછાનામાં એટલા સાંધા હોય છે, તે બોરીઆં ભરાવીએ એટલે ખીછાનું આખું દેખાય, ને જો બોરીઆં કહાડીએ તો દાદરાની પેઠે લુગડું જુદું થઈ શકે.

હવે જ્યારે પેલા છોકરાને લેઈને કનાતમાં જાય છે, ત્યારે આગળ છોકરા, એક હાથમાં ખડગ ને એક હાથમાં થાળી લેઈને જાય છે. જઈને પેલા આડામાંથી ધડ બહાર કહાડીને સુવારે છે, અને પેલા છોકરા આડામાં પેસે છે, તે આડામાં પેશીને બેસે છે; એટલે પોતાનું તમામ અંગ, હાથ પગ વગેરે આડામાં સમાઈ રહે છે, અને એટલું માથું ઉઘાડું રહે છે,

એ માથાના ગળામાં એક થાળી ગોઠવે છે, તે થાળીના બે કકડા હોય છે, તે એવી રીતના હોય છે, કે તે બે કકડા આદમીના ગળામાં બેસાડીએ એટલે જાણે માથું કાપીને થાળીમાં મુક્યું છે એવોજ ઘાટ દેખાય છે. માટે છોકરાના ધડનો ભાગ પેલા આડામાં સમાયો, અને માથું ગળા સુધાં થાળીમાં રહ્યું, અને તે થાળી ખીછાના ઉપર રહે છે, એટલે એવા રાજ દેખાય છે, કે જાણે છોકરાનું માથું કાપીને થાળીમાં મુક્યું છે, અને ધડ પેલા લુગડાનું છે, તે છોકરાના ધડની કલ્પના થાય છે. થાળીમાં થોડાક પોથીનો રંગ રેરે છે, એટલે જાણે છોકરાના ગળામાંથી લાહી નિકળ્યું છે એવું દેખાય છે.

હવે ધડના ઉપર શી જુગતી કરે છે, તો બહુજ ઝીણી અને જાનમાળ એવી જગન્નાથીની આદર આઠાડે છે. અને ધડની ટોચમાં કોળાનો ગર્ભ થોડાક નાંખે છે, અને તે ઉપર પોથીનો રંગ અને જરાક મધ છાંટે છે. એટલે કોળાના ગર્ભમાં પોથીનો રંગ પડવાથી એવું જણાય છે, કે જાણે માણસનું માંસ અને લાહી છે; અને મધ છાંટવાથી ગળપણને લીધે ઉપર માંસ આવીને બેસે છે એટલે જોનારાના દીલને ખરેખરી ખાત્રી થાય છે કે માંસ અને લાહી છે, માટે એના ઉપર માંસ એવી છે.

પોથીના રંગની શીશી, મધ, કોળાનો ગર્ભ તથા પેલી થાળી એ

બધા સામાન લુગડાના ધડની સાથે આગલે દિવસે આડામાં ધાલી આવે છે, પેલી સાજી થાળી હતી તે આડામાં નાંખીને થાળીના કકડા કહાડી લે છે, જો રાત્રી હોય છે તો આવી રીતે કરે છે, અને દિવસે ખેલ કરવાનો હોય ત્યારે તો એ છોકરાને આખોને આખો આડામાં ઉતારી દે છે, અને એક મીણું માથું એ છોકરાના જીવુંજ કરી રાખે છે અને મીણના માથાને એ છોકરાના જીવુંજ પાઘડી બંધાવે છે તથા એ છોકરાને મ્હોડે તલ કે લાખુ એવી જો જો નિશાની હોય છે, તેવી એ મીણના માથાને નિશાનીઓ કરે છે. પછી તે મીણના માથાને થાળીમાં મુકીને બધે ફેરવે છે, અને એ છોકરાનું ધડ તો પેલુંખીણનામાં પડ્યું, એવી કલ્પના કરે છે. અને જ્યારે એ છોકરાને પાછો બહાર કહાડે છે, ત્યારે પેલું ધડ તથા થાળી એ વગેરે જો જો સામાન હોય છે, તે તે સરવે સામાન પેલા આડામાં નાંખી દેખને ઉપર ખીણનું ઢાંકી દે છે, એટલે ઝેઠ નાથી વરતી શકાતું નથી, અને એ આડામાં નાંખેલો સામાન એ ખીણના માં વાળીને પાછો લેઈ જાય છે, અને આડો પાછો પુરી નાંખે છે.

માટે ડોઈનાથી મુલા માણસ જીવતાં થતાં નથી, અને ખાજીગર એવા ખેલ કરી ખતાવે છે, તેતો હાથની ચપળતા તથા નજર ચુકાવવાની ચંચળાઈ છે, પણ એનું કારણ ખીજી કાંઈ નથી.

ખેલ ૯૭ મો*

નાળીએશમાંથી માંસ કહાડવા વિશે.

ઢોઈ માણસ માંદ હોય ત્યારે જ્યાં સૈયદને બોલાવે છે, એટલે સૈયદ પોતાની સાથે એક ચેલો લેખને એ માંદા માણસને ઘેર જાય છે. સૈયદ દાણા જોઈને કહે છે, કે ઉસકુ માથાખીના અખીસ બલગા હે, પછી પેલો ધરધણી પાઘડી ઉતારી હાથ જોડીને નમ્રે છે, કે સાઈ! આટલું કામ તો કરવું પડશે. પછી સમયદ બોલે છે, કે બલા કામ તો કર દેંગે, પણ ઉસકા અરમ લગેગા, હમકું તુમ કયા દેંગે, આર પીરકા મલીદા

અધ્યક્ષે, સોળી દેણે પડેગા. પછી પેલા ધરધણી ખાતરી અને ખાતરણ ખાપડાં ગરીબ, માટે એમની શક્તિ ઝાણું ખરચ કરવાની નહિ, તેથી બાલ્યાં, કે સંઘર્ષ સાહેબ! બધા મળી પાંચ રૂપીઆ ખરચ કરીશું. પછી પેલા સંઘર્ષ વીસ રૂપીઆ અડાવીને બેસેછે, કે પાંચ રૂપીઆમાં તે કયા હાવેગા, પીરકા મલીદા એર સાડેખાર ગજબી ચદર, લોખાન, કુલ, અતાર એસે એસે તો બોહિત સીજાં અધ્યક્ષગી. પછી છવટ જમ મારીને રૂપીઆ દસ આપવા કબુલ કરે છે, તેમાં પાંચ પહેલા અને પાંચ કરાર થયા પછી.

સંઘર્ષે તો પાંચ રૂપીઆ લઈને ઘરમાં ચુકયા, અને રૂ ના નો સા- માન લીધા, શ્રીફળ તથા લોખાન, સોપારીઆ, મીઠાઈ અને જીરમણી રાતે વાયદો કરેલો તે રાત્રીએ સંઘર્ષ આવી, પછી સંઘર્ષ બાલ્યા કે એક ઘડામાં ચાવલ લાવ્યો, એર સકર લાવ્યો, એમ કહીને એક કુંડામાં દેવતા મગાવ્યો તેમાં લોખાન નાંખ્યો એટલે ધુણી થઈ, તેથી દસ ઘરનાં પાડોસીએ તો બહુયું કે ખરેખરા સંઘર્ષ આવી છે.

પછી સંઘર્ષે માથા ઉપર કુલ મંત્રોને નાંખ્યાં, પછી પાન, મીઠાઈ માથા ઉપર ઉતારીને મ્હો આગળ ચુકીને પછી પેલાની પછવાડે હાથમાં નાળીએર ઝાલીને ફરવા માંડ્યું, અને પોતાને મ્હોડે બડબડ કરે છે.

અક્ષા, બીસમક્ષા, અક્ષી, એવી રીતે ખુદાનાં તથા પીરનાં નામ બોલે છે. પછી સંઘર્ષ બાલ્યા કે એ ખવીસનું કાળજી આ નાળીએર- માં આવ્યું છે. અને જો તુમ ન માનો તો દેવો એ નાળીએરકું તોડકર દેખાઉ, ત્યારે ખીજ બોલી ઉઠ્યા, કે હા સાહેબ કાળજી દેખાડો ત્યા- રે તો મ્હોટી મ્હોરખાની.

પછી પથરો મગાવીને સંઘર્ષે નાળીએર બાંધ્યું તો તેમાંથી એક માંસનો લોચો નિકળ્યો. ત્યારે સહના મનને ખાત્રી થઈ કે ખરી વાત, હવે ખવીસ મરી ગયો અને એનું કાળજી આ નાળીએરમાંથી નિક-ળ્યું, પછી સંઘર્ષ બાલ્યા, કે એ કલેજ નિકાલતે હમકુ બહોત મહેનત હુ ધ હે, જદ કલેજ નિકાલા હે.

પછી સંઘર્ષને રાજ કરીને ઘેર આવ્યા અને પેલા બાંધને કરાર થ-વાનો હતો તે થયો.

હવે એ શ્રીફળમાં માંસ શી રીતે નિકળ્યું તેની ક્રિયા લખું. પા-
ણીનું નાળિયેર લેવું, લેધને તેની ચોટલીના થડમાં એક કાણું છે તે કા-
ણામાં ગાંધીની દુકાનેથી એપરો લાવી ઝીણા વાદીને આશરે નવટાંક એ
શ્રીફળમાં ભરવો, ચપટીએ ચપટીએ નાંખીને એક ત્રાકડી કે સળીયાપછી
ઠાંસવું એ રીતે એપરો ભરવો. વળી તે શ્રીફળમાં એથ્રેજી રાતો રંગ આ-
શરે ચાર વાલ નાંખવો, પછી એ કાણા ઉપર મીણ દબાવી દેવું.

ન્યારે એથ્રેજી રંગ નડેતો ત્યારે પોથીનો રંગ શ્રીફળમાં રેડતા,
પણ એથ્રેજી રંગથી તો અસલ માંસનો આકાર થઈ જાય છે. પછી એ
શ્રીફળને પાંચ સાત દિવસ સુખી રહેવા દધને ફેડીએ તો માંદિયા માંસનો
આકાર નિકળશે.

કાંઈ માંસ થતું નથી, પણ એ એપરાથી એવું દેખાય છે, માટે
સમયદ બાધએ આટલા એક કિસ્સા ઉપર તો ઉમર સુખી રળી આધું.

ખેલ ૯૮ મો*

લુગડાં વચે ગોળી કહાડવા વિશે.

આ ખેલ છે તે જાણ્યા પછી તો ફેડીને થાય છે, તેમજ અનુભવો
ફાયડો લાખોનો એમાં પણ શક નથી, આ ખેલ એવો છે કે જલભલા
ડાહ્યાના કળવામાં પણ નથી આવતો; પણ નહાના છોકરાંઓના અંતરમાં
ઉતરીને વહેમટજે એવો તો મને ભરેસો છે માટે નીચે એની હકિકત લખું.

ખાજીગર લોકો ખેલ કરે છે તેમાં એક એવો ખેલ કરે છે, કે છુ-
ગડાની અંદર થઈને બંદુકની ગોળી જાય, અને એ લુગડાને ધજા પણ
ન આવે, વળી એ ગોળી જઈને એક ઘડાને ફેડી નાંખે છે.

એક પીરતોલમાં દારૂ ભરે છે. અને એ દારૂ ભરી રહ્યા પછી એ-
ક સીસાની ગોળી સહને ખતાવીને એ પીરતોલ પોતાના હાથમાં લે છે,
ને પીરતોલથી આશરે પાંચ હાથને છોટે એક ઝાટી ચાદર બંધાવે છે,
પડદો બાંધે છે એ રીતે ચાદર બાંધે છે, અને એ ચાદરથી આશરે પાંચ

હાથને છેટે એક પાણીનો ભરેલો ઘરો માટીનો મુકાવે છે, પછી પેલી પીરતાલનો ભડાકો કરે છે, અને તેમાંથી ગોળી નીકળીને આદર વચ્ચે થઈને ઘડાને ફેડી નાંખે છે.

હવે આદરમાં જરા જેટલું પણ કાણું પડતું નથી, અને માટલાના કડકેકડકા થઈ જાય છે. આ જલ જોઈને સરવે જોનારા તો દંગ થઈ જાય છે, કે આદર બળી નહિ તથા તે આદરમાં એક કાણું પણ પડ્યું નહિ, ત્યારે એ ગોળી શી રીતે પસાર થઈ તે ઇચ્છના સમજવામાં આવતું નથી. તેથી લોક ધારે છે, કે આતો જાદુ વિદ્યા છે; પણ જાદુ નથી. હસ્ત-ક્રિયા છે તે વાંચો નીચે લખ્યું.

પિરતાલ પણ ખરેખરી એમાં કાંઈ જુલ નથી, તેમજ દારૂ ભર્યો એ સાચો પણ ગોળી ભરી છે એમાં કપટ થયું છે, એ શું કપટ છે તો પોતાની પાસે બે ગોળીઓ રાખે છે, તે મધે એક ગોળી સોસાની અને એક ગોળી પારાની એવી એવી રીતે બનાવે છે. વળી પિરતાલમાં માથે એવડું એક મીણું કુલડું કરે છે, અને એ કુલડામાં પારો ભરીને પછી એ કુલડું મીણથી સજ્જડ કરે છે. આની મતલબ એવીજ છે, કે મીણમાં પારો રાખવો, અને મીણની ગોળી થઈ, પણ ઉપરની તરફથી મીણ રહે, માંહિ પારો રહે એવી ગોળી કરે છે.

દારૂ ભર્યા પછી લોકોને પેલી શીસાની ગોળી દેખાડે છે, દેખા આ ગોળી ભર્યું, એમ કરીને પેલી ગોળી અદલઅદલ કરીને પારાની ગોળી પિરતાલમાં ભરી ભડાકો કરે છે, એટલે પારાની જાત પ્રવાહી છે, માટે જેમ પાણી ગરણામાં ઉતરે છે, એ રીતે પેલા પારો છે, તે પેલી આદરના વચ્ચે થઈને નીકળી ગયો અને પેલા માટલાને પારો અથડા-યો તેના ધકાથી એ માટલું ફુટ્યું છે.

એજ એની ક્રિયા છે, પીચું કાંઈ આડું ડહાપણ ડાળવાની જરૂર નથી. આ જલ કોઈ કરવા પારથે તો કાંઈ લાંબી કડાકુટ નથી.

ખેલ ૯૯ મો*

ગ્લાસમાં રૂપીઆ કહ્યા પ્રમાણે કુદવા વિશે.

કેટલાક જાદુગર લોકો ખેલ કરવા આવે છે, ત્યારે એક ખેલ એવા કહે છે, કે પડેલા ખાંખીને માંહી એક મેજ મુકે છે. અને એક ગ્લાસ તથા એક રૂપીઆ હાથમાં લઈને જોનારાઓને દેખાડે છે, કે જુઓ ભાઈઓ આ ગ્લાસને રૂપીયામાં કાંઈ કપટ નથી, પછી કહેશે ને કપટ કર્યું. એમ કહીને રૂપીઆ ગ્લાસમાં નાંખે છે.

પછી જાદુગર ખીજા માણસોની પાસે એક રકેખીમાં પાસા નંખાવે છે, તે પાસા દાંતના થાય છે અને રમવામાં આવે છે એ પાસા સમજવા. રકેખીમાં પાસા નાંખ્યા કેડે બાજીગર સામા માણસને પુછે છે, કે કેટલા દા પડ્યા? ત્યારે એ માણસ જાણે છે, કે પાંચ કે સાત દા પડ્યા છે, એટલે પેલા ગ્લાસમાં રૂપીઆ નાંખેલા છે, તે રૂપીઆ સાચું જોઈને બાજીગર જાણે છે, એમ રૂપીઆ પાસાના દા પાંચ પડ્યા છે હો. એટલે ગ્લાસમાં પાંચ ફેરા કુદે છે.

વળી બાજીગર પાસા નંખાવે, અને જેટલા દા પડ્યા હોય છે, એટલા દા રૂપીઆને સંભળાવે છે, એટલે રૂપીઆ પણ એટલા ફેરા કુદે છે, એવી રીતે જેટલીવાર પાસા નંખાવે એટલી વખત રૂપીઆ કુદે છે. તે એવી રીતે કુદે છે, કે પાસાના દા હોય છે એટલા ફેરા કુદે છે.

ઉપરનો ખેલ જોનારા માણસો નકી સમજે છે, કે આતો કાંઈક જાદુવિદ્યા છે ખરી, ને જો જાદુ ન હોય તો આ રૂપીઆ કેમ કરીને કુદે પણ એ રૂપીઆ કુદાવવાની વિદ્યા નીચે લખી જણાવું છું.

જો રૂપીઆ પહેલેથી લોકોને દેખાડે છે, તે રૂપીઆ જુદા છે, અને જો રૂપીઆ કુદે છે તે રૂપીઆ પણ જુદા છે. જ્યારે લોકોને રૂપીઆ તથા ગ્લાસ બતાવ્યા, તે વખતે ખરેખર રૂપીઆ બદલીને પોતાની પાસે રાખે છે, અને જો રૂપીઆ વચ્ચેથી સારેલા હોય છે તે રૂપીઆ ગ્લાસ-

માં મુકી દે છે. પણ એ રૂપીઆ બદલતાં કોઈને ખબર પડતી નથી. એ રૂપીઆને એક વાજો ઝીણા વાળ સરખા બાધે છે, તે વાળાનો એક છોડો રૂપીઆમાં હોય છે, અને એક છોડો હાથમાં લઈને એક આદમીના હાથમાં પડદામાં આપે છે; તે પડદામાં રહી પેલો વાજો હલાવે છે એટલે રૂપીઆ કુદે છે, તે જોટલા ફેરા રૂપીઆ કુદાવવો હોય છે એટલા ફેરા કુદી શકે છે.

જોટલા દા પડે છે તે પેલો બાજુગર રૂપીઆ સામું જોઈને કહે છે કે આટલા દા પડ્યા છે; એ વાત પડદામાં પેટેલો સાંભળે છે એટલે પેલો વાજો હલાવીને એ દા પડ્યો હોય છે એટલા ફેરા રૂપીઆને વાળાના નેરથી કુદાવે છે, એજ એનો ખેલ છે.

ખેલ ૧૦૦ મો.*

મુસલમાનમાં પીર આવવા વિશે.

જ્યારે મુસલમાન લોકોના તાજુતના દીવસ આવે છે, ત્યારે એ લોકો તરેહતરેહવારના ખ્યાલ કરે છે, કોઈ બે હાથે છાતીઆ કુટે છે, કોઈ તો એક હાથે છાતી કુટે છે, બધરાં, છોકરાં, બુઢા, જુવાન સર્વે બેભાન થઈને પ્રથમ તો એક મહીના પહેલાં કુટતાં હતાં. પણ હાલના રાજ્યના થયીમળયા એ કામ બીજા બીજા ધડવા માંજી છે.

વળી લોકોમાં પીર, પેગમ્બર, આલીઆ, જહુશન એવા એવા પીર થાય છે, પણ એમ જો પીર થતા હોય તો, કોઈ હિંદુલોકો માણસને બાજેજ નહિ, સખખ કે બોદી ધાલે એટલે પીર થાય.

એ તાજુતના દીવસોમાં જ્યાં પીરની જગ્યા હોય છે ત્યાં ત્રીથુ-ળના જોવડા ઝંડા હોય છે, તે ઝંડાએ સપેત લુગડાં બાધે છે અને તેના ઉપર કુલના હાર ચઢાવે છે, અને દસ પંદર ઝંડા હારબંધ બોરી

મુકે છે, તે ઠેકાણે લોખાનના ધુપની ધુણી કરે છે, અને મદાન જગ્યા હોય છે, ત્યાં એક ખાડો ખાદીને તેમાં લાકડાં બાજે છે તેથી ખાડામાં દેવતાના અંગારા ધીપધીપતા થાય છે. તે ઠેકાણે પેલા ઝંડામાંનો એક ઝંડો લઈને દુધા, દુધા, દુધા, દુધા, કરે છે, અને એ આદમીના હાથ બગ લમાંથી બે જાણુ થઈને ઝાલી રહે છે.

હવે ઝંડાનો ઝાલનાર એટલા બધા બેભાન થઈ જાય છે, કે જાણે સોલજર લોકો ખાનડી પીને બેભાન બને છે એવા એ પણ થાય છે. તે માણસ લોકોને દેખીને ઘણાજ કુદમકુદા કરે છે, અને પેલા ખાડો કતલની રાતે અંગારાથી ભરેલો હોય છે તેમાં એ માણસ પડવા જાય છે એટલે પેલા બે જાણુ હાથ ઝાલી રહ્યા હોય છે તે પડવા દેતા નથી ને એમાં એમને વેગળે તાણી જાય છે, જો અંગનીમાં પડવા દેતા હોય તો ખોટો ખરો જણાય. પણ પેલા ઝાલી રહે છે એટલે એમ થતું નથી.

એવું દેખીને મુસલમાન લોકો એવી ગપ મારે છે, કે આ તો એ આદમીને પીર આવ્યા છે, માટે દેવતામાં પડવા જાય છે. એવું સાંભળી હિંદુ લોકો પણ એવું સમજે છે, કે આ તો પીરજ આવ્યા છે, નહિતો દેવતામાં તે જીવતું માણસ પડે તો મુવા વિના રહે? એવી રીતે ઘણા ઘણા ખ્યાલ તાણતના દિવસોમાં થાય છે.

ખેલ ૧૦૧ મો*

ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા બતાવવા વિશે.

કેટલાક લોક એવી રમત કરે છે કે જે રમત દેખીને દેખનારાના અંતરમાં જાદુની અસર થવા વિના રહે નહિ. એ રમત એ છે, કે કોઈ બાજુગર એવું બોલે છે, કે મારી પાસે આગીઆવૈતાળ છે, માટે હું ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા કરું છું, એવું સાંભળી લોકો બોલે છે કે એ અમત્કાર તો અમને દેખાડો, પછી એ બાજુગર ખેલ કરી બતાવે છે, તે એવી રીતે કે, દસ આઠ આદમીને રાત્રીએ સાથે લઈ જઈને એ બા-

જીગર કહે છે કે જીઓ કાયા ગ્રાડને પાંદડે દીવા કરવા છે? ત્યારે પેલા માણસો કહે છે કે આ પીપળો, લિંબડો કે ગાંધો અગર ગમ્મ તે પછી એક ઘરમાં પેલા માણસોને બેસારે છે અને પેલા ભાળા માણસોને એવું સમજાવી મુકે છે, કે તમે ઘરમાંથી બહાર નીકળશો નહિ, અને કદાપી બહાર નીકળીને જોશો તો એમાંથી જોનારાનું મહેલ થશે, ને પછી મારો પાંક નીકળશે.

એમ કહીને એ બાજીગર ગ્રાડ પાસે જાય છે, અને પોતાની પાસેથી એક શીશી કાઢીને એ શીશીમાંથી ગ્રાડ ઉપર પાણી છાંટે છે, કદાપી ગ્રાડ નહાનું હોય છે ત્યારે તો હેઠ રહીને પાણી છાંટી શકાય છે, પણ કદાપી ગ્રાડ લાંબું હોય તો, શીશીનું પાણી પિચકારીમાં ભરીને એ પીચકારી ગ્રાડ ઉપર મારે છે એટલે બધે પાંદડે એ પાણી આવે છે.

એમ કરીને પેલા આદમીઓને એરડીમાંથી કે ઘરમાંથી બહાર ખેલાવીને દેખાડે છે, તો પાંદડે પાંદડે દીવા બગે છે, અને અંધારી રાત્રી હોય અથવા અજવાળી હોય પણ અમરજીત થઈ જાય છે. એવું દેખીને દેખનારા જરૂર દિગમુઠ થઈ જાય છે, કે આટલા દીવા શી રીતે થાય. હવે એ દીવા શી રીતે થયા તેની ખબર આપું.

એક જાતની અંગ્રેજી ઝાંઝામી છે, તેનું નામ સલક્યુરીક ઇથર એટલે એક જાતનો તેજાળ છે. એ તેજાળ છાંટવાથી દીવા દેખાય છે, એ પાણીમાં એવો ગુણ છે કે જ્યાં પડે ત્યાં દીવા જેવું દેખાય. જેમ અંગ્રેજી દિવાસળીઓ ચોમાસામાં હવાય છે, એટલે ઘસીએ છે પણ બડકો થતો નથી અને એ ઘસવાથી ભુંછ ઉપર કે જ્યાં ઘસી હોય ત્યાં અજવાળુ થાય છે, તેમ એ ઝાંઝામીમાં એવો ગુણ છે કે રાતરે દીવા જેવું દેખાઈ આવે છે.

વળી બીજી રીત પણ થાય છે, તે એવી રીત કે ટાપરાનું તેલ તથા વિલાયતી સિંગોનું તેલ તેમાં ફાસફરસ નાંખીને દેવતા ઉપર ઊંનું કરીએ તો તેથી પણ બળી શકે છે. પછી તેને એક શીસામાં ભરી તેના ભેથું સલક્યુરીક ઇથર નાંખવું. તે તેલનો લેપ કરીએ તો અંગે ભૂત જેવું ભાસે છે, અથવા ગ્રાડ ઉપર છાંટીએ તો ગ્રાડને પાંદડે પાંદડે દીવા જેવું મળકે છે. પણ ગ્રાડ અથવા માણસના કોઈપણ ભાગને નુકસાન

થતું નથી એવા એ ઐશ્વરીમાં ગુણ રહેલા છે.

માટે એ દીવાનો એલ પણ ઐશ્વરીથી બને છે, પણ એમાં જાદુ-
વિદ્યા બિલકુલ નથી.

ખેલ ૧૦૨ જો*

પાણી લહેલા કોડીઆમાં દીવા થવા વિશે.

એક માટીનું કે ત્રાંખાનું કે પીતળનું ડ્રેડિયું લઇને કોઇ જાદુગર
એવું ફરી બતાવે છે, કે જુઓ હું પાણીમાં દીવા બાળું છું. એવા
એવા મારી પાસે મંત્ર છે. બાળા માણસે આવું સાંભળીને બહુજ આ-
શ્ચર્ય પામ્ને છે, કે વાહવા ધન્ય છે! જો એ રીતે દીવા કરી આપો ત્યારે
તો તમને મંથરની પેઠે માનીએ.

વળી એમ પણ થાય છે, કે એ ચાર બાઈઓ મળીને એ જાદુગર
પાસે જાય છે, અને બોલેછે, કહો માહારાજ! આ જન્મતાબાઈના હાથમાં
કેટલાં ફળ છે? અને એમને કયારે દિવસ ચઢતા થશે? પછી પેલા ધુતારા
બોલે છે કે હમાં રહેા, હું મારી વિદ્યાના ચમત્કારથી સરવે કહી આપી-
શ. એવું કહીને પોતાના ઘરમાંથી એક કોડીયું લઇને તેમાં પાણી પુરેછે,
અને રૂની એક પુણી આપીને પેલી બાઈને કહે છે, કે તમે આની દીવેટ
વણી આપો. પછી તે બાઈની પાસે દીવેટ વણાવીને એ બાઈના હાથે
કોડીઆમાં પાણી પુરાવીને તેમાં દીવેટ મુકાવેછે. પછી એ દીવેટ સળગાવે
છે એટલે ઝગઝગઝગઝગ દીવા બજે છે તે થોડીકવાર સુધી રહે છે,
પછી પેલા દિવા હોલાવાનો થાયછે એટલે જાદુગર બોલેછે, કે આત્મા
દીવા હવે તું રાજ થઇ જા એટલે રાજ થાય છે.

પેલી જનારી બાઈઓ તો એકદમ અચંબો પામ્ને છે, કે આતે શી
વાતાં વાહરે વાહ માહારાજ! તમારું બાણુતર તો કાશીનું દેખાયછે, એટલે
પેલા જાદુગર બોલે છે કે આ બાણુતર તો કાશીનું ન હોય, આ તો કામરૂ-

દેશની વિદ્યા છે; કામરૂદેશમાં એકલી ખાયડીઓ રહે છે, ત્યાં કોઈ પુરૂષ જાય છે તો તેને માંખ્ય કરી નાંખીને પોતાના ધરના ગોખલામાં મુકી છાંડે છે, અને રાત પડે છે એટલે વળી પાછો પુરૂષ કરે છે, એવી વાત સાંભળે છે એટલે તો પેલાં બેરાંને ધણો મહિમા સમજાય છે, કે આ માહારાજ તો ઇશ્વર જેવા છે.

હવે પેલા ધુતારે બોલે છે, કે મેં પાણીનો દીવો કર્યો તે શુકન બોલે છે, કે તમારે પુત્ર થશે, પણ પચાસ રૂપીઆ મને આપો ત્યારે દીકરો થશે, શા માટે કે એટલા રૂપીઆમાં હું મારે ધુપધુવાડા, દેવનું બળીદાન કરીશ એટલે દહારો ચઢતો થશે.

હવે છાંકરાની લાલચે પેલી બાઈએ ખમી વાત કમ્બલ કરીને પચાસ રૂપીઆ આપ્યા, તથા એક દોરો કરી આપ્યો તે દોરો એક માદળીઆમાં ધનાઢ્યો, અને પુત્ર થવાનું તો ઇશ્વરના હાથમાં છે, એ કોઈ માણસના હાથમાં નથી, માટે એવો ઢોંગ કરીને પેલી બાઈને ઠગી લીધી. હવે એ દીવો શી રીતે થયો તેની રીત લખ્યું છે જેથી સરવે વાંચનાર સંજ્ઞાનોને ખાતરો થશે.

કપૂર વાડીને તે કપૂરમાં રૂની દીવેટ ખુબ મસળીને કરી રાખવી, માટે એ દીવેટ એ ધુતારે પાસે રાખી મુકેલી તે કોડીઆમાં નાંખતી વખતે પેલી બાઈની બહેલી દીવેટ અદલજદલ કરી નાંખી, અને પેલી કપૂરવાળી દીવેટ કોડીઆમાં મુકી માટે કપૂરના જોરથી દીવો થયો તે કપૂર બળી રહ્યું એટલે આલવાઈ ગયા.

માટે એમાં જાદુબાદ કાંઈ નથી, એવો કપૂરની દીવેટ થકી દીવો થાય છે, પણ એકલા પાણીમાં દીવો કરનાર નથી.

ખેલ ૧૦૩ નો*

મુકા લાભાંકાડ થીંપળા વાવવા વિશે

કોઈ એક શહેરના બાગમાં બંગલો હશે ત્યાં એક સંત્રાશી આવ્યો

તેનું રૂપ—મસ્તક બાહુ. રાહુ તો ઉપર કસબીકારનો ભગવો રૂમાલ ખાંધેલો હોતો, અને કસબીકારનું અભાષિયું અંગે પહેરેલો હોતો, અને વળી ખીજી થોડી કસબીકારની ઓઢતો, પોતાની પાવડીઓ સુખડની હતી. અને એક રૂપાનું કમંડળ પાસે રાખેલો હોતો, અને એની કાંતિ ગોરી પુરોપિયનના જેવી હતી.

અને જીભની બાલવાની છદા ઘણીજ સુંદર હતી, તેને જોઈને ઘણા ઘણા લોકો ગ્રાહ પામતા હતા, અને એ સન્યાસીની ઉમર પચીસ વર્ષની હતી. હવે એના લોકો એ સન્યાસી પાસે ગ્રાહની વિધા બાંધતા હતા તથા સર્વે લોકો એને પરમેશ્વર જેવો માનવા લાગ્યા. અને એ સન્યાસી વિષયમાં પૂરો હતો. (કાળી હતો) તથા ઘણીજ વહાલો હતો.

એ સન્યાસીની સેવામાં ખાચડીઓ પણ પુરુષજ રહેવા લાગી, કોઈ રાંડી છાંડી, ગરજવાન દરદવાન, એવી એવી સ્ત્રીઓ સેવામાં રહેવા માંડી, એવો ગોઠણમાં જેમ કહાનજી મહારાજ રાસ રચ્યા હતા, એ રીતે સન્યાસીએ તો રાસરમણ કરવા માંડ્યું.

કોઈ દિવસ એક ગ્રહસ્થ અને તેની સ્ત્રી બંને જણાં, એકાંતે સન્યાસી પાસે ગયાં, અને પગે નમીને બોલ્યાં—મહારાજ! આપની પાસે સરવે વિધા સંપૂર્ણ છે, માટે અમને કાંઈક અમત્કાર દેખાડવાની મહેરબાની થવી જોઈએ.

પછી સન્યાસીએ કહ્યું કે તમે સુકા પીંપળાનું લાકડું લાવો, તો એ સુકા લાકડાનો લીલો પીંપળો થશે, એટલે એથી કાંઈ ખીજો અમત્કાર મોટો નથી, એવું સાંભળી પેલા ગ્રહસ્થે તો સાચું માન્યું, અને પીંપળાનું એક સુકું છોડીયું લાવીને મહારાજને આપ્યું.

સન્યાસીએ એ લઈને તેના ઉપર પાણી છાંટ્યું, અને પેલાને કહ્યું કે આજથી દશમે દિવસે વિશ્ણુનાં (પીંપળાનાં) દર્શન કરાવીશ, એમ કરતાં કરતાં દશ દિવસ થયા. એટલે પેલા સન્યાસીએ પીંપળો જોયો તો ફણગો કુટીને જોયો થયો. પછી પેલા ગ્રહસ્થને લાકડામાં ઉગેલો પીંપળો બતાવ્યો ત્યારે પેલા બંને જોઈને વિસ્મય પામ્યા ને બોલ્યાં—વાહવા! ધન્ય છે મહારાજ! તમે તો આજના સમયમાં પરમેશ્વર જેવાછો. જે આ સુકા લાકડામાં પીંપળો ઉગાડ્યો, તથા બંને જણ વશ થઇ ગયાં.

પેલાં ખીચારાં ભાળિયાં માણસ માટે એમને ખખર પડી નહિ. કે આ સન્યાસી હરામખોર છે નહીતો એ વચ થાત નહિ. સન્યાસીને તો પોતાની હાલત તમામ અર્પણ કરી દીધી.

હવે એ પીંપજો ઉગવાનો પડપંચ ઉઘાડો કરું.

પેલા આદમી પીંપજાનું લાકડું લાવ્યો એવુંજ પોતાની પાસેથી એક પીંપજાનું લાકડું બદલીને એ લાકડાને બદલે પોતાનું લાકડું વાળ્યું. એ લાકડું કાંઈ બહુ મોટું નહોતું પણ એક છોડિયું હતું માટે બદલતાં શી વાર! હવે પોતાની પાસેથી છોડિયું વાળ્યું તેમાં પણ એક જીગતી કરી હતી તે શી જીગતી છે, તો પીંપજાનાં ફળ હાડીઆને ખવરાવીને એ હાડીઆની હધાર લેખને પોતાની પાસે છોડિયું છે તેમાં નાંખેલી હતી. એ છોડિયામાં તમ્બડ હતી તે તમ્બડમાં હધાર રાખી મુકેલી માટે એ હધારમાં પીંપજાનાં ખીજ હોય છે, તેથી પાણી સિંચાય છે એટલે પીંપજો ઉગે છે, માટે એવી રીતે ખીજું કોઈ માણસ પીંપજો ઉગાડશે તો ઉગશે.

પીંપજાનાં ખીજ લેખને એમને એમ વાવીએ તો નથી ઉગતાં એ તો પંખીની હધારમાં ખીજ આવે છે ત્યારેજ ઉગે છે, માટે એ કાગડાનો અપ આ બેલમાં પડ્યો છે.

ખેલ ૧૦૪ થો*

એક ડાલડીમાંથી દસ ડાલડીઓ નીકળવા વિશે.

કોઈ એક વાદી ગામમાં રમવા આવે છે ત્યારે તેની પાસે કાંઈ કાંઈ જાતની કળાઓ હોય છે, તે લોકો ઘણા ઘણા ખેલ કરે છે, તેમાં એક ખેલ રમુંજનો એવો છે કે ડાલડીમાંથી ડાલડીઓ નિકળેજ જાય છે.

ખાજીગર પોતાનાં લુગડાં ઉતારીને વેગળાં મુકે છે; અને પોતાની પાસે રકત એક પંચિયું કે ચોરણો રાખે છે, પોતાની પાસે એક છોકરો

હોય છે તે પણ લુગડાં વેગળાં લઈ જઈને બેસેછે.

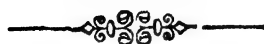
પછી એ બાજુગર પોતાના ઉપર એક પછેડી ઓઢીને ઓઢિતાને માઢામાંથી એક ડાબડી કહાડે છે તે ડાબડી સહ લોઢાને ખતાવે છે.

પછી એ ડાબડી હેઠી મુકી વળી મહોડાગાંથી બીજી ડાબડી કહાડે છે. વળી ત્રીજી કહાડે છે, એ રીતે દસ ડાબડીઓ કહાડીને હારોહાર મુકી દેછે. એકલો મહાનમાં એ રીતે ડાબડીઓ કહારે છે, અને એ ડાબડીઓ એક એકથી ઉતરતી (નહાતી) હોય તે જોઈને જોનારા લોકો ધણજ ખુશી થાય છે. આટલી બધી ડાબડીઓ ક્યાંથી કહાડી?

વળી કેટલાક જણ તો વાતો કરે છે, કે આતો ભાઈ નજરબંધીના મંત્ર શિખેલો હશે, કોઈ વળી બોલે છે, કે નજરખજરનો શા ભાર છે કે ડાબડીઓ કહાડે! આતો વીરવિદ્યાની વાત જણાય છે. એવી એવી રીતે તડાકા મારે છે અને બાજુગરને વખાણે છે.

હવે એ ડાબડીઓ ક્યાંથી નીકળે છે તેનો ખુલાસો આપું. એક માટી ડાબડી હોય છે અને બીજી ડાબડી એથી નાહાતી હોય છે, માટે પ્રથમની ડાબડીમાં સમાધ રહે છે. તેમજ ત્રીજી ડાબડી ખાજ કરતાં નહાતી હોય છે, માટે એ વળી એમાં રહેછે. એ રીતે એકમાં એક, એમને એમ કરતાં છેલ્લી દશમી ડાબડી હોય તે સરવે ડાબડીઓથી નહાતી હોય છે.

હવે માદર ઓઢો એ વખતે પોતાના બે પગ વચે ડાબડીનો ગંજ રાખી મુક્યાં હોય છે તે લોઈને કહાડી ખતાવે છે, જેમ ભુજ માંડવીમાં ગંજના વાડકા થાય છે તે એક વાડકો હેખાતો હોય પણ એમાંથી બીજા આઠ દશ વાડકા નીકળે છે, એ રીતે ડાબડીઓની જુગતી હોય છે. પણ જલુવિદ્યાથી નજર બાંધે છે અથવા વીરસાધના થાય છે એ તમામ વાત જુકી છે, એ ડાબડીઓ મળવીને ગંજ કરતાં હોય તો માઢા વેપારી હોરા લોકોની દુકાને જઈને ડાબડીઓ મળવવા માંડીએ તો મળી શકશે.

ખેલ ૧૦૫ મો*

પુજારા લોકો નવા દેવ ઉત્પન્ન કરેછે તે વિશે.

ગોસાંઇ, વૈરાગી, બ્રાહ્મણ, કે બધરો એવા લોક ચાર પાંચ ભિગા થઇને સંતલસ કરે છે કે અલ્યા આપણે ભણ્યા ગણ્યા નથી માટે કાંઇક ઉદ્યમ કરીને લોકોની પાસેથી દ્રવ્યની ઉપજ કરીએ, એવો ઠાઠ રચે છે. પછી ઉદ્યમને વારંતે નીકળે છે, ને કોઇક સલાહને પાંચ રૂપીઆ આપી-ને એક મુરતિ ઘડાવે છે, અને એ મુરતિ તૈયાર થયા પછી શહેરની બહાર જઈને કોઇના યેતરમાં એક માથોડું ખાડો ખોદીને એ મુરતીને દાદી આવે છે. અને આવીને શહેરમાં કાંઈક સારી જગ્યા હોય તે ધારી મુકે છે, જો આ જગ્યાએ ખેસાડીશું તો આપણને ઘણી ઉપજ થશે, એમ મનસુખો ગોઠવી મુકે છે.

પછી એક બે વરસ વીતી જાય છે એટલે પેલા ચારે જણા પાછો મનસુખો ગોઠવે છે, કે આપણે ચારે જણાએએ એક દીવસે સાથેથી ગપ ચલાવવી, કે ફલાણી જગ્યાએ નરસિંહજી છે તે નરસિંહજીએ અમને સ્વપ્નામાં દરશન દીધાં છે, અને વળી નરસિંહજીએ એમ કહ્યું કે અમને કહારો, થાથી જે આ ડંકાણે ભુંગમાં ને ભુંગમાં મને ૫૦૦ વરસ થઈ ગયાં, માટે હવે હું ઘણો અકળાઉં છું, અને વળી જગત માત્રનું મારે કલ્યાણ કરવું છે, માટે મને કહારો.

એવી રીતે પોતાના ઘરમાં નહાતાં છોકરાં હોય તો શ્રીખરીને એ ખુતારા લોથે વાત કરાવે છે. પછી પેલી નહાતી છોકરી કે છોકરા હોય તે સો ખસે લોકોના આગળ ઉપર પ્રગણે વાત કરે છે. એટલે નહાતાં છોકરાંના ખોલવા ઉપરથી સરવે લોકોને ખાત્રી થાય છે, કે આ છોકરાં કાંઈ ગપ મારી શકે નહીં માટે સાચી આ વાત હશે, એવો ભૂંસો રાખી એ યેતરમાં જઈને ઓડ લોથે પાસે ખોદાવે છે, એટલે એમાંથી પેલી દેવની પ્રતિમા નીકળે છે, પછી એ દેવની મુરતીને ગાજતે વાજતે વસ્તીમાં પધરાવે છે.

પેલા ચાર જણા ભાગીદારો હોય છે તે માનતા વધારે છે. એમ કરતાં કરતાં લોકોનો ભાવ વધારે ખેસતો જાય છે, એટલે તો કારખાનું વધી પડે છે. પછી તો એ દેવતા ઉપર માટું દેહેરું થાય છે, તથા ધર્મશાળાઓ તેમજ ખીજા બાગબગીચા થએજ જાય છે. પેલા ભાગીદારો ઉપજ થાય છે તે લેઈ ખાવ પીએ ને મજા કરે છે.

એવા એવા ઢાંગીલોકો તોફાન કરી જગતને ફગી લે છે, તે ઉપર અપ્પાભગતે એક શાખી કહી છે તે નીચે લખ્યું છે.

ગુરૂ કીધા મેં ગોકળીનાથ; ધરડા બળદને ધાલી નાથ,

ધન્ય હરે અને ધાઓ ન હરે, તે ગુરૂ કલ્યાણ શું કરે ૧

માટે આ શાખી પેલી વાતને લખેટ થઈ જાય છે. આગળના વખતમાં આજના કરતાં ભોળા લોકો ઘણા હતા, પણ હવે તો ખીરે ખીરે ભોળપણમાં ભંગાણુ પડવા માંડ્યું છે. કારણ કે હાલમાં સુધારાનું બળ જોર પકડતું જાય છે તથા વિદ્યાર્થીઓ દિવશે દિવશે સુધરતા જાય છે. દેવતાની પ્રતિમા નિકળવાનો એલ પુરો થયો.

એલ ૧૦૬ ઠોઠ

કેળના પાંદડે હિંચવા વિશે.

કોઈ એક રાજસભામાં નટ લોકો કે બાજીગર રમવા આવે છે, ત્યારે એક એલ કેળના પત્રનો કરે છે, તે નીચે મુજબ—

એ એલ એવી રીતનો કરે છે, કે જેમાં એક કેળના ચાર પત્રની અણીઓ ઝાલીને ચાર છોકરાં હિંચે પણ તે કેળનાં પત્ર તુટી જતાં નથી.

પ્રથમ એ લોકો પડદો ખાંધે છે અને એ પડદામાં ચાર છોકરાંઓને ધાલે છે, તે પડદામાં એક કેળનું ગ્રાડ દાટેલું હોય છે તે ગ્રાડને ચાર પાંદડાં હોય છે, તે ચાર પાંદડે ચાર છોકરાં વળગે છે, પછી પડદો ઉપાડી લે છે તો એ છોકરાં પાંદડાની અણીએ લટકતાં દેખાય છે. ફક્ત પાંદડાંનો જ આધાર ખીજો કાંઈ આધાર જણાતો નથી. ફક્ત અર્ધર ચાર છોકરાં હિંચે છે.

આ એલ જોધને જોનારા લોકો સમજે છે, કે આતો કોઈક જાદુ-
વિદ્યા છે, તે જાદુના જોરથી આ કેળનાં પાંદડાં તુટતાં નથી.

હવે છાકરાઓનો ભાર કેળનાં પાંદડે શી રીતે સહન કર્યો
તેની વિગત નીચે લખું છું.

એક વાડીમાં અથવા બાગમાંથી કેળ લાવે છે, તે કેળની વચ્ચે
એક લોઢાનો ગજ ધાલે છે તે ગજને લોઢાની પાટી ભરાવે છે, તે પાટી
એવી રીતની હોય છે કે ગજને ભરાઈને પેલા છાકરાના અંગરખાની
બાજીમાં થઈ પછી પેટને ધસાઈને સાથળ પાસે થઈને પગની આંગળી-
ઓમાં જતે ભરાય છે, તે આંગળીઓમાં સજ્જડ થઈને એ પાટી બેસે
છે એટલે એના આધારથી પેલાં છાકરાં અધ્ધર હિંચે છે. એ રીતે આર
લોઢાની પાટીઓ હોય છે. દરેક છાકરાંને દર એક પાટી હોય છે, એ પાટી
કેળનાં પાંદડાંને સજ્જડ ગ્રેણી દે છે, કદાપી પાંદડાંથી પાટી ઉઘાડી પડે
છે અને દેખવામાં આવે એવું હોય છે, તો એ પાટીને રંગ ચોપડે છે
તથા એમ જણાય છે કે આતો કેળનાં પત્ર છે. મારે કેળના રથંભમાં
લોઢાનો ગજ ધાલે છે, અને પાંદડામાં લોઢાની પાટી ધાલે છે, એજ
એનો કિસમ છે બીજી કોઈ નથી. આવા ભારે એલ કરવા પડે છે તે
સહેજ રીતે ખતતા નથી એવો લોહચુંબક ક્રિયા છે, અને એવાં એવાં
રાત્રી લવારની પાસે ઘડાવી મુકે છે ત્યારે એ એલ ખને છે, એ એલ
કરનારા હાલ વડોદરામાં મરેઠા લોકો છે. તે તામ્રતના દિવસોમાં એ એલ
કરે છે, એમાં આકર્ષણક્રિયા છે.

એલ ૧૦૭ મે. ૧*

ચાર ચકડવાની રીત વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં અતીત બાવો રહેતો હશે તે બાવો પોતાના અંગે
કસબી શાલજોટા ઓઢે, માથે એર કસબી રૂમાલ બાંધે, રથમી ધાતી

પહેરે, પગમાં પાવડીઓ પહેરે.

પોતાના અપ્પાડામાં કોઇ દિવસ માલપૂવા, કોઇ દિવસ દુધપાક અને કોઇ દિવસ લાડું, કોઇ દિવસ શીરોપુરી એવા એવાં ભોજન ચાલે. વળી એ અપ્પાડામાં, સો ગસેં બાઇચો ચેલીઓ થયેલી તે પડીજ રહે. રાંડીછાંડી, જવાનપુટીઓ, તન, મન અને ધન અર્પણ કરીને પડી પાથરી ત્યાંની ત્યાંજ રહેવા માંડેલી, અને રાત દિવસ બાવાજીની સેવા કરે. પગચેપી કરે, નવરાવે, રસોઇ કરે, એવું એવું ઘણુંક તોફાન ચાલ્યું જાય અને સહ લોક જાણે કે બાવાજીને ભગવાન મળ્યા છે. એમ કરતાં કરતાં એક વાર એ ગામમાં ચોરી થઇ, તે શાહુકારના ઘરમાંથી જાતીની માળા ચાકરના હાથમાં આવેલી. શાહુકારે તો જતી, ખુવા, જોશી એવા એવાને એકઠા કરીને તપાસ કરાવ્યો પણ ચોર હાથમાં આવ્યો નહિ. પછી એક દિવસ પેલા શાહુકારની ઓ દરશન કરવા બાવાજી પાસે ગઇ. પછી તેનું મુખ ઉતરી ગયેલું જોઇને બાવાજીએ પૂછવા માંડ્યું કે અરે જમનાબાઇ! આજ તો મુખ કયું ઉતર ગયા હે? બોલ બરચા સત બોલીઓ જુઠ મત બોલીઓ.

પછી પેલા શાહુકારની વહુ બોલી મહારાજ ! તમારું કાંઇ અજાણ્યું નથી, પણ આપની મરજી છે તો હ્યો કહુ, બાપજી મારા ધરમાંથી ચાર જાણુ વચ્ચે જાતીના હારની ચોરી થઇ છે, તે ચાકરે લીધા હશે કે ધરતી ગળી ગઇ, તેથી આજ મારે જીવ ઉદાશ છે. પછી બાવાજી બોલ્યા કે તમારા ઘરમાં જેટલાં માણસ હોય એટલાંને મારી પાસે લાવો. અને જેના ઉપર તમને વહેમ આવતો હોય એને પણ મારી પાસે લાવો.

અરે જમનાબાઇ ! મત ફિકર કરિયો, તો જાતીકા ચોર મેં પકડ દેજીગા, એવું સાંભળીને શેઠાણીતો શેઠની પાસે આવ્યા, અને વાત કરી કે આપણા દરવાજાના મહેડે હજુરદાસનું મંદીર છે, તે મંદીરમાં આપણે સરવે ચાલો, મહારાજ વિદ્યાના જોરથી ચોર પકડી આપશે, પછી ચાકર, લુંડી, કામ કરનારા સરવેને એકઠાં કર્યાં, અને હજુરદાસને મંદિર ગયાં.

હજુરદાસે અદર્શર ચોખ્ખા મંગાવ્યા. હવે પેલાં પાંચ જાણુ હતાં માટે પાંચ ઢગલીઓ કરી. પછી એક ઢગલીમાં પોતાની વીંટી ધાલી, પછી બાવાજી બોલ્યા—દેખો મેં બહાર જતાહું એકેકી ઢગલી તુમ બી-

જીએ ઝાર જીસ ઢગલી મેં વીંટી આવે સો છુપાકર રખિયો, પીછે મેં આકર ખતાળિયા, કે ખીંટીકા ચોર એકંદ્ર હે. પછી શેઠ બોલ્યા—સાચી વાત જાણો મહારાજ એકેકી ઢગલી અમ્મ ઉપાડી લઈએ છીએ. પછી બાવા બહાર ગયા એટલે એકેકી ઢગલી સઉએ ઉપાડી લીધી. જેની ઢગલીમાં વીંટી હતી તે આદમીએ પોતાની પાસે વીંટી સંતાડી.

પછી કહ્યું કે હવે બહારથી બાવાને બોલાવો, પછી બાવાને બોલાવ્યા, બાવાજીએ આવીને લોખાનનો ધુપ ધુતારાની પેઠે ધુણવાનો કર્યો, પછી બાવાજીએ આવીને સઉને સમ ખવરાવ્યા કે કોઈ મને સાનમાં સમજાવે, અથવા કોઈ કહિ દે તો તમાને બ્રહ્મહત્યાનું પાપ છે. પછી બાવાજી આવીને બેઠા, બેશીને એકેકી ઢગલીઓ સઉની પાસેથી લેવા માંડી. પેલા ચોખા જેમ જોશી લોકો અક્ષત જીએ છે એ રીતે જોવા માંડે છે. પછી પાંચે જણની ચોખાની ઢગલીઓ જોઈને બાવાજી હજુરદાસ બોલ્યા, કે કહે કેમ હવે જે ધણીએ વીંટી સંતાડી છે, તે ધણીનું નામ દેઉં. એમ કહીને નામ દીધું કે કલાણી બાઈ પાસે વીંટી છે. એવું જોઈ પાંચે જણ વિરમય પાઘ્યાં કે બાવાજીએ તો હદવાળી, જેણે વીંટી લીધી હતી તેનું જ નામ લીધું છે, રંગ છે બાવાને. હવે જે પેલા ચાકર ચોર હતા તેનું મનતો ધરધરધરધર ધુજવા માંડ્યું, કે ઓ મારા બાપ! બાવા જખરા દેખાપછે, આ તો વીંટી ચોરનારનું નામ લેતાં વાર લાગી એટલીજ વાર હાર ચોરનારનું નામ લેતાં પણ થશે.

હવે બાવાજી બોલ્યા કે આજનો દિવસ મને રજા આપો. તમારા પાંચ જણમાંથી એક ચોર છે, પણ આજથી ત્રણ દિવસમાં જાતીની માળા લાવીને મને સોંપશે તો એ માણસની આખરૂં રહેશે નહિતો કાન પકડીને ચોર આપીશ. પછી ત્યાંથી શેઠ તથા શેઠાણી ગયાં. પેલા ચાકર એકલો હજુરદાસની પાસે આવીને કહે કે, મહારાજ મારી એક અરજ સાંભળો, એમ કહીને ચાકર બોલ્યો—મહારાજ તમે જેમ વીંટીનું કહી આપ્યું તેમ હારના ચોરનું નામ દેશો તો મારો જન્મારોનો રાટલો જશે, અને મારી નાતજાતમાં આખરૂં જશે. પણ તમે કોઈને કહે નહિ તો એ માળા હું તમને લાવીને આપું, પછી બાવાએ એ ચાકરની આંખ વરતી કે આજ ચોર છે, પણ મારે ત્રણ દિવસ પુરા થયા વિના ક-

હેવું નથી.

ઐયલામાં તો ચોર ગળીવરણ થઈ ગયો અને ખાવાજીના પગમાં માથુ મુકીને કહ્યું, કે ખાપજી! મારો કે જીવાડો હવે તો તમારા હાથમાં છે, હું કલાણા ખેતરમાં જઈને દાદી આંચો છું. પછી ખાવાજી બોલ્યા, તું ગમે ત્યાં સંતાડી આંચો હોત તોપણ મારું અજાણ્યું રહેત નહિ, થાપી જે મારી પાસે જલ્લણીની ઉપાસના છે. પણ કાલ મેં તારું નામ શા સાં રૂં ન દીધું કે બિચારા ગરીબનું ઠીકરું કુટી જાય એમાં શો માન છે? એવું ધારીને તારું નામ દીધું નહિ.

પછી પેલે જ્ઞાતીની માળા લાવીને આપી, ખીજે દીવસે હજુરદાસ શઠને ઘેર ગયા, અને એ માળા હતી તે શઠને આપીને કહ્યું કે મારા મંત્રથી આ તમારી માળા મગાવી છે, એવું જોઈને બધા શહેરના સોકો તો દંગ થઈ ગયા, કે આહાહા! ખાવા તો મંથર જેવા છે. અને ખાવાજી ને કોઈ દેવતા હાજરાહજુર છે એમાં શક નથી. એવી રીતે ખાવાની સિ-ખાઈ ચાલી. એ ચોર પકડવાની રીત નાચે લખ્યું.

પેલા ચોખ્ખાની ઢગલીઓ કરીને જે ઢગલીમાં વીંટી ધાલી હતી તે ઢગલીમાં એક તલનો દાણો નાંખ્યો હતો, માટે એ ઢગલીઓ પાછી તપા-થી ધોતી વખતે જેની ઢગલીમાંથી તલ નિકળ્યો તેણે વીંટી લીધી છે એવું કહ્યું.

કદાપી ચોખ્ખા ન હોય તો ધજની ઢગલીઓ કરીને એક ઢગલીમાં જરનો દાણો કે ડાંગરનો દાણો એવી કાંક નિશાની રાખે છે તેથી પણ ઓળખી શકાય છે.

વીંટીનું સાચું પડે છે એટલે પેલી જલ્લસ ચોરનારને ખીરજ નથી રહેતી એટલે માની દે છે.

ખેલ ૧૦૮ મો*

દુધને પાણી એકઠાં કરેલાં જીદાં દરવા વિશે.

પુરોપિયન જાદુગરો હિંદુસ્તાનમાં ખેલ કરવા આવે છે, તેઓ આ ખેલ પણ કરે છે.

લાકડાની ટુબલ ઉપર એક ગ્લાસ મુકે છે, તેમાં દુધ અને પાણી એકઠું કરેલું હોય છે, અને તેની સામા ખીજા બે ગ્લાસ ખાલી મુકે છે, તે બે ગ્લાસ જોડી દાંડીના હોય છે; પછી સૌ લોકોને કહે છે કે જીઓ, આ ગ્લાસમાં દુધ પાણી એકઠું છે તે મારા ધંભથી એકમાં દુધ આવશે ને એકમાં પાણી આવશે. એવું કહીને તે ગ્લાસના ઉપર ઢાંકણાં ઢાંકવાનાં હોય છે તે ઢાંકે છે. પછી તે ઢાંકણા ઉપર લીલી અથવા રાતી ઝીણી પાટી હોય છે તેના દસ દસ આંટા વીંટ છે. અને મહોડે મંત્ર બોલે છે ને હાથના આળા કરે છે. પછી પાંચ મિનિટ થઈ એટલે સહ લોકના દેખતાં પેલાં ઢાંકણાં ઉઘાડીને ત્રણે ગ્લાસ દેખાડે છે કે જીઓ મારા મંત્રથી દુધને પાણી જીદાં કરી આવ્યાં. હવે જાદુ જીદું કે સાચું? ત્યારે ભાળા લોકો જોઈને વિસ્મય થાય છે અને બોલે છે, કે આ જોતાં તો જાદુ સાચું માનવામાં આવે છે, હવે એ જાદુ ઉઘાડું કરું.

એ ત્રણ ગ્લાસની ઉપર જે ઢાંકણાં ઢાંક્યાં તેમાં કરામત છે તે એવી રીતે છે, કે તે ઢાંકણામાં લોહાની સળી હોય અને તેમાં વાદળીના કડકા ભરાવી મુકે છે. જે ગ્લાસમાં દુધને પાણી એકઠું હતું તેમાં વાદળીનો કડકો કોરો હતો તેણે ચુશી લીધું, એટલે તે ગ્લાસ ખાલી થઈ ગયો. હવે પેલા બે ગ્લાસ ખાલી હતા તેના ઢાંકણાની સળીઓમાં અગાઉથી એકમાં દુધ ભરેલી વાદળીનો કડકો, અને બીજામાં પાણી ભરેલો એ રીતે હતા, તેથી પેલી પાટી વીંટી તે વખત સળીઓ દેખાવી એટલે વાદળી પણ દેખાઈ તેથી જેમાં દુધની વાદળી હતી તેમાંથી દુધ નીકળ્યું, ને પાણીની વાદળીવાળા ગ્લાસમાંથી પાણી નીકળ્યું, એજ એની વિદ્યા છે.

ખેલ ૧૦૯ મો*

પેટીમાંથી ઘાલેલું પતું ઉડી જવા વિશે.

જાદુગર લોકો પોતાની પાસે એક લાકડાની અથવા ચામડાની નહાની પેટી રાખે છે, તેમાં એક પતું જોનારામાંના કોઇ એક આદમી પાસે નં-
ખાવે છે, ને એ પેટી એક લાકડાની ટેબલ ઉપર મુકીને તેના સામી
પિરતાલ છોડીને કહે છે કે પતું ઉડી ગયું, એટલે મિજલસમાંથી એક
આદમી ઉઠી તે ઉઘાડી જુવે છે તો પતું માંહિ માલમ પડતું નથી પછી
ખાજુગર તે પેટી વાશીને તેના સામી ફરી બંદુક ફેરો છે ને કહે છે ને
જુવો પતું પાછું આંચું, એટલે વળી એક જાણુ ઉઠીને જુવે તો પતું
માંહિ દેખાય છે, જોનારા તો અજબ થઇ જાય છે, કે આ મંત્રક્રિયા તે કેવી
છે કે પતું ઉડી ગયું ને વળી પાછું આંચું. હવે એ જાદુવિદ્યા ઉઘાડી કરૂં છું.

એ પેટીમાંથી કાગળ જેવું એક પાતળું પાટિયું હોય છે, તેને એવી
રીતે ગોઠવેલું હોય છે કે માલમ ન પડે. હવે ને વેળા પતું નંખાવી પેટી
વાસે છે તે વેળા ઠોકે છે કે પેલું પતું પાંતળા પાડીઆ તજે રહે છે એટલે,
જોનારા લોકોને માલમ પડતું નથી, ખાત્રી હોય છે તો માંહિનું માંહિ, ફરી
થી પાછી પેટીને ઉલટાવી કે પાતળું પાટિયું અશી જઇ પડતું દેખાય છે એજ
મંત્ર અને એજ ક્રિયા છે.

ખેલ ૧૧૦ મો*

એક ડાબડામાં ગુલાબનું આડ ઊગાડવા વિશે.

જાદુગર એક ડાબડો વહેંત જમો લાવીને સમાને દેખાડે છે કે જુઓ
આમાં કાંઈ છે? પછી સજી લોકો જુવે છે તો ખાલીખમ દેખાય છે.
પછી એ ખાલી ખાલી લેઇ તે ડાબડામાં મુકીને બોલે છે, કે જુવો હવે
જાદુના જોરથી આમાં એક આડ બનાવું છું, એવું કહી વેગજેથી પોતાના
હાથ ફરડાવે છે ને બોલે છે, કે મરે ઇલચસે આડ ન હોવે તો ખાવનવીર

ચોસઠ જંગણીથી દવાઈ છે, એવું કહી ઉપલું ઢાંકણું ઉઘાડે છે કે માંહિથી ગુલાબનું ઝાડ નીકળે છે. જ્ઞનારા લોકોતો અજ્ઞાન યઈ જાય છે, કે આ જાડ તો સાચું. હવે એ જાડ ઉઘાડું કરું છું.

એ ડાબડાની માંહિ પડેલા હોય છે ને તેમાં ગુલાબનું ઝાડ પ્રથમથી ધાલી રાખેલું હોય છે. પણ એવી જીગતી કરી મુકેલી હોય છે કે જ્ઞનારા લોકોને જરાકે ખબર પડતી નથી. જો વેળા ઢાંકણું ઉપાડ્યું તે વેળા પેલા પડેલા ઉચ્છ્રી લીધા તેથી ઝાડ નીકળ્યું, એમાં જાડબાદ કહે છે તે તમામ ખાટું છે.

ખેલ ૧૧૧ મો*

એક આહાદાનીમાંથી દુધ અને આહા કાઢવા વિશે.

યુરોપીયન બાજીર લોકો ખેલ કરતાં કરતાં બોલેછે, કે કોઈને આહા પીવાનું મનછે? ત્યારે કેટલાએક હા કહેછે એટલે બાજીર આહાદાની તથા એક ગ્લાસ લાવે છે, તે ગ્લાસ એ સભામાં યુરોપીયન લોકો હોય છે તેના હાથમાં આપે છે, અને તેમાં આહાદાનીમાંથી ઉતીઉતી આહા રહેછે ત્યારે તે લોકો પીએછે, તેમાંથી કોઈક બોલી ઉઠેછે કે આહા તો ખરી પણ માળી છે ત્યારે તેણે ઢાંકણું ઉઘાડીને માંહિ સાકર નાંખી, એટલે બીજને દુધ પીવાની ઇચ્છા યઈ ત્યારે તે જાડગર બોલ્યો કે જાડથી આહાનું દુધ કરી નાંખું, એવું કહીને ગ્લાસમાં રેણું કે દુધ નીકળ્યું તે જોઈને સભાના લોકો તો વિસ્મય પામી ગયા. હવે એ જાડ ઉઘાડું કરું છું.

એ આહાદાનીમાં પડેલા હોયછે તે પ્રથમથી એમાં આહા અને એ કમાં દુધ ભરેલું હતું. એ આહાદાનીને નાળચું સળંગ હોયછે અને નીચે પડેલા હોય છે, અને ઉપર ઝાલવાને ઠેકાણેથી ત્રીણી ચાર હોય છે, ને ઝાલતી વેળા તેના ઉપર અંગુઠાનું દબાણ રહેછે. હવે આહા કહાડવી હોય તો આહાના પડેલા ઉપરથી અંગુઠો ખસેડે, અને દુધ કહાડવું હોય

તો દૂધના ઉપરથી ખસેડે છે. એ અંચુડો દળાવવાની કળા એવીછે કે જાણે આદાની તો ગાલી રહીએ, પણ પેલો અંચુડો ઉપાડે અને મુકે તે કોઇના દી-
કામાં આવતો નથી. કાંઈ ન કહાડવું હોય તો એ શારના ઉપર અંચુડાનું
દાખણ રાખે તથા ચાહા ન નીકળે તેમ દૂધ પણ ન નીકળે એજ એના મંત્ર છે.

ખેલ ૧૧૨ મો*

**દેવતા ઉપર ચાલે તથા હાથમાં ગ્રાલે પણ દાઝે
નહિ તે વિશે.**

એક શહેરમાં એક જોગીરાજ પધારવા તેમણે વિચાર્યું, જે કાંઈ ટોંગ
કરવા વિના લોકો આપણને ગાંઠશે નહિ, ને પાકાં સિધાં મળશે પણ નહિ,
એવું વિચારી નદીને કાંઠે દેવસ્થાનની જગા હતી ત્યાં મુકામ કર્યો. એક
દિવસે એ ભંગી આવ્યા તેમણે ચલમ ભરીને ખાવાજીને પાછં, એટલે ખાવા-
જીની જોડે પેલા ભંગીએને માયા થઈ. પછી ખાવાજી તો પોતાની સિધાઈ
વધારવા ખાધા, કે મરી પાસે એસા મંત્ર હું કે હમ આગપર ચલેમ્મર.
આગ હમ હાથમે પકડે તાપી જલે નહિ. ત્યારે પેલા એ જણુ ખાધા કે
મહારાજ! અમને તો ખતાવા એટલામાં તો લોકો ભેગા થઈ ગયા. પછી
ખાવાજી ઉઠ્યા ને મંત્ર ભણી જાએ જાએ હાથમાં દેવતા લીધા અને પછી
તે દેવતાના અંગારા ઉપર ચાલ્યા, પણ ખાવાજી તો જરાએ દાઝ્યાએ નહિ
ને ખાધ્યાએ નહિ, એવું જોઈ લોકો દંગ થઈ ગયા ને કહેવા લાગ્યા કે આતો
કોઈ અલોકીક પુરૂષ છે.

હવે એ વાત તો આખા શહેરમાં ચાલી, ને મહારાજને તો સાકરનાં
સિધાં આવવા માંડ્યાં. ખાવાજી તો હમથ દેવતા લાવે તે જાખામાંજ લાવે
તેમ તેમ લોકોનો ભાવ વધતો જાય, ને લોક જાણે જે ખાવાજીની પાસે
સાચા મંત્ર છે પણ એ મંત્ર કેવા છે તે પ્રકાશ કરું.

એ ખાવાજી હાથે અને પગે દવા ચોપડી રાખતા હતા તથા દાઝતા
નહોતા, એ દવાએ હતી કે મુરોખાર, કુંવરનો રસ અને મીઠું એ ત્રણેને એ
કરસ કરીને પોતે ચોપડી રાખતા તે કોઈના કળ્યામાં આવતું નહોતું એજ
એના મંત્ર છે.

ખેલ ૧૧૩ મો*

સળગતી બતી મહોમાં ઘાલીએ પણ દહાય નહિ
તે વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં એક બુવો આવ્યો તે ઘણાઘણા લોકોનાં ભુત કહાડે, ને કાકડાં વગાડે, વળી પોતાને માથે ચોટલો મોટો છુટો મુકે ને કપાળમાં સિંદૂરનું શીલું કરે, અને પછી કોઈ બાઈ માણસ હોય અને તેને ભુત આ વતું હોય તે ઠેકાણે જઈને કહેશે કે મને ભૂત કહાડતાં આવડે છે ને હું ભુત પ્રત્યક્ષ બોલાવી શિસામાં ઉતારીને નદીની પાર શિસેખંદાટી આવું, એ ટણે ગમ્મતેયું ભુત હોય તોપણ હું કહાડી શકું. એવામાં એક ગામમાં વહાલજીની દીકરી મટુબા કરીને હતી, તે છ મહિના ઉપર સોમમાં ગઈ હતી ત્યાંથી જન્મ વળ્યો હતો, ત્યારે તેણે બુવાને બોલાવ્યો તે બોલ્યો કે ૩ પીઆ દસ લેઉ ને એના મહોમાં ડુંખાસડું ઘાલીને આપણી ખારી નદીની પાર મુકી આવું તમે સામાન લાવો. ત્યારે વહાલજી બોલ્યા, કે હું તો મારે ૩ પીઆ આપી જાણું તમે તમારે સામાન જોઈએ તે લાવજો. પછી પેલા બુવો એક શિસો, શ્રીફળ, તેલ, તથા ધીનો દીવો લેઈને પેલી બાઈના ઉપર કાકડા સળગતા ઉતારીને પોતાના મહોડામાં ચાવી ગયો ત્યારે લોકો જોઈને વિસ્મય પામ્યા કે જુઓ ભાઈ, આના મંત્ર કેવા છે કે કાકડા સળગતા પોતાના મહોડામાં ચાવી ગયો, મોટે એ કાકડા સળગતા કાંઈ મંત્ર વિના કે જાદુ વિના ચવાય નહિ. એની વિદ્યા ને એના મંત્ર સાચા છે. અને કાળી ચઉડસની રાતે એ સાધના કરવા પણ જાય છે મોટે એણે કાકડા ચાવીને ભુત કહાડ્યું.

હવે એ કાકડા ચાવવાની રીતમાત નીચે હું લખી જાણું છું—
એ બુવાએ તમામ ઢોંગ કરીને પેલા વહાલજીના પૈસા છોડી લીધા ને ખાલી મટુબાને માથે લીંચુ કાપ્યાં ને નાળીએર મગાવ્યું, તે સરવે એણે પાખંડ કર્યું, અને પોતાના મુખમાં બળતા પલીતા ઘાલ્યા તેની રીત એ છે કે કાંઈ એમાં મંત્ર બણવાનો નથી, પેલા પલીતા આપણી આંગળી જેવા જડા હોય અને આપણા મહોમાં ઘાલીયું એટલે એ પલીતા સળ-

ગતા બુદ્ધિ જશે થાયી ને મુખની અંદરની હવા એવી છે કે મહેામાં ખાલતાં તરત બુદ્ધિ જશે એમાં કાંઈ મંત્ર કે સાધનક્રિયા નથી.

ખેલ ૧૧૪ મો*

કરેલાનું કુલ રાતાનું ઘોળું થાય ને ઘોળાનું
રાતું થાય તે વશે.

કોઈ એક જાદુગર આવે છે ને કહે છે કે મારી પાસે એવા મંત્ર છે કે કરેલાનું કુલ રાતાનું ઘોળું કરી આપું ને પાછું ઘોળું થયું હોય તો તેને રાતું કરી આપું એવી વિદ્યા છે. ત્યારે જ્ઞેનારા લોકો બોલી ઉઠ્યા કે એવું કરી ખતાવો અમારે જ્ઞેવાની ઇચ્છા છે, એટલે જાદુગર કહે છે કે લગાર દેવતા લાવો મહારે ધુપ દેવો છે. પછી દેવતા મગાવીને ધુપ દે છે અને પોતાના હોઠ ક્ષ્ણવે છે, સામા આદમીને એવું દીકામાં આવે કે જાણે મંત્ર ભણે છે પછી પેલા કુલને ધુણી લાગી કે તરત લાલ હોય છે તે સફેત થાય છે, તે કુલ લોકોને દેખાડે છે કે જુઓ મારા મંત્ર કેવા છે કે લાલનું સફેત થયું, અને પાછો ખીજે મંત્ર એવો છે કે સફેતનું પાછું લાલ કરી આપું, એવું કહીને પોતાની પાસે પાણી હોય છે તે પાણીમાં કુલને બોળે છે કે પાછું જેવું હતું એવું લાલ થાય છે, તેથી લોકો જોઈને વિસ્મય પામે છે કે ભાઈ એનો મંત્ર સાચો ખરો. ને રાતા કુલનું ઘોળું કર્યું ને ઘોળાનું પાછું રાતું કર્યું માટે એ મંત્ર સાચા વિના થાય નહિ, પણ એ મંત્રનું કારણ નીચે મુજબ છે.

હવે દેવતા મગાવ્યો ત્યારે તેના ઉપર ગંધકાનાં ખીને પેલા કુલને ધુણી દીધી એટલે તે ધુણીના જોરથી કુલ ઘોળું થયું, અને ગંધકાની ધુણી આપણે મંત્ર ભણ્યા વિના દેઈયું તો પણ કુલ ઘોળું થશે, અને તે ઘોળા કુલને પાછું ક્ષ્ણકીના પાણીમાં બોળીયું તો રાતું થશે એમાં કાંઈ મંત્ર કે જંત્રનું કામ નથી.

ખેલ ૧૧૫ મો*

એક હાથમાંથી રૂપીયા ઉડ ને પૈસો થાય તે વિશે.

કોઈ સભાની ડુવરે અથવા કોઈક ગામમાં રાવણું હોયછે ત્યારે લાલભટના જેવા ઠગારો અથવા વાદી આવીને સભાની વચે ખેસે છે, ત્યારે તે રાવણાના લોકો ઉઠીને રામરામ, રામરામ કરે છે, એવી રીતે હજી ગામમાં ઘણીક આલે છે.

લાલભટ પોતાની પાસેથી એક રૂપીઆ અને એક ખેવરા પૈસો પાંચડીમાંથી કહાડે છે, અને એક હાથમાં પૈસો અને બીજા હાથમાં રૂપીઆ સો લોકોને દેખાડે છે, કે જીઆ, આ એક હાથમાં પૈસો છે ને એક હાથમાં રૂપીઆ છે. પણ હાથેહાથ અડશે નહિ ને એની જગે પૈસાનો રૂપીઆ થઈ જશે, ને રૂપીઆનો પૈસો થશે તે તમે જીઆ એવું કહીને તરત બે હાથ વેગળા રાખે છે અને પોતાનો હોઠ ફફડાવે છે, કે હું મંત્ર બાણું. પછી બે હાથમાં મુઠી વાળેલી હોય છે તેને ટુંક મારે છે એટલે પૈસાનો રૂપીઆ થાય છે ને રૂપીઆનો પૈસો થાય છે. પછી લોકોને દેખાડે છે ત્યારે જોનારા લોકો જોઈને વિસ્મય પામીએ, કે વાહવા ધન્ય છે! કે બે હાથ એકઠા કરવા નહિ ને એની જગે પૈસો થયો, માટે કાંઈક ઉપાસના અથવા કાંઈક સાધના છે ત્યારે વિના હાથમાં ને હાથમાં આમ થાય નહિ માટે લાલભટને કોઈક દેવનો હાથો ખરો, અને કાંઈક એમના મંત્રનું જોર પણ ખરું, અને વળી અંબાજીની કીરપાએ ખરી, નીકર આવાં આવાં કામકાં ધ થાય નહિ. ત્યારે કાશીકાકે પુછ્યું જે લાલભટ આવા રૂપીયા કાહાડો તે તમારા કામમાં ભાગે? લાલભટ બોલ્યા કે ના એતો માતાનાં રૂપીયા તે પાછા માતા મળાવી લે છે. માટે એ રૂપીયા કે પૈસો અમારા કામમાં ભાગે નહિ. જો કદાપિ એવા રૂપીયા કામમાં લાગતા હોય, તો અમે કાંઈની આશા રાખીએ નહિ અને કોઈનો શરપાવ પણ લેઈએ નહિ. એતો અમારી સાધેલી માતા અમને આપે છે ને પાછી લેછે એમાં તમને કોઈને જાણ નથી. હવે એ પૈસાનો રૂપીઆ થયો ને રૂપીયાનો પૈસો થયો એની સમજ લખી જણાવું.

લાલભટ જેમાં રાણીની છખી હોય છે એવી જાતના બે પૈસા રાખે

છે. તે પૈસાના ઉપર જે બાજુ રાણીની છબી હોય છે, તે બાજુ રૂપાનો ગીલીટ ચઢાવે છે, તેથી એક બાજુ ત્રાંબાનો દેખાય ને એક બાજુ રૂપાનો દેખાય છે એવા બે ઢબુ રાખી મુકે છે. બ્યારે લોકોને છેતરવા હોય ત્યારે પેલા બે પૈસા ગીલીટ કરેલા કહાડે છે અને પોતાના હાથમાં રાખે છે, તેમાં એક હાથમાં રૂપાનું પાસુ રાખે, અને બીજા હાથમાં ત્રાંબાનું પાસુ રાખે પછી લોકોને કહે છે કે જુઓ, આ પૈસો છે તેનો રૂપીઆ થશે અને રૂપીઆ છે તેનો પૈસો થશે, પણ તે વેળા બીજો હાથ આઘોપાછો કરતા નથી. અને એ એની મુકીમાંને મુકીમાં ઉલટમુલટ કરે છે તેની કોઇને ખબર પડતી નથી, તેથી ઘણા ઘણા લોકો અચંબો પામે છે ને બુલવણીમાં બુલે છે.

ખેલ ૧૧૬ મો*

એક ભમરડામાંથી ચકરડીઆ નીકળે છે તે વિશે.

કોઈ એક દેશમાં યુરોપિયન લોકો જાડુના ખેલ કરવા આવે છે, ત્યારે કોઈ કોઈ જાતની રમતો અથવા તરેહવારનાં રમકડાં તથા તરેહતરેહવારના હુબરો પોતાની પાસે રાખે છે, એ લોકો જાડુને સાચું તો માનતા નથી પણ જાડુના જેવા ખેલ કરીને પોતાનું યુજરાન ચલાવે છે, અને આપણા હિંદુસ્તાનમાં રમવા આવે છે ત્યારે પોતાની પાસે ઘણી ઘણી જુકતીઆ રાખે છે, તેમાં એક જુકતી એવી રાખે છે, કે સામા જોનારા આદમીના કાળામાં વાત આવતી નથી.

એક પીતળનો ભમરડો ઘડાવી રાખે છે તે ભમરડાના ઉપર લોઢાનો ખીલા અને તેની જોડે કડી જોડેલી હોય છે, અને તેની નીચે પાતળા પીતળના પતરાની ચકરડીઆ માંદિ રાખે છે. જે ડેકાણે પોતે જાડુ કરી અથવા જાડુ જેવા ખેલ કરી ખતાવવા હોય છે તે ડેકાણે પેલા ભમરડો ફેરવે છે, અને લોકોને કહે છે, કે જુઓ આ એક ભમરડો છે પણ

મારા ધંભને જાણના જોરથી મહીથી છ ચક્રડીઓ નીકળશે. પછી એક હાથમાં દોરી લેખને પેલા ભમરડાને વોટીને ફેરવે છે તેજ વેળા પેલા ભમરડામાંથી ફરતી ફરતી છ ચક્રડીઓ નીકળે છે, તે આશરે પંદર તથા વીસ મીનિટ સુધી ફરવા કરે છે ત્યારે તે જોઈને લોકોને ઘણું આશ્ચર્ય લાગે છે કે વાહવા! ધન્ય છે, ભાઈઓ આપણને એક ભમરડો ખતાવ્યો ને એ માંથી ફરતી ફરતી કેવી ચક્રડીઓ નીકળી છે. માટે આ ખેલ તો જાણના જેવો છે પણ આપણા કન્યામાં આવતું નથી. ત્યારે ખીજા લોકો જોનારા જોડે બેઠા હોય છે તે બોલી ઉઠે છે, કે આપણા લોકોમાંથી તો જાણ ગયું અને હવે ટાપીવાળા લોકોમાં થયું, માટે એ લોકની તો મુશ્કેલી વાત કરવા ની છે થાયી ને જીઓ. અગતગાડી કરી, વળી તાર કર્યો, ખીજા ઘણી જાતના સંકંચા કરવા, માટે એ કામ કાંઈ જાણ વિના ખની શકે ત્યારે ખીજા લોકો બોલે છે! ભાઈસાહેબ હજી તો તમે જાણના વહેમમાં ફરો છો, પણ જાણના કહે તો તમને ખુલાસો કરી ખતાવું તથી તમને સમજ પડશે.

એ પીતળનો ભમરડો હતો. પણ તેની નીચે પતરાની ચક્રડીઓ પીતળની કરી રાખે છે, તે એક એકને મહિ બેસતી રાખે છે તેથી કોઈના જાણવામાં આવતી નથી ને ભમરડો જ્યારે ફેરવીએ છીએ તે વેળા ફરતી ફરતી ભમરડાના જોરથી ચક્રડી જુદી જુદી થાય છે, તેથી કોઈના કન્યામાં આવતી નથી, અને લોકોને એવો વહેમ આવે છે, કે આપણને એક ભમરડો ખતાવ્યો હતો, ને આ નીચેથી ફરતી ફરતી ચક્રડીઓ નીકળી પણ એ ભમરડો જ્યારે ફેરવવાને હાથમાં લીધો તે વેળાજ પેલી ચક્રડીઓ નીચે ધાલેલી હતી તે કોઈના જાણવામાં આવી નહોતી અને ફરતી વેળા નીકળી એજ એની ક્રિયા છે.

ખેલ ૧૧૭ મો *

કોઈના ઘરમાં મહારો ખતાવી ઠગી લે છે તે વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં અથવા ગામમાં જોગી, સંયાસી કે ધુતો આવે

છે તે એક બે ચેલા પણ પોતાની સાચીતીને-સાચ રાખે છે. તે કેવા બ-
 ળાચી મુકેલા હોય છે, કે નેત્રપલની અથવા કરપલની વિદ્વાનો અભ્યાસ
 કરાવી રાખેલાં હોય છે, તે કોઈક શહેરમાં જમને જ્યાં દેવસ્થળની જગ્યા
 હોય છે તે ઠેકાણે જમને પોતાના ધામા ધુણીના ધાલે છે. પછી તે દેવ-
 સ્થળમાં લોકો દરશન કરવા આવે તેને પેલા ચેલા પ્રસાદ દેછે, અને
 મહારાજ પણ કહે છે, જે હવે આવા પાપી લોકો થઈ ગયા જે આજ
 ત્રણ ત્રણ દિવસથી આવ્યા છીએ પણ કોઈ ખર્ચ ખર્ચ નેતું નથી. જંગલમાં
 મંગલ અને ખસ્તીમાં કડાકા, એ રીતે પેલા ચેલા બોલી ઉઠે છે, ત્યારે
 લોકોને દયા આવે છે કે કાંઈ ફિક્કર ન કરશો આપનાં પગલાં અમારા
 શહેરમાં થયાં છે તો આપણે ધેરથી સીધાં લ્યો અને સુખેથી ભોજન કરો
 ને સુખેથી રહો. ત્યારે સિદ્ધ બોલ્યા નારે ભાઈ. હમકુ તો કુછ નહિ અર્ધતા
 હે અમરી પાસ તો ઠાકોરજીકા ભંડાર ભરપૂર હે દેખ આ ચલમર્મે કુછ હે
 ચેલો બોલ્યો, હા મહારાજ એક ત્રાહિર હે જામે ખરયા ઉસકુ ખટામો
 અને જો અર્ધએ સો લામો. ચેલો મહાર લખને ચોટે ગયો અને વટા-
 વીને જે સામાન જોઈએ તે લાવ્યો, ત્યારે પેલાં આદમી મહારાજની
 પાસે બેઠાં હતાં તે જોઈને દિગમુઠ થયાં, કે મહારાજની પાસે દેવતા છે,
 માટે એ મહારાજની કાંઈ ખુસામત અથવા ચાકરી કરેલી અરૂણ ન-
 હી જાય. તે સમયે રાતે તે મહારાજની પાસે એક શેઠ આવ્યા, તે શેઠનું
 નામ રૂપાસા ને શેઠાણીનું નામ સોનખાઈ તે બે જણને સિદ્ધના
 ઉપર પ્રેમ આવ્યો તેથી પોતાને ધેર ભોજનનું કહ્યું. મહારાજ જમવા
 ગયા તે વેળા શેઠ બોલ્યા, મહારાજ વેપારતો ધણાધણા કર્યા પણ કોણ
 જાણે શું છે કે કોઈ વેપારમાં લાભ મળતો નથી, જે વેપાર કરીએ
 છીએ તેમાં ખોટની ખોટ. ત્યારે ભોજન જમી રહ્યા પછી મહારાજ
 બોલ્યા કે શેઠજી આપણું ઘર ધણુંજ જીનું છે તેથી મને આપણા ઘ-
 રમાં વહેમ આવે છે, કે ડાબા હાથના ઓરડાની પાસે એક પોત્રાર છે તે
 પોત્રારની નીચે ચૂંદાટોલો છે, અને તે ચૂંદામાં તમામ મહોરો ભરેલી છે, તે-
 માં બક્ષી ધણીક દિવસથી રહેલી છે તે અકળાય છે. માટે શેઠજી ત-
 મારા ઘરમાં મેં તપાસ્યું તેથી મારા મંત્રથી ને ઇશ્વરના જોરથી જા-
 હ્યામાં આવ્યું છે. એવું સાંભળતાં શેઠે તો ખુશી થઈ મહારાજને પુછ્યું

જે મહારાજ આતે સાચું બોલોછો, કે જીકું. અરે શેઠ મને તે જીકે પારથો, તમારું અંન આપું ને તમને તે જીકું કેમ કહેવાય. શેઠ બોલ્યા મહારાજ ત્યારે તે ક્યારે ખતાવશે, મહારાજ કહે છે જો બાઈ, હજી સાત દિવસની વાર છે માટે ઉતાવળ કરવાનું કામ નથી, અને તમને દેખાડું ત્યાર પછી એ ધનને દીન પંદર પછી કહાડજો, જો મારા કહ્યા વીના કહાડશે અથવા ખાદશે તો એ દ્રવ્ય અલોપ થઈ જશે. ત્યારે શેઠ બોલ્યો નારે મહારાજ તમારા કહ્યા વીના એ કામ કેમ કરી શકું.

એમ કરતાં ૭ દિવસ ગયા એટલે શેઠ તો મહારાજની પાસે આવ્યા કેમ મહારાજ હવે પેલી આપણી વાતને કહાડી નાંખી કે શું? ત્યારે મહારાજ બોલ્યા કે કલ રવીવારકા દીન છે, જ્ય રાત્રું અમકું બોલાઈશે અને તરે મનમે એમ છે સો તરેકું એ નજરે ખતાઈગા તપ્પ તેરા વહેમ મીટગા. શેઠ બોલ્યા બહુ સારું, એમ કહીને વહેલા વહેલા ઘેર આવ્યા. એમ કરતાં રાત પડી ત્યારે પોર રાત્રીએ મહારાજ શેઠને ઘેર આવ્યા આવો આવો મહારાજ આપની વાટ જોતો હતો. રાત્રીએ મહારાજે ધીમે ધીમે કરાવ્યો. પછી ઘોડાંક કુલ મગાવ્યાં તે મહારાજે મંત્રોને નાંખ્યાં અને કહ્યું 'જે શેઠજી આ જગાએ ખોદા. શેઠ તો લઈ કોદાળીને મચ્યા પણ ખાદાતું નથી, કાછડી ધાલે ત્યારે પાટલી નિકળે ને પાટલી ધાલે ત્યારે કાછડી નીકળે. રાતે ચાકરને ઉઠાડ્યો, ચાકરે એક માથોડું ખાદ્યું ત્યારે ત્યાં એક જીનું હાલું દીઠામાં આવ્યું તે જોઈને શેઠ ખુશી થયા નાના, મહારાજની વાત તો સાચી ખરી, પછી મહારાજ મહિ ખાડામાં ઉતર્યા ને ખાખો ભરીને મહિથી મહોરો કહાડીને શેઠને ખતાવી, તે લઈ શેઠ કહે કે મહારાજ એને કહાડ્યાનો હુકમ ક્યારે. ત્યારે મહારાજ બોલ્યા કે દિવસ ૧૫ પછી કહાડજો. અને જો હમણું કાડશે તો મહિ નાગ છે તે કડડશે.

હાલમાં તો આપણા ઘરમાંથી લઈને વાવરો અને એમાંની આથા રાખશે નહિ. પછી શેઠ પોતાના ઘરની સીલકમાંથી લઈને વાવરવા મંડ્યા ફેટલીક તો ઉભાણીએ ખાખી, હજારનો મહારાજને સામાન કરી આવ્યો, અને રૂ ૨૦૦૦ મહારાજને રોકડા આવ્યા. પછી એમ કરતાં કરતાં દિવસ ૧૦ ગયા કે મહારાજ પોતાના ચેલાને લઈ અગીવારા ભણી ગયા. શેઠને ખબર થઈ જો મહારાજ તો અલોપ થઈ ગયા એવી પોતાના ચાકરે વાત

કહી, કે અરે શેઠ એતો મહારાજ કાંઈ નહાનાસુના નહોતા એતો સાક્ષાત દેવમુર્તિ હતી, શેઠ બોલ્યા અલ્યા ચાકર મહારાજને ગયે તો ૧૫ દિવસ વીતી ગયા. હવે આપણે પેલી મહોરો કહાડીશું, ચાકર બોલ્યો, હા શેઠ હવે તો કહાડવી જોઈએ. પછી પેલા ચાકરને શેઠ બે જણ રાતે ધો-ઝારમાં ગયા, ને ખાડો ખોદીને જોવા લાગ્યા તો મહિ કાંઈ મળે નહિ. શેઠ બોલ્યા અલ્યા ચાકર, આતે શું થયું એ મહારાજ આપણને કહી ગયા કે શું શેઠની આંખમાં આંસુ આવ્યાં અને મનમાં પરણ્યા ને મનમાં રા-ગ્યા. કહેવત છે કે “ચારની મા કોઠીમાં પેશીને રૂવ” તેમ શેઠને થયું. હવે એ મહોરો શી રીતે ખતાવી તે ઉઘાડું કરું.

પેલા ટોંગી માણસ શેઠને ઘેર આવ્યો તે દિવસે પેલા ચાકરને સાત કરીને પોતાને ઉતારે બોલાવી સઘળી વાત કહી, કે અલ્યા ચાકર તારે વથ શેઠને શેઠાણી બે જણ થાય એવો ઉપાય કરી આપું, ને વળી રૂ૨૦૦ આપુ પણ આટલું કામ કરજે ત્યારે ચાકરે હા કહી હતી તેથી જીનું ડાઘલું ખનાવટની મહોરો ભરીને પેલા ચાકરને આપ્યું હતું તે ચાકરે ઘરમાં ધોઝાર-માં દાટ્યું, તેમાં તમામ મહોરો ખનાવટની ત્રાંખાની ને સોનાનો ટોળ ચ-ડાવેલી ખતાવી તે જોઈને શેઠ લલચાઈ ગયા, પણ પછી તો મહારાજનું પોગળ દીકામાં આવ્યું. ને રૂ ૫૦૦૦ નો માલ લેઈ ગયા તે ઘણું ખર્ચે આ-કરને ફેડ્યો તેથી એ કામ ખતી થક્યું છે, એમાં કાંઈ જાહીની કે ધલમ અથવા નજરખંચી કે જાડુ નથી.

ખેલ ૧૧૮ મો. *

**એક પાણીનો ઘડો ભરેલો ભોંયમાં અલોપ થાય
તે વિશે.**

કોઈ એક શહેરમાં લાલભટ જોવા ટોંગી માણસ આવે છે, અને આવીને એવા ગામમાં મારે છે, જે મને એવા માતા પ્રસન્ન છે કે અહિં આ પાણીનો ઘડો દાટુ અને અહિંથી તે ઘડો બુંદમાંને બુંદમાં ચલાવું તે

અહિંથી ગઉ એક ઉપર કહાડી બતાવું. એવો મારી પાસે ઇલમ છે. ત્યારે બે ચાર આદમી જોવાને તૈયાર થયા. ત્યારે લાલબટ એતો એલ અમને જરૂર બતાવવો. જોઈએ. ત્યારે લાલબટ બોલ્યા કાંઈ સરપાવ મળે તો એ એલ બતાવું.

ત્યારે બે ચાર બોલ્યા કે એ ઘડો અહિંથી અલોપ થાય તો તમારી વિદ્યા સાચી માનીએ. પછી લાલબટ એક ઘડો મગાવ્યો તેમાં પાણી ભર્યું પછી તે ઘડાને એક ગજ ખાડો ઓદીને ભુંધમાં દાટ્યો ને તેના ઉપર માટી પુરી અને તેના ઉપર પોતાનું ઘાતીયું ઢાંકીને પોતાનો મંત્ર બણવા માંડ્યો. ઉમકાલી કલકટ્ટાવાળી, ખડગ મસાણમાં વગાડે નાળી, કામકર કામકર, ધડેકુ દુર કર. ચલચલચલ રવાહા.

પછી ઘડી એક થઈ કે લાલબટ બોલ્યો કે અલ્યાભાઈઓ, જીવો મહારા મંત્રથી એ ઘડો અલોપ થયો. પછી લોકોએ ઓદી જોયું તો ઘડો દોડો નહિ ત્યારે સરવેને આશ્ચર્ય જોવું દીકામાં આવ્યું કે ભાઈ આ વાત તો ખરી, અને આ મંત્ર લાલબટનો જીવો કહેવાય નહિ, અને ને જીવો કહે છે તે જખ મારે છે. એમ સૌના મનમાં સાચું દીકામાં આવ્યું.

પછી લોકો બોલી ઉઠ્યા કે, લાલબટ એ ઘડો ખીજો ઠેકાણે કહાડી આપો તો સત્ય માનવામાં આવે. પછી લાલબટ બોલ્યા ચાલો હવે એ ઘડો તમને ખીજો ઠેકાણે બતાવું. પછી સરવે ત્યાંથી અદગાઉ એતરમાં ગયા અને ત્યાંથી એ ઘડો ઓદીને કહાડ્યો, તે જોઈને લોકોને અચંબા લાગ્યો કે વાહવા ધન્ય છે! લાલબટ તમારી વિદ્યા અને મંત્ર સાચા ખરા ને ક્યાં ઘડો દાટ્યો ને ક્યાંનો ક્યાં ઉડાવ્યો માટે તમારી વિદ્યા સાચી ખરી. હવે એ વિદ્યા પ્રકાશ કરું છું.

લાલબટ લોકોને દેખાડી ને ઘડો પાણી ભરી દાટ્યો તે કાચો હતો પણ તેને રંગ દીધાલો તેથી પાકા જેવો દેખાતો હતો, તેથી થોડી વાર ગળી ગયો તેથી માટીમાં માટી ભળી ગઈ ને પાણી પૃથ્વીએ સોચી લીધું. તેથી દેખાચો નહિ હવે ખીજો જગોએથી કહાડ્યો તે પોતાના સાચોત પાસે દઢાવેલા તે ઓદીને કહાડી દેખાડ્યો.

ખેલ ૧૧૯ મોઃ

નાકમાં દારો ધાલી ગળામાં કહાડવા વિશે.

કોઈ એક મદારી કોઈ રાજદરબારમાં રમવાને કાળે આવ્યો અને ખરી ધણી રીતના તમાચા કરવા માંડ્યા તથા લોકો નેદીને ધણા ખુશી થયા. પછી પોતાના હાથમાં સહ લોકોને ખતાવીને એક સુતરનો દોરો લીધો તે દોરો આશરે લાંબો હાથ ચારનો હતો, પછી તે દોરાનો છોડો પોતાના નાકમાં ધાલ્યો, અને પોતાને મહોડે મંત્રની પેઠે ક્રીતાખ બણવા માંડી કે-અક્ષા ભીસમક્ષા રહેમાન રહિમ એવાં એવાં ગરબાં મારે છે તે નેદીને લોકોએ જાણ્યું કે એણે મંત્ર બણવા માંડ્યો પછી નાકે વાધુ એ-ચવા માંડ્યો. જેમ કોઈ છિકણી શુંધે એ રીતે સુંધવા મંડ્યો તથા પેલા દોરાનો છોડો ગળામાં આવ્યો તે સરવે લોકોને બહાર કહાડીને ખતાવ્યો કે જુઓ ભાઈઓ મારા મંત્રને મારો ઇલમ કેવો છે, આ તો મેં નહાનો ઇલમ કર્યો છે, પણ હજુ મારી પાસે એવો ઇલમ છે કે કાનમાં દોરો ધાલીને આંખમાં કહાડું ને આંખમાં ધાલીને આંગળીમાંથી કહાડું એસે એસે ઇલમ બહોત હૈ. એવાં એવાં ગરબાં સાંભળીને લોકોના કાન ધણુક બહેરા થઈ જાય છે, ને ભોળા માણસ પણ સાચું માને છે જે આ દોરો વાદીએ નાકમાંથી ગળામાં કહાડ્યો તે જાદુથી કહાડ્યો પણ એ જાદુનો ખુલાસો નીચે મુજબ છે.

જ્યારે એ વાદીએ દોરો લેધને નાકમાં છોડો ધોર્યો તથા જાસની પેઠે દોરાનો છોડો વાધુના નેરથી નાકમાં થઈને ગળામાં આવ્યો પછી ગળામાં ખુખારીને મહોમાં કહાડ્યો, અને પછી લોકોને દેખાડ્યો જે દેખો મારા મંત્રસે કેસા દોરા નિકાલા હૈ. પણ એમાં મંત્ર કે જાદુનું ચલણ નથી, એ દોરો કહાડ્યાની હિકમત છે, કહેશે કે જાદુથી નિકાલ્યો એ વાત તમામ જુઠી છે.

ખેલ ૧૨૦ મો.*

ભાદુના જોરથી પાણીમાં ભડકા થાય છે તે વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં જોગી, જતી કે સન્યાસી જાય છે ત્યારે તે લોકો ભદુનો વહેમ ધાલે છે. કોઈને કહેશે કે તમને વશ કરી આપું, કોઈને કહેશે કે તમને મુક મારતાં શિખવું, કોઈને કહેશે કે દિવસ ચઢતા કંઈ અથવા છોકરાં આપું, તેથી તે પરમેશ્વરની પેટે પુજવાને મંડાય છે. કોઈ કોઈ લોકોને બાધા આપડી આપે તેથી કેટલાંક એના ઉતારા ઉપર નાજીએર ફુટ, ફેટલાક તો ધીના દિવા આવે તેથી રાજનું આથરે દસથેર ધી એકકું થાય, તેમજ બે ચાર મણુ ચોખા પણ થાય. એ રીતે એનો તો રાજગાર ચાલ્યો. પણ તે ગામમાં ખીજભિચારા ઢોંગી હશે તેમના ખા ઢોંગીના આવ્યાથી રાજગાર ભાગી પડવા લાગ્યો, ત્યારે તે લોકોએ અદેખાઈ કરવા માંડી પણ તેમનું કાંઈ ચાલી શક્યું નહિ. પછી પેલો સન્યાસી લોકોને ઘણા ઘણા ચમત્કાર બતાવે તેમ તેમ તેના પર લોકોને ભરસો પડે. એક દિવસ પોતાને ટેકાણે બે ચાર લોકોને એવું દેખાડ્યું કે લોક તો જોઈને રાખા થઈ ગયા ને આતે આણે શો ચમત્કાર કર્યો, એ ચમત્કારની રીત એવી કરી કે કોઈના કાયામાં આવી નહિ. પ્રથમ તો એ સન્યાસીએ પાણીનો લોટો મગાવ્યો અને પાણી એક કુંડામાં રેડ્યું ને પછી તેમાં એક દીવેટ મુકી મંત્ર બણીને પાણી સળગાવ્યું તેથી તે પાણીમાં ભડકા કેવા થવા લાગ્યા, કે કોઈથી એની પાસે પણ જઈ શકાય નહિ. ને મુખે મંત્ર બણીને લોકોને પાણીમાં ભડકા દેખાડ્યા, તે જોઈને ઘણુંજ આશ્ચર્ય જેવું લાગ્યું કે વાહવા ધન્ય છે, ભાઈ એતો મંત્રનાં કામ છે માટે એ કાંઈ મંત્ર વિના બની શકતું નથી. હવે એ મંત્રનાં મુળ નીચે મુજબ જાણી કહાડ્યાં છે તે વાંચવાથી તમારો ખુલાસો થશે.

ને વળા પેલું લોટામાંથી પાણી કુંડામાં રેડ્યું તે વળાં તેના ભિગો તેજબ પણ માંહિ નાંખ્યો તે કોઈના દીકામાં આવ્યો નહિ તે તેજબનું નામ ટરપી-ન્ટે આંધલ અંગ્રેજ કહેવાય છે તેને પાણીના ભેથું નાંખ્યું તેથી પાણીના ઉપર તે તેજબ તરતો રહ્યો ને પછી તેમાં એક બત્તી મુકીને પેલું પાણી

સજગાન્યું. જ્યાં સુધી તેજ્ય હતા ત્યાં સુધી બળ્યું ને પછે તેજ્ય થઈ રહ્યો કે તુરત આલવાઈ ગયું.

ખેલ ૧૨૧ મો*

અધારી રાતે ભૂતાવળ બતાવવા વિશે.

બાવા લોકો ભાળા લોકોને ઘણી ઘણી યુક્તિઓ કરી ઠગી લે છે. તેઓ કાંઈ કાંઈ તરહના પોતાની પાસે ઢોંગ રાખે છે. એ લોકો મહેલામાં જાય છે ત્યાં જઈને બાયડીઓને ઠગવાના ઠાઠ કરે છે, પ્રથમ તો હાથ જોવા મંડી જાય છે, પછી હાથ જોતાં કોઈ બાઈ બોલે છે, કે મહારાજ, મારે છોકરાં થતાં નથી એટલે બાવાજી બોલે છે, કે તે નહાનપણમાં નાગણનું અચ્ચુચ-ગદી નાંખ્યું છે, તેથી તે નાગણે શ્રાપ દીધો છે ને વળી તારા શરીરમાં બે ભુત છે તેથી છોકરાં થતાં નથી માટે એ નાગણનો દોશ તથા ભુત કઢાવે તો તને છોકરાં થાય.

એ રીતે બાવાનું બોલવું સાંભળી પેલી બાઈ તો લલચાઈ પછી મહારાજને કહ્યું કે એ દોશ મઠાડવાને શું અચ્ચુ લાગશે? એટલે મહારાજ બોલ્યા કે તોલા સોનાનું નાગણનું અચ્ચુ કરી આપે, તથા રૂપેઆ વીસ રોકડા આપે તો એ ઉપાય હું કરું, ત્યારે તે વાત પેલી બાઈએ કબુલ કરીને કહ્યું. કે મહારાજ પ્રથમ તો બે ભુત કહાડો પછી મહારાજે કહ્યું કે મારે ઉતારે આવજો હું હાજરાહજુર ભુત કહાડી બતાવીશ. પછી પેલી બાઈ તથા તેનાં સગાં રાતે તેને ઉતારે ગયાં, એટલે મહારાજે કહ્યું, કે બીહીશ નહીં ને બીહીક લાગે તો આંખો મીચજો ને કહું ત્યારે ઉઘાડજો, એવું કહીને મહારાજે પોતાના મકાનમાં એક હનુમાનગી મુર્તિ હતી ત્યાં દીવો કર્યો, પછી ધુપ કરીને મહારાજ મંત્ર બણવા બેઠા, તેને ઘોડીવાર થઈ કે બે ચુડેલો બળીરે, બળીરે, જાઉંધુંરે, જાઉંધુંરે, એમ બ્રહ્મા પાડતી ચાલી, એટલે બાવાજી બોલ્યા જુઓ, પેલી બે ચુડેલો બળતી બળતી ચાલી જાય છે,

તમણે નાજરે જોઈ કે જે બાઈડીઓ શરીર બડકા બળતી નાહી જાયછે, એવું જોઈ તે લોકો અજબ થઈ ગયા.

પેલી બાઈને તો નકી થયું કે મહારાજે મારા શરીરમાંથી ભુત કહા-
ડ્યાં. તે ઉપરથી પોતાના ધણીને કહ્યું કે એક તોલાની નાગણુ કરાવી આપો
પછી તેણે નાગણુ કરાવી આપી, તેમ છતાં ધણીથી છાના રૂપે આ વીસ
મહારાજને પેલી બાઈએ આપ્યા તે લઈને બાવાજી ચાલતા થયા. હવે
એ ભુત દેખાડ્યાં તેનું કપટ પ્રકાસું છું.

દોસફરસ તોણા અડધો તથા સલકચુરીકઆસીડ બોલા જે અને ટા-
પરાનું તેલ એ રીતે ત્રણે મીઠાને એક ખલમાં ખુબ ઘુંગ્રીને શીશીમાં
બરી રાખવું જ્યારે કોઈને ઠગવું હોય ત્યારે તે શીશીમાંથી આદમીને
શરીર ચોપડવું એટલે અંધારી રાતે એવું દેખાશે, કે ભુત, ચુડેલા કે
ડાકણો, બળતાં બળતાં જાયછે એ રીતે આ ખુતારાએ પ્રથમથી જે વાધર-
ણીને રૂપે આ એક આપવો કરી જોલાવેલી, પછી તેને શરીરે પેલી શી-
શીમાંથી ચોપડી ખુન્ના પાડતી કહાડી એટલે પેલાં જીનારાંઓએ તો નકી
ભુત માની લીધાં. આ દવામાં એવો ગુણુ છે, કે આદમીને શરીરે ચોજે
તો ઠંડક લાગે ને સામા માણસના ઈશમાં તો બડકા આવેછે, માટે ઉપર
લખ્યા પ્રમાણે કરી શકશે તે પણ ભુતાવળ બતાવી શકશે. એમાં મંત્ર કે
મંત્ર કાંઈ નથી.

જૈલ ૧૨૨ મો *

મૂઠ મારવા વિશે.

એક શહેરમાં જે ગ્રામ વેપારીઓ રહેતા હતા તેઓને મોઢિમાંથી
વેપાર બાબતની અદા પડી તેથી આછી પુંજવાળો વેપારી હતા તેણે
ધાર્યું ને આ સાજો મારા ઉપર પડીને મને કમાવા દેતો નથી, માટે
કોઈ ઈલમી મળી આવે તો એને મુંઠ મરાવી ઘાટ ધડાવી નાંખું. એવું
ધારી પોતાના એક હજીરી આકરને કહ્યું, કે તું ખબર રાખતો રહેજે કોઈ

નેગી, ખાતરી, કડીઓ, ગોલો, ફક્કિર, કુંભાર કે રાવળીઓ મુંઠ મારી જાણતા હોય તેને મારી પાસે લાવજો. તે ઉપરથી પેલો ચાકર શોધ કરતા હતા એવામાં એક નેગી દોડે, તેને હાથે કડાં, કપાળમાં કાળી બનગી તથા સિંદૂરનો ચાલો ફરેલો એવા વેશ ભેઈ પેલો ચાકર બોલ્યા મહારાજ તમે કાંઈ મંત્રવાળાછો. માટે મારા શેઠ પાસે ચાલો પછી તે બંને જાણુ શેઠ પાસે ગયા શેઠે બહુ માન દીધું ને કહ્યું કે મહારાજ આજ સાંજે આપ મારા બાગમાં પધારો તો હું તડવા ગાડી માકલું પછી મહારાજે તે વાત કબુલ કરી.

સાંજની વખત થયું એટલે શેઠ બાવાજીને લેઈ બાગમાં ગયા ને એકાંતે ખુરશીઓ નાંખી બેઠા. પછી શેઠ બોલ્યા, કે અમારે વેપારી લોકોમાં ઝેર વેર વધી ગયા છે, માટે આપની પાસે કાંઈ મુંઝવેટની વિદ્યા છે? ત્યારે બાવાજી બોલ્યા, કે આપણી પાસે તો ભગવાનનું નામ છે. ત્યારે શેઠ બોલ્યા, મહારાજ આપની તારીફ તો ઘણાંને મહોરેથી સાંભળી છે કે મહારાજ તો ઉડતું જનાવર પાડે એવા છે, તેમ છતાં આપ નામુકર જાઓ છો તે શીક નહિ. પછી બાવાજી બોલ્યા, શેઠ આ વખતમાં કોઈનું કામ કરવામાં માલ નથી. યુમરું ફાટ્યું કે વૈદ વેરી એવા સ્વાર્થિ લોક રહ્યા છે. નહિતો હું મુંઠ મારી જાણું, માંદો પણ પાડી જાણું, ૨૧ દિવસનો છલો પણ સાચી જાણું, ૪૨ દહાડાની સાધના પણ કરી જાણું, એવું સાંભળી શેઠ તો હરખાઈ ગયા. પછી શેઠ બોલ્યા, મહારાજ શામળશા શેઠ માંડે સરાડે ચઢવા દેતા નથી માટે એને ખરાબર કરો. બાવાજી કહે કે ઈસમ ક્યા કરના હે દેખ શેઠ તેરેકું એક પારખા દેખાઈ, તું કહે તો આ આડકું ૭ દિનકરી મુંઠ લગાઉ. પછી શેઠ બોલ્યા, હા મહારાજ આપણી વાડીમાં આ એક બાવળીઆનું ઝાડ છે તેને મારો, ને તે સુકાઈ જાય તો પછી મને નકરી થાય એટલે બાવાજી બોલ્યા કલસે દેખના! પછી સાત દિવસમાં ઝાડ સુકાઈ ગયું, એટલે શેઠને તો નકરી થયું પછી મહારાજે જે જે માગ્યું તે તે શેઠે આપ્યું એટલે બાવા લેઈને ચાલતા થયા. હવે એ ઝાડ સાચી સુકાયું તે પ્રકાશ કરું.

મહારાજે સાત દિવસની મુંઠ મારી તેજ રાતે શેઠના બાગમાં જઈ પેલા બાવળના ઝાડ નીચે ખાડો ખોદી તેના મુળમાં ગંધકનો તેજ્ય

નાંખ્યા તેથી તે ગ્રાડ સુકાતું ગયું, સાતમે દીવસે તો પાંદડાં પણ ખરી પડ્યાં એવીજ રીતે મુંઠતા મંત્ર છે ને જાદુ બાદુ સહ થોયાં છે.

ખેલ ૧૨૩ મો.*

ધુરોપિયન જાદુગરો ટાપીમાંથી (ખેલ) દડીઓ કહાડે છે તે વિશે.

આપણા હિંદુસ્તાનમાં ધુરોપિયન સાહેબ લોકો જ્યારે રમવા અથવા ખેલ કરવા આવે છે ત્યારે તે લોકો તરેહતરેહવારનો પોતાની સાથે સામન લેતા આવે છે. તે લોકો મજરાએ છે. તે જીવંતીવાળો રાએ છે ખેલ કરે છે તેવારે સાહેબ લોકો જોવા આવ્યા હોય છે તેમાં જોની ટાપી લાંબી હોય તેની માગી લેજી. તે ટાપી લેખને મજા આગળ ઉભો રહેજી, ને લોકોને ટાપી ખાલીખમ બતાવીને કહેજી કે જીઓ, આ ટાપીમાં કાંઈ છે? જોનારા જીવે છે તો કોમળા દીકામાં કયું આવતું નથી. અને પછી એકે એકે લોજી જોવજોવડી દડીઓ એકદમ કહાડી બતાવે છે. વીસ પચાસ કહાડી કે થાકી જાય છે, અને કહે છે, કે જીઓ જીઓ, હજી તો નીકળતી જાય છે તે તમામ દડીઓને મજના ઉપર ગોઠવતો જાય છે. એમ કરતાં ઓછામાં ઓછી ચાળીય પચાસ કહાડે છે, અને પછીથી એક જોટો દડો કહાડે છે, તે દડો ટાપીમાં સમાય એવડો તે આશરે તાળી-એરના જોવડો હોય છે. પાછી ખાલીખમ બતાવીને વળી મજા આગળ જઈને કહે છે, કે અહો હજી તો મહી રહી ગયો છે. વળી પાછો આવી ને પેલી ટાપીમાંથી દડો કહાડીને બીજાક લેખને પથવી ઉપર પછાડે છે ત્યારે જોખને લોકો ધણા ખુશી થઈ હસીને તાળીઓ પાડવા મંડી જાય છે, પણ એ ખેલ કોમળા કલ્યામાં કે વરત્યામાં બિલકુલ આવતા નથી ને આપણા લોકો જોવા બરાબા હોય તે તોજાણે છે, કે આ તો જાદુ વિના બની શકે એવું નથી પણ એ જાદુ પ્રકાશ કરું છું.

જ્યારે જાદુગરે સાહેબની ટાપી લીધી તેવી ટાપી એક ખીજી જાતની પોતાની પાસે રાખી મુકે છે તેમાં પ્રથમથી પેલી દડીઓ માંહી

ભરી મુકે છે તે દડીઓ રખરના ચામડાની થાય છે, અને તેના ઉપર બનાતના કડકા ચોડે છે, એ દડી જો દખાવીને મુકે તો ચપટી થાય અને કુલાવીને મુકે છે, તો લોચુના જેવડી થાય છે, પણ એ કુલે છે તે હવાના જોરથી કુલે છે પેલા નાળીયર જેવડો દડો કહાડ્યો તે પણ હવાના જોરથી કુલે છે. ને પાછો ચપટો થઈ જાય છે એમાં કરામત બધી હવાની આવે છે. અને છેલીવાર જે ટોપી બદલી તેમાં ગોળો એક લાકડાનો ઘડાવી રાખે છે તે ગોળાને જાજ આગળ ગોઠવી રાખીને આડો કાચ મુકે છે. એટલે કોઈ સામા માણસ જોવા બેઠા હોય તો તેના દીકરામાં પેલું લેતાં મુકતાં આવતું નથી. માટે એનું કારણ એ છે કે પોત્તી દડીઓ ટોપીમાં ભરી મુકેલી હોય છે પણ એમ સમજવું નહીં કે આ જ દુના જોરથી દડીઓ તથા બે દડા નિકળ્યા તેમાં છેલ્લો દડો લાકડાનો કહાડ્યો તે પછાડવાનો અને પેલા દડો પોત્તો માટે એ લોકો પછાડતા નથી એનું કારણ ઉપલી ખીના પ્રમાણે છે એમાં કાંઈ જાદુ કે મંત્ર નથી.

ખેલ ૧૨૪ મો.*

યુરોપિયન જાદુગરો ટોપીમાંથી રૂપીઆ કહાડે છે તે વિશે.

યુરોપિયન અથવા ફ્રેંચ જાદુગર લોકો આપણા હિંદુસ્તાનમાં જાદુના ખેલ કરવા સાફ આવે છે. ત્યારે તે લોકોની કસરત, હાથની ચાલાકી, અને સામાન પણ તરેહવારનો હોય છે. તે લોકો એક સારા મકાનમાં કે પોતાના તંબુના તરેહતરેહવારના ખેલ કરે છે તેમાં એક ખેલ એવો કરે છે કે કોઈ સાહેબ લોક બેઠા હોય ત્યારે તેને માથે ટોપી હોય છે તે ટોપી તેને માથેથી લઈને પોતાના હાથમાં આણે છે અને પછી એક રૂપીઆ લઈને લોકોને દેખાડે છે કે જુઓ આ રૂપીઆ ઉડીને

આ ટોપીમાં પડશે પછી પેલી ટોપીવાળો હાથ લેચો રાખે છે ને એક હાથમાં રૂપીઆ લેઈને બોલે છે કે વંત એવું કહીને તરત નાંખે છે કે જા-
ઈને પેલો રૂપીઆ ટોપીમાં પડે છે.

એવા એવા દસ વીસ રૂપીઆ કહાડે છે તે રૂપીઆ પરાયા આ-
દમીની પાસેથી લેછે. તે એવી રીતે કે દોઢની ડાઢીમાંથી, દોઢની મુઠોમાં
થી, દોઢની પાઘડીમાંથી અને દોઢના ખીરસામાંથી લેઈને છેલ્લીવારે પાછો
ટોપીમાંથી એ રૂપીઆ નીકળે છે. વળી દસ વીસ રૂપીઆનો ઢગલો કરી દેછે,
તે જોઈને આપણ સર્વેને જાદુ જેવું લાગે છે. આપણ લોકોમાં તો મંત્ર કે
વીશ્વા નથી પણ આજને સમ્ર યુરોપિયન લોકોમાં વિદ્યા ને મંત્ર રહ્યા છે,
આપદેશી વાદી તો બે ચાર રૂપીઆ કરે છે પણ એણે તો દસ-વીસ રૂપી-
આનો ઢગલો ટોપીમાં કાંઈ નહોતું ને કરચો માટે સાદેખ લોકો પાસે સા-
આ વીરવિદ્યા છે. હવે આ વિદ્યા પ્રકાશ કરું.

આ ખેલમાં ફક્ત હસ્તક્રિયા સિવાય બીજું કાંઈ નથી, કારણ કે
એણે જે વખત પેલી ટોપી લીધી તે વખતે હાથમાં ટોપલમાંથી રૂપીઆ
લેઈ લીધા હતા તે એકે એકે પડતા હતા, ને બીજા હાથમાં જે એક
રૂપીઆ હતો તે એનો એજ રૂપીઆ હતો વંત કહીને નાંખ્યો એટલે
ખડંગ થયું તે વખતે આ હાથમાંનો રૂપીઆ ગયો એવું દેખાયું. પણ
તે રૂપીઆ હાથેળીના દબાણમાં રાખ્યો ને પેલી ટોપીમાં હાથ હતો તેમાં
થી રૂપીઆ પડ્યો માટે જાદુની વાત તમામ જુદી છે.

ખેલ ૧૨૫ મો*

એક પેટીમાં આદમી ઘાલીને બાળી નાંખે ને
પાછો જીવતો થાય તે વિશે.

કોઈ એક શહેરમાં યુરોપિયન લોકો જાદુના ખેલ કરવા આવે છે, ત્યારે

તે પોતાની પાસે તરૈહવાર આદમી, તરૈહવાર પેટીઓ ને સામાન ધણીક સારા રાખે છે. તેઓ એક માટા તંબુ તાણીને મદાન જગોમાં ડીકીટને બાવ લઇને સારા સારા રાજવંશીઓ વગેરેને ઝેલ કરીને ખતાવે છે, તેથી તે લોકો જોઇને વિરમય થાય છે કે ધન્ય છે આ તે પરમશ્વરના જેવા ઝેલ કરનાર છે. પછી પેલા તંબુમાં લોકો જોવા આવ્યા હોય છે તેમની આગળ પહેલા નાના નાના જાદુના ઝેલ કરેછે. અને પાછળથી માટા રમુજ એવા ઝેલ કરે છે કે કોઇ માણસના અથવા રાજના કે માણસા સાહેબોના પણ કબામાં આવતા નથી, તો આપણા હિંદુલોકોના કબામાં ક્યાંથીજ આવે. એ લોકો રમતી વેળા પોતાની પાસે એક દેવદારની પેટી માટા કબાટના જેવી રાખે છે તેમાં સૌ લોકોના દેખતાં માણસને ધાલે છે. પછી પરાયા આદમીને જોલાવીને તે પેટીએ તાળું દેવરાવે છે અને પછી આરે પાસે અગ્ની સળગાવે છે, તેથી પેલી પેટી બળી જાય છે, અને બળતાં બળતાં પેટીનાં પાટીઆં હેઠાં પડે છે તે વેળા પેલું આદમી પણ માંહિ જાળતું દેખવામાં આવે છે, તે જોઇને જોનારા લોકોને ધણીજ મનમાં ત્રાસ ઉત્પન્ન થાય છે, કે અરેરે આ બિચારાને પેટીમાં બાળી નાંખ્યો હવે એની શી વલે થશે; વળી કોઇકની તો આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહુટેછે. પછી પેલા ઝેલ કરનાર સૌ સમાના લોકને આવીને સંભળાવે છે, કે જુઓ આ પેટીમાં આદમી બળી ગયું હવે શી વલે થશે, પણ હવે મહારી હિંકમત અને જાદુના જોરથી જ આદમી બળ્યું છે તેને પાછું પેદા કરીને ખતાવુંકું. માટે જો જો સરત રાખજો, એવું સાંભળીને ભોળાને ધણીજ અચંબો લાગે છે કે જોઇએ તો ખરા એ આદમીને શી રીતે જોલાવે છે.

ઝેલ કરનાર છે તેણે માટા પાડશે બાઈ બળી ગયાકું પણ હવે તું પાછો આવીને આ રાજબાહાદુરોને સલામ કર, તે વેળા પેલા આદમી તંબુની પછાડીથી તરતજ આવીને રાજ વગેરે સૌને સલામ કરે છે

ત્યારે સર્વે જોઇ હસવા લાગે છે ને તાળીઓ ટપોટપ પાડવા મંડી જાય છે. વળી વાહવા કરી છે ને સાખાશી ધણીજ આપે છે, કે આ તો નવા-ધનેા એલ પરમશ્વરના જોવા કરશે, કે આદમી બાળી નાંખ્યું ને પાછું જીવતું કર્યું માટે મંત્ર, જાંત્ર કે જાદુ વિના એ કામ બની શકે નહિ. હવે એ યુરોપિયન લોકોનું જાદુ નીચે મુજબ જાહેર કરી બતાવું છું.

જ્યારે એ આદમીને પેટીમાં ધાલ્યો અને જે ડેકાણે એ પેટી ગોઠવી હતી, તે ડેકાણે આગલે દીવસે ખાડો ખોદીને માંહિ ભુંધમાં સળંગ ખોદી હતી, તેથી આદમી પેટીનું પાઠીયું ખશડીને નીચે સળંગમાં ઉતરી ગયો. ને મીણનું આદમી ઢોરના હાડકાં ધાલી બનાવેલું તે પેટીમાં મુકેલું હતું તે જ્યારે દેવદારના પાટીઓ બળી ગયાં ત્યારે મીણનું આદમી લોકોની નજરે એવું દીકામાં આંચું કે જાણે આદમીજ બળે છે. પણ પેલું મીણનું આદમી બળ્યું, ને હાડકાં ઉપર પાણી છાંટી લાવીને લોકોને બતાવ્યું તેથી જોકોએ તો સાચું માન્યું કે બરાબર આદમી બળ્યું પણ એ આદમી બળ્યું નથી પણ મીણનું આદમી બળ્યું છે માટે જાદુની વાત આ જગતમાં જુકી જાયજો. આગળ લોકો કહેતા જે જાદુ સાચુ, મુઝ્યોટ સાચી, પણ હાલમાં શોધ કરશે પણ કાંઈ અમારા દીકામાં જાદુ બીલકુલ આવતું નથી. માટે મેં આ ગ્રંથ રચ્યો છે તે જે જે આદમી વાંચશે ત્યારે તેના પણ અંતઃકરણમાંથી વહેમ જશે. આ સુધારાની શાખાની મતલબ મળતી આવીને સૌનાં મન રંજન થવાને આ ગ્રંથ મહેનત કરીને સૌ લોકોના ઉપયોગમાં આવે તેવું સાધન કરીને રચ્યો છે. માટે જે કોઈ મહારા મિત્રો વાંચો ને કાંઈ હરેક વાતની બુલચુક હોય તો મારું કરશો.

અમદાવાદની લાયબ્રેરીમાં સાંજના સાત વાગે દર શનીવારે સભા થતી હતી તે દિવસે હું પણ ચારા ભજન કીરતનની ચોપડી લેધને ગયો હતો પછી તે સભાની અંદર સારાસારા સજ્જનોએ, ભાષણ કર્યાં. પછી બાગીલાલભાઈએ મને પણ સાન કરી કે હવે તમે પણ ઉઠો, પછી હું પણ મારી ચોપડી લેધને મેજ ઉપર મુકીને ઉભો રહ્યો ત્યારે તે સભાની અંદર મી. કરદીસ સાહેબે પુછ્યું કે તમે કોણ છો? ત્યારે મેં જવાબ આપ્યો ને અમે વ્યાસ માંણમાટલાની કથા કહીએ છીએ અને સીચ કવીતા જોડીએ છીએ ત્યારે કરદીસસાહેબે કહ્યું ને આ તમારી ચોપડી જોદરડાએ કરદી આપી છે ત્યારે તેના ઉપર કવીતા કરે ત્યારે તે વેળા મેં સવાલ તથા જવાબની કવીતા કરી તે નીચે મુજબ.

જોદરના કીરતન વિશે સ્વાલ તથા જવાબ.

રાગ વનમાં ભુલી પડીરે.

જવાબ—જોદર કેર કરેછેરે, દુખડાં કોને કહેવા જઈએ;

અમને બહુ નડેછેરે, અમે ધરમાં તે કેમ રહીએ.

૨૬

છાપરામાંથી દોડ્યા આવે, ઉપર આવી પડે છે;

કુંકી કુંકી આંચો મારે, જોદર એમ નડેછે.

જોદર ૧

સ્વાલ—ત્યારે મને કહ્યું ને કાંઈ તમારા ધરમાં દોળ્યું, કાંઈ દોડ્યું શું જન કર્યું?

જવાબ—પાણી પીવાનું બોટી ગયા, ને તેલ દોળી દીધું;

બાંધણીમાં બાકી રહ્યું તે, સરવે મળીને પીધું.

જોદર ૨

સ્વાલ—ઝેટલા બધા તમારા ઘરમાં કેમ પડ્યાને તમે શું કરવા સુનું ઘર ચુક્યું?

જવાબ—જે દીવસના ગામ ગયાતા, તે દીવસના પડીઆ;

શેડી પેટી કરડી આવી, એ રીતે મને નડીઆ. જંદર૦ ૩

સ્વાલ—હોરાની દુકાને લોઢાના વાળાનાં પાંજરાં મળે છે તેમાં શરલી ધાલને
મુકો ને પકડીને જંગલમાં મુકી આવો.

જવાબ—પાંજરાં મુકીને યાક્યો, તો આત્મા નવ ખુટે;

ખ.વાનું ઉઘાડી નાંખી, જાણે ગોળનું ગાડું છુટે. જંદર૦ ૪

સ્વાલ—એ જંદર બોલે છે કે નથી બોલતા, તમે રાત્રીએ હાંકતા કેમ નથી!
લાકડી લઈને સુઓ.

જવાબ—ચુચુંચુંચું ચોસો કહાડે, લીંડી ઝાઝી પાડે;

હું રાતમાં ઉડીને હાંફું ત્યારે, દોટા દોદથ કહાડે. જંદર૦ ૫

સ્વાલ—ત્યારે નગરચોકે કહ્યું જે ગણપતી ચોથને દીવથે ત્રીણી ત્રીણી
લાકડીઓ કરી હથે મારા લાકુ નહી કર્યા હોય તેથી થયા.

જવાબ—ગણપતીની ચોથ કહીએ, તે નથી કરતાં ચુક્યા;

મારા મારા લાકુ કરી, મેં જંદર મામાને ચુંક્યા; જંદર૦ ૬

સ્વાલ—ત્યારે મને વજાલે કહ્યું જે એ વાતનું શેષ તમારું શાહેલી છે; મેં
કહ્યું જે શાહેલી જાયે એક છે; જોડો તો જાયે.

જવાબ—પોતી પોતી કાપી આવી, દોરી કાપી આવી;

અબોદીજ અંગરખું કાપ્યું; તેના અંદરમા સાખી; જંદર૦ ૭

સ્વાલ—એ જંદરને જંપવાળીને તમારા ઘરમાં બેસવાનું ડોકાણું છે
કે નથી?

જવાબ—માર પોહોરની રાતમાં તો, એક ધડી નવ જંપે;

જંધમાંથી જગી ઉઠું, ત્યારે કાયા મારી કંપે; જંદર૦ ૮

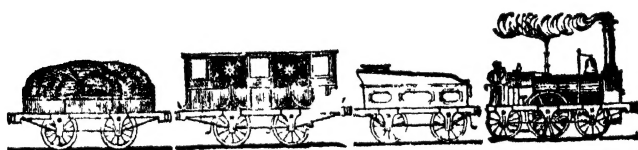
સ્વાલ—ત્યારે સાહેબલોકો બેઠા હતા તે સરવે બોલી ઉઠ્યા જે તમારા ઘરમાં
આખી રાત દીવો રાખો અજીવાળાથી નહી આવે.

જવાબ—દીવો તો બળતો રાખું તો, દીવે તાણી જાય;

એમ કરતાં બંધી ગયા તો, લંકા જેવું થાય. ૭૬૧૦ ૮
સ્વાલ—સહ સમાએ મને કહ્યું કે એનો ઉપાય કાંઈ તમે જાણી કહાડ્યોછે?
ત્યારે મેં કહ્યું જે એક છેલો ઉપાય મેં છાશનો કર્યો કે બય-
વીના પ્રોત કદી થઈ શકે નહીં.

જવાબ નીત નીત ઉઠી દુઃખ એમ દેહે, ક્યાં જઈએ ધરમાંથી નાશી;
વ્યાસ ઇંદ્રારાએ હારીને ધરમાં, રાખી વાઘની માસી. ૭૬૨ કેર
કરે છેરે દુઃખડાંકો આગળ જઈ કહીએ, અમને બહુ નડે છેરે હમે
ધરમાં તે કેમ રહીએ. ૧૦

સંપૂર્ણ.

આગગાડી વિશે.

કટાવ છંદ.

રમ્યતને રૂડે ભાવી ॥ ધન્ય આગની ગાડી આવી ॥ ૭૬૬.
અગતગાડી, ન જાય આડી ॥ આશપાસતો શોભે આડી,
પ્રધવંતીને, બાર પછડાં ॥ વચે ભુંગણું તેમાં ધુમાડો.
ઉડે આડો શળગે આડો ॥ મોટા પાદો ત્યાં ફડફડતી,
સડ સડ સડતી ॥ કટે કટે કટે કટે, કટે કટે ધરા ધરતી ધમ ધમતી.
શ્વેતગાડીની જોલે વાણી ॥ લક્ષ્મી લોકને બાવે તાણી,

જ્યુગતી જણી બરતા પાણી ॥ ધોળી ધજા ધરે નાકી જાએ.
 દોડતે ધોડે ॥ ચાલે જોડે નહી પકડાએ,
 લીલી ધજાએ ધીમ ચાલે, જાડી મદગળ જેવી મહાલે.
 લાલ ધજા ધરે ઉભી રાએ ॥ ભલુંજ ભાએ જ્યાં ઇચ્છેશન,
 બહુ બારીચો પહેલી ખીજી બેસે રીજી.
 ટીકાટ લેતાં જવાબ દેતાં ॥ હુકમ લેતાં ખડ ખડ ખડ ખડ ખડ ખડ
 ધોનીકાટી ધોનીકાટી ધમ ધમાટ શડ શડાટ સરરર-
 રરરર એ શોભા જોષ.
 કૃતી ઇશ્વરારામ મન ભાવી ધન્ય આગતી ગાડી આવી. ૧
 વ્યાસ ઇશ્વરશંકર અમથારામ સહી દાં પોતે.

